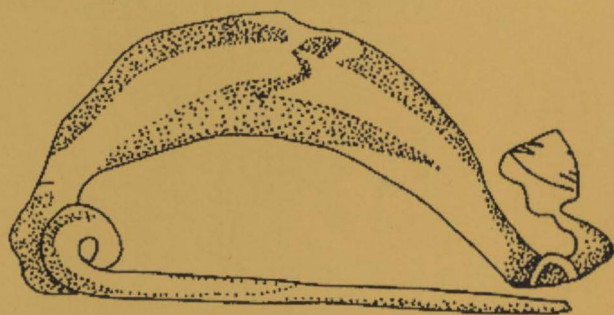

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
INSTITUTUL ROMÂN DE TRACOLOGIE
BIBLIOTHECA THRACOLOGICA
XXVII

SILVIA TEODOR

**REGIUNILE EST-CARPATICE
ALE ROMÂNIEI
ÎN SECOLELE V-II Î.D.HR.**

Considerații generale și repertoriu arheologic

București 1999

REGIUNILE EST-CARPATICE
ALE ROMÂNIEI
ÎN SECOLELE V-II Î.D.HR.

LES RÉGIONS EST-CARPATIQUES
DE LA ROUMANIE
AUX Ve-IIe s. av. J.-C.

**Manuscrisele, cărțile și revistele pentru
schimb, precum și orice corespondență,
se vor trimite Colegiului de redacție pe adresa:
INSTITUTUL ROMÂN DE TRACOLOGIE,
70626, strada Schitu Măgureanu 1,
București - România
Tel./Fax (04) 01 3120322**

**Editat de : VAVILA EDINF SRL
Tipărit la: SEMNE '94
ISBN: 973-98829-5-1**

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
INSTITUTUL ROMÂN DE TRACOLOGIE
BIBLIOTHECA THRACOLOGICA
XXVII

SILVIA TEODOR

**REGIUNILE EST-CARPATICE
ALE ROMÂNIEI
ÎN SECOLELE V-II Î.D.HR.**

Considerații generale și repertoriu arheologic

București 1999

CUPRINS

INTRODUCERE	7
Cap. I. IZVOARE SCRISE REFERITOARE LA GETO-DACI	9
Cap. II. ISTORICUL CERCETĂRILOR	11
Cap. III. AȘEZĂRI ȘI COMPLEXE DE LOCUIRE	15
Așezări fortificate	15
Așezări deschise	22
Complexe de locuire	27
Cap. IV. NECROPOLE ȘI MORMINTE IZOLATE	35
Cap. V. DESCOPERIRI NUMISMATICE	41
Cap. VI. ARTA GETO-DACICĂ	45
NOTE	47
Cap. VII. MEȘTEȘUGURILE	55
Metalurgia fierului	55
Agricultura	60
Prelucrarea lemnului	62
Prelucrarea osului	64
Olăritul	65
Prelucrarea lutului	74
Prelucrarea pieilor, pietrei, sticlei	78
Vânătoarea și pescuitul	80
Orfevrăria	82
Note	87
Cap. VIII. RELAȚIILE DINTRE GETII EST-CARPATICI ȘI LUMEA GRECO-MACEDONEANĂ	93
Note	98
Cap. IX. ELEMENTE CELTICE PE TERITORIUL EST-CARPATIC AL ROMÂNIEI	101
Note	112
Cap. X. CONCLUZII	117
RÉSUMÉ	123
LÉGENDE DES FIGURES	129
Cap. XI. REPERTORIUL DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE (sec. V-I î.d.Hr.)	133
ABREVIERI	185
ILUSTRAȚIE	187

SOMMAIRE

INTRODUCTION	7
Chapitre I. SOURCES ÉCRITES RELATIVES AUX GÊTO-DACES	9
Chapitre II. HISTORIQUE DES RECHERCHES	11
Chapitre III. HABITATS ET ENSEMBLES D'HABITATIONS	15
Habitats fortifiés	15
Habitats ouvertes	22
Habitations et annexes	27
Chapitre IV. NÉCROPOLES ET TOMBES ISOLÉES	35
Chapitre V. DÉCOUVERTES NUMISMATIQUES.	41
Chapitre VI. ART GÊTO-DACIQUE	45
NOTES	47
Chapitre VII. MÉTIERS	55
Métallurgie du fer	55
Agriculture	60
Travail du bois	62
Travail de l'os	64
Poterie	65
Travail de la glaise	74
Travail des peaux, de la pierre, du verre	78
Chasse et pêche	80
Orfèvrerie	82
Notes	87
Chapitre VIII. RELATIONS ENTRE LES GÊTES EST-CARPATIQUES ET LE MONDE GREC-MACÉDONIEN	93
Notes	98
Chapitre IX. ÉLÉMENTS CELTIQUES SUR LE TERRITOIRE EST-CARPATIQUE DE LA ROUMANIE	101
Notes	112
Chapitre X. CONCLUSIONS	117
RÉSUMÉ	123
LÉGENDE DES FIGURES	129
Chapitre XI. RÉPERTOIRE DES TROUVAILLES ARCHÉOLOGIQUES (siècles V-I av.J.-C.)	133
ABRÉVIATIONS	185
ILLUSTRATIONS	187

INTRODUCERE

Cercetările arheologice efectuate în zona est-carpatică a României au permis acumularea de noi date de mare interes referitoare la civilizația geto-dacică din ultimele cinci secole înaintea erei noastre, în special privind dezvoltarea social economică și culturală a populației din această regiune și relațiile sale cu civilizațiile din zonele învecinate.

După cum se știe, cercetările în această regiune a Daciei au început mai târziu decât în alte zone, primele investigații referindu-se în special la sudul Moldovei, pe care specialiștii îl considerau adesea ca făcând parte, din aria de puternică influență ponto-dunăreană¹. Astfel, o perioadă îndelungată de timp au fost folosite și interpretate descoperirile de la Barboși și Poiana din jud. Galați care, până după al doilea război mondial au fost singurele așezări de epocă La Tène cercetate sistematic pe teritoriul Moldovei². Elementele furnizate de aceste cercetări au constituit un punct de plecare pentru cunoașterea civilizației geto-dacice din această zonă, care conform informațiilor izvoarelor scrise a făcut parte din vatra permanentă a unei populații cu adânci rădăcini în culturile anterioare³.

Intensificarea săpăturilor arheologice în spațiul est carpatic care au urmărit cercetarea, de la începuturile lor, a tuturor civilizațiilor care au precedat formarea marilor uniuni traco-geto-dacice, precum și necropolele corespunzătoare au deschis o viziune nouă asupra acestor probleme și în special în ceea ce privește perioada de început a celei de-a doua epoci a fierului care coincide cu dezvoltarea și consolidarea unor mari așezări fortificate identificate în centrul și nordul Moldovei cât și a numeroase așezări civile din jur. Prin cercetarea cu precădere a perioadei secolelor V-II î.d.Hr. s-a evidențiat faptul că statul care s-a conturat la sfârșitul mileniului I î.d.Hr. a fost consecința unui îndelungat proces de evoluție și de acumulare sub toate aspectele atât economic cât și socio-cultural.

Cadrul geografic al cercetării noastre cuprinde exclusiv teritoriul dintre Carpați și Prut, dar în măsura în care a fost necesar s-au făcut referiri și la descoperirile similare de pe întreg spațiul locuit de geto-daci în perioada respectivă folosindu-se atât informațiile de natură arheologică, precum și acelea oferite de izvoarele scrise.

După datele cunoscute în prezent, în etapa timpurie a dezvoltării civilizației geto-dacice, s-a produs un mare salt calitativ față de culturile anterioare, hallstattiene formate din grupuri și aspecte culturale răspândite relativ inegal pe teritoriul est-carpatic. Pe parcursul secolului al V-lea î.d.Hr. s-au dezvoltat puternice uniuni de triburi, prin evoluția cărora s-a ajuns la acele formațiuni prestatale de la sfârșitul mileniului. Etapa mijlocie a culturii geto-dacice, de tip Latène II (secolele III-II î.d.Hr.) ilustrată în acest teritoriu prin aspecte particulare față de

restul spațiului locuit de geto-daci, prezintă de asemenea, un interes deosebit atât pentru înțelegerea procesului de unitate și continuitate cât și pentru evoluția relațiilor cu alte civilizații cu care a venit în contact.

După cum se știe la sfârșitul secolului al III-lea în viața social-politică a populației locale au loc unele transformări legate de pătrunderea în acest teritoriu a unor elemente celtice și în special germanice. În acest sens într-o zonă destul de întinsă carpato-nistriană se individualizează așa-numita cultură Poienești-Lucașeuca, considerată o variantă locală a civilizației Latene din perioada prestatală⁴.

Asupra problemei continuității civilizației geto-dacice pe teritoriul Moldovei s-au elaborat mai multe studii care s-au referit atât la spațiul românesc cât și la acela dintre Prut și Nistru și s-au adus unele contribuții valoroase atât în ceea ce privește interpretarea descoperirilor din așezări și necropole cât și a izvoarelor scrise⁵. Pe lângă aceste studii s-au elaborat și repertorii arheologice între care o deosebită importanță a avut-o lucrarea "Așezări din Moldova, de la paleolitic și până în secolul al XVIII-lea"⁶, de la care s-a pornit și în realizarea repertoriilor județelor Botoșani⁷, Vaslui⁸ și Iași⁹. La aceste lucrări se adaugă și unele contribuții importante ale specialiștilor de la muzeele din Suceava, Botoșani, Vaslui, Neamț, Bacău, Vrancea și Galați, care în revistele editate pe plan local au publicat numeroase decoperiri de teren din zonele respective¹⁰. În multe cazuri s-au dovedit a fi de mare valoare științifică și unele descoperiri întâmplătoare valorificate în muzeele școlare sau în colecții particulare cum sunt acelea de la Botoșana, Dănești, Giurcani, Vulturești, Cucorăni și altele¹¹. Toate acestea împreună cu cercetările sistematice au stat la baza studiilor elaborate de specialiști, având menirea de a deschide calea spre o analiză exhaustivă și de ansamblu a tuturor rezultatelor, într-o lucrare cu caracter monografic, care să înmănuncheze toate aceste eforturi.

Cap. I. IZVOARE SCRISE REFERITOARE LA GETO-DACI

Izvoarele scrise care s-au păstrat până în zilele noastre și care conțin mărturii referitoare la regiunea est carpatică și în special la populațiile care locuiau în aceste locuri, deși relativ sărace, sunt deosebit de prețioase în studierea genezei și dezvoltării civilizației geto-dacice, pe parcursul celei de a doua jumătăți a mileniului I î.d.Hr.

Informațiile de această natură, se referă mai ales la relatări de ordin geografic și etnografic mai rar istorice, cunoștințele autorilor lor fiind relativ limitate. În general aceste relatări se referă mai mult la date concrete și amănunțite în măsura în care interesele economice și politice ale statelor grecești se îndreptau spre nordul și vestul Mării Negre, dar triburile din această regiune nefiind antrenate în evenimentele lumii Pontului Euxin și în răsăritul Mării Mediterane, n-au atras decât în mică măsură atenția logografilor și a istoricilor din perioada clasică.

Câteva date despre aceste populații, care apar în lucrările logografilor, nu reprezintă decât relatări de ordin mitologic, geografic și etnografic care în general, n-au ajuns până la noi decât prin intermediul autorilor de mai târziu¹². Astfel, multe din informațiile adunate în operele prozatorilor din secolul al V-lea î.d.Hr. ca Hecateu din Milet și Hellanicos, deși nu s-au păstrat până în zilele noastre, au fost folosite în lucrările altor autori, primul și cel mai important dintre ei fiind "părintele istoriei", Herodot din Halicarnas. "Istoriile" acestuia prezintă o importanță deosebită prin relatările numeroase și variate referitoare la traci și geți¹³. Istoric propriu zis, scriind la mijlocul secolului al V-lea î.d.Hr., el folosește informații diferite și bogate, alcătuind o istorie cu caracter universal. Informațiile sale despre geți, sciți și sarmați, stau la baza multor studii referitoare la trecutul unor regiuni (în special Dobrogea și nordul Mării Negre), implicând numeroase considerații de ordin etnografic, el folosind date furnizate de locuitorii Olbiei, de la limanul Bugului, sau adunate de el însuși pe când vizita orașele grecești din nord-vestul Mării Negre, de la Olbia până la Tyras.

Expedițiile militare ale macedonenilor în nordul peninsulei Balcanice au favorizat și contacte cu triburi de la nordul Dunării, lărgind cunoștințele vremii, geografice și etnografice, despre aceste regiuni. Dintre acestea trebuie reținute observațiile referitoare la moravurile și obiceiurile geților, relatate de Tucidide (Războiul peloponezic)¹⁴ și mai ales de Xenofon (Anabasis)¹⁵.

Dintre alte surse de la începutul secolului I î.d.Hr. "Geografia" lui Strabon, care a fost martorul evenimentelor din lumea tragică, prezintă un interes deosebit pentru cunoașterea regiunilor pontice și carpato-dunărene, el utilizând informațiile predecesorilor precum și propriile observații făcute în călătoriile sale¹⁶. Aceste

informații sunt deosebit de importante prin știrile prețioase asupra trecutului îndepărtat al acestor regiuni, referitoare la comunitatea etnică și de limbă a geților și tracilor, a geților și dacilor precum și pentru cunoașterea raporturilor de forțe care existau la nord de Dunăre în timpul campaniilor militare ale macedonenilor împotriva geților.

O deosebită atenție se acordă ținuturilor dunărene în istoria cu caracter universal a lui Polibiu (secolul II î.d.Hr.), din care s-au păstrat știri importante despre relațiile orașelor grecești din vestul Mării Negre cu tracii, celții și bastarnii¹⁷.

Despre triburile getice din secolul al IV-lea și conflictul cetăților dobrogene cu Lysimach și, în general, despre schimbările din viața geților în anii domniei lui Dromichaites ne relatează Diodor din Sicilia, care a folosit în opera sa și informațiile autorilor mai vechi¹⁸.

Tot o istorie cu caracter universal a fost lucrarea lui Pompeius Trogus din care referirile la ținuturile dunărene, începând cu secolul al IV-lea î.d.Hr., s-au păstrat în rezumatul întocmit în secolul III d.Hr. de către M. Junianus Justinus¹⁹. Se găsesc aici cele mai prețioase referiri la relațiile dintre celți, bastarni și geți și conflictele politice din secolul al II-lea î.d.Hr.

Autorii antici ne dau însă puține date despre viața social-politică a geților. Astfel, din fragmentele ajunse până la noi, ale unor lucrări literare ca aceea a vestitului Menandru (343-292), se desprind date despre viața socială a geților (familii poligame) și despre existența în societatea lor a robilor²⁰.

Din prezentarea sumară a surselor scrise, în general fragmentare, nu întotdeauna exacte și uneori contradictorii, reiese că acestea sunt mai mult decât insuficiente pentru a ne forma o imagine mai mult sau mai puțin completă asupra geților din secolele V-II î.d.Hr. În acest sens, o importanță deosebită o are coroborarea informațiilor scrise cu datele cercetărilor arheologice, pe baza cărora se poate realiza un studiu complet atât asupra civilizației geților în perioada respectivă cât și a relațiilor cu populațiile cu care au venit în contact în decursul unei jumătăți de mileniu.

Cap. II. ISTORICUL CERCETĂRILOR

Interesul pentru trecutul îndepărtat al spațiului carpato-ponto-dunărean s-a conturat la sfârșitul secolului al XIX-lea, când s-au elaborat și primele studii care s-au referit și la triburile getice. Aceste studii au privit în ansamblu probleme legate de istoria, geografia, etnografia și limba acestei populații. Multe din lucrările respective, unele elaborate de specialiști străini, sunt dedicate, în general, triburilor din vestul și centrul Europei, lipsind informații referitoare la istoria spațiului carpato-ponto-dunărean.

Pentru prima dată, cercetarea arheologică a teritoriului vechii Dacii, cuprinzând și spațiul est-carpatic, s-a întreprins odată cu crearea unei catedre de arheologie la Universitatea din București, condusă de Alex. Odobescu. El a inițiat cercetarea de teren și depistarea tuturor locurilor din țară unde se mai păstrau resturi de locuire străveche, prin apelul adresat tuturor învățătorilor de a răspunde unui "chestionar". Răspunsurile la acest apel au fost parțial publicate de inițiatorul său²¹, dar cele mai multe dintre ele au rămas inedite.

Prima lucrare importantă referitoare la geto-daci o datorăm lui Grigore Tocilescu, în care a analizat populația regiunilor carpato-dunărene, bazat pe surse scrise și pe un bogat material arheologic, adunat anterior de C. Boliac și Alex. Odobescu, precum și pe baza unor cercetări de teren și săpături proprii²². Din nefericire, pentru teritoriul est-carpatic el n-a putut avea la dispoziție decât puține mențiuni referitoare la județul Dorohoi, publicate în 1871 de Alex. Odobescu.

O perioadă importantă în studierea istoriei geto-dacilor începe odată cu activitatea lui Vasile Pârvan, prin lucrările de amploare efectuate pe teren și prin publicațiile științifice din domeniul arheologiei. El a analizat în special problema patriei și apartenenței etnice a geților, a orânduirii sociale și politice a lor, formarea civilizației și încadrarea culturală și cronologică. În concepția lui Vasile Pârvan, Carpații au reprezentat țara de baștină a dacilor, aceștia fiind traci nordici care au locuit între Balcani și Dunăre încă de la începutul epocii bronzului²³.

Elaborând pentru prima dată o sinteză științifică asupra civilizației geto-dacice în a doua epocă a fierului, Vasile Pârvan a apreciat în mod just originalitatea culturii materiale și spirituale a lor și, cu toate că a atribuit factorului celtic un rol determinant în acest proces, a avut mereu în vedere fondul autohton dacic. Analizând Latènul getic, ținând cont și de pătrunderea influențelor celtice, el consideră că "ar fi o greșeală să trecem Dacia printre regiunile Europei Centrale care au cunoscut deopotrivă toate perioadele celei de a doua epoci a fierului"²⁴. De asemenea, realizând o sinteză tipologic-cronologică a culturii autohtone din Dacia pe baza materialelor cunoscute la acea dată afirmă, contrar părerilor istoricilor Paul Reinecke și Ludovik Marton, că "Latènul dacic e o formă bine individualizată

cultural și etnografic a Latênului general european. Nu celții ci geții sunt cei care dezvoltă cultura Latène în Dacia"²⁵.

În ceea ce privește influența civilizației grecești "a cărei presiune asupra Daciei, începând cu Alexandru cel Mare, devenise din ce în ce mai energică", V. Pârvan o consideră ca având un rol pur economic, transmisă în special prin negustorii greci.

Discutând pătrunderea acestor influențe grecești și apoi romane în Dacia, el a luat în considerație și zona sudică a Moldovei, referindu-se la descoperirile de la Barboși și Poiana, singurele stațiuni asupra cărora se obținuseră unele informații.

Formarea culturii de aspect Latène la geto-daci, ca și originea acesteia, legată pe de o parte de caracterul său autohton, iar pe de alta de diversele influențe venite din afară, evoluția civilizației geto-dacice, precum și orientarea ei spre anumite focare culturale mai vechi, a preocupat în mod deosebit arheologia românească și a constituit obiectul a numeroase cercetări. Astfel, referindu-se la influențele externe în crearea culturii Latène în Dacia, bazat pe toate descoperirile latène getice și celtice de pe teritoriul țării noastre, I. Nestor a remarcat încă din anul 1940 că civilizația dacică s-a dezvoltat nu sub influența celei celtice ci ca un fenomen paralel cu aceasta, din tradiții vechi hallstattiene, sub o puternică influență garcească și, în special, sud-tracică"²⁶.

Legăturile strânse ale zonei nord-dunărene cu masa tracică sudică și cu coloniile grecești de pe țărmul Mării Negre din Tracia sunt relevate de același autor și în urma primelor rezultate ale săpăturilor arheologice de la Zimnicea"²⁷, unde a remarcat puternicele influențe primite de geto-daci din această direcție.

La aceeași concluzie au ajuns și alți cercetători care s-au ocupat ulterior de problema începuturilor celei de a doua epoci a fierului la noi în țară și care au analizat cultura materială a populației geto-dacice din diferite zone, cum ar fi Dobrogea, Muntenia, Oltenia și Transilvania făcând aprecieri referitoare la ponderea diferitelor influențe străine în contextul descoperirilor arheologice din așezările geto-dacice"²⁸.

Într-o cuprinzătoare lucrare, în care a analizat rezultatele obținute prin săpăturile mai vechi și mai recente de pe întreg teritoriul țării noastre, D. Berciu a relevat și acele influențe străine care au avut un anumit rol în geneza civilizației Latène la geto-daci"²⁹. În acest sens, s-a evidențiat importanța factorului elenic în formarea și evoluția acestei civilizații, în special în ceea ce privește Dobrogea și Valea Dunării de Jos, iar pe baza documentării existente la timpul respectiv a constatat, în geneza Latênului de pe teritoriul Daciei, o inegalitate în timp și spațiu, motiv pentru care a deosebit în spațiul carpato-dunărean două zone în funcție de ritmul în care a avut loc acest proces"³⁰.

În ceea ce privește teritoriul est-carpatic, cercetările întreprinse în trecut de V. Pârvan"³¹, Radu Vulpe"³², M. Petrescu-Dîmbovița"³³ ș.a., s-au limitat îndeosebi la

sudul și centrul acestei regiuni. Acest teritoriu, integrat de V. Pârvan sferei de influență scitică și, mai târziu, celtică³⁴, a fost considerat, în general, ca având un ritm mai lent în procesul de integrare în cea de-a doua epocă a fierului.

Prețioase informații privind cultura geto-dacică în sudul Moldovei s-au obținut prin săpăturile de la Poiana, județul Galați³⁵, prin care s-a remarcat pentru prima dată pe teritoriul de sud al Moldovei, atât continuitatea elementului local, începând cu aspectul cultural Basarabi și până în perioada Latênului clasic, cât și influențele civilizației grecești și sud-tracice venite direct de la coloniile grecești și de la triburile din sudul Dunării³⁶.

Procesul pătrunderii influențelor grecești în regiunile nord-dunărene, desfășurat în limitele secolelor VI-I î.d.Hr., reprezentând prin conținutul și consecințele sale unul din factorii cei mai activi în evoluția societății geto-dacice, a fost adeseori subliniat în literatura de specialitate, evidențiindu-se semnificația acestui fenomen, în esență de natură economică, dar cu implicații istorice, sociale și culturale deosebit de importante.

Meritul de a fi tratat pentru prima dată problema acestor pătrunderi ale elementelor de cultură grecească în mediul getic revine, fără îndoială, tot lui Vasile Pârvan, care în cunoscutul lui studiu "La pénétration hellénique et hellénistique dans la vallée du Danube", surprinde dinamica procesului de circulație a mărfurilor grecești în Câmpia Dunării³⁷.

După cum s-a observat în urma săpăturilor arheologice de amploare efectuate după această dată, mărfurile grecești s-au răspândit mai întâi, așa cum era și firesc, în zona imediat învecinată a coloniilor pontice Histria, Tomis și Callatis, unde negustorii străini au reușit mai ușor și mai repede să ia contact și să capteze interesul populației locale. Pe măsură însă ce orașele respective se dezvoltă, relațiile cu băștinașii se intensifică, iar zona comerțului pontic cunoaște treptat o extindere și în stânga Dunării. Întrucât nu se păstrează nici o indicație de ordin literar referitoare la căile de difuzare a produselor grecești în mediul getic, s-a presupus că văile principalelor râuri, Prut, Siret, Ialomița, Argeș și, mai ales, Dunărea, au constituit cele mai de seamă drumuri de acces către nord și către zonele geto-dacice cele mai populate³⁸.

Dezvoltarea de noi relații intertribale, fenomen rezultat în urma unei îndelungate perioade de acumulări sub raport economic și sub impulsul schimburilor active cu grecii, a determinat transformări profunde în viața populației, moment ce s-a putut surprinde în mod diferit de la o zonă la alta a țării. Importante informații privind apariția în sânul societății locale a elementelor care definesc cea de-a doua epocă a fierului, ca etapă în care se remarcă cultura geto-dacică unitară în spațiul carpato-dunărean, s-au obținut prin noi cercetări efectuate pe întreg teritoriul Moldovei.

Cap. III. AȘEZĂRI ȘI COMPLEXE DE LOCUIRE

Sursele arheologice privind primele manifestări ale unei populații getice pe teritoriul est-carpatic se referă la elemente ale culturii Basarabi³⁹ descoperite sporadic, urmată de diferite grupuri hallstattiene târzii, caracterizate, de la o zonă la alta, prin trăsături specifice. Începând din secolul VI î.d.Hr., de când datează și primele mențiuni scrise referitoare la geți, aceștia sunt documentați atât în cadrul grupului Bârsești din sudul Moldovei⁴⁰, cu o durată relativ lungă și cu analogii în cadrul altor grupe din sudul Carpaților și la Dunărea de Jos⁴¹, cât și în centrul și nordul spațiului est-carpatic, unde se cunosc o serie de mari cetăți de pământ fortificate cu val și șanț, cu o cronologie apropiată, cărora le corespund necropole plane de înhumare și mai târziu de incinerare⁴².

Obiectivele cercetate sunt localizate atât pe văile râurilor Siret, Prut și afluenții lor, cât și în depresiunile montane sau în regiunile de podiș din centrul și nordul Moldovei.

S-au identificat până în prezent aproximativ 400 așezări, peste 20 necropole și morminte izolate precum și diferite depozite de unelte și alte obiecte, tezaure de podoabă și monetare (fig. 1)⁴³.

Prin cercetările din așezările fortificate de la Stânțești, jud. Botoșani⁴⁴, Cotnari⁴⁵ și Moșna⁴⁶ - jud. Iași, Bunești⁴⁷, Fedești⁴⁸ și Arsura⁴⁹ - jud. Vaslui și altele, datate începând din secolul VI și până la începutul secolului II î.d.Hr., în jurul cărora se aflau grupate așezări civile sau deschise, s-a remarcat o continuitate și o dezvoltare neîntreruptă a populației geto-dacice din această zonă, putând fi comparată cu aceea din Dobrogea sau de la nord de Dunăre, față de care, cu ani în urmă, din lipsa unor cercetări concludente, era considerată ca având un ritm mai lent de dezvoltare⁵⁰. E drept că o oarecare încetinire în evoluția civilizației locale s-a putut remarca în zonele centrale și nordice ale acestui spațiu, în timpul migrației spre sud a primelor grupuri germanice, la sfârșitul secolului III î.d.Hr., care a provocat o inhibare de moment în evoluția vieții economice și a vechilor relații ale geto-dacilor cu coloniile grecești de la Marea Neagră și, în general, cu lumea tracică din sud, în același timp cu încetarea folosirii unor așezări fortificate. Acest fenomen a fost însă de scurtă durată și n-a avut repercusiuni asupra evoluției ulterioare, după cum s-a putut remarca prin cercetarea așezărilor de tip *dava* identificate de-a lungul Siretului.

Ca și în restul teritoriului locuit de geto-daci, pe teritoriul Moldovei se cunosc două tipuri de așezări.

Așezări fortificate. Prin intense săpături sistematice, alături de care un aport considerabil l-au adus numeroasele cercetări de suprafață, s-a înregistrat în spațiul dintre Carpați și Prut un mare număr de cetăți de pământ fortificate cu valuri și

șanțuri. Cercetarea lor, în general destul de dificilă, în cazul unora datorită dimensiunilor mari (unele depășesc 50 ha.), iar în cazul altora prin complexitatea elementelor din structura fortificației, a determinat, cum era și firesc, considerații de ordin general, în special topografice, și mai puțin aspecte de amănunt, în unele, care erau folosite numai ca loc de refugiu, stratul de cultură arheologică fiind relativ subțire iar locuințele rare.

În ceea ce privește răspândirea lor în spațiul pe care îl avem în vedere⁵¹, s-a remarcat preferința pentru anumite locuri "fortificate" natural, cele mai multe de-a lungul Podișului Central Moldovenesc și lipsa lor în spații deschise, cum ar fi zona de câmpie din sudul Moldovei sau depresiunea Jijiei, unde nu s-a depistat nici o așezare fortificată. În schimb, în zonele greu accesibile, mai ușor de apărat, din Podișul Moldovei Centrale și al Sucevei, care au oferit condiții prielnice de apărare prin existența înălțimilor dominante, străbătute de văi înguste și adânci, s-au amenajat cele mai multe așezări, la care avantajele naturale au mai fost amplificate prin întărituri cu valuri de pământ, palisade și șanțuri artificiale. Sunt destul de numeroase așezările fortificate natural, identificate în nenumărate locuri din teritoriul est-carpatic, numite de localnici "cetățui", care au fost folosite ca așezări în diferite perioade pe parcursul istoriei. Materialele descoperite pe aceste "cetățui" aparțin și culturii geto-dacice, în general din cea de-a doua epocă a fierului. Dintre aceste "cetățui", în care s-au descoperit materiale arheologice, menționăm pe cele depistate la Cucuteni⁵², Răcăuți⁵³, Dobrovăț⁵⁴, Schineni⁵⁵, Bîrlălești⁵⁶, Mălușteni⁵⁷, Slobozia Mielului⁵⁸, Preutești⁵⁹ și altele, la câteva dintre acestea unii cercetători observând și slabe urme de șanțuri, ca în cazul "Movilei cu cetate" de la Bârnova⁶⁰ sau "Cetățuia" de la Valea Mare din comuna Dumești⁶¹.

În funcție de caracteristicile diferitelor așezări fortificate, în urma cartării și cercetării mai mult sau mai puțin a unora dintre ele, s-a încercat o grupare a lor în funcție de dimensiuni, locuri de amenajare și alte detalii⁶².

În prima categorie s-au grupat cetățile amenajate pe promontorii înalte cu mari posibilități de observare a spațiului înconjurător. Dintre acestea mai reprezentative sunt așezările fortificate de la "Cătălina" Cotnari⁶³, "Dealul lui Vodă" și "Basaraba" din comuna Scobinți⁶⁴ și Moșna⁶⁵, toate din jud. Iași, "Dealul Bobului" de la Bunești-Averești⁶⁶, Cristești⁶⁷ și Târzii⁶⁸ din jud. Vaslui și cetatea de la Merești din jud. Suceava (fig. 6/2)⁶⁹.

În a doua categorie s-au grupat cetățile amenajate pe forme mai joase de teren din podișul Sucevei și din zona centrală a podișului Moldovei. Dintre acestea amintim cele două cetăți de la Stîncești⁷⁰, cetatea "Berezna" de la Dersca⁷¹, cele de la Ionășeni⁷², Ibănești⁷³ și Vârful Câmpului⁷⁴ din jud. Botoșani, Baia din jud. Suceava⁷⁵, Gura Văii⁷⁶ și Crivești⁷⁷ din jud. Iași, Arsura⁷⁸, Crețești⁷⁹, Fedești și Șuletea⁸⁰ de pe platourile relativ joase ale județului Vaslui, Dochia⁸¹ în jud. Neamț și Brăhășești⁸² din capătul sudic al Podișului Moldovei Centrale.

Ultima categorie cuprinde cetățile amenajate pe platouri mai joase din podișul central, care sunt înconjurată de dealuri sau sunt în apropierea unor înălțimi dominante care au putut reprezenta ele însele un cadru de mai multă siguranță. În această grupă pot fi incluse cetățile de la Buhalnița⁸³ și Horodiștea⁸⁴ din apropierea așezării de la Cotnari-Cătălina, câteva cetăți identificate în comunele Comarna, Țibana, Răducăneni și Todirești din jud. Iași⁸⁵ și așezarea fortificată de la Vutcani din jud. Vaslui⁸⁶.

Scopul strategic al amplasării unor obiective a fost amplificat, cum s-a observat în cazul cetăților de la Moșna și Dochia și prin includerea în incintele respective a unor mameloane sau tumuli, cu o înălțime mai mare decât a valului înconjurător⁸⁷.

Un grup aparte îl constituie cetățile fortificate naturale de pe terasele înalte din stânga Siretului, înconjurată parțial de râpi și crăpături de teren, care au înlocuit șanșurile artificiale, cum sunt cunoscutele așezări de la Poiana⁸⁸, Răcățiu⁸⁹ și Brad⁹⁰, locuite intens începând din secolul IV î.d.Hr. și până în secolul II d.Hr., pe parcursul secolului I î.d.Hr. fiind întărite cu șanșuri artificiale și valuri de pământ. Alte două așezări din aceeași perioadă s-au cercetat în sudul Moldovei, la Căndești și Fitionești, jud. Vrancea⁹¹, fiind caracterizate printr-o locuire intensă, în special în perioada finală a celei de-a doua epoci a fierului, când și ele au fost întărite cu enorme șanșuri de apărare.

Dacă în secolul al II-lea î.d.Hr. cele mai multe din vechile așezări fortificate, în special cele din jumătatea nordică a Moldovei, încetează să mai fie locuite, așezările similare din sud cunosc o mare prosperitate în calitate și de centre politico-administrative și religioase. La sfârșitul mileniului I î.d.Hr. se amenajează alte fortificații, cum sunt cele de la Bâtea Doamnei și Cozla din jud. Neamț⁹², Moinești⁹³ și Comănești⁹⁴, jud. Bacău și altele, amplasate pe terasele înalte ale râurilor Bistrița și Trotuș.

După cum s-a putut observa prin investigarea câtorva din așezările fortificate din prima etapă, ele au formă în general poligonală, neregulată, cu laturile arcuite sau drepte, în funcție și de forma naturală a terenului. Mărimea lor a fost determinată, cum era și firesc, de necesitatea imediată, în funcție de populația ce trebuia adăpostită în caz de pericol, mult sporită, în acest caz, cu refugiații așezărilor nefortificate din apropiere. Cele mai multe din aceste fortificații au fost însă puțin locuite, cum se poate remarca din stratul destul de subțire cu resturi arheologice din incintă, aceste cetăți fiind folosite mai mult ca loc de refugiu temporar. O populație sedentară de agricultori și crescători de vite nu putea să locuiască în mod obișnuit în aceste spații de dimensiuni reduse, unde putea să-și aibă reședința șeful de trib împreună cu centrul religios și desigur atelierele meșteșugărești. Marea majoritate a populației locuia în așezările deschise din apropiere, unde avea posibilitatea să folosească mari întinderi de teren, necesare practicării agriculturii și creșterii vitelor.

Din cele circa 80 așezări fortificate identificate pe teritoriul est-carpatic al României⁹⁵, au fost investigate prin cercetări arheologice 18 obiective, reprezentative pentru toate grupele menționate și pentru toate zonele geografice.

Din prima grupă de așezări amenajate pe promontorii înalte, cercetată sistematic dar parțial, amintim cetatea getică de la Cotnari, jud. Iași, cu o suprafață locuibilă de 4,5 ha, înconjurată cu un val de pământ cu emplecton de piatră și palisadă. În incinta cetății s-au descoperit mai multe complexe de locuire, cu un bogat inventar arheologic (fig. 4/2). Locuințele amplasate în special în apropierea valurilor, în funcție de materialul pe care îl conțineau, se încadrează din punct de vedere cronologic în intervalul de timp destul de lung începând cu secolul al V-lea î.d.Hr. și până în prima jumătate a secolului al II-lea î.d.Hr., delimitându-se în cadrul acestei mari perioade caracteristicile a două etape de locuire. Spre deosebire de alte cetăți de același tip, în mare parte contemporane, cum sunt acelea de la Moșna și Arsura, a căror continuitate în această calitate încetează în cursul secolului al III-lea î.d.Hr., când au fost invadate de bastarni, cetatea de la Cotnari a funcționat ca atare, rezistând tentativelor de a fi cucerită, până la începutul secolului al II-lea î.d.Hr., de când datează cele mai târzii descoperiri⁹⁶.

Și așezarea fortificată de la Moșna-jud. Iași face parte tot din aceeași grupă fiind amplasată pe o înălțime dominantă, ocupând o suprafață relativ mică. Aici s-au făcut săpături de mai mică amploare. Pe movila de dimensiuni relativ mari, cuprinsă în incinta cetății, putea fi amenajat un punct de observație a zonei din jur (fig.5/2). Valul de apărare de la Moșna, flancat de șanț exterior, este construit din pământ bătătorit, fără nucleu de piatră, fiind amplasat pe laturile de sud și vest, acolo unde panta naturală a dealului era mai puțin abruptă. Încadrarea cronologică a acestei cetăți s-a făcut prin analogie cu aceea de la Cotnari, pe baza materialului ceramic⁹⁷. Faza ultimă de locuire aparține perioadei când pe anumite spații din teritoriul est-carpatic s-au așezat bastarnii, în grupuri relativ mici, așa cum o dovedesc și cele câteva locuințe construite pe movila centrală, precum și pe o porțiune a valului sud-vestic.

La relativ 30 km sud de cetatea de la Moșna se află aceea de la Bunești, jud. Vaslui, întinsă pe o suprafață de aproximativ 5 ha, o mare parte din ea fiind distrusă prin alunecările de teren. Pe latura de sud-vest se mai păstrează parțial valul de pământ cu o înălțime de circa 5 m. Din cercetările arheologice efectuate în diferite zone de pe suprafața așezării, s-a estimat că locuirea a fost de lungă durată, începând cu a doua jumătate a secolului al IV-lea și până la începutul secolului al II-lea î.d.Hr., fără întrerupere⁹⁸. Materialul descoperit, bogat și variat, documentează existența în această așezare a mai multor ateliere meșteșugărești, în special de fierărie. De asemenea, este documentată, prin descoperirea de unelte specifice, practicarea agriculturii. Relațiile de schimb cu coloniile gecești de la Marea Neagră și cu negustorii din sudul Dunării sunt atestate prin prezența

monedelor, a amforelor din diferite centre, a fragmentelor unor vase de lux și de statuete, fibule și alte obiecte de podoabă. Se remarcă bogăția și varietatea materialului ceramic geto-dacic lucrat cu mâna și la roată. Obiectele de podoabă de aur și argint, unele aflate în tezaure, fibule, brățări și coliere din metale prețioase, sunt o mărturie despre o așezare cu totul deosebită față de celelalte contemporane cu ea din teritoriul est-carpatic. Încetarea locuirii s-a făcut însă brusc, populația fiind nevoită să-și părăsească locuințele în mare grabă, lăsându-și pe loc până și cele mai prețioase obiecte, cum este și acea diademă din aur descoperită în anul 1984 sau celelalte tezaure de obiecte de podoabă din argint. Cine au fost dușmanii? Desigur bastarnii, pe care îi găsim în această perioadă instalați în mai multe locuri din apropiere, dar a căror prezență nu este documentată până în prezent în incinta cetății.

Din cea de-a doua grupă de așezări fortificate, amenajate pe forme relativ mai joase de teren, s-au cercetat prin săpături cetățile de la Stâncești, Arsura, Fedești și Brăhăsești. Complexul fortificat de la Stâncești a fost cercetat între anii 1960-1975, fiind încadrat, pe baza importurilor grecești și a altor descoperiri, într-o perioadă lungă începând cu mijlocul secolului VI și până în prima jumătate a secolului III î.d.Hr.⁹⁹ (fig. 4/1). Pe parcursul acestor trei secole s-a putut observa o evoluție de la o fază la alta, determinată și de relațiile cu centrele grecești cu care s-a făcut schimbul de mărfuri în acest răstimp. Pe parcursul secolului al IV-lea, în urma unui însemnat spor de populație, s-a amenajat a doua cetate. Aceasta s-a realizat prin construirea unui al doilea val, care se prindea cu ambele capete de valul de incintă al cetății I. Locuirea de aici, care corespunde cu faza a II-a din prima cetate, ilustrează o perioadă de mare prosperitate economică, când s-au practicat relații avantajoase pentru cetate cu alte centre și, mai ales, cu cele grecești, relații ilustrate prin numeroase importuri, cum sunt amforele din Thasos și vasele de lux, diferite unelte și obiecte de podoabă iar inventarul autohton se remarcă prin evoluția sa rapidă către forme noi, atât în ceea ce privește ceramica, prin adoptarea tehnicii de modelare la roată, cât și prin introducerea unor elemente noi, de influență greacă. Din această fază datează și un depozit format din cnemide și psalii din bronz, figurine umane din lemn placate cu foiță de aur, precum și o reprezentare zoomorfă lucrată din aur¹⁰⁰. Descoperirile de la Stâncești ilustrează pe deplin existența în nordul Moldovei, începând din secolul VI î.d.Hr., a unor mari centre tribale, cu un aspect prosper asemănător acelor din sudul Munteniei și din Dobrogea.

În aceeași categorie cu cetatea de la Stâncești se află aceea de la Arsura, cercetată printr-un mic sondaj în anul 1964, prin care s-au urmărit detalii referitoare la sistemul de fortificație și încadrarea cronologică¹⁰¹. Ea a avut o suprafață întinsă, poate cea mai mare din spațiul est-carpatic, în timpurile noastre fiind micșorată din cauza alunecărilor de teren, foarte active în partea de nord-vest. Din punct de vedere topografic și după tipologia materialelor descoperite prin acel sondaj și prin cercetări multiple de suprafață, cetatea de la Arsura a fost încadrată

în perioada secolelor VI-III î.d.Hr. Incinta, întărită inițial, are formă ovală și a fost înconjurată de un val de pământ cu șanț adiacent. La un moment dat, probabil pe parcursul secolului al IV-lea î.d.Hr., suprafața locuibilă a fost extinsă prin amenajarea în partea de sud-est a unei noi incinte, înconjurată cu un val de pământ, prins cu ambele capete de valul primei incinte. Cel de-al doilea val a fost întărit cu emplecton de piatră și o palisadă construită din lemn și pământ ars sub formă de cărămizi. În incinta nou creată ca și în exteriorul ei s-au adunat fragmente ceramice geto-dacice și de amfore grecești databile în secolele VI-II î.d. Hr. dar și fragmente de vase bastarnice. Deci, la sfârșitul secolului III, bastarnii au reușit să ajungă în această cetate, alungând probabil populația locală și instalându-se chiar în incintă, așa cum s-a întâmplat și la cetatea de la Moșna.

În ceea ce privește zona sudică a teritoriului est-carpatic, una dintre așezările getice fortificate în secolele IV-III î.d.Hr. se află în apropierea satului Brăhășești¹⁰² (fig. 5/1), nu departe de cetățuia de la Poiana. Ea reprezintă limita sudică a grupului de cetăți getice timpurii construită în scopul stăvilirii unor eventuale amenințări venite din sud.

Cele câteva monumente prezentate până acum cuprinzând, după cum s-a observat, numai obiective în care s-au efectuat cercetări arheologice metodice, mai pot fi grupate și în funcție de tehnica de construire a valurilor, acestea fiind concepute, în funcție de necesități sau de posibilitățile locale, numai din pământ cu o cantitate mică de pietre dispuse la întâmplare (Stâncești, Moșna, Bunești) (fig. 8-2; 9/1; 10/1-2), sau cu emplectoane de piatră aranjată sub formă de zid, ca la cetatea de la Arsura (valul II) (fig. 9/2) și mai ales de la Cotnari-Cătălina, unde în afară de zidul propriu zis, s-au mai construit și contraforturi de susținere a acestuia. În toate cazurile, deasupra valurilor au existat și palisade construite din lemn și pământ.

Cetăți asemănătoare aceloră de pe teritoriul dintre Carpați și Prut s-au amenajat și în spațiul dintre Prut și Nistru unde, prin săpături arheologice și cercetări de suprafață, s-au identificat mai multe astfel de obiective datate pe baza materialelor descoperite, în cadrul cărora se aflau și amfore grecești, în secolele VI-III î.d.Hr. Dintre cele 31 fortificații cartate în acest spațiu s-au efectuat cercetări sistematice în câteva obiective, printre care amintim pe cele mai importante de la Butuceni, Potârca, Mășcăuți, Gulboaca, Văhvațiș, Glingeni, Rudi, Curătura, Hansca și altele¹⁰³.

Unele obiective din spațiul pruto-nistrean ar putea să-și aibă începutul mai de timpuriu decât s-a crezut inițial. Cel mai pregnant din acest punct de vedere este materialul descoperit în cetățile de la Butuceni și Rudi, databil după părerea noastră în secolele VI-V î.d.Hr.¹⁰⁴.

În această zonă, fortificațiile getice sunt grupate în două mari regiuni. Prima ar fi aceea din podișul central iar cea de-a doua în marginea sud-estică a acestuia, pe malurile înalte ale Nistrului.

Scopul pentru care au fost amenajate aceste mari fortificații a fost desigur același, de a se asigura locuri de refugiu în timp de război, populației din micile așezări din jur. De asemenea, ca și în alte zone, cetățile au fost sediul politico-administrativ al unor uniuni tribale, loc de reședință a conducătorilor și centru religios pentru toate așezările din zona înconjurătoare.

Se crede că în una din marile cetăți din partea de sud a podișului central dintre Prut și Nistru s-a aflat reședința marelui rege Dromichaites, care a avut prima mare confruntare cu oștile macedonene conduse de Filip al II-lea¹⁰⁵.

Alte cetăți getice, fortificate în același sistem cu valuri de pământ și șanțuri adânci, se cunosc în sudul țării, în special pe teritoriul Dobrogei. În această parte a țării s-au cercetat suprafețe relativ mari și mai ales sisteme de fortificații din cetățile de la Beștepe, Beidaud și Enisala din județul Tulcea¹⁰⁶. Unele din aceste așezări fortificate s-au folosit ca atare și în perioade mai vechi, cum este cazul cetății de la Beidaud, altele au perioade de maximă dezvoltare în secolul IV î.d.Hr. Pe lângă bogăția materialului autohton, caracteristică pentru această zonă din apropierea coloniilor grecești este abundența produselor de import, mai ales amforele care conferă o cronologie corectă nu numai așezărilor întărite dar și altor obiective și, în special, necropolelor din această regiune.

La sud de Carpați s-au cercetat, de asemenea, unele așezări fortificate din categoria acelor discutate până acum, cu valuri de pământ, rareori întărit cu piatră sau cărămizi, ca acelea de la Albești și Zimnicea, jud. Teleorman¹⁰⁷, Bâzdâna, Cetățenii din Dos și altele din teritoriul Olteniei¹⁰⁸.

Pe teritoriul Transilvaniei se cunosc cetățile, considerate hallstattiene târzii, de la Tușnad, Ațel și Porumbelii Mari¹⁰⁹, fortificate cu valuri nu prea înalte, unele consolidate cu emplecton de piatră care, după materialele descoperite în cadrul lor, pot fi datate o perioadă mai îndelungată, inclusiv în secolul IV î.d.Hr.¹¹⁰.

La sfârșitul secolului al III-lea î.d.Hr. și în special pe parcursul secolului II cele mai multe din așezările fortificate în modul descris mai sus își încetează existența din cauze diferite.

Încep acum să fie amenajate, în special în sudul Moldovei, cetăți de tipul celor întărite cu ziduri de piatră, ca acelea de la Barboși, Bîtca Doamnei și Cozla-Piatra Neamț, Tisești-Tg. Ocna și altele¹¹¹, amplasate în preajma unor cursuri de apă ca Siret, Moldova și Bistrița, la distanțe relativ egale una de alta. Alte așezări, care inițial au folosit fortificațiile naturale, cum sunt cele de la Poiana (fig. 7/1), Brad (7/2) și Răcătau, sunt acum întărite în părțile mai vulnerabile cu valuri de pământ și șanț. Este perioada când evenimentele politice sunt altele iar pericolele la care erau expuse așezările getice cu două secole mai devreme provin din altă direcție. În afară de migrația bastarnică, avută în vedere ori de câte ori s-au discutat cauzele care au determinat pe geto-daci să-și întărească așezările în ultimul secol î.d.Hr., mai exista și pericolul ce-l reprezenta expansiunea romană, ajunsă la Dunăre încă din secolul al

II-lea î.d.Hr. și care, în ultima perioadă, devenise mai mult decât presantă și, de asemenea, deplasările spre vest ale sarmaților. Din cercetările arheologice efectuate în mod relativ egal în întreg spațiul est-carpatic, reiese că bastarnii n-au reușit să pătrundă în masă mai la sud de aproximativ centrul Moldovei, ultimele așezări în care s-au găsit fragmente ceramice caracteristice acestei populații fiind situate la sud de actualul județ Vaslui, în zona dintre Siret și Prut și la nord de râul Bistrița înainte de confluența sa cu Siretul, în județul Neamț¹².

Așezările fortificate din sudul Moldovei din secolul I î.d.Hr. cunosc în această vreme o prosperitate deosebită, după cum o demonstrează descoperirile de la Poiana, Răcățau și Brad, amplasate în zone favorabile din toate punctele de vedere, pe terasa Siretului, precum și de la Bîtca Doamnei și Cozla din Piatra Neamț sau Cîndești (fig. 6/1) și Fitionești din zona de curbură a Carpaților.

Aceste fortificații corespund perioadei de ascensiune a lui Burebista, care a adus sub ascultare toate micile formațiuni politice din jurul arcului carpatic. Construirea la Poiana, Răcățau și Brad a valurilor de pământ cu sau fără palisade își poate avea rațiunea și în încercarea șefului respectiv din cetate de a rezista acțiunii lui Burebista. Șansele au fost de partea puterii centrale care a reușit să cuprindă și aceste așezări în statul abia încheiat și, probabil, să colaboreze împreună la acțiunile de expansiune spre răsărit, după cum reiese atât din descoperirile arheologice de la Olbia și Tiras cât și din mențiunile izvoarelor scrise ale vremii¹³.

Așezări deschise. În urma catalogării tuturor descoperirilor, atât cele obținute prin săpături sistematice mai mari cât și prin mici sondaje, la care se adaugă un număr mare de descoperiri de suprafață, realizate în tot spațiul răsăritean al Daciei, s-a identificat un număr mare de așezări deschise sau civile (după unii cercetători).

Aceste așezări, care în general ocupă spații mai mici, se grupează de regulă în jurul acelorora întărite, de care probabil depindeau și unde își aveau refugiu în caz de pericol.

Așezările neîntărite din perioada pe care o avem în vedere (secolele V-II î.d.Hr.) ocupă, în general, tot spațiul dintre Siret și Prut, cu precădere pe valea inferioară a Prutului, grupate în depresiuni largi sau pe pîneni de dealuri nu prea înalte, precum și în zona dintre Siret și Carpați, de data aceasta grupate în mici zone pe valea Moldovei și a Bistriței¹⁴.

S-a remarcat raritatea unor astfel de așezări (poate și datorită unei cercetări incomplete) în podișul Sucevei unde, de altfel, nici așezările întărite nu sunt prea frecvente.

În funcție de repartizarea geografică a așezărilor deschise și a necropolelor corespunzătoare, se pot observa câteva grupări, deși numărul și densitatea de locuire variază de la o regiune la alta.

O primă grupă, care în general se caracterizează printr-o densitate mai mică, o formează așezările din zona de nord a Moldovei, unde s-au cercetat cele de la

Lozna, Cucorâni, situate între Siret și Prut și Botoșana, Bosanci, Zvoriștea, Budeni și altele, la vest de Siret¹¹⁵. Așezarea de la Cucorâni se află în apropierea cetăților de la Stînțești, iar așezarea de la Lozna se află la distanță egală de fortificațiile de la Berezna-Dersca și Vârful Câmpului. Alte așezări civile, ca cele de la Mlada-Băiceni, Bălțați, Ceplenița, Hălăucești și altele, s-au dezvoltat în apropiere de cetățile de la Cătălina-Cotnari, Cucuteni, Horodiștea, Dealul lui Vodă și altele. În special nivelul I de la Mlada-Băiceni, datat în secolele IV-III î.d.Hr., poate fi coroborat cu alte descoperiri din zonă, cum sunt tezaurul getic de aur recuperat în anul 1959, precum și necropola tumulară de pe dealul Laiu, la care se adaugă diferite piese izolate (fibule celtice, vase lucrate la roată etc.) descoperite pe Cetățuia Cucuteni, formând un mare complex din perioada de înflorire a celei de-a doua epoci a fierului¹¹⁶. Nu departe de așezările fortificate de la Dobrovăț, Comarna și altele, s-au aflat multe așezări cu locuire sporadică, cum sunt cele de la Boroșești, Jigoreni, Ciurea etc.

Un alt grup de așezări datate în prima jumătate a secolului IV î.d.Hr., din care unele durează și în secolele următoare, s-a format în jurul cetăților de la Moșna, Arsura, Bunești-Averești, Fedești, Târzii și altele, înșiruite de la nord spre sud, pe dreapta Prutului. Amintim doar pe cele de la Curteni, Corni, Horga, Cursești, Bohotin, Bozia, Gorban, în unele desfășurându-se cercetări de mai mare amploare¹¹⁷.

În sudul Moldovei, mai multe așezări sunt concentrate între cursul mijlociu și inferior al Bârladului și Siret, pe valea Berheceului, în apropierea sau în zona de influență a cetăților de la Răcățâu, Brăhășești sau Poiana. Amintim dintre acestea câteva obiective atestate la Diaconi, Ciorani, Bărboasa, Găiceana, Gârleni, Năzăroaia și altele. Deși cele mai multe din aceste așezări nu au fost cercetate prin săpături sistematice, ci doar prin recunoașteri de teren, ele contribuie la cunoașterea în general a acestei zone, în special pentru perioada de formare și dezvoltare a civilizației geto-dacice.

Dintre așezările deschise amintite, s-au efectuat săpături între anii 1964-1970 la Cucorâni, dealul Medeleni. Așezarea de aici este diferită de altele prin aceea că s-au putut deosebi stratigrafic două faze de locuire din două perioade ale evoluției civilizației geto-dacice din această parte a țării¹¹⁸. Prima fază, caracterizată prin locuințe de tip bordei, cu analogii în ultima fază a cetății de la Stînțești, din secolele IV-III î.d.Hr., este suprapusă de o altă așezare, cu locuințe de suprafață care conțin și ceramică bastarnică și se datează cu cel puțin jumătate de secol mai târziu. Locuințele de suprafață, caracteristice în general și altor așezări din această perioadă (sec. III - II î.d.Hr.), au fost amenajate la foarte mică adâncime față de solul actual de călcare, fiind deci distruse, încât detaliile referitoare la orientare, formă, adâncime și dimensiuni nu s-au putut decât aproximativ observa. În ceea ce privește prima fază de locuire, s-a remarcat că locuințele de tip bordei au forme

tipice tuturor așezărilor din această perioadă, în general rectangulare, cu colțurile rotunjite, unele păstrând urme ale gropilor pentru stâlpii de susținere a acoperișului. A putut să fie observat, în câteva cazuri, și locul de intrare în locuință, care era amenajat sub forma unei nișe sau o treaptă cruțată la unul din pereți. În toate locuințele, atât cele din stratul mai vechi cât și în acelea de deasupra lor, se aflau și urme de vetre sau cuptoare. Cele care s-au păstrat au fost construite din pământ, în general argilă, și foarte puține pietre de râu. În așezarea de la Cucorâni s-au cercetat și mai multe gropi, de forme și mărimi diferite, care au fost amenajate pentru păstrarea hranei, dar în momentul descoperirii conțineau resturi menajere, în special fragmente ceramice, cărbuni, resturi de vetre, oase și pietre.

Prin analiza inventarului celor 15 complexe cercetate s-a constatat că ceramica, la fel ca și diferitele obiecte, sunt în general unitare în cele două niveluri de locuire, cu deosebirea că în stratul superior se mai aflau și fragmentele de vase bastarnice, la care se mai pot adăuga câteva elemente sporadice celtice și grecești.

O stratigrafie identică s-a remarcat și în așezarea geto-dacică deschisă de la Băiceni-Mlada, unde săpăturile arheologice au permis observarea tot a două niveluri de locuire (sec. IV-III î.d.Hr. și III-II î.d.Hr.), stratul superior conținând și fragmente de vase bastarnice¹¹⁹.

În afară de așezările cu două niveluri de locuire, în zona de nord a Moldovei s-au cercetat așezările din secolele III-II î.d.Hr. de la Botoșana, jud. Suceava¹²⁰ și Lozna-Hlibicioc, jud. Botoșani¹²¹, cu un singur nivel, care pe baza inventarului, destul de bogat și variat, se aseamănă cu straturile superioare de la Cucorâni și Băiceni. În aceste așezări se afla un bogat și variat material ceramic geto-dacic, dar și două aspecte ale ceramicii bastarnice, unele obiecte de origine germanică, ceramică celtică și grecească, iar în apropierea așezării de la Lozna, într-o turbărie s-a descoperit și un depozit de obiecte din fier din aceeași perioadă¹²². Tot în partea de nord a Moldovei au mai fost cercetate parțial așezări deschise la Cotu Miculiței, jud. Botoșani, Zvoriștea și Budeni, din județul Suceava¹²³.

Spre deosebire de unele așezări din grupul nordic, care au fost afectate în ultima parte a existenței lor de infiltrațiile bastarnice, în centrul regiunii est-carpătice s-a putut observa că cele mai multe așezări deschise nu și-au încetat existența din cauza înfruntării cu bastarnii. Unele au fost părăsite organizându-se noi așezări în locuri mai ferite, probabil în zone deluroase din subcarpații răsăriteni, cum sunt cele de la Hangu și altele.

În câteva așezări deschise din centrul Moldovei, ca cele de la Huși-Corni și Curteni (punctele Valea Merilor, Dealul Pietrăriei și Dealul Viei) din județul Vaslui, s-au efectuat săpături prin care s-au descoperit elemente cu totul deosebite față de așezările deschise din grupul mai nordic.

Din așezarea de la Huși-Corni cercetată în 1973-1975, aflată pe partea estică a dealului Turbata, la circa 5 km de orașul Huși, s-au cercetat trei locuințe (altele

fiind distruse de lucrările agricole) adâncite (fig. 11) și un cuptor de copt pâine, toate complexe aparținând secolelor IV-III î.d.Hr¹²⁴.

Deși locuințele care au putut fi cercetate sunt situate la distanțe relativ mari una de alta, materialul din stratul de cultură, care conținea inventarul locuințelor distruse, este deosebit de bogat și variat. Atât ceramica, ce cuprinde toate cele trei specii caracteristice culturii geto-dacice (ceramică poroasă lucrată cu mâna, ceramică cenușie-negricioasă, fină și lustruită, lucrată tot cu mâna și ceramica lucrată la roată) cât și uneltele de fier și lut ars, obiectele de podoabă etc. arată o uimitoare prosperitate a acestei așezări din punct de vedere economic. Aceasta se poate datora, printre altele, și apropierii de o mare arteră de navigație, aceea a Prutului, care se află nu departe de așezarea de la Corni. O dovadă în acest sens o constituie marea cantitate de amfore grecești ce provin din insulele Chios și Thasos.

Alte trei așezări, în care materialele descoperite ilustrează o timpurie influență grecească, s-au cercetat și la Curteni, județul Vaslui¹²⁵.

În punctul Valea Merilor din această localitate s-a cercetat o locuință în care se afla cea mai veche piesă de import din teritoriul est-carpatic, anume o cupă ioniană datată de specialiști la jumătatea secolului VI î.d.Hr. Ea era împreună cu ceramică geto-dacică, fusaiole, idoli, resturi de chirpici și fragmente de vetre, obiecte de metal, diferite piese de os, cărbune și altele. În cadrul ceramicii se remarcă specia locală, lucrată la roată, din pastă cenușie și multă ceramică grecească, cuprinzând în afară de ceramica de lux și diferite amfore.

În alt punct din acest sat, numit "Dealul Viei", aflat la sud-est de cel precedent, se aflau resturile altei așezări getice, din care s-au cercetat o locuință adâncită și o groapă de deșeuri, cu un bogat material, constând din ceramică și diferite obiecte din fier. În aceste complexe, ceramica lucrată cu roata era în cantitate mai mică decât în punctul precedent.

Cel de-al treilea punct de la Curteni, numit "Dealul Pietrăriei", s-a cercetat în anii 1974-1975, dezvelindu-se două gropi de bordeie suprapuse și trei vetre, ilustrând trei niveluri de locuire. Materialul descoperit nu indică însă diferențieri cronologice. Se remarcă, din punct de vedere cantitativ, ceramica lucrată cu mâna și la roată, de proveniență locală și de import, fusaiole, mosorele, idoli, cute de piatră, cuțite și o împungătoare din fier, o brățară și un vârf de săgeată din bronz, obiecte din os și o mărgică de sticlă cu ochiuri. Din punct de vedere cronologic, descoperirile de la Dealul Pietrăriei se încadrează într-o fază imediat următoare complexului de la Dealul Merilor, între mijlocul secolului V și în secolul IV î.d.Hr.

Din punctul "Redi", precum și de pe o suprafață din fața gării, tot în satul Curteni, s-au adunat diferite materiale care indică existența în aceste locuri a unor așezări din secolele III-II î.d.Hr. Astfel, se poate afirma că, pe un teritoriu relativ mic, s-au pendulat așezări ale aceleiași populații, timp de aproape patru secole, zona fiind prielnică din toate punctele de vedere așezărilor omenești.

Trei mari așezări geto-dacice, care în secolele IV-II î.d.Hr. n-au fost fortificate artificial, dar care erau intens locuite începând din epoca bronzului și până în secolul II d.Hr. și au fost întărite cu un val de pământ și șanț abia la sfârșitul secolului I î.d.Hr., sunt cele de la Poiana, jud. Galați și de la Brad și Răcătău, jud. Bacău, toate amplasate pe malul stâng al Siretului, constituind primele mari centre dacice de la sfârșitul mileniului I î.d.Hr. menționate ca atare și de izvoarele scrise¹²⁶. În perioada secolelor IV-II î.d. Hr. aceste așezări s-au dezvoltat ca toate celelalte menționate pe teritoriul est-carpatic, dar cu o intensitate sporită în ultimii ani, datorită avantajelor pe care le oferea terasa înaltă a Siretului. Materialele descoperite în aceste așezări, ca și numărul mare de complexe cercetate, dovedesc și o mare intensitate de locuire, având analogii în așezări similare dezvoltate în aceeași perioadă la sud de Carpați.

La sfârșitul secolului III și începutul secolului I î.d.Hr. teritoriul Moldovei se caracterizează și prin existența în unele zone din centru și nord, ca și în nordul spațiului dintre Prut și Nistru, a unui aspect cultural deosebit, apărut în urma pătrunderii în mediul autohton a grupurilor de bastarni¹²⁷.

Așezările corespunzătoare acestei perioade au fost identificate în număr mare în bazinul Bahluiului, partea de mijloc a Podișului Central, Depresiunea Hușului și în mici zone subcarpatice. Mult mai puține astfel de așezări s-au identificat în Podișul Sucevei și în culoarul Prutului.

În urma cercetării necropolelor de la Poieniști și Lucașeuca, aceste obiective au fost încadrate într-un grup cu acest nume, ocupând locuri joase, de-a lungul cursurilor de apă și fiind nefortificate.

Datarea acestor descoperiri în perioada respectivă s-a făcut de cele mai multe ori numai pe bază tipologică, luându-se în considerație doar materialul ceramic. Prezența ceramicii de tip bastarnic a fost de cele mai multe ori singurul criteriu pentru datare, aceea autohtonă cu care apare împreună, prin caracteristicile sale nefiind cu mult deosebită de cea din perioada precedentă. De aceea, descoperirile întâmplătoare de ceramică geto-dacică în obiective din această zonă au fost încadrate de unii cercetători în perioada prebastarnă.

Numărul așezărilor cu ceramică bastarnică este relativ mare în raport cu cele fără astfel de ceramică. Dintre acestea s-a cercetat mai mult sau mai puțin intens un grup de așezări din nord, ca cele de la Botoșana și Lozna, unde s-au făcut cercetări arheologice sistematice, și în preajma Iașului, la Șorogari, Ciurea și Băiceni, zonă în care s-au mai descoperit prin cercetări de suprafață și alte câteva puncte¹²⁸. În zona centrală a Moldovei s-au cercetat cimitirele bastarnice de la Borosești și Poieniști¹²⁹, câteva morminte la Costuleni și Buhăești¹³⁰, iar în zona subcarpatică, așezări cu elemente bastarnice la Ghelăești și Borniș, jud. Neamț¹³¹. S-au mai descoperit morminte izolate la Horodiștea-Botoșani și Răcătău, care aparțin unor

indivizi străini de mediul local, atât ceramica precum și celelalte obiecte din inventarul acestor morminte având analogii în zone din nordul Europei¹³².

În cadrul obiectivelor cercetate, ponderea elementelor germanice variază de la o așezare la alta, cel mai mare procentaj fiind de 50%. Fac excepție așezările de la Borosești și Ghelăiești în care elementele bastarnice sunt majoritare¹³³.

În ceea ce privește descoperirile din sudul Moldovei, din afara ariei de răspândire a culturii Poienești-Lucașeuca, așezările cercetate se încadrează, după cum am amintit mai sus, pe baza importurilor grecești, amfore și monede și corespund nivelului IV₂ de la Poiana, Brad și Răcătău, care conțin multă cenușă, vârfuri de săgeți cu urme de folosire, schelete umane aruncate în dezordine în poziții nefirești etc., ceea ce ar putea indica existența unor lupte îndârjite cu niște invadatori care încercau să pătrundă în așezările prospere din sud. Acest fenomen este documentat prin prezența unui mormânt de luptător bastarn, descoperit în apropierea cetății dacice de la Răcătău¹³⁴.

În același timp, în așezările de la Brad și Răcătău, nivelul corespunzător secolului II î.d.Hr. reflectă o situație pașnică și relații destul de active cu orașele grecești din care provin monede și diferite importuri.

Cât privește așezările de la Bâtca Doamnei și Cozla de la Piatra Neamț, Tisești, Tg. Ocna sau Moinești și Comănești, ale căror începuturi se plasează la mijlocul secolului II î.d.Hr., deși sunt în zona de influență a culturii Poienești-Lucașeuca, ele nu conțin nici un element de acest tip. Fortificarea acestor așezări cu ziduri de piatră se explică, desigur, prin nevoia de apărare împotriva unor eventuale presiuni din partea bastarnilor.

După retragerea bastarnilor spre sud sau asimilarea în mediul local, foarte puține elemente specifice lor s-au mai păstrat în cultura materială geto-dacică, după cum o dovedesc descoperirile din secolele I î.d.Hr.-I d.Hr. din toate zonele Moldovei.

COMPLEXE DE LOCUIRE

În lunga perioadă de evoluție a civilizației geto-dacice s-au folosit pentru locuit și, probabil, pentru alte activități cu caracter social-cultural, locuințe rudimentare, adâncite în sol, de tipul bordeielor, precum și locuințe de suprafață, în genul unor colibe sau case, din bârne și vâlătuci din pământ. În unele așezări s-au cercetat ambele tipuri, construite în același strat, fiind deci contemporane.

Locuințele adâncite sunt tipul de locuințe care predomină în așezările deschise din secolele V-III î.d.Hr. și, parțial, în perioada următoare (fig. 12/1-4; 13/1,3). Aceste locuințe au formă rectangulară, cu laturile de 4,50 x 3,50 m lungime sau chiar mai mici, ușor curbate în plan, și adâncimea variabilă de la o locuință la alta, în

general între 1,40 m (bordeii 15 de la Cucorăni și bordeii 2 de la Băiceni-Mlada) și -1 m (bordeii 1, 16, 21 de la Cucorăni și bordeii 1 de la Corni-Huși) precum și între 0,30 - 0,80 m (bordeiele 1 de la Băiceni-Mlada, bordeiele 10, 14 de la Cucorăni și altele din diferite așezări cercetate pe teritoriul Daciei). Bordeie mai adânci decât 1,40 m nu sunt atestate pe teritoriul est-carpatic. În această zonă sunt bine documentate locuințele care aveau cea mai mare parte a pereților la suprafața solului.

Podeaua acestor locuințe n-a fost amenajată în mod special și se prezintă, în momentul descoperirii, ca un strat bine bătătorit. Probabil că, în timpul folosirii lor, pe podea au fost așternute scânduri sau piei de animale. În multe așezări, în special la Poiana, în locurile unde se presupune că au fost fundurile locuințelor, se afla un strat subțire de cărbune.

În ceea ce privește intrarea în locuințele adâncite, aceasta n-a fost amenajată într-un mod special ci doar prin practicarea unor nișe în conturul unuia din pereți sau a uneia sau a două trepte pe una din laturile gropii. Astfel de amenajări s-au observat la locuințele adâncite numerotate cu 6, 10 și 15 din așezarea de la Cucorăni și la bordeii 1 de la Băiceni-Mlada. În cele mai multe din locuințele adâncite nu s-a observat vreo amenajare specială pentru intrare, acest serviciu făcându-l probabil o treaptă de lemn care, în momentul dezvelirii, se afla sub forma unui grup de cărbuni și cenușă în apropierea unuia din pereți. În multe alte bordeie se afla lemn carbonizat, cenușă și arsură, care puteau proveni și de la prăbușirea acoperișului, în cazul unui incendiu, sau de la eventualele mobile din lemn și alte obiecte ce se aflau în interiorul locuinței.

În interiorul gropilor de bordei se mai aflau resturi de vetre, constând din lipitură de pământ arsă și pietre afumate de foc (fig. 12/2).

În bordeii 14 din așezarea din secolele IV-III î.d.Hr. de la Cucorăni s-au putut observa, în cele patru colțuri și pe mijlocul laturilor, gropi de dimensiuni mici care provin de la parii de lemn ce susțineau acoperișul și care contribuiau la consolidarea părții superioare a pereților (fig. 12/4).

În așezările de la Lozna-Hlibicioc și de la Ciurea-Iași, locuințele sunt puțin adâncite. Tot în aceste așezări sunt însă și numeroase resturi, la numai 0,40 m adâncime, care indică folosirea concomitentă și a unor locuințe construite la suprafața solului, din care a mai rămas chirpici ars, cenușă și resturi de vatră, ce apar la suprafața solului în timpul lucrărilor agricole. În ceea ce privește așezarea de la Ciurea-Iași, locuințele sunt adâncite numai în măsura în care se urmărea realizarea unor suprafețe orizontale, terenul așezării fiind în pantă, uneori destul de abruptă, astfel că unele bordeie se adâncesc diferit, de exemplu, bordeii 1 numai cu 0,50 m iar bordeii 3 cu 0,75 m față de solul actual de călcare și nu în mod egal în planul locuinței. Din acest punct de vedere, așezarea de la Ciurea se aseamănă cu aceea contemporană cu ea, cercetată la Botoșana, jud. Suceava. În așezările de la Botoșana, Ciurea și Lozna-Hlibicioc forma locuințelor în plan este rectangulară, cu colțurile rotunjite.

În aşezarea de la Şorogari-Iaşi s-a cercetat o locuinţă, parţial adâncită în scopul realizării unei podele orizontale (fig. 13/4). Deşi aşezarea de la Şorogari este contemporană cu acelea de la Ciurea şi Botoşana, nu se poate şti dacă au existat şi locuinţe mai adânci, aşezarea fiind distrusă şi cercetată numai parţial. Locuinţe adâncite, împreună cu altele construite la suprafaţa solului, s-au mai cercetat şi în aşezările deschise de la Budeni, jud. Suceava, Curteni, jud. Vaslui şi altele, în general răspândite pe tot teritoriul est-carpatic.

Locuinţe de suprafaţă. Acest tip de locuinţă a fost cercetat atât în aşezările fortificate cât şi în cele deschise (fig. 13/2).

În cadrul aşezărilor fortificate, nivelurile datate în secolele V-III î.d.Hr. se caracterizează prin locuinţe construite la suprafaţa solului. Pereţii acestor case erau realizaţi prin împletirea unor nuiete lipite pe ambele părţi cu lut amestecat cu paie. În resturile păstrate în zona locuinţelor, arse sau nu, s-au găsit numeroase fragmente cu urme de nuiete de diferite grosimi.

Forma locuinţelor de suprafaţă se poate doar cu greu reconstitui. În mod normal, ele trebuie să fi avut formă rectangulară sau dreptunghiulară, dar nu este exclus să fi existat şi pereţi rotunjiţi, cum s-a putut observa în unele aşezări dacice, ca acelea din zona Munţilor Orăştiei¹³⁵.

O locuinţă de suprafaţă de dimensiuni relativ mai mari s-a cercetat în aşezarea geto-dacică fortificată de la Stînţeşti (cetatea II), altele, mai numeroase, în aşezarea de la Poiana, din care s-au păstrat numai resturi de podea şi vatră, precum şi la Cotnari, Buneşti şi altele¹³⁶.

În aşezarea săpată parţial de la Năzăroaia, jud. Bacău, într-o locuinţă se mai păstra podeaua, constând dintr-o mică platformă din lut ars şi bârne, lutuite şi bine făpuite, în secţiune observându-se şi alte straturi de astfel de luturi/făpuri¹³⁷. Şi pereţii acestei locuinţe, destul de groşi, erau construiţi şi neteziţi în acelaşi mod.

În cele mai multe din aşezările cercetate, locuinţele de suprafaţă s-au distrus complet în decursul timpului, în prezent fiind recunoscute doar prin culoarea solului şi pigmentarea lui cu resturi de chirpici şi cărbuni.

În aşezările din partea de sud a teritoriului est-carpatic, locuinţele construite la suprafaţa solului au fost şi mai greu de observat din cauza mai multor straturi succesive de locuire care caracterizează aceste aşezări, cum sunt cele de la Poiana, Brad şi Răcăţau, din care s-au păstrat, aşa cum am mai amintit, numai vetrele.

Prin cercetarea aproape în întregime a acestor aşezări s-a încercat reconstituirea imaginară a unor locuinţe dacice. Astfel, s-a putut presupune că ele erau construite din lemn, fiind consolidate numai cu lut, fără resturi de zid. Chiar şi grecii şi romanii, identificaţi ca elemente flotante în calitate de negustori, meseriaşi şi, mai târziu, soldaţii (secolele II î.d.Hr. - II d.Hr.) locuiau tot în case de lemn.

Bârnelor folosite erau prinse cu piese din fier: scoabe, cuie, piroane, crampoane, balamale etc., foarte frecvente printre dărâmături. Cele mai multe din

aceste case nu erau podite. Nu se știe ce fel de ferestre foloseau. Luminatul artificial se realiza prin folosirea căpuilor sau opaițelor din lut în care se ardea grăsimi. Astfel de piese s-au documentat pe tot parcursul celei de a doua epoci a fierului, în toate tipurile de locuințe. În unele așezări, în care s-au săpat suprafețe mari, ca de exemplu la Poiana, s-au găsit șiruri de urme de pari groși înfipti vertical. Aceste urme sunt în linie dreaptă și proveneau probabil de la o locuință de formă dreptunghiulară de dimensiuni mari.

S-a mai putut observa dispunerea locuințelor în linii paralele, orientate NV-SE, mai ales în partea centrală a așezării. Dimensiunile acestora variază, iar în ceea ce privește forma s-au observat contururi rotunde, eliptice sau patrulatere. În jurul lor, mai ales în straturile superioare, se întind suprafețe mai mari de prundiș, fără urme de arsură.

O așezare intens locuită începând din secolul IV î.d.Hr. și până în perioada clasică inclusiv, este aceea de la Brad, jud. Neamț. În această așezare tipul predominant de locuință în toate nivelurile este, cu puține excepții, cel de suprafață fiind identificat mai ales după vetre și podelele de lut. Forma locuințelor nu a putut fi întotdeauna observată, tot din cauza deselor nivelări. Folosirea pe scară largă a lemnului la construirea acestora este demonstrată de marea cantitate de cărbune și urmele de pari. Relativ în zona centrală a acestei așezări s-a observat existența unui spațiu nelocuit, dar amenajat în genul unei piețe, cu pavaj din pietre, iar în apropiere o locuință de dimensiuni mari, care se bănuiește a fi fost reședința șefului comunității sau, eventual, locul de adunare¹³⁸.

Vetre. Dacă resturile de locuințe sunt în general mai greu de depistat, multe din vetre sunt descoperiri *in situ*, fiind păstrate relativ bine, ele indicând atât locul unde au fost locuințele cât și densitatea și orientarea lor.

În cele mai multe dintre locuințele delimitate, atât în cele adâncite cât și în locuințele de suprafață, se aflau vetre sau cuptoare păstrate întregi sau parțial. Ele au, în general, formă alungită sau circulară, fiind construite dintr-o lipitură de lut groasă de 0,03 - 0,05 m, de cele mai multe ori întărită cu pietre. De exemplu, în locuințele adâncite de la Budeni, jud. Suceava, astfel de vetre s-au construit din pietre mari de râu, într-unul din colțurile bordeiului, și delimitau o suprafață relativ pătrată, fără lutuială, fiind plină de cărbuni și cenușă (fig. 12/2).

În locuințele de la Ciurea, vatra era, de asemenea, plasată în unul din colțuri, dar nu lipită de perete. Era puțin înălțată deasupra podelei, fiind construită direct pe aceasta, printr-o lipitură de lut întărită în foc (fig. 13/3).

În așezarea de la Botoșana, cele mai multe din locuințele adâncite păstrau vatra, care era construită tot din pietre și pământ ars, în jurul ei fiind adunată cenușa și cărbunii (fig. 13/1).

Locuințele de suprafață au vetrele mai bine păstrate datorită arderii prelungite a pereților și a acoperișului prăbușiți deasupra lor. Astfel, într-o locuință

din nivelul al II-lea de la Cucorâni, vatra s-a păstrat intactă și era construită din pietre și lipitură de lut direct pe podea, având și o gardină înaltă de circa 5 cm, realizată prin supraînălțarea lipiturii de lut.

Numeroase vetre, care au aparținut locuințelor de suprafață, s-au descoperit în așezările de la Poiana și Brad, cele mai multe de dimensiuni relativ mari, cu diametrul de circa 1 m.

Forma lor este în general rotundă, dar există și unele eliptice sau patrulete. Cele mai multe au fost făcute din lut amestecat cu prundiș și paie, ca și pereții locuințelor. În jurul lor se afla tot prundiș, împreună cu alte resturi, în general ceramice, dar și pietre mai voluminoase, servind ca suporturi pentru vase și ca un mijloc de păstrare a căldurii după consumarea lemnului.

În afară de vetrele existente în interiorul locuințelor, s-au mai construit vetre și în afara lor, în spațiile dintre locuințe sau la periferia așezării. Ele erau realizate în același mod, din lut și prundiș, uneori pe un strat superficial de bârne.

Vetre de acest tip s-au cercetat în așezările de la Huși-Corni, Băiceni-Mlada, Botoșana, Roșiești, Davideni și în alte așezări din secolele IV - II î.d.Hr. și, de asemenea, în cele de la Poiana, Brad și Răcătău. Cele mai multe fragmente din vetrele exterioare, uneori portative, construite sub forma unor turte mari din lut ars, s-au descoperit în gropi, unele rituale, alături de alte resturi de ceramică și obiecte. Alte vetre, de forma acelor discoide, prezintă și un decor, format din motive geometrice adâncite în lutul moale, înainte de ardere.

Una din vetrele descoperite la Poiana prezintă un decor alcătuit dintr-un chenar dublu incizat, în formă de patrulater. Această vatră a fost interpretată de Radu Vulpe ca altar de sacrificii în cadrul unui ritual religios, întâlnit de altfel la geto-daci și în alte regiuni. În preajma vetrelor s-au mai descoperit și alte piese de lut, de forme diferite, în general patrulete, cu o terminație zoomorfă, sau piramidale, care serveau la sprijinul frigărilor. Astfel de pirostii de lut s-au descoperit frecvent în așezările din cadrul grupului Poienești-Lucașeuca, cum sunt cele deja cunoscute de la Borosești și Chelăiești precum și cele fragmentare de la Lozna, Ciurea și Botoșana (fig. 55). Între ele există unele deosebirii de construcție și decor care se datoresc unor influențe venite din cadrul altor culturi¹³⁹.

Cuptoare. Aceste construcții au fost amenajate în scopuri diferite, de la o așezare la alta sau chiar în cadrul aceleiași așezări, fiind necesare atât pentru nevoile curente cât, mai ales, pentru copt pâine, ars ceramică, topit metalele etc.

În așezarea de la Huși-Corni, în apropierea locuinței nr.3 se afla un cuptor de dimensiuni mijlocii pentru copt pâine. El avea forma unei pere culcate, mai larg la gură și mai îngust în celălalt capăt, unde era prevăzut cu un mic orificiu pentru eliminarea fumului. Atât pereții laterali cât și bolta erau puternic arse și afumate iar podeaua, groasă de circa 8 cm, era arsă până la pietrificare. În cuptor se afla cenușă și cărbune iar în fața lui un vas mare din lut¹⁴⁰.

Alte tipuri de cuptoare, în special pentru practicarea metalurgiei fierului, s-au descoperit în mai multe așezări, unde acest meșteșug a fost atestat.

Unele resturi s-au descoperit de predilecție la baza valului de apărare, ca la Bunești sau la Poiana, Răcățău și Brad, cunoscute centre geto-dacice cu rol important în cadrul unor mari unități geografice.

În așezarea din secolele III-II î.d.Hr. cercetată la Borniș, jud. Neamț s-a descoperit un cuptor întreg, destinat arderii și topirii fierului. El era construit din lut, pe un strat de pietre și calcar, fiind prevăzut cu boltă și un horn tronconic înalt. Aceste cuptoare foloseau curent artificial de aer, introdus cu ajutorul foalelor sau al tuburilor suflante. Drept combustibil se folosea cărbunele din lemn de stejar și fag, aflat din abundență în toate zonele împădurite din jur.

Cuptoarele pentru ars ceramica au fost, de asemenea, construite din lut și pietre, dar cele mai multe dintre ele s-au distrus după arderea șarjelor respective. Resturi ale unor astfel de cuptoare s-au descoperit la Poiana și Brad.

Prin săpăturile efectuate la Poiana în anul 1949 s-a cercetat un cuptor de ars oale, găsit aproape întreg, la -1,30 m adâncime. El prezintă o cavitare conică despărțită orizontal printr-o placă rotundă de marnă, străpunsă de găuri cilindrice. Placa se sprijinea pe o lespede verticală de asemenea făcută din marnă.

În alte așezări din secolele V-II î.d.Hr. s-au descoperit resturi de cuptoare constând din pietre arse și lipituri, cele mai multe aflându-se la periferia așezărilor.

Gropi. În cele mai multe din așezările geto-dacice cercetate s-a remarcat un mare număr de gropi, de dimensiuni și forme diferite, făcute în scopul depozitării proviziilor sau cu scop ritual, după folosirea lor cele mai multe fiind umplute cu resturi menajere. Mai există, de asemenea, numeroase gropi, care inițial au fost făcute prin scoaterea lutului necesar la construcția locuințelor, a vetrelor sau la confecționarea ceramicii și care, pe parcursul timpului, s-au umplut cu diferite resturi, unele cu importanță arheologică.

Numeroase gropi s-au cercetat în așezarea de la Poiana, unde Radu Vulpe exclude posibilitatea ca ele să fi fost amenajate pentru depozitarea gunoaielor, deoarece a remarcat că unele sunt prea îngrijite iar altele sunt mult prea mari pentru resturile îngropate care, în majoritatea cazurilor, sunt fragmente de la vetre. Prin săpăturile din anii 1949-1990 s-au cercetat în această așezare numeroase gropi de formă cilindrică sau în formă de clopot, cu adâncimi variind între 1,50 și 2,50 m. În cele mai multe s-au găsit resturi de vetre, încât pe drept cuvânt au fost considerate ca având un caracter cultual. Și în așezarea de la Brad un număr mare de gropi s-a descoperit în apropierea locuințelor, fiind săpate îngrijit, unele arse fiind folosite în special pentru depozitarea proviziilor. Conținutul și forma lor arată că nu au fost folosite numai pentru aruncarea resturilor menajere ci și pentru păstrarea alimentelor, iar unele erau legate de anumite practici religioase. O astfel de groapă

se pare că a fost aceea cu numărul 18 din această așezare, care avea 16 m adâncime și care conținea vase întregi și resturi de vetre.

S-au întâlnit cazuri în care gropile pentru provizii s-au amenajat în interiorul locuințelor (Botoșana).

În funcție de modul de amenajare și forma lor, se pot deosebi două categorii de gropi: de formă cilindrică, având uneori pereții arși și în formă de pungă cu resturi de arsură pe fund și în jurul pereților. În toate cazurile, în momentul descoperirii și golirii, în gropi se afla ceramică, diferite obiecte, oase de animale și pietre. Resturi de vatră mai conțin și gropile din așezările din grupul Poienești-Lucașeuca, cele de la Ghelăești și Borosești, iar alte gropi conțineau schelete sau oase dispartate de câine sau oaie, cum sunt unele gropi din așezările de la Cucorăni, Ciurea și Ulma¹⁴¹, tot din cadrul ariei de răspândire a acestei culturi.

Cap. IV NECROPOLE ȘI MORMINTE IZOLATE DIN SECOLELE V-II Î.D.HR. DESCOPERITE LA EST DE CARPAȚI

În comparație cu numărul mare al așezărilor identificate în teritoriul est-carpatic, într-o perioadă lungă de timp, legată de geneza și apoi de dezvoltarea civilizației geto-dacice, numărul necropolelor este mult mai mic.

Ritul de înhumare caracteristic unor grupe hallstattiene târzii (pentru teritoriul Moldovei, necropola de la Bîrsești, jud. Vrancea) este treptat înlocuit cu ritul de incinerare care se generalizează la geto-daci în perioada de trecere de la prima la cea de-a doua epocă a fierului, oglindind, desigur, anumite schimbări în credința despre nemurire, de care pomenește și Herodot în referirile sale la geți.

Pe teritoriul est-carpatic s-au descoperit morminte de înhumare în gropi, cu unul sau mai multe schelete, în general de copii, cum sunt cele cercetate în cadrul așezării de la Poiana, care pe baza inventarelor pot fi datate în secolele IV-III î.d.Hr. De asemenea, sporadic, morminte de înhumare s-au mai descoperit în așezarea din secolul III î.d.Hr. de la Bunești-Averești, apoi la Brad, Răcătău, Cîndești și, probabil, la Ciorani, cele din urmă din perioada târzie de evoluție a civilizației geto-dacice din secolele I î.d.Hr.- I d.Hr. S-a putut constata, în general¹⁴², că mormintele geto-dacice de înhumare au apărut mai mult în așezările de la nord de Dunăre, în sud-est și sud-vest, și lipsesc pe teritoriul Dobrogei.

Ritul dominant de înmormântare la geto-daci în ultimele patru secole î.d.Hr. este incinerarea. În clasificarea mormintelor de incinerare făcută de D. Protase s-a ținut cont de mai multe considerente, cum ar fi aspectul exterior al mormântului (plan sau tumular), prezența sau absența urnei în groapa defuncțiilor, precum și forma acestor gropi¹⁴³.

Așezările geto-dacice de caracter protourban, cum sunt cele de la Poiana, Brad și Răcătău, au în apropiere și necropole tumulare, în care au fost înmormântați cu predilecție indivizii din pătura privilegiată din cadrul comunității respective.

Mormintele tumulare cercetate în zona est-carpatică, unele săpate parțial, la Cucuteni, Poiana, Răcătău, Brad și altele, aparțin deci de așezări cu importanță deosebită în cadrul societății geto-dacice, specifice în special pentru epoca de maximă înflorire a acestora¹⁴⁴.

Din necropola tumulară de la Poiana, aflată nu departe de așezare, s-au identificat nouă tumuli la care se mai adaugă încă alții situați prin curțile și viile locuitorilor. S-au cercetat prin săpături sistematice doar patru dintre ei, ceilalți fiind doar cartajl, dându-li-se denumirile păstrate în tradițiile satului. Movilele respective conțineau, imediat sub solul arabil, un strat gros de circa 50 cm prundiș și bolovani cu urme de bârne de lemn, apoi stratul izolator de lut care acoperea resturile cinerare.

Din necropola tumulară de la Brad, situată la sud-vest de așezare s-au cercetat mai mulți tumuli care conțineau, în afară de mormântul principal, și altele săpate în mantaua movilei sau chiar la același nivel cu mormântul principal. Aceeași situație s-a observat și în necropola așezării dacice de la Răcățău, contemporană cu cele deja amintite.

Necropola tumulară de la Băiceni, jud. Iași, pe care descoperitorul o consideră ca aparținând așezării fortificate din satul Cotnari, punctul "Cătălina", se datează în secolele IV-III î.d.Hr. Această necropolă credem că ar putea aparține și altor așezări din apropiere, cum este cea de pe "Cetățuia", unde în timpul cercetării așezării cucuteniene s-au descoperit numeroase resturi ale unor așezări geto-dacice, sau a așezării din punctul Mlada, unde, de asemenea, s-au cercetat locuințe cu un inventar arheologic important, din secolele IV-III î.d.Hr.

Spre deosebire de necropolele tumulare, cele plane sunt mult mai frecvente. S-au cercetat parțial necropolele de la Slobozia, jud. Bacău, Vaslui, jud. Vaslui, Strahotin, jud. Botoșani, Bosanci, jud. Suceava și altele și morminte izolate la Cimbala și Recea jud. Bacău, Vorniceni, jud. Suceava și altele¹⁴⁵. Aceste necropole și unele morminte izolate se datează, pe baza inventarelor funerare, în secolele V și mai ales IV-III î.d.Hr. Analogiile s-au făcut cu necropolele getice din Dobrogea cu care se identifică vasele ceramice și celelalte piese de inventar.

În ceea ce privește locul incinerării, se pare că acesta coincide cu locul înmormântării, deși în cadrul necropolelor plane cercetate nu s-au găsit încă resturi de rug funerar.

O necropolă plană de incinerare, din care s-au cercetat până acum mai multe morminte, este aceea de la Strahotin, jud. Botoșani, reprezentativă pentru zona de nord-est a teritoriului est-carpatic.

Urmele funerare și capacele respective, precum și vasele de ofrandă, sunt caracteristice și pentru inventarul ceramic al așezărilor contemporane, fortificate sau deschise, cum sunt în special așezările de la Stîncești, jud. Botoșani. În mormintele cercetate în jud. Suceava, la Bosanci și Vorniceni, se folosesc ca urne funerare vase ceramice caracteristice perioadei de sfârșit a primei epoci a fierului, cu analogii în centrul și sudul Moldovei. Sunt asemănătoare, din acest punct de vedere, cu vasele din necropola plană de la Vaslui-Curtea Domnească.

În sudul Moldovei, perioada următoare aceleia reprezentată de necropola de la Bîrsești, aparținând unui grup hallstättian târziu din subcarpați, este ilustrată prin necropola de la Slobozia, jud. Bacău, din care s-au cercetat 11 morminte, două dintre ele duble.

În apropierea acesteia nu s-au găsit urmele unui rug funerar, dar există resturi de arsură și evidente urme de ardere secundară pe unele vase și deformări de la ardere puternice precum și obiecte deteriorate de foc. Aceste elemente sunt o dovadă că inventarul mormântului a fost ars odată cu defunctul, în apropierea gropii.

Materialul ceramic descoperit în cadrul necropolei este reprezentat de vase de factură veche autohtonă, lucrate cu mâna, din pastă poroasă, de culoare brună cu nuanțe cenușii. Forma predominantă a urnei este aceea în formă de sac, ușor mai largă la partea superioară, având pe corp proeminențe-apucători și brâu alveolat.

Pentru acoperirea urnelor s-au folosit castroane și străchini de formă tronconică, lucrate în aceeași tehnică și din aceeași calitate de pastă.

Vasele de ofrandă constau din căni de diferite forme și mărimi, cele mai multe lucrate cu mâna, dar în necropola de la Slobozia s-a descoperit și o cană lucrată la roată, din pastă de culoare cenușie deschisă.

Prin analogie cu necropolele de incinerare din sudul și sud-estul Daciei, în special de la Murighiol și Bugeac, necropolele din Moldova se datează în secolul IV și primele decenii ale secolului III î.d.Hr.¹⁴⁶.

Mormântul plan descoperit la Recea, în jud. Bacău, face parte dintr-o necropolă plană de incinerare. Inventarul mormântului cercetat este format dintr-o urnă care conținea oasele incinerate. Vasul este lucrat cu mâna din pastă poroasă, de formă bitronconică, cu proeminențe plate pe jumătatea inferioară. Drept capac servea o străchină cu marginea arcuită în interior, lucrată din aceeași calitate de pastă. După tipologia vaselor, în lipsa altui inventar, mormântul se încadrează, din punct de vedere cronologic, într-o perioadă anterioară necropolei de la Slobozia.

Un alt cimitir plan din aceeași perioadă, cercetat pe teritoriul est-carpatic, este acela de la Vaslui, sectorul Curtea Domnească. Vasele cinerare sunt de tipul acelora în formă de sac sau cu pereții arcuiți, cu marginea dreaptă, prevăzute cu apucători și brâu alveolat.

În afară de mormintele descoperite sporadic și de necropolele amintite, aparținând secolelor V-IV î.d.Hr., în cadrul unor așezări cu mai multe straturi de locuire, pe măsură ce ne apropiem de sfârșitul mileniului I î.d.Hr., s-au mai descoperit morminte, atât de incinerare cât și de înhumare.

Încă din anul 1927 când au început săpăturile sistematice în stațiunea de la Poiana, la baza straturilor de cultură, de regulă între 2,20 și 2,40 m, s-au găsit morminte de înhumare, în general copii, cu schelete incomplete sau numai craniile. Astfel, în suprafața B, imediat deasupra pământului galben, se aflau oasele unui copil mic, așezat pe partea dreaptă, într-o poziție adunată, cu capul spre nord și picioarele spre vest. În pământul din jur se afla cărbune și cenușă, oase de animale și un fragment dintr-un vas lucrat cu mâna, de culoare roșcată. Mormântul a fost săpat la baza unei locuințe din primele faze ale Latênului. În stratul cu cenușă din apropiere se afla un vârf de săgeată din bronz, un vas mic în formă de rython, un ascuțitor prismatic din gresie și alte fragmente de vase lucrate cu mâna, cu suprafața neagră, lustruită.

Prin cercetările din anul 1949 și 1950 s-au descoperit mai multe astfel de morminte de înhumare în gropi care, împreună cu cele cercetate prin noile săpături

din anii 1968, 1985-1990, se ridică la un număr de peste 20 morminte. În afară de mormintele relativ întregi, s-au mai găsit sporadic, în diferite straturi, fragmente de craniu, mandibule, membre etc.

Mormintele nederanjate se aflau în gropi de dimensiuni mari, de formă ovală, cu schelete de adulți și copii, al căror corp părea uneori să fi fost aruncat, fără o pregătire specială, în timp ce altele păreau să fie așezate după un anumit ritual.

Prin săparea, în ultimul timp, a unor suprafețe mai mari, s-a putut observa că mormintele nu ocupă doar un anumit sector de pe suprafața stațiunii, ci sunt răspândite peste tot, atât la periferia așezării cât și în partea centrală.

Scheletele din cele mai multe gropi, care n-au fost deranjate de intervențiile ulterioare, au orientare comună, cu capul spre nord, cele mai multe în poziție întinsă sau culcate pe spate și cu genunchii îndoiți în sus. Multe schelete au mâinile ridicate deasupra capului. Două schelete de copii sunt așezate pe o parte, față în față, îmbrățișate¹⁴⁷.

Dacă inițial s-a putut crede că scheletele aruncate în dezordine, găsite sub locuințe, au fost victimele unui război, faptul că unele dintre ele aveau un inventar bogat, l-a determinat pe Radu Vulpe să considere că la Poiana este vorba de un ritual funerar specific numai acestei așezări, moștenit din epoca hallstattiană. Totuși, pe parcurs, pe măsură ce s-au cercetat astfel de înmormântări și în alte stațiuni geto-dacice, s-a putut deduce că acest obicei a fost practicat în anumite epoci, cum o dovedesc și cercetările de la Bratei, Orlea¹⁴⁸ și, mai ales, din așezările de la Brad și Răcățâu de același tip cu aceea de la Poiana.

Pentru secolele III-II î.d.Hr. în centrul și nordul spațiului dintre Carpați și Nistru s-au cercetat necropole atribuite culturii Poienești-Lucașeuca, în cadrul cărora se aflau și morminte ce se pot atribui populației autohtone.

În comparație cu numărul relativ mare al așezărilor din cadrul acestei culturi, numărul necropolelor este mai mic. S-au cercetat intens necropolele de la Poienești și Borosești¹⁴⁹ și parțial acelea de la Buhăești¹⁵⁰ și Costuleni¹⁵¹ în spațiul românesc și necropolele de la Lucașeuca și Dolineani, mormintele de la Șipoteni și Kruglik de pe teritoriul Republicilor Moldova și Ucraina¹⁵².

În cadrul tuturor acestor necropole se aflau și morminte de incinerare în urne de factură geto-dacică. Deși în imediata apropiere a necropolei de la Poienești se află o așezare getică, relativ contemporană cu necropola, în cadrul mormintelor cercetate numai un singur mormânt poate fi atribuit cu certitudine unui get.

După ritualul înmormântării, necropolele amintite se pot clasifica în: morminte în care resturile incinerării au fost depuse într-o urnă acoperită cu capac și morminte de incinerare în groapă, care conțineau cenușă, cărbuni și fragmente ceramice.

În spațiul est-carpatic, ambele tipuri de morminte s-au cercetat în necropolele de la Poienești și de la Borosești.

În morminte se aflau, de obicei, numai două vase, lucrate din pastă de calitate bună, caracteristice populației bastarnice. S-ar putea presupune că și populația autohtonă a folosit astfel de vase, mai potrivite ca urne funerare. În felul acesta s-ar putea explica și o anumită categorie de obiecte autohtone găsite în urnele negre.

În urne, alături de oasele incinerate, se mai aflau diferite piese, trecute și ele prin focul rugului. În cadrul inventarului funerar, cele mai numeroase sunt obiectele de port și de podoabă. Predomină fibule, cataramă, brățări, mărgelă, pandantive, arme și diferite ustensile, ca ace de cusut, fusaiole, brice, cuțite etc. În funcție de inventarul mormintelor s-a încercat atribuirea lor pe sexe. Diferite combinații tipologice, analize statistice și combinatorii au arătat că în cadrul necropolelor pot fi sesizate diferențieri cronologice și chiar existența în unele regiuni a unor triburi de origini diferite¹⁵³.

În ceea ce privește ritualul specific populației autohtone din această zonă, în timpul ocupației bastarnice din secolele III-II î.d.Hr., datorită lipsei unei necropole, bine datată, situată în cadrul sau în apropierea unei așezări, de asemenea, curat getică, nu se poate face un studiu special, în afară de cel referitor la necropolele tumulare care sunt mai târzii și la mormintele de înhumăție din perioada anterioară venirii bastarnilor, din așezările menționate de la Poiana, Brad și Răcătău.

Cap. V. DESCOPERIRI NUMISMATICE

Unitatea și răspândirea generală în lumea dacică a anumitor forme de vase de import, a anumitor tipuri de unelte sau obiecte de podoabă, sunt rezultatul unui intens schimb de produse între diferitele zone ale teritoriului locuit de geto-daci. Un astfel de schimb se explică prin apariția încă din secolul al V-lea a monedelor grecești și, în secolul al III-lea, a monedei geto-dacice, copiată după cea macedoneană¹⁵⁴. Paralel cu produsele ceramice și alte obiecte grecești, o pondere însemnată o au monedele emise de coloniile de pe țărmurile Mării Negre sau din metropolă.

a. Monede grecești.

Drahmele de argint ale orașului *Histria* sunt cele mai vechi monede grecești care au circulat pe teritoriul Moldovei¹⁵⁵. În total, în acest spațiu s-au descoperit circa 50 drahme, în tezaure sau izolate emise în secolul al IV-lea î.d.Hr. (Poiana, Bârlad, Căbești, Bunești-Averești, Căciulești, Găiceana-Unguri, Glăvănești-Bacău, Prisăceni, Obârșeni, Berești, Galați, Focșani, Piscu)¹⁵⁶ care arată că în acest spațiu a existat un comerț intens.

În afară de aceste monede s-au descoperit fortuit în cantitate mult mai mică și monede din: *Callatis* (Poiana, Grozești); *Tomis* (Barboși); *Olbia* (Foltești); *Apollonia* (Murgeni); *Thasos* (Borolea, Bonțești, Clipicești); *Dyrrhachium* (Hangu, Piatra Neamț, Viișoara, Poiana, Fitionești, Grozești, Barboși)¹⁵⁷.

b. Monede macedonene.

Începând cu secolul al III-lea pe teritoriul de la est de Carpați circulă în paralel cu monedele grecești și monede macedonene de la Filip al II-lea și Alexandru cel Mare. Dintre acestea se remarcă patru *tezaure* (Mărășești, Bicaz, Fălciu, Galați) și mai multe *descoperiri izolate* (Iaslovăț, Iași, Bogdănița, Rădăești, Ibănești, Bârlad, Poiana, Nicorești, Murgeni, Oancea)¹⁵⁸.

S-a observat că majoritatea descoperirilor se grupează în centrul și sudul Moldovei, apariția lor în zone mai nordice fiind cu totul accidentală.

Existența, într-o măsură mai mică sau mai mare a monedei la sfârșitul secolului al IV-lea și în secolul al III-lea, demonstrează că societatea locală era capabilă la această vreme să producă, special pentru schimb, produse care au atras moneda grecească. La rândul ei, moneda a contribuit în mare măsură la ușurarea circulației diferitelor mărfuri și produse locale.

În acest timp, stadiul de dezvoltare social-economică a populației locale este altul, mult mai evoluat, fiind activat și stimulat de aportul factorului extern. A fost necesar, cum era și firesc, un echivalent local de schimb. Un rol important în apariția, la sfârșitul secolului al IV-lea și în secolul al III-lea, a primelor emisiuni

locale în sudul Daciei (tezaurul de la Scărișoara), l-a avut circulația monedelor macedonene¹⁵⁹. Acestea au servit ca model și au creat condiții prielnice apariției monedei locale, contribuind la închegarea unui schimb monetar.

În cursul secolelor III-II î.d.Hr. continuă să fie folosită pe teritoriul Moldovei moneda macedoneană alături de cea grecească.

Din această perioadă datează tezaurul de la Mărășești, format din 800 stateri de aur de la Filip II, Alexandru cel Mare și Lisimach, care se crede că a ajuns la nord de Dunăre, nu ca urmare a unei circulații monetare obișnuite, ci ca mijloc de plată către geții din această parte a Daciei pentru ajutorul acordat la un moment dat¹⁶⁰.

De asemenea, continuă să apară, izolat sau în mici depozite, monede thasiene (tezaurul de la Tifești-Clipicești) și din orașele de pe litoralul Mării Negre și Adriatice (Histria, Tomis, Apollonia, Dyrrhachium), mult mai puține decât în etapa precedentă.

O consecință a relațiilor strânse cu lumea grecească și macedoneană, în secolele III-II î.d.Hr., este apariția monedei geto-dacice, imitată după monede macedonene.

Tipul monetar Huși-Vovriești

Primul tip monetar geto-dacic, imitat nemijlocit după tetradrahma lui Filip al II-lea al Macedoniei, a apărut pe teritoriul Moldovei. El a fost inclus de C. Preda în rândul primelor imitații realizate direct după original¹⁶¹.

Acest tip de monede, numit astfel după două mari tezaure descoperite pe teritoriul Moldovei, la Huși și Vovriești din județul Vaslui, s-a descoperit până în prezent în 23 de localități (2 tezaure și 21 descoperiri izolate) cu un total de circa 300 monede. Alte două tezaure, care au aceleași caracteristici, s-au descoperit în afara spațiului locuit de geto-daci la Narta¹⁶² și Velikaia Gorazdovka¹⁶³, în Ucraina Subcarpatică.

Răspândirea acestui tip monetar în Podișul Central Moldovenesc, în bazinul Bahluiului, Valea Siretului și a Bistriței, corespunde în general cu aria culturii Poienești-Lucașeuca¹⁶⁴.

Emisiunile de tip Huși-Vovriești, sau "tip Moldovenesc", sunt obținute prin batere din argint, cu titlu destul de ridicat. Monedele se caracterizează prin tăieturi, asupra cărora s-au emis mai multe explicații¹⁶⁵ și contramărci, care apar numai pe tezaurul de la Huși.

În legătură cu locul unde au fost bătute aceste monede și populația care le-a folosit, s-au emis mai multe păreri.

Într-un prim studiu, C. Preda a considerat că aceste monede au fost bătute pe teritoriul Moldovei centrale, în zona unde au și fost descoperite, aducând în sprijinul acestei ipoteze argumente istorice și arheologice referitoare și la existența în această regiune a unor formațiuni politice tribale, care au facilitat și creat condiții pentru apariția monedei geto-dacice¹⁶⁶.

Ulterior, același autor, determinat de faptul că aria de răspândire a tipului monetar Huși-Vovriești coincide cu aria culturii Poienești-Lucașeuca, precum și de lipsa unor indicii de existență a unui atelier monetar (matrițe etc.), care să demonstreze că aceste monede au fost realizate în mediul local, consideră mai plauzibilă ipoteza atribuirii acestui tip monetar celto-bastarnilor, stabiliți în această perioadă în centrul și nordul Moldovei, deși în această zonă nu s-au descoperit încă monede de acest tip.

La această concluzie l-a condus și faptul, observat prin alte descoperiri arheologice, că aceste monede au apărut odată cu venirea bastarnilor și au dispărut odată cu decăderea lor.

O părere opusă a fost exprimată de M. Babeș, care consideră la fel ca și prima ipoteză a lui C. Preda, că monedele de tip Huși-Vovriești sunt prebastarne și în consecință trebuie atribuite monetăriei geto-dacice care s-a dezvoltat, după cum am observat și noi, în prima parte a acestei lucrări, înainte de apariția bastarnilor în centrul Moldovei¹⁶⁷.

De aceeași părere este și I. Vinkler, care consideră că acest tezaur nu poate fi atribuit celto-bastarnilor numai pe baza unor caracteristici ale contramărcilor sau existenței tăieturilor¹⁶⁸, pe care C. Preda le-a folosit printre altele ca argument, și a analogiilor cu Narta și Velikaia Gorazdovka, din mediul celtic. Ea a observat că analogiile pentru aceste caracteristici și în general pentru monedele de acest tip, lipsesc în regiunile de origine ale bastarnilor de la est și vest de Oder¹⁶⁹.

Analizând cu atenție toate descoperirile arheologice din Moldova centrală, din secolul al III-lea î.d.Hr., în ajunul apariției primelor grupe de bastarni, observăm că așezările geto-dacice cunosc o dezvoltare economică deosebită, ilustrată prin existența a numeroase importuri, obiecte de podoabă din argint și, mai ales, unelte, care atestă o creștere deosebită a forțelor de producție. În aceste condiții a fost posibilă inițiativa populației locale de a spori cantitatea de monedă ca mijloc de schimb, prin baterea unei monede proprii.

Îngroparea tezaurului de la Vovriești coincide cu perioada de creștere a forțelor locale, progres frânat de amenințarea bastarnică¹⁷⁰. Argumentele noastre ilustrate prin prezentarea de până acum sunt în concordanță cu prima ipoteză a lui C. Preda.

În același timp aceste fapte concordă și cu relațiile izvoarelor scrise relative la rezistența întâmpinată de bastarni din partea geto-dacilor conduși de regele Oroles, eveniment petrecut în jurul anului 200 î.d.Hr.¹⁷¹. De asemenea, faptul că la sfârșitul secolului al II-lea au fost fortificate unele așezări geto-dacice ca acelea de la Brad, Răcățău și Bâta Doamnei, este o dovadă că populația locală a fost hotărâtă să reziste energic presiunilor de extindere a ocupației bastarnice, care a fost obligată să se limiteze la un anumit spațiu bine delimitat din punct de vedere arheologic¹⁷².

Tipuri monetare Dumbrăveni și Inotești-Răcoasa

Ca o dovadă că în sudul Moldovei a existat o organizare superioară a populației geto-dacice este și circulația și deci emiterea în această zonă a unei alte imitații geto-dacice după moneda macedoneană. Două mari tezaure descoperite la Dumbrăveni, jud. Vrancea¹⁷³ și Inotești, asemănătoare cu cele de la Răcoasa, jud. Galați¹⁷⁴ au dat denumirea acestor tipuri monetare getice.

Existența în această zonă a importantelor așezări dacice de la Poiana, Cîndești, Fitionești, Cîrlomănești și altele, și a numeroaselor descoperiri numismatice, este o dovadă că în secolul II î.d.Hr., în partea de sud a Moldovei și în nord-estul Munteniei, între Buzău și cursul inferior al Siretului, au existat puternice uniuni de triburi, în cadrul cărora s-au bătut și monede proprii.

Fenomenul teaurizării, care reprezintă un aspect caracteristic al economiei bănești în antichitate, se leagă și de prezența unor șefi și a intermediarilor de schimb între lumea greacă și cea getică, al căror număr trebuie să fi crescut în raport direct cu volumul produselor aduse¹⁷⁵.

Cap. VI. ARTA GETO-DACICĂ

În prima parte a celei de a doua epoci a fierului, corespunzătoare perioadei de cristalizare a civilizației geto-dacice în spațiul carpato-balcanic, în arta geto-dacică se răspândește stilul animalier, care îmbină elemente tracice, grecești și iraniene, adaptate în manieră locală la realizarea unor obiecte de port și de podoabă. Artă de caracter "princiar" ilustrată prin descoperiri importante în zona dobrogeană și la sud de Carpați include atât influențele străine cât și unele particularități locale, manifestate atât în reprezentările iconografice, umane și zoomorfe cât și în unele elemente secundare¹⁷⁶.

În zona est-carpatică acestea se remarcă pe unele din piesele din tezaurele de la Băiceni¹⁷⁷ și Stâncești precum și pe unele obiecte de podoabă descoperite în așezările de la Poiana, Bunești ș.a. din secolele IV-III î.d.Hr.¹⁷⁸.

În măsura în care câmpul artistic este inclus în acela al meseriilor în general, motivele și procedeele decorative locale au fost puse în valoare la piesele din toate domeniile imprimându-li-se o nuanță originală.

Astfel stilul animalier este exprimat prin protome ceramice la vasele lucrate cu mâna sau cu roata, la "căței de vatră" etc. și la obiectele de podoabă din bronz, argint și mai rar din aur. Sunt binecunoscute brățările și fibulele decorate cu astfel de elemente stilizate (șarpe, lup) descoperite în tezaure sau izolat, la Poiana, Bunești, Epureni, Căndești ș.a.¹⁷⁹.

În general arta geto-dacică se manifestă în direcție tradițională, a desenului geometric remarcat pe numeroase obiecte de uz curent cum sunt fusaiiolele, mărgelile etc. pe care se întâlnesc zig-zaguri, hașuri, rozete etc., precum și pe ceramica fină lucrată cu mâna sau la roată, acel decor realizat prin lustruire și chiar prin pictură, caracteristic ceramicii dacice de la sfârșitul mileniului I î.d.Hr.¹⁸⁰.

NOTE

1. V. Pârvan, *Castrul de la Poiana și drumul roman prin Moldova de jos*, în *ARMSI* II, XXXVI, 1913; idem, *Getica. O protoistorie a Daciei*, 1926; idem, *Dacia, civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*; R. Vulpe, *Piroboridava. Considerații arheologice și istorice asupra cetății de la Poiana în Moldova de Jos*, București, 1931.
2. Radu și Ec. Vulpe, *Les fouilles de Poiana*, în *Dacia*, III-IV, 1927-1932, p. 277-296; Radu Vulpe și colab., *Activitatea șantierului arheologic Poiana-Tecuci, 1950*, în *SCIV*, II, 1951, p. 177-216; idem, *SCIV*, III, 1952, p. 191-220.
3. R. Vulpe, *La civilisation dace et ses problèmes à la lumière des dernière fouilles de Poiana, en Basse Moldavie*, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 143-164; idem, în *Studia Thracologica*, 1976, p. 103-123.
4. R. Vulpe, *Le problème des bastarnes à la lumière des decouvertes archéologiques en Moldavie*, în *Nouvelles études d'histoire*, 1, București, 1955, p. 103-119; G. B. Fedorov, *Naselenie prutsko-dnestrovskogo mezdurec'ja v I tysjaceleti n.e.*, în *MIA*, SSSR, 1960, 89, p. 27; M. Babeș, *Noi date privind arheologia și istoria bastarnilor*, în *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 195-217; idem, *Die Poienești-Lukașevka-Kultur*, Bonn, 1993.
5. S. Teodor, *Civilizația geto-dacică la est de Carpați. Considerații topografice*, în *Symposia thracologica*, 7, 1989, p. 115-126; I. T. Niculiță, *Severnye frakicy v VI-I vv do.n.e.*, Chișinău, 1987.
6. Editura Academiei RSR, București, 1970.
7. A. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, București, 1975.
8. G. Coman, *Statornicie, Continuitate*, București, 1982.
9. V. Chirica, G. Tanasache, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. I și II, Iași, 1984-1985.
10. Cei interesați pot răsfoi revistele: *Studii și materiale*, Suceava; *Hierasus - Botoșani*; *Acta Moldavie Meridionalis - Vaslui*; *Memoria Antiquitatis - Piatra Neamț*; *Carpica - Bacău*; *Studii și materiale - Focșani*; *Danubius - Galați*.
11. Se remarcă în mod deosebit muzeele sătești din Botoșana și Dănești.
12. Gh. Ștefan, V. Iliescu, E. Popescu, *Izvoare privind istoria veche a României*, I, București, 1964.
13. Herodot, *Istoriei*, IV, 93-95; V, 3, 4, în *IIR*, p. 47-51, 65.
14. Tucidide, *Istoriei*, II, 96, 1, în *IIR*, p. 75.
15. Xenofon, *Anabasis*, VII, 3, 21-32, în *IIR*, p. 94-99.
16. Strabon, *Geografia*, II, 5, 12; VII, 2, 3, 5, 8, 11-15, în *IIR*, p. 221, 225, 237-241.
17. Polibiu, *Istoriei*, XXVII, 9, 1, în *IIR*, p. 165.
18. Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, I, 94, 2; XXI, 12, 1-6, în *IIR*, p. 189, 197-199.
19. Trogus Pompeius JUSTINUS, *Istoria lui Filip*, XXXII, 3, 16, în *IIR*, p. 351-361.
20. Menandru, *Agricultorul*, 31; *Piesă nesigură*, frag. 794-795, în *IIR*, p. 134.
21. Al. Odobescu, *Notițe despre localitățile însemnate prin rămășițe antice în districtul Dorohoi*, Monitorul Oficial, nr. 152, 1871; idem, *Rămășițele antice din județul Dorohoi*, în *Scrieri literare și istorice*, vol. II, București, 1887, p. 157.

22. Grigore Tocilescu, *Dacia înainte de romani*, București, 1880, p. 899-902.
23. V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 41-42, 730.
24. Idem, p. 460.
25. Idem, p. 461, 466.
26. I. Nestor, *Keltische, gräber bei Mediaș*, în *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, p. 154-182; idem, *Câteva rectificări*, în *Balcania*, IV, 1941, p. 531-535.
27. I. Nestor și colab., *Raport asupra campaniei de săpături arheologice de la Zimnicea, jud. Teleorman*, în *Studii*, II, 1, 1949, p. 116-125.
28. C. Preda, *Un nou aspect al începuturilor epocii fierului în Dacia (descoperirile de la Alexandria)*, în *SCIV*, XI, 1, 1960, p. 25-36; E. Condurache, *Apariția ceramicii Latène la Dunărea de Jos*, în *SCIV*, 16, 1, 1965, p. 43-49; C. Preda, *Din nou despre cultura Alexandria*, în *SCIV*, 21, 4, 1970, p. 571-578.
29. D. Berciu, *Descoperirile getice de la Cernavoda (1954) și unele aspecte ale începutului formării culturii Latène geto-dacice la Dunărea de Jos*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 181-213.
30. D. Berciu, *A propos de la gènesse de la civilisation Latène chez les Gêto-Daces*, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 133-141.
31. V. Pârvan, *La pénétration hellénique et hellénistique dans la vallée du Danube*, BSH, X, 1923, p. 26 și urm.; idem, *Castrul de la Poiana și drumul roman prin Moldova de Jos*, 1913, p. 114 și urm.; idem, *Getica*, passim.
32. R. Vulpe, *Piroboridava, La station protohistorique et daco-romaine de Poiana dans la Moldavie inférieure*, în *Revue archéologique*, XXXIV (1931), p. 258, 264.
33. M. Petrescu-Dîmbovița, *Archäologische Forschungsreise in Bezirk Covurlui*, în *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, p. 427-446.
34. V. Pârvan, *Getica*, p. 262; idem, *Dacia*, Ed. IV, 1967, p. 106.
35. R. Vulpe, Ec. Vulpe, *op. cit.*, în *Dacia*, III-IV.
36. R. Vulpe, *op. cit.*, în *Dacia*, NS, I, 1957.
37. V. Pârvan, *op. cit.*, în *BSH*, X, 1923, p. 23-47.
38. D. Tudor, *Amfore elenistice descoperite în adâncul teritoriului RPR*, în *Studii și referate*, 1, 1954, p. 81-88; idem, *Răspândirea amforelor grecești ștampilate în Moldova, Muntenia și Oltenia*, în *ArhMold*, V, 1967, p. 37-79.
39. A. Vulpe, *Zu mittleren Hallstattzeit in Rumänien (die Basarabi-Kultur)*, în *Dacia*, NS, IX, 1966, p. 105 și urm.; idem, *Cercetări arheologice și interpretări istorice privind secolele VII - V î.e.n. în spațiul Carpato-dunărean*, în *MemAntiq*, IV, 1980, p. 182-188.
40. Idem, în *MemAntiq*, p. 192.
41. Idem, p. 192-199.
42. A. Florescu, *Unele considerații asupra cetăților traco-getice (hallstattiene) din mileniul I î.e.n. de pe teritoriul Moldovei*, în *CI*, II, 1971, p. 116-117.
43. *Repertoriu*, (mss) pentru așezările fortificate realizat și de A Florescu.
44. A. Florescu, S. Rață, *Complexul de cetăți traco-getice (secolele VI-III î.e.n.) de la Stâncești-Botoșani*, în *Studii și materiale*, I, Suceava, 1969, p. 9-18.
45. A. Florescu, *op. cit.*, în *CI*, II, 1971, p. 116-117.
46. A. Florescu, I. Melinte, *Cetatea traco-getică din a doua jumătate a mileniului I î.e.n. de la Moșna (jud. Iași)*, în *SCIV*, XIX, 1968, 1, p. 12-134; idem, *Cetăți hallsattiene*

- recent descoperite în zona de nord-est a Moldovei centrale, în *Carpica*, IV, 1971, p. 129-132.
47. V.V.Bazarciuc, *Cetatea geto-dacică de la Bunești-Dealul Bobului, jud. Vaslui*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 164-177; idem, *Cetatea geto-dacică de la Bunești, jud. Vaslui*, în *SCIVA*, 34, 3, 1983, p. 251-252.
48. Săpături efectuate de N. Gostar și S. Sanie. Cf. și Gh. Coman, *op. cit.*, p. 234.
49. Silvia Teodor, *Cetatea traco-getică de la Arsura-Huși*, în *Materiale*, X, 1973, p. 53-60.
50. D. Berciu, *op. cit.*, în *Dacia*, NS, I, 1957.
51. A. Florescu, *Repertoriul așezărilor fortificate din Moldova (ms)*.
52. H. Schmidt, *Cucuteni*, Berlin-Leipzig, 1932, p. 45-63.
53. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul XVIII*, București, 1970, p. 367.
54. V. Chirica, G. Tanasache, *Repertoriul Iași*, I, 1984, p. 124-127.
55. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 534.
56. Informații de la V. Spinei.
57. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 349.
58. C. Buzdugan, *Necropola getică de la Slobozia*, în *Carpica*, I, 1968, p. 77-93.
59. Informații de la N. Ursulescu, Iași.
60. Cercetări de teren, N. Zaharia și D. Teodor.
61. Informații și cercetări de teren, Gh. Ștefănescu.
62. A. Florescu, *op. cit.*, în *CI*, p. 104; idem în *RMM*, 1, 1980, p. 11.
63. A. Florescu, *op. cit.*, în *CI*, p. 103-117.
64. *Ibidem*.
65. A. Florescu, G. Melinte, *op. cit.*, în *Carpica*, IV, p. 129-132.
66. V.V. Bazarciuc, *op. cit.*, în *Materiale*, Tulcea.
67. A. Florescu, G. Melinte, *op. cit.*, în *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 129-134.
68. Idem, p. 131.
69. D. Popovici, M. Ignat, *Cercetările arheologice din "Cetățuia" de la Merești (com. Vulturești), jud. Suceava*, în *Suceava*, VIII, 1981, p. 545-551.
70. A. Florescu, S. Rață, *op. cit.*, 1969, p. 9-18.
71. Cercetări de teren, A. Florescu, S. Teodor și Dan Teodor.
72. Idem.
73. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 289.
74. Cercetări de teren, S. Teodor, D. Teodor.
75. Cercetări de teren, A. Florescu, S. Teodor, E. Zaharia.
76. V. Chirica, M. Tanasache, *Repertoriu, Iași*, II, p. 381.
77. Idem, p. 380.
78. S. Teodor, *op. cit.*, în *Materiale*, X, p. 53-60.
79. A. Florescu, G. Melinte, *op. cit.*, în *Carpica*, IV, p. 130; G. Coman, *op. cit.*, p. 98-99.
80. G. Coman, *op. cit.*, p. 234.
81. A. Florescu, *op. cit.*, *CI*, p. 88.

82. M. Brudiu, P. Păltânea, *Cetatea getică de la Brăhășești (jud. Galați)*, în *ArhMold*, VII, 1972, p. 225-238.
83. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 183, 200; V. Chirica, M. Tanasache, *Repertoriu*, Iași, I, p. 72, 100; A. Florescu, *op. cit.*, în *CI*.
84. *Ibidem*.
85. V. Chirica, M. Tanasache, *op. cit.*, I, p. 88, 334, 400.
86. A. Florescu, G. Melinte, *op. cit.*, p. 130-131.
87. *Ibidem*.
88. R. Vulpe, E. Vulpe, *op. cit.*, în *Dacia*, III-IV, 1927-1932.
89. V. Căpitanu, V. Ursachi, *Descoperiri geto-dacice în județul Bacău*, în *Crisia*, II, 1972, p. 109; V. Ursachi, *Zargidava, Cetatea dacică de la Brad*, București, 1995.
90. V. Ursachi, *op. cit.*
91. G. Constantinescu, *Contribuții arheologice la civilizația geto-dacică de pe teritoriul județului Vrancea*, în *Studii și comunicări*, I, Vrancea, 1978, p. 19-241; A. Florescu, M. Florescu, *Aspecte ale civilizației traco-getice în zona de curbură a Carpaților răsăriteni*, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1983, p. 72-73.
92. N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, București, 1970.
93. V. Căpitanu, V. Ursache, *Cetatea dacică de la Moinești*, în *Carpica*, XVIII-XIX, 1987, p. 53-60.
94. Cercetări de teren efectuate de Silvia Teodor și Dan Teodor.
95. A. Florescu - *Repertoriu* (mss).
96. A. Florescu, *op. cit.*, în *CI*, p. 116-117.
97. A. Florescu, Gh. Melinte, *op. cit.*, în *Carpica*.
98. Vezi nota 47.
99. A. Florescu, S. Rață, *op. cit.*, p. 9-18.
100. A. Florescu, Comunicare la a doua ediție a "Zilelor Institutului "A.D.Xenopol", Iași, oct. 1985.
101. S. Teodor, *op. cit.*, în *Materiale*, X, p. 34.
102. Vezi nota 82.
103. V.L. Lăpușneanu, I.T. Niculiță, M. Romanovskaja, *Pamiatniki rannevo jelezno go veka*, în *Vypusk*, IV, Chișinău, 1974, p. 33-50.
104. I.T. Niculiță, S. Teodor, A. Zancoci, *Săpăturile arheologice din cetatea getică de la Butuceni, raionul Orhei*, în *Cercetări arheologice în zona nord-tracă*, I, București, 1995, p. 472-490; idem, în *Cercetări arheologice în zona nord-tracică*, II, 1997, p. 292-339.
105. I.T. Niculiță, *Gety IV-III vv do n.e. v Dnestrovskogo Carpatskih zemleah*, Chișinău, 1977, cap. II.
106. G. Simion, *Despre cultura geto-dacică din nordul Dobrogei în lumina descoperirilor de la Enisala*, în *Peuce*, II, 1971, p. 63-139; idem, *Cetatea geto-dacică de la Beștepe, jud. Tulcea*, în *Peuce*, VI, 1979, p. 31-47; M. Irimia, *Uncle considerații privind civilizația geților din Dobrogea în a doua epocă a fierului în lumina săpăturilor arheologice*, în *Symposia Thracologica*, 7, 1989, p. 94-114.
107. I. Nestor și colab., *Raport sumar asupra campaniei de săpături arheologice de la Zimnicea*, în *SCIV*, I, 1950, I, p. 93-95.

108. V. Zirra, *Câteva date privind așezarea getică de la Cetățenii din Dos, jud. Dolj, în Thraco-Dacica*, IV, 1-2, 1983, p. 135-140; C. M. Tătulea, *Așezarea geto-dacică fortificată de la Bîzdîna, jud. Dolj. Considerații preliminare*, în *Thraco-Dacica*, V, 1-2, 1984, p. 92-110.
109. K. Horedt, *Așezări fortificate din prima vârstă a fierului din Transilvania*, în *Analele Univ. Babeș-Bolyai*, 1961, p.179-186; Al.Ferenczi, *Cetăți antice în județul Ciuc*, în *ACMI Cluj*, 4, 1932-1938, p. 302-307.
110. *Ibidem*.
111. N. Gostar, *op. cit.*
112. M. Babeș, *op. cit.*, în *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 195; idem, *Dacii și Bastarnii*, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 225.
113. Dio Casius, *Istoria Romana*, LXVII.
114. Vezi *Catalogul anexat*.
115. Idem.
116. A. László, *Așezarea geto-dacică de la Băiceni (secolele IV-II î.e.n.)*, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 66-90.
117. G. Coman, *op. cit.*; V. Chirica, G. Tanasache, *Repertoriul Iași*, I, 1984, II, 1985.
118. S. Teodor, *Săpăturile arheologice de la Cucorăni (jud. Botoșani)*, în *ArhMold*, VIII, 1975, p. 124-139.
119. A. László, *op. cit.*
120. S. Teodor, *Unele date cu privire la cultura geto-dacică din nordul Moldovei în lumina săpăturilor de la Botoșana*, în *SCIV*, 20, 1969, 1, p. 39-42; idem, *Așezarea de epocă Latène de la Botoșana, jud. Suceava*, în *SCIVA*, 31, 1980, 2, p. 181-228.
121. S. Teodor, *Așezarea de epocă Latène de la Lozna-Hlibicioc*, în *ArhMold*, XV, 1992, p. 45-70.
122. S. Teodor, P. Șadurschi, *Dépôt d'outils en fer d'époque La Tène de Lozna, dép. de Botoșani*, în *Inventaria Archaeologica*, XI, 1979; Silvia Teodor, *Das Werkzeugdepot von Lozna (Kr. Botoșani)*, în *Dacia*, NS, XXIV, 1980, p. 133-150.
123. S. Teodor, *Săpăturile arheologice de la Budeni, com. Dolhasca, jud. Suceava*, în *Suceava*, V, 1978, p. 121-140.
124. S. Teodor, *Așezarea geto-dacică de la Huși-Corni*, în *Thraco-Dacica*, II, 1981, p. 169-195.
125. C. Iconomu, *Découvertes récentes dans l'établissement hallstattien tardif de Curteni (dép. de Vaslui)* în *Dacia*, NS, XXIII, 1979, p. 79-91; idem, *Cercetările arheologice de la Curteni - Dealul Viei și Dealul Pietrăriei (jud. Vaslui)* în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 128-152.
126. R. Vulpe, *Piroboridava*, 1931; N Gostar, *Cetățile dacice din Moldova și cuce- rirea romană la nordul Dunării de Jos*, în *Apulum*, V, 1965, p. 146-147.
127. M. Babeș, *articolele citate*.
128. S. Teodor, *Așezarea din secolele III-II î.e.n. de la Șorogari*, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 322-337; idem, *Cercetările arheologice de la Ciurea, jud. Iași*, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 65-102.
129. M. Babeș, *op. cit.*, în *MemAntiq*.
130. D. Teodor, *O necropolă Latène la Buhăești-Negrești*, în *AȘU*, Iași, 1957, 8, p. 339-342.

131. S. Teodor, *Descoperirile din epoca La Tène din zona Neamțului*, în *Thraco-Dacica*, V, 1-2, 1984, p. 123-137.
132. A. Vulpe, V. Căpitanu, *Une tombe insolée de l'époque de La Tène à Răcățâu*, în *Apulum*, IX, 1971, p. 155-164.
133. M. Babeș, *op. cit.*
134. A. Vulpe, V. Căpitanu, *op. cit.*, în *Crisia*.
135. I. Glodariu, *Arhitectura geto-dacilor*, București, 1985, p. 22-23.
136. A. Florescu, *op. cit.*, în *CI*; R. Vulpe și colab., *op. cit.*, în *SCIV*, II, 1951, 1, p. 199-200; V.V. Bazarciuc, *op. cit.*, în *Materiale*, Tulcea; A. Florescu, *Descrierea descoperirilor din așezarea geto-dacică de la Cotnari* (mss).
137. M. Florescu, V. Căpitanu, *Cercetări arheologice de suprafață în județul Bacău*, în *ArhMold*, VI, 1968, p. 260.
138. V. Ursache, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, p. 51-53.
139. M. Babeș, V. Mihailescu-Bîrliiba, *Germanische latènezeitliche "Feuerböke" aus der Moldau*, în *51-52 Bericht RGK*, 1972, p. 176-196.
140. S. Teodor, *op. cit.*, în *Thraco-Dacica*, II, p. 175, fig.5.
141. M. Romanovskaja, *Așezarea de la Ulma. Săpăturile din anul 1960*, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 207-225.
142. V. Sîrbu, *Ritualuri și practici funerare la geto-daci, secolele II î.e.n. - I e.n.*, în *Istros*, IV, 1986, p. 80-126.
143. D. Protase, *Considérations sur les rites funéraires de Daces*, în *Dacia*, NS, VI, 1962, p. 133-197; idem, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971, p. 60-63.
144. M. Dinu, *Unele considerații cu privire la necropola tumulară daco-getică descoperită la Cucuteni, jud. Iași*, în *CI*, XIV-XV, 1983-1984, p. 127-130; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *Necropola tumulară de la Poiana*, în *Omagiu I. Nestor* (sub tipar); V. Ursache, *Zargidava*, p. 253-268.
145. S. Morintz, *Săpăturile de la Bîrsești*, în *Materiale*, 3, 1957, p. 219-266; C. Buzdugan, *op. cit.*, în *Carpica*, I, p. 77-93; P. Șadurschi, *Necropola getică de la Strahotin-Dângeni, jud. Botoșani*, în *Materiale*, 1992, p. 173-185; A. Andronic, E. Neamțu, F. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, în *Materiale*, VIII, 1969, p. 91-93; A. Andronic, *Descoperirile traco-geto-dacice de la Vaslui*, în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 117-126; M. Ignat, *Descoperirile din Latènul timpuriu de la Bosanci (jud. Suceava)*, în *SCIV*, 24, 1973, 3, p. 533-537; idem, *Découvertes du Hallstatt thrace dans le département de Suceava*, în *Thraco-Dacica*, I, 1976, p. 99-108; C. Buzdugan, *O nouă așezare getică în bazinul Zeletinului*, în *Carpica*, I, 1968, p. 97-98.
146. M. Irimia, *Cimitirul de incinerare geto-dacic de la Bugeac-Ostrov*, în *Pontica*, I, 1968, p. 103-134; idem, *Noi cercetări arheologice în cimitirul II geto-dacic de la Bugeac*, în *Pontica*, II, 1969, p. 23-42.
147. R. Vulpe, *op. cit.*, în *SCIV*, III, 1952, p. 191-195.
148. E. Comșa, *Contribuție la riturile funerare din secolele II-I î.e.n. din sud-estul Olteniei (mormintele de la Orlea)*, în *Apulum*, X, 1972, p. 65-77.
149. M. Babeș, *Die Poienești-Lukaševka kultur*, Bonn, 1993, p. 208-214; 183-192.
150. D. Teodor, *op. cit.*, în *ASUIași*, 8, p. 339-342.
151. Material inedit la Institutul de Arheologie, Iași.

152. G.B. Fedorov, *op. cit.*, 1960, p. 246; G.I.Smirmova, *Moghil'nik tipa Pojanesti-Lukaševka n s. Dolinjany na Bukovine*, în *Sovetskaja Arheologhia*, 1981, 3, p. 193-207; S. P. Pačkova, *Pro kul'turnu nelejnist'moghil'nika poblizu s. Dolinjani na Pivnicnii Bukovinii*, în *Arheologija Kiev*, 1984, 47, p. 99-101; idem, *Poselenja poblizu c. Kruglik na Bucovini*, în *Arheologija Kiev*, 1977, 23, p. 24-35.
153. M. Babeș, *op. cit.*
154. C. Preda, în *SCIV*, VII, 1956, 3-4, p.
155. R. Vulpe, în *Studia Thracologica*, 1976, p. 112.
156. B. Mitrea, în *StCl*, III, 1961, p. 83-88; idem, *StCl*, VII, 1965, p. 163-165. La același autor vezi cronicile numismatice în rev. *Dacia* și *SCIV(A)*.
157. C. Preda, *op. cit.*, p. 280-281.
158. Idem, p. 274-277.
159. C. Preda, *Monedele geto-dacice*, București, 1973, p. 19-26.
160. Idem, în *Dacia*, NS, 10, 1965, p. 221-235.
161. Idem, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 137-172.
162. I. Brunšnid, în *Vestnik Arheološkogodrus tva*, Zagreb, 1895, p. 96-107.
163. P. Sova-Gmitrov, în *Studijne Zvesti AUSA V*, 1961, p. 128.
164. C. Preda, în *ArhMold*, V, 1966, p. 171.
165. Idem, *Monedele.*, p. 117.
166. Idem, *ArhMold*, p. 130-132.
167. M. Babeș, în *MemAntiq*, 2, 1970, p. 217-219.
168. I. Winkler, în *File de istorie*, 3, 1974, p. 172-173.
169. *Ibidem*.
170. C. Preda, *op. cit.*, p. 171.
171. V. Iliescu, în *StCl*, 10, 1968, p. 115-122; idem, în *ArhMold*, 7, 1972, p. 377-381; C. Daicoviciu, în *ActaMN*, VI, 1969, p. 459-463.
172. S. Teodor, în *Studii și materiale*, Suceava, 3, 1973; M. Babeș, *op. cit.*, p. 229.
173. C. Preda, G. Constantinescu, în *SCN*, 1968, p. 34.
174. G. Severeanu, *Le Trésor monétaire d'Inotești*, în *BSNR*, 21, 57-58, 1926, p. 7-10.
175. C. Preda, *Monedele.*, p. 26-27.
176. D. Berciu, *Arta traco-getică*, București, 1974; M. Gramatopol, *Essai sur le motif animalier dans l'art des Thraco-Daces*, în *Revue des études sud-est européennes*, 16, 1978, p. 633-646; P. Alexandrescu, în *Dacia*, NS, 27, 1983, p. 45-66; idem, în *Dacia*, NS, 28, 1984, p. 85-96; E. Moscalu, în *Ber.RGK*, 70, 1989, p. 129-130.
177. M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, în *Dacia*, NS, 19, 1975, p. 105-123; S. Sanie, în *Studii dacice*, 1981, p. 186; idem, în *ArhMold*, XV, 1992, p. 107-118.
178. V. V. Bazarciuc, în *SCIVA*, 32, 1981, 4, p. 563-570.
179. S. Teodor, S. Țau, în *ArhMold*, XIX, 1996, p. 57-104; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, în *ArhMold* XX, 1997; idem, *ArhMold XXI*, (sub tipar).
180. S. Teodor, în *Thraco-Dacica*, 16, 1-2, 1996, p. 199-210.

Cap. VII. MEȘTEȘUGURILE

Metalurgia fierului.

Meșteșugul metalurgiei fierului la populația geto-dacică din teritoriul de la est de Carpați a cunoscut din cele mai vechi timpuri o largă dezvoltare, ceea ce a contribuit, în mare măsură, la evoluția forțelor de producție, fapt ilustrat de înaltul nivel atins de acestea în preajma războaielor cu romanii de la începutul primului mileniu al erei creștine.

În regiunile de la est de Carpați, ca de altfel în toate zonele locuite de geto-daci în cea de a doua epocă a fierului, ca urmare a intenselor săpături arheologice întreprinse, a fost scos la lumină un număr considerabil de vestigii aparținând epocii Latène, ceea ce contribuie la o mai bună cunoaștere a conținutului civilizației locale, a caracterului ei original și străvechi, precum și a elementelor și influențelor străine.

În ansamblul acestor descoperiri, o importanță aparte o prezintă centrele meșteșugărești, cu ateliere specializate, precum și depozitele de unelte pentru fierărie sau destinate practicării altor meserii, vestigii care dovedesc o preocupare deosebită și constantă în desfășurarea acestei activități, specifică de altfel unei populații sedentare, cu vechi și puternice tradiții într-un astfel de domeniu. O asemenea îndelungată și intensă activitate meșteșugărească este dovedită pe baze arheologice pentru întreg teritoriul locuit de geto-daci.

Deși fierul a fost cunoscut și folosit de timpuriu de populația traco-getică de pe teritoriul vechii Dacii (Hallstatt A)¹ și cu toate că avea calități superioare altor metale, metalurgia extractivă și prelucătoare a acestui minereu, în general, nu a captat interesul comunităților umane locale decât mult mai târziu, spre sfârșitul primului mileniu înainte de Hr., odată cu accelerarea procesului de dezvoltare a societății geto-dacice².

În comparație cu alte regiuni ale Europei din aceeași vreme, pentru reducerea minereului de fier și separarea lui de zgură, geto-dacii de la est de Carpați, așa cum o atestă numeroasele dovezi arheologice, au continuat o vreme să folosească o tehnică mai puțin avansată. În acest sens, prezintă importanță vestigiile unor cuptoare relativ simple, care au fost construite pe terenuri în pantă, în locuri unde se putea folosi tirajul natural de introducere forțată a aerului, obținându-se astfel temperaturile necesare³. Din această operație rezulta desigur puțin metal și multă zgură, care, după cum s-a observat, mai păstra încă, în compoziția sa, cantități relativ mari de fier⁴.

În multe din așezările cercetate în regiunile de la est de Carpați, au fost descoperite dovezi că fierul s-a obținut prin prelucrarea lui locală din minereuri, mai ales atunci când el nu putea fi procurat sub formă de lingouri aduse din alte părți.

Cele mai vechi dovezi despre o intensă activitate de prelucrare a minereului de fier au fost descoperite în cetatea traco-getică de la Stâncești, jud. Botoșani, datată în secolele VI-III î.d.Hr.⁵ În mai multe complexe din cele trei faze succesive de locuire din existența cetății, s-a descoperit o cantitate relativ mare de zgură, creuzete vitrificate și un număr însemnat de utilaje din fier.

Cu toate acestea, nu au fost găsite resturi ale unui cuptor de redus minereul sau ateliere, lipsă care s-ar putea datora și cercetării incomplete, limitate de altfel din cauza dimensiunilor foarte mari ale acestei așezări.

Un alt obiectiv geto-dacic în care s-au găsit numeroase urme ale practicării metalurgiei fierului este cetatea de la Bunești, jud. Vaslui, datând din secolele IV-III î.d.Hr.⁶ În diferite locuri bine delimitate din cuprinsul cetății, îndeosebi la baza valului de apărare, s-au găsit resturile unor cuptoare precum și unelte specifice unui atelier de fierărie.

De asemenea, resturi certe ale unor cuptoare pentru topirea minereului de fier au fost descoperite și în cetățile de pe Valea Siretului, la Poiana, jud. Galați⁷, Răcătău⁸ și Brad⁹, jud. Bacău, așezări fortificate ce au constituit mari centre ale civilizației geto-dacice, cu o durată în timp de circa cinci secole și cu numeroase nivele de locuire, îndeosebi în perioada lor de maximă dezvoltare. Atelierele de fierărie cu numeroase urme, care dovedesc practicarea pe scară largă a metalurgiei fierului, sunt grupate în locuri speciale în cadrul acestor așezări fortificate, îndeosebi spre periferia lor, unde instalațiile meșteșugărești de acest gen necesitau condiții proplice pentru funcționarea lor.

În binecunoscuta cetate geto-dacică de la Poiana, jud. Galați, intens cercetată prin săpături arheologice, în afară de o mare cantitate de zgură, lupe de fier, creuzete și diferite unelte pentru prelucrarea fierului, s-au descoperit și bucăți de fier brut, obiecte nefinisate și numeroase deșeuri. Tot aici s-au găsit și câteva discuri din fier, de dimensiuni mari, probabil lingouri, ce urmau să fie transformate în diferite unelte¹⁰.

În cetatea de la Răcătău, jud. Bacău, existența unor cuptoare și ateliere specializate este dovedită, în afară de zgură și creuzete vitrificate, și prin lingouri de diferite forme și greutate, precum și prin bucăți de metal rezultate din prelucrarea minereului¹¹.

De asemenea, în alte obiective contemporane cu cele deja amintite, atât în așezările fortificate, cât și în cele deschise, s-au mai descoperit numeroase urme de cuptoare și ateliere de fierărie. Așa de exemplu, un tub de suflat confecționat din lut ars s-a descoperit în așezarea geto-dacică din secolele III-II î.d.Hr. de la Ulma, sat în raionul Kotovsk din Rep. Moldova, împreună cu mai multe fragmente de zgură¹². Descoperiri de același fel s-au atestat în așezarea de la Ciurea, jud. Iași¹³.

În alte așezări geto-dacice, ca cele de la Brad¹⁴ și Borniș-Neamț¹⁵, au fost descoperite mai multe cuptoare de redus minereu, în jurul cărora se afla zgură, bucăți de calcar și alte resturi specifice. Aceste cuptoare simple, destinate arderii și

topirii minereului de fier, erau construite din lut, pe un strat de pietre și calcar, fiind prevăzute cu boltă și un horn tronconic înalt de circa 1 m. Ele foloseau curent artificial de aer, introdus cu ajutorul foalelor sau a tuburilor suflante. Drept combustibil se folosea cărbunele din lemn de stejar și fag, aflat din abundență în zonele împădurite din jur.

În nordul spațiului est-carpatic, într-o perioadă destul de îndelungată, începând cu primele faze ale Latenului și până în secolul II d. Hr., s-a folosit probabil mai mult minereul de fier provenit din mlaștini sau din albiile unor râuri, așa numitul "minereu de baltă" sau "limonitul". Astfel, lentilele de "minereu de baltă" descoperite în mai multe locuri din turbăria de la Lozna, jud. Botoșani, conțineau la fiecare 100 grame de amestec de turbă și oxid de fier, 29,93 grame fier pur¹⁶.

Desigur, cantitatea de fier era relativ mică, dar în lipsa altor surse mai bogate, mai apropiate și mai lesnicios de exploatat, acest fier a fost folosit cu bune rezultate, mai ales de populațiile care locuiau în vecinătatea acestei turbării.

Dintre acestea, la Lozna s-a cercetat prin săpături arheologice așezarea din secolul II î.d.Hr. din punctul "Hlibicioc", unde au fost găsite numeroase resturi de zgură și diferite unelte din fier¹⁷.

Tot în legătură cu prelucrarea fierului din turbăria de la Lozna au fost puse și alte unelte specifice descoperite izolat în jurul ei, dar mai ales acelea aflate în marele depozit, descoperit în anul 1975, îngropat în turbă la 2,50 m adâncime¹⁸.

În afară de diferite obiecte și arme, depozitul conținea și diferite unelte de fierărie, ca nicovale, ciocane, menghini, dălți, dormuri, pile etc. precum și piesele metalice aparținând probabil unei instalații de foale confecționată din piele.

Asemenea instalații s-au folosit, desigur și în alte așezări în care s-a practicat reducerea și prelucrarea fierului, mai ales în cele din Transilvania, unde există zone bogate în minereuri de fier, precum și urme de extracție și prelucrare a lui, încă din epoca preromană¹⁹.

După cum rezultă din numeroasele cercetări întreprinse în așezările geto-dacice de la est de Carpați, atât în cele întărite, cât și în cele deschise, în perioada Latène a existat și o intensă activitate de producere, în ateliere specializate, a uneltelor și armelor prelucrate din lupe sau lingouri de fier.

Numeroase unelte de fierărie, cum sunt cele de susținere (nicovale, menghini), de deformat (baroase, ciocane), de apucat (clești), de tăiat, găurit sau finisat (dălți, dormuri, foarfeci, pile, compase etc.) (fig. 14-16; 1/6) au fost descoperite în așezările din secolele IV-II î.d.Hr. de la Bunești, Poiana, Răcătău, Brad, Borniș, precum și în depozitul de la Lozna.

Prezența acestor unelte în obiectivele menționate, atestă neîndoiește existența unor meșteșugari specializați autohtoni sau străini, care aveau probabil o situație social-economică privilegiată în cadrul comunităților respective. În atelierele meșteșugărești specializate se prelucrau numeroase și diverse unelte din

fier necesare ocupațiilor cotidiene, legate de practicarea agriculturii, creșterea vitelor, vânătoare și pescuit, prelucrarea lemnului, osului și lutului, pentru confecționat îmbrăcămintea, producerea unor obiecte vestimentare și de podobăbă, monetărie etc. Fiecare din aceste unelte, descoperite în așezările de la est de Carpați, cu o tipologie și destinație bine stabilită, are numeroase analogii în restul regiunilor locuite de geto-daci²⁰ precum și în lumea celtică și germană din Europa Centrală²¹ sau cea tracică și grecească de la sud de Dunăre²², din partea cărora, de-a lungul timpului s-au făcut simțite influențe manifestate în toate domeniile.

Unul din cele mai importante domenii de activitate care a beneficiat de producția atelierelor meșteșugărești a fost neîndoiește agricultura, ocupație larg dezvoltată la geto-dacii de la est de Carpați. O perioadă relativ îndelungată, pentru arat și defrișat s-au folosit brăzdare de tip celtic, cu formă triunghiulară din grupa ararului fără plaz, care a avut în antichitate o mare arie de răspândire²³ (fig. 17/4-7).

Sunt cunoscute în acest teritoriu brăzdarile celtice descoperite în cele două mari depozite de la Călinești, comuna Negri, jud. Bacău²⁴ și Oniceni, jud. Neamț²⁵ și mai multe descoperiri izolate de la Ichimeni²⁶, Lozna, pct. Hlibicioc²⁷ și Miorcani²⁸ din județul Botoșani și Glăvănești, jud. Iași²⁹.

Aceste brăzdare sunt asemănătoare cu acelea din așezările și depozitele celtice din centul Europei³⁰, dar au dimensiuni deseori diferite.

În afară de brăzdarile de tip celtic, în așezările de la Poiana³¹, Brad³², Răcătău³³, Piatra Neamț-Bîtca Doamnei³⁴ și în alte așezări, în straturile corespunzătoare secolelor II-I î.d.Hr. s-au descoperit brăzdare de tip dacic, de origine eolenistică, cunoscute și în sudul Dunării începând din secolul IV î.d.Hr.³⁵ (fig. 17/1-3). Acest brăzdar este bine documentat în așezările dacice de la sud de Carpați, cum sunt cele de la Tinosu, Popești, Cetățeni, Ocnia și altele care, datorită bogăției și varietății obiectelor descoperite, au fost considerate centre ale tranzacțiilor comerciale cu negustorii sud-dunăreni³⁶, așa cum se crede că ar fi fost așezarea de la Poiana pentru zona de sud a Moldovei.

În secolele următoare, dacii au cunoscut și brăzdarul roman, care datorită lățimii lamei era mult mai rentabil și al cărui model dacii l-au adoptat, părăsindu-le pe cele vechi.

Alte unelte agricole descoperite în așezările geto-dacice sunt secerile și coasele, unelte folosite la adunatul cerealelor și fânețelor, precum și multe tipuri de cosoare ce se întrebunțează în pomicultură și viticultură.

Ca un rezultat imediat al folosirii unor noi unelte, rentabilitatea în agricultură a crescut simțitor spre sfârșitul mileniului I î.d.Hr., astfel că geto-dacii au putut realiza o serie de surplusuri pe care le-au comercializat îndeosebi prin negustorii greci și sud-dunăreni. O dovadă a acestui schimb sunt importurile, constând din uleiuri, vin, coloranți, bijuterii, ceramică de lux și monede din aur, argint și bronz provenite din lumea sud-dunăreană³⁷.

Dar diferite obiecte din fier s-au folosit și în multe alte domenii. Astfel, spre sfârșitul mileniului I î.d.Hr., după cum o atestă descoperirile arheologice din marile așezări geto-dacice, se foloseau piese din fier și în construcția caselor din pământ și nuiele pe schelet de bârne. Pentru asamblarea acestora s-au folosit cuie și piroane, cârlige, belciuge, balamale, scoabe, ferecături, încuietori și alte piese din fier³⁸.

Alte obiecte din fier descoperite pe teritoriul est-carpatic sunt armele, piesele de car și harnașament, cele mai multe cu analogii în afara spațiului locuit de geto-daci. În acest context amintim din nou depozitul de la Lozna, în cadrul căruia se aflau vârfuri de lance, cuțite de luptă și vânătoare, un trident, șine de roți de car, zăbale etc. unele cu analogii în lumea celtică (Manching, Pohansca și altele)³⁹ precum și la triburile scordisce de pe teritoriul Jugoslaviei, îndeosebi în mormintele de luptători (Karaburma, Donja Dolina, Donji Grad și altele)⁴⁰.

O problemă importantă, pe care cercetarea arheologică n-a reuși încă să o elucideze și care rămâne în continuare un deziderat, este aceea a provenienței fierului, ca de altfel și a altor minereuri care se prelucrau pe teritoriul est-carpatic, ținând cont că și în alte zone de intensă locuire geto-dacică, în afară probabil de "minereul de baltă", exploatarea fierului din mine este încă foarte slab atestată pentru această perioadă de timp. De unde se importa minereul este greu de precizat, deoarece analizele de laborator sunt insuficiente și incomplete, atât pentru minereurile extrase cât și pentru uneltele confecționate din fier descoperite în Europa Centrală sau în spațiul românesc. Pătrunderea minereurilor de fier în Dacia, din Moravia și Boemia, prin unele grupuri de celți, care s-au deplasat spre zonele răsăritene începând cu sfârșitul secolului al IV-lea î.d.Hr., este posibilă dar greu de acceptat în condițiile dificile ale acelor vremuri. A fost desigur mult mai avantajos să se procure lingouri sau piese semifabricate, cum sunt cele de la Călinești-Negri și care urmau să se definitiveze în atelierele locale (fig. 17/7).

Că în aceste ateliere au putut lucra și meșteri străini, celți, germani sau greco-romani, alături de cei autohtoni, este un fapt cât se poate de plauzibil, ceea ce ar explica și multiplele asemănări dintre produsele realizate în teritoriul dacic și acelea din afara lui.

Din punct de vedere cronologic, cele mai numeroase descoperiri de unelte din fier de tipurile amintite se încadrează într-o perioadă destul de largă, cuprinsă între începutul secolului IV î.d.Hr. și până la cucerirea Daciei și includerea celei mai mari părți din ea în Imperiul Roman.

În prima parte din acest interval sunt cunoscute formațiuni prestatate formate din uniuni de triburi cu centrul în așezările fortificate, documentate în întreg spațiul dintre Carpați și Nistru. Printre acestea, un loc însemnat îl au cetățile traco-getice amintite, de la Sfîncești, Cotnari, Moșna, Bunești etc., din regiunile dintre Carpați și Prut⁴¹ precum și Butuceni, Rudî, Hanska, Mășcăuți, Vihvatiniți, Curătura și altele pe teritoriul dintre Prut și Nistru⁴².

În marea majoritate dintre aceste așezări au existat centre meșteșugărești care, după unii autori, erau amplasate intenționat în apropierea locurilor sacre⁴³.

De altfel, același fapt a fost atestat și în așezările de la Poiana și Brad în Moldova, precum și în cetățile dacice din Transilvania, datate cu un secol mai târziu, atelierele fierarilor găsiindu-se, cu predilecție, în apropierea complexelor de cult⁴⁴.

O semnificație religioasă trebuie să fi avut și îngropările de unelte și arme în albiile râurilor, în mlaștini și turbării sau în alte zone considerate sacre.

Cele câteva depozite descoperite pe teritoriul de la est de Carpați, la Călinești-Negri, Oniceni și Lozna, la care se adaugă și cel recent descoperit în secțiunea N de la Poiana, au fost îngropate după un anumit ritual, fiind mai întâi ambalate în paie și pânză și apoi închise în lădițe din lemn. Această preocupare arată prețuirea deosebită ce se acorda uneltelor din fier în această perioadă.

După cum o dovedesc și numeroase descoperiri similare din Danemarca, Germania de Nord, Silezia, Boemia, Moravia etc., acest fenomen nu este specific numai unei zone geografice sau unor populații. El a avut o mare răspândire, fiind pus în legătură, fără îndoială, cu caracterul sacru al metalurgiei fierului în întreaga perioadă Latène⁴⁵.

Agricultura.

Agricultura, ca ocupație principală a populației geto-dacice din așezările de pe teritoriul est-carpatic, este ilustrată prin existența uneltelor agricole care s-au folosit pentru o mai bună rentabilitate a ei.

Asupra uneltelor agricole ale geto-dacilor s-au elaborat mai multe studii, care s-au referit mai ales la unealta de bază în agricultură: plugul, însoțit uneori de cuțitul de plug. Cercetătorii V. Canarache⁴⁶, Dinu V. Rosetti⁴⁷ și I.H. Crișan⁴⁸ au adus precizări importante în urma analizelor celor mai importante descoperiri de acest gen de pe teritoriul României.

La sfârșitul mileniului I î.d.Hr. pe teritoriul Moldovei s-au folosit, cum s-a văzut mai sus, atât *brăzdare de tip celtic* cât și *dacice* care, în general, față de spațiul ce îl reprezintă, nu sunt destul de frecvente (fig. 17/1-7).

Raritatea plugului de tip dacic, într-o perioadă de maximă înflorire a civilizației geto-dacice în general, se datorește desigur caracterului restrâns al cercetărilor în obiective din această perioadă, deși, după cum se știe, în acest teritoriu se cultivau intensiv mai multe soiuri de cereale. De aceea nu poate fi exclusă părerea lui Vasile Pârvan că, pentru afânatul pământului, geto-dacii foloseau unelte din lemn⁴⁹, părere însușită și de alți cercetători⁵⁰.

Secerile sunt cele mai numeroase unelte folosite în agricultură, fiind descoperite în numeroase așezări, în stare fragmentară sau întregi. Ele au formă simplă, constând dintr-o lamă curbată, ascuțită la vârf și terminată la capătul opus printr-un manșon sau

un cârlig, perpendicular pe lamă. Lama, de secțiune triunghiulară, este prevăzută cu zimți foarte fini, care au fost obținuți prin lovire cu o daltă, la distanțe egale, sau prin frecare, tot la distanțe egale, cu o pilă mai fină. La cele mai multe din exemplarele păstrate, partea cea mai distrusă este aceea a lamei în zona tăișului și a zimților, care la cele mai multe exemplare au dispărut. Se mai păstrează zimții la câteva piese din depozitul de la Lozna⁵¹. Secerile de la Lozna, ca și cele descoperite la Poiana, Brad, Bunești, Căndești, Botoșana și altele⁵² de pe teritoriul Moldovei sunt identice ca formă și mărime cu cele descoperite la Piatra Roșie, Grădiștea Muncelului, Muntele Strîmbu și altele de pe teritoriul Transilvaniei⁵³, Popești și altele din sudul Carpaților⁵⁴, iar cantitatea lor, mare în general, ne oferă posibilitatea grupării lor pe mai multe tipuri.

În primul rând se pot deosebi două categorii de seceri, în funcție de felul în care este fixat mânerul metalic de lemnul cozii. Astfel, două din cele 14 seceri din depozitul de la Lozna și o seceră descoperită la Brad sunt prevăzute cu manșon pentru fixarea cozii, care se termină cu un cârlig (fig. 17/1).

Toate celelalte seceri cunoscute se termină cu un mâner de secțiune dreptunghiulară, prevăzută cu un cârlig vertical la capăt și o scoabă de fixare a mânerului (fig. 17/9; 18/4-5).

În funcție de forma lamei se deosebesc: seceri mai lungi și înguste, mult curbate și seceri cu lama lată și mai puțin curbată. Una din piesele din prima grupă, aflată în depozitul de la Lozna, a fost ruptă în vechime și apoi reparată pentru a fi folosită în continuare, ceea ce documentează existența unui atelier de reparații și a unor meșteri locali⁵⁵.

Secerile, ca și alte unelte de altfel, au fost lucrate prin batere la cald, pe unele muchii observându-se urmele de la lovire cu ciocanul.

Din punct de vedere cronologic, secerile descoperite pe teritoriul est-carpatic se datează din secolul al IV-lea î.d.Hr. și până în secolul II d.Hr., fără să intervină pe parcursul a patru secole nici o modificare în forma lor. Cantitatea relativ mare în toate teritoriile locuite de geto-daci, apariția lor simultană în mai multe locuri se explică prin adaptarea la scopul pentru care au fost create, la fel cum s-a întâmplat și cu alte unelte de bază, fie din agricultură, fie din alte îndeletniciri.

Coasele nu sunt la fel de frecvente în așezările cercetate precum secerile. În depozitul de la Lozna se aflau patru coase, iar în alt loc de pe teritoriul cercetat, în vecinătatea locului unde se afla depozitul, s-a mai descoperit o coasă de dimensiuni mari.

În marile așezări geto-dacice de la Poiana, Răcățău, Brad și Bunești coasele sunt rare.

În funcție de curbura lamei precum și de modul în care este fixat mânerul, ele pot fi grupate în mai multe tipuri.

Mai numeroase sunt coasele cu mânerul prins pe o prelungire de secțiune dreptunghiulară, terminată cu un cârlig și o verigă lată, care, de obicei, se detașează de mâner după putrezirea lemnului (fig. 18/6, 9).

Coasele descoperite pe teritoriul Moldovei sunt din categoria acelor de dimensiuni mari, având lama curbată ca la seceri, destul de lată și terminată cu un cârlig. Ele se datează, în general, în secolul II î.d.Hr., cele din așezarea de la Bunești, care s-au descoperit în complexe de locuire datate în secolul III î.d.Hr., fiind cele mai vechi de pe teritoriul Moldovei⁵⁶.

În depozitele de unelte de pe teritoriul Transilvaniei, coasele sunt de același tip dar se datează în secolul I î.d.Hr.⁵⁷

Piese asemănătoare s-au mai descoperit și în afara spațiului dacic, în lumea celtică, fiind mai numeroase în depozitele din marile așezări oppidane din Boemia și Moravia centrală⁵⁸.

S-a presupus că acest tip de coasă, în general masivă, a fost introdus în mediul getic de către celți. V. Neamțu crede că aceste coase s-au folosit pentru strâns fână și mai puțin la recoltatul cerealelor, unde se întrebuițau mai mult secerile⁵⁹.

Cosoare. În unele ocupații auxiliare agriculturii, ca pomicultura și viticultura, se foloseau cosoare din fier. Se cunosc mai multe astfel de piese în așezări geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr. cum sunt cele de la Poiana și Huși-Corni⁶⁰ și din secolul II î.d.Hr. de la Lozna⁶¹. Piesele sunt diferite unele de altele atât prin mărime cât mai ales prin formă. Cosoarele descoperite la Huși-Corni, pe lângă faptul că sunt mai mari, au curbura lamei foarte puțin accentuată, mai ales spre vârf. Unul din cosoarele de la Lozna este obținut prin prelucrarea unei benzi metalice, astfel că limba de mâner este plată, de secțiune dreptunghiulară (fig. 18/1-3, 7-8). Prin aceste caracteristici el are analogii în alte așezări dacice și celtice⁶².

Al doilea cosor de la Lozna are limba de mâner mai lungă, de secțiune circulară, astfel că lama, măsurând o treime din lungimea totală a piesei, a fost obținută prin baterea unei tije având inițial formă circulară.

În așezările geto-dacice târzii de pe teritoriul Moldovei datate în secolele I î.d.Hr. - I d.Hr., cosoarele sunt de dimensiuni mici, ca și acelea din Transilvania sau din așezările celtice⁶³.

După cum relatează izvoarele scrise, dacii cultivau vița de vie, iar cosoarele descoperite în număr mare atestă și din punct de vedere arheologic această îndeletnicire, firească la o populație stabilă, cu așezări bine închegate, într-un teritoriu unde clima permitea desfășurarea unor atari activități.

Prelucrarea lemnului.

Printre meșteșugurile atestate la geto-daci, cu o pondere însemnată în cadrul economiei, a fost acela al lucrării lemnului, la fasonarea cărui s-au folosit unelte specializate din fier.

Din cele mai vechi timpuri, geții au folosit plugul și săpăliga din lemn în agricultură⁶⁴, pentru afânatul pământului.

Cantitatea de cereale necesară consumului propriu al comunității, precum și surplusul realizat pentru schimbul cu alte populații, nu s-ar fi putut cultiva dacă n-ar fi existat și aceste unelte, mai ușor de prelucrat și procurat și chiar de realizat în gospodărie.

În cadrul așezărilor cercetate, printre multe alte unelte din fier s-au mai găsit dălți, cuțitoaie, fierăstraie, sfredele și altele care se foloseau în cadrul unui atelier de dulgherie. Cele mai multe piese din această categorie se aflau în așezările mari fortificate, dintre care se remarcă acelea de la Cotnari, Bunești, Poiana, Brad și Răcătău, în care s-au găsit multe topoare de cioplit lemnul, cuțite, dălți și altele (fig. 19/1-5; 22).

În așezarea de la Poiana, s-au descoperit topoare, tesle, cuțitoaie și dălți cu tăișul drept sau semicircular pentru scobit, care s-au folosit pentru fasonarea diferitelor vase din lemn, în care se păstrau alimente, apă etc.⁶⁵

De asemenea, sunt dovezi că pentru construirea locuințelor s-a folosit mult lemn care se găsea din abundență în jurul așezării.

Resturile acestor locuințe se prezintă astăzi, în diferite nivele de locuire, sub forma unor platforme de pământ bătătorit și ars care au în jur și în compoziția stratului de pământ care le suprapune, o cantitate de cenușă și cărbune care provin de la lemnăria din locuințele incendiate. În acest context se afla și o mare cantitate de piroane, cuie, scoabe, cârlige, încuietori etc. care s-au folosit la asamblarea ușilor și ferestrelor (fig. 20-21). Acest procedeu întâlnit pe teritoriul est-carpatic prin cercetările de la Brad și Răcătău a fost documentat și în celelalte zone locuite de geto-daci, dintre Carpați și Dunăre (Popești, Ocnița etc.)⁶⁶ și în Transilvania⁶⁷ în așezările deschise sau fortificate din secolele I î.d.Hr. - I d.Hr.

După cum rezultă din materialele descoperite în regiunile intracarpătice, ca cele de la Piatra Roșie, Căpâlna, Grădiștea Muncelului, Craiva, Costești și altele⁶⁸, casele dacilor erau acoperite cu scânduri și șindriile, după cum de altfel reiese și din reprezentările de pe Columna Traiană.

Desigur că aceste imagini s-au realizat mai târziu, dar, logic, fiecare din meșteșugurile practicate de geto-daci sunt de veche tradiție, încât putem admite că, și cu un secol sau două mai înainte, populația autohtonă de pe aceste meleaguri își construia locuințele mai mult sau mai puțin în același mod. Printre uneltele descoperite în zona cetăților dacice din Munții Orăștiei sunt și *fierăstraiele*, *cuțitoaiele*, *rânde* etc. care, în așezările de la est de Carpați, se recunosc în fragmentele de fier de dimensiuni relativ mari, foarte oxidate, descoperite frecvent (fig. 23/1, 2-7, 9, 11-12, 14-16, 18-19, 24-26).

Uneltele cele mai frecvent descoperite în așezarea de la Bunești sunt topoarele pentru defrișat și pentru tăiat lemnul ce se folosea la construcția locuințelor. Sunt acele topoare cu înmănușare verticală "à douille", de origine apuseană, asemănătoare celturilor din epoca bronzului. În paralel s-au folosit și

topoare cu înmănușare orizontală, cu analogii și în alte zone locuite de populația geto-dacică. Ele sunt lucrate din fier dur, și se foloseau cu ajutorul unei cozi de lemn, groasă și solidă, după cum o indică dimensiunea orificiului respectiv. Un astfel de topor s-a mai descoperit în anul 1986 la Poiana, într-un complex închis, împreună cu unele obiecte de podoabă din bronz și arme din fier. Fibulele tracice din același complex datează și toporul respectiv în secolul al III-lea î.d.Hr.⁶⁹.

Prelucrarea osului.

Marea cantitate de obiecte din os descoperite în toate așezările geto-dacice, atât în complexe închise (locuințe, gropi) cât și fortuit, arată că prelucrarea osului a fost o îndeletnicire curentă a acestei populații și că existau și ateliere specializate. Așa, de exemplu, la Poiana s-a descoperit o cantitate mare de oase și coarne de animale, grupate în anumite zone ale așezării unele din ele având tăieturi, rosături, în general urme de la un început de prelucrare. În special coarnele de țap, capră, cerb și mai puțin de cornute mari au fost folosite mai mult, întrucât nu sunt goale în interior. Alte oase, ca cele de pasăre sau cal și vițel, goale în interior, s-au folosit și ele, dar mai rar, decupându-se din ele cercuri sau plăci concave pentru amulete etc. (fig. 24).

În așezările din secolele IV-III î.d.Hr. ca și în cele de mai târziu, s-au găsit *împungători*, pentru găurit piei și poate și pentru alte întrebuițări. *Spatulele* din os, realizate în special din coaste mari sau alte oase late, se foloseau pentru netezit și lustruit în atelierele de olărie și, tot aici, pentru realizarea unor anumite motive decorative.

Spatule din os s-au descoperit în așezările din secolele III-II î.d.Hr. de la Cucorâni, Botoșana, Poiana, Brad și altele⁷⁰.

Tot din os s-au mai confecționat *cutii* pentru păstrat farduri, care s-au descoperit în așezarea de la Poiana, *fluiere* simple, cu câteva găuri laterale și la extremități, descoperite tot în această așezare⁷¹.

Cele mai multe obiecte din corn ce s-au descoperit în diferite așezări sunt *mânerele* de cuțite, de pile sau alte unelte, realizate cu o măiestrie deosebită, adesea lustruite și decorate cu incizii (s-au reprezentat cercuri concentrice, striuri, zigzaguri ș.a., în general motive geometrice). Pe teritoriul est-carpatic se remarcă mânerele descoperite în așezările de la Poiana, Brad și Răcățâu (material inedit la muzeul din Bacău).

Tuburile sunt destul de numeroase în multe așezări, nu întotdeauna întregi, pentru a li se cunoaște destinația.

Amulete. Sunt piese lucrate în cea mai mare parte din os plin sau din vertebre și, mai frecvent, din dinți de animal, în special colți de mistreț sau urs. Cele mai frecvente sunt defense de porc mistreț.

Meșteșugul olăriei

Pentru prima dată ceramica getică în ansamblul ei a fost tratată de Vasile Pârvan care a analizat originea și evoluția ei, precum și diferitele influențe pe care le-a primit și le-a asimilat în decursul vremurilor⁷².

Din inventarele așezărilor și ale necropolelor din cea de a doua epocă a fierului, aparținând populației geto-dacice, ceramica prezintă o importanță deosebită, cu atât mai mult cu cât, în foarte multe cazuri, alte obiecte, mai ales uneltele de metal, sunt mai rare. Referitor la ceramică s-au exprimat considerații generale în toate studiile care s-au referit la civilizația geto-dacică.

Ceramica geto-dacică ocupă un loc important în studiile de sinteză asupra istoriei și culturii materiale străvechi, elaborate de Ion Nestor⁷³, Radu Vulpe⁷⁴, Dumitru Berciu⁷⁵, Ion H. Crișan⁷⁶, Emil Moscalu⁷⁷ și alții care au analizat, alături de alte categorii de materiale, geneza și evoluția sa, ca parte integrantă a culturii materiale în general.

Săpăturile arheologice de pe întreg teritoriul geto-dacic au scos la iveală numeroase așezări și necropole în cadrul cărora s-a aflat, alături de alte vestigii, și o mare cantitate de ceramică, pe baza căreia s-au făcut tipologii și încadrări cronologice⁷⁸. S-a acordat o atenție deosebită descoperirilor de la Bîrsești⁷⁹, Stâncești⁸⁰, Cotnari⁸¹, Slobozia⁸², Strahotin⁸³ care ilustrează începutul celei de a doua epoci a fierului în zona est-carpatică, precum și de la Poiana⁸⁴ și alte așezări cu durată mare de locuire, care s-au dezvoltat concomitent cu așezările din zona dunăreană de la Zimnicea⁸⁵, Alexandria⁸⁶, Bălănești⁸⁷, grupul Bîrsești-Ferigile⁸⁸ precum și cu grupul de așezări întărite și necropole din Dobrogea, cum sunt cele de la Cernavoda⁸⁹, Beidaud⁹⁰, Satu Nou⁹¹, Bugeac⁹², Tariverdi⁹³, Histria⁹⁴, Canlia⁹⁵, Enisala⁹⁶ și altele. Din punct de vedere cronologic, materialele din aceste stațiuni corespund Latênului A și B, din clasificarea celei de a doua epoci a fierului făcută de P. Reiecke⁹⁷ sau Latène I și II, în periodizarea elaborată de O. Tischler⁹⁸ și J. Dechelette⁹⁹. Din analiza ceramicii din obiectivele menționate rezultă că ea s-a dezvoltat peste tot la fel, din forme hallstattiene evoluând în același ritm până în perioada clasică. În această lungă evoluție, unele din elementele vechi se pierd și apar trăsăturile unor forme noi, care se dezvoltă în fazele următoare.

Ținând cont de această evoluție, cei mai mulți cercetători au clasificat ceramica în funcție de tehnica în care a fost realizată, deosebind trei grupe principale: 1, ceramica poroasă, primitivă, lucrată cu mâna; 2, ceramica fină, lucrată cu mâna și lustruită; 3, ceramica cenușie sau roșcată, lucrată la roată. Se deosebește de această clasificare aceea realizată de I. H. Crișan care, după o amănunțită analiză a ceramicii tracice și geto-dacice de pe teritoriul Daciei și, în special, a aceleia de pe teritoriul Transilvaniei, grupează ceramica pe bază cronologică în cinci faze: 1, ceramica proto-dacică (secolele VI-I î.d.Hr.); ceramica dacică, faza

I veche (secolele V-IV î.d.Hr.); 3, ceramica dacică, faza a II-a mijlocie (secolele III-II î.d.Hr.); 4, ceramica dacică, faza a III-a clasică (anul 100 î.d.Hr.-106 d.Hr.); 5, ceramică dacică, faza a IV-a târzie, de după anul 106 d.Hr. La baza acestei clasificări a stat și criteriul tipologic stilistic, avându-se în vedere gradul de evoluție a formelor locale spre tipuri considerate clasice.

Analizând în detaliu ceramica traco-getică în mod oarecum asemănător, Emil Moscalu se ocupă în egală măsură și de aceea din spațiul sud-dunărean, fiecărei forme în parte găsindu-i cele mai îndepărtate origini, legate de culturile epocii bronzului și, în special, ale Hallstattului timpuriu și mijlociu.

În analiza pe care o vom face ceramicii geto-dacice, ținând seama de tehnica de lucru, vom discuta pe larg două categorii: 1, ceramica lucrată cu mâna și 2, ceramica lucrată la roată.

Ceramica lucrată cu mâna. După criteriul tehnic de pregătire a materialelor prime se pot deosebi două categorii: *a*, poroasă și *b*, fină.

Ceramica poroasă. Este o categorie specifică a olăricii getice, a cărei dezvoltare s-a desfășurat pe parcursul primei epoci a fierului și a continuat până în perioada clasică, în paralel cu cea fină și cea lucrată la roată. Este o ceramică de utilitate curentă, rezistentă la foc și ușor de produs într-un simplu atelier de olărie prevăzut cu un cuptor rudimentar. Pentru realizarea vaselor poroase s-a folosit argilă amestecată cu cioburi pisate și microprundișuri și, uneori, cu nisip și particule de grafit. Aceste degresante, folosite în proporții diferite, ar putea contribui la clasificarea în două categorii a ceramicii poroase. Una mai sfărâncioasă și aspră la exterior și alta mai dură, consistentă și mai puțin friabilă, cu suprafața netedă. Ele se mai deosebesc și în ceea ce privește culoarea, determinată de felul arderii, iar în funcție de degresant se pot observa inegalități de ardere, flambări ulterioare, ardere secundară, ceea ce a determinat nuanțe diferite pe același vas și deformări. Vasele cu degresanți mici și cu nisip în compoziție sunt lucrate într-o tehnică mai îngrijită și prezintă o lustruire intenționată la exterior, fiind mai bine și complet arse. Din aceste categorii de pastă s-au modelat vase de dimensiuni mari, de diferite forme.

1. *Vasul bitronconic.* Formă de vas în general de dimensiuni mari cu partea superioară alungită, constituind un gât înalt ce se termină cu o margine mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig. 25/1-2, 5; 27/1; 37/1-2; 38/1, 5). Cele mai multe exemplare sunt prevăzute cu proeminențe conice și cilindrice pe gât, pe diametrul maxim sau sub el. În funcție de amplasarea proeminențelor și de gradul de arcuire a diametrului, acest vas prezintă mai multe variante, așa cum a observat în analiza sa și Emil Moscalu, care a separat zece tipuri de vase bitronconice¹⁰⁰. Ele derivă din vasele de tip Villanova din Hallstattul timpuriu, ca vasul descoperit la Trifești-Iași¹⁰¹ și se întâlnesc frecvent în grupul Ferigile I, fiind date în secolul VI î.d.Hr.¹⁰². Pe teritoriul est-carpatic, vasul bitronconic este cunoscut în așezările din secolele V-IV î.d.Hr. de la Stâncești¹⁰³, Curteni¹⁰⁴, Bosanci¹⁰⁵ și în așezări și necropole din

secolele IV-III î.d.Hr. precum cele de la Corlăteni¹⁰⁶, Glăvănești¹⁰⁷, Corni-Huși¹⁰⁸, Slobozia¹⁰⁹, Cimbala¹¹⁰ și altele. În ceea ce privește răspândirea acestei forme de vas în spațiul traco-geto-dacic, în general s-a remarcat o mai mare frecvență a sa în așezările și necropolele din sudul Dunării, din Dobrogea, în așezările culturii Ciurbrud de pe Mureș și în grupul podolitic al spațiului scitic¹¹². Vasul bitronconic cu aceleași caracteristici dar de dimensiuni mai mici există și în repertoriul de forme al ceramicii din secolele III-II î.d.Hr. în special pe teritoriul Transilvaniei, grupa a IV-a în clasificarea lui I. H. Crișan¹¹³, la nord de Dunăre, la Zimnicea¹¹⁴, Brăilița¹¹⁵ și alte așezări, precum și la Hanska, Butuceni, Rudi și alte cetăți și așezări deschise din Republica Moldova¹¹⁶.

2. *Vasul în formă de clopot*. Vas modelat din pastă poroasă de dimensiuni mijlocii, cu gura largă și fundul îngust și plat și pereții drepecți sau ușor curbați la umăr. Marginea este ușor invazată, retezată sau ușor rotunjită cu tendință de îngroșare (fig. 25/3-4, 6-8; 26; 27/2-4; 28/1, 4). Ornamentul este realizat cu proeminente sau brăuri alveolate, dispuse pe umăr sau și pe restul corpului. În perioada a II-a și a III-a de evoluția a ceramicii geto-dacice, decorul plastic format din ornamente în relief ajunge la rafinamente deosebite, remarcat în cele mai multe din obiectivele cercetate¹¹⁷. Astfel de vase sunt frecvente la Poiana, Cotnari, Bunești¹¹⁸, Băiceni-Mlada¹¹⁹, Cucorăni¹²⁰, Lunca Ciurei¹²¹ și altele. Decorul plastic este, de asemenea, întâlnit în cadrul ceramicii grupului Poienești-Lucașeuca pe întreg spațiul de răspândire între Carpați și Nistru¹²².

3. *Vasul borcan*. Borcanele cunosc o mare varietate de forme și mărimi în funcție de curbura pereților, amplitudinea umerilor, diametrul fundului și înclinarea sau rotunjirea marginii superioare, buza fiind dreaptă sau evazată mai mult sau mai puțin spre exterior (fig. 28/2-3, 5; 29; 30/6; 31/1-6). Această formă de vas apare de timpuriu, în primele perioade hallstattiene, continuă în întreaga perioadă Latène, pe teritoriul dacic, având analogii și în teritoriile vecine, în special în zona nord-pontică. Borcanele descoperite la Stâncești, Cotnari, Poiana, Slobozia, din faza veche a culturii getice, se continuă în fazele mijlocii și târzii, cum o demonstrează vasele borcan descoperite la Cucorăni, Corni, Bunești, Borniș, precum și în așezările Poienești-Lucașeuca. În așezarea de la Corni-Huși, borcanele cu corpul bombat apar în aceeași proporție ca vasele în formă de clopot iar în cadrul olăriei grupului Poienești-Lucașeuca, ponderea borcanelor de acest tip este egală cu categoria oalelor acoperite cu barbotină, cum se poate constata la o analiză atentă a ceramicii de la Lunca Ciurei, Lozna-Hlibicioc, Botoșana și alte așezări contemporane din centrul și nordul spațiului carpato-nistrean. Decorul de pe aceste vase este cel alcătuit din brăie în relief, cu alveole sau crestate, plasate pe partea superioară a vaselor sau pe tot corpul. Unele vase sunt prevăzute doar cu butoni grupați în diferite moduri, cum s-a remarcat în așezările de la Corni, Poiana sau Lunca Ciurei. Aceeași situație s-a observat în olăria dacică de pe teritoriul

Transilvaniei¹²³, la sud de Carpați și la est de Prut¹²⁴, în așezările datate în secolele IV-III î.d.Hr. din complexul arheologic Hansca¹²⁵. În analiza detaliată a ceramicii, făcută de Emil Moscalu, borcanul este încadrat în varianta a III-a a ceramicii lucrată cu mâna în general și este subîmpărțit în zece variante, iar în funcție de plasarea diferitelor elemente decorative, se încearcă și o repartitie cronologică¹²⁶.

4. *Vasul în formă de sac*. Vasul de această formă este cunoscut pe spații vaste marcând aria de răspândire a lumii traco-getice (fig. 30/1-5, 7). Originea sa este veche, din culturile epocii bronzului și a fierului timpuriu tracic. Cercetătorii care s-au ocupat de analiza acestui tip ceramic au stabilit diferite variante în funcție de detaliile formei și ale decorului. Din punct de vedere al dimensiunilor, se cunosc vase mici, mijlocii și mari, mai răspândite fiind ultimele două categorii, atât în așezări cât și în necropole. La est de Carpați, vase sac, unele prevăzute cu mânere apucători de toate tipurile, se aflau în așezările de la Stâncești, Poiana, Ciurea, Corni-Huși, Hansca-Toloacă¹²⁷. Această formă este bine reprezentată și în olăria Poienești-Lucașeuca¹²⁸.

5. *Castroane și străchini*. Castroanele sunt vase de formă tronconică cu înălțimea de 12-14 cm și diametrul de 20-35 cm, prevăzute cu torți orizontale străpunse sau numai cu apucători de formă alungită. După modul de aplicare a acestora se pot deosebi câteva variante. Un tip de castron cu patru mânere diametral opuse este atestat la Poiana în stratul din secolul IV î.d.Hr., la Corni-Huși și în necropolele de la Strahotin și Slobozia (fig. 32/5, 7; 33/1-6, 8; 34/2-3). Castroane cu marginea evazată, uneori decorată, cu torți sau fără torți, s-au descoperit, de asemenea, în câteva așezări dar și în necropole. Două exemplare tipice provin de la Recea, altele de la Bîrșești, Stâncești și Poiana, datate în secolele IV-III î.d.Hr. Descoperirea unor castroane de acest fel la Ciurea și la Piscul Crăsani atestă folosirea castronului și în secolul II î.d.Hr., când începe transpunerea lui la roată¹²⁹.

Străchinile au aceeași formă tronconică dar sunt de înălțime mică și au fundul îngust (fig. 32/1-4, 6, 8-9; 33/7, 9-12; 34/1). În funcție de curbura în interior sau în exterior a marginii, de forma umărului și diametrul fundului, se pot deosebi mai multe variante: 1, străchini cu marginea îndoită în interior și cu patru proeminențe conice sau butoni diametral opuși, pe umăr. Forma, derivată din vasele hallstattiene, s-a descoperit în așezări din secolele V-IV î.d.Hr. la Stâncești, Curteni, Brăhășești, Butuceni și altele; 2, străchini cu aceeași formă, dar fără torți sau proeminențe, s-au descoperit în complexe din secolele IV-II î.d.Hr. de la Poiana, Cucorâni, Ciurea, Lozna, Borniș și în obiective din aria culturii Poienești-Lucașeuca¹³⁰; 3, străchini cu buza verticală și îngroșată, prevăzute cu două sau patru torți orizontale, de secțiune rotundă sau duble, răsucite și prevăzute cu butoni laterali. În Moldova s-au descoperit numeroase străchini de acest tip la Huși-Corni, Curteni, Bârlad, Fedești, Bunești precum și în așezări și cetăți de pe teritoriul dintre Prut și Nistru, datate în intervalul

dintre secolele V și II î.d.Hr. Această formă de strachină a fost transpusă la roată începând din secolul IV î.d.Hr., cum o dovedesc unele descoperiri de la Corni și Curteni; 4, străchini cu corpul tronconic și marginea evazată. Ele s-au folosit paralel cu celelalte tipuri dar cu o frecvență scăzută (fig, 35). Unele dintre acestea sunt prevăzute și cu un picior puțin înalt, formă întâlnită frecvent printre descoperirile de la Lozna-Hlibicioc, Cucorâni, Corni și Poiana (fig. 36/2, 4-9).

7. *Căni*. Această formă de vas a fost rareori lucrată din pastă poroasă de aspect grosier, funcția ei de păstrare a lichidelor reclamând o pastă densă. Totuși s-au întâlnit și unele exemplare de căni cu corpul tronconic și cu torți verticale și cu butoni, care au fost modelate din pastă grosieră, la Stâncești, Poiana și în alte așezări din secolul IV î.d.Hr. (fig. 37/5-6; 38/1-4).

8. *Cești*. Au fost modelate din pastă grosieră, cu aspect poros, cești de dimensiuni mici, de formă cilindrică cu sau fără toartă. Ele au suprafața aspră, fundul egal cu al gurii, rareori cu corpul bombat (fig. 41). Astfel de piese s-au descoperit în cele mai multe așezări și necropole. Ceașca de formă tronconică cu una sau mai multe torți prinse de fund și de buză, cunoscuta cățuie sau ceașcă dacică, este frecventă începând cu secolul II î.d.Hr. și va dura până în primele secole după Hr. Ea este cunoscută atât în așezările geto-dacice cât și în cele cu aspect alogen de la Ciurea, Botoșana, Lozna-Hlibicioc și altele. Unele cești sunt decorate cu brâu alveolat sau crestă specific întregii ceramici geto-dacice grosiere, aplicat pe corp în diferite forme, adesea în zig-zag, virgule sau sugerând detalii zoomorfe (șarpe, coarne etc.). La fel de frecvent este și decorul realizat prin incizie, motivele reprezentând, în special, brăduțul sau spirala (fig. 45).

9. Din pastă poroasă de aspect grosier s-au mai confecționat unele *strecurători* și I, mult mai frecvent, *tipsii* discoidale, cu marginea dreaptă sau puțin ridicată, în forma unui mic perete (figi. 34/4; 44/3-4, 6). Și aceste vase au fost documentate în așezări din întreg arealul în discuție.

Ceramica fină și lustruită.

În afară de ceramica poroasă de aspect grosier, o categorie importantă, specifică olăriei geto-dacice lucrată cu mâna, o constituie ceramica de calitate fină, pentru realizarea căreia s-a folosit argilă curată și degresanți foarte fini putând fi frumos și cu grijă modelată. Pentru arderea ei s-a folosit cuptorul închis sau cu oxigen. Vasele din această categorie au suprafața lustruită, de culoare cenușie închisă sau mai deschisă și uneori măslinie, în funcție de felul arderii și de angoba care se aplica uneori pe toată suprafața vasului. Din această categorie de vase fac parte în special castroane, străchini și fructiere, căni de diferite forme, cești și strecurători precum și imitații după unele vase de import.

Castronul, este unul din cele mai răspândite vase modelate din pastă de calitate bună, în tehnica la mână, având diferite forme și mărimi, în general cu înălțimi între 12 și 20 cm și gura largă (fig. 42/5-6). În așezările din Moldova, astfel

de vase s-au descoperit la Poiana în nivelul IV/1, Stâncești, Cotnari, Curteni, Corni-Huși, Fedești și altele, cele mai multe fiind datate în perioada de dezvoltare a ceramicii geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr. Unele exemplare descoperite la Corni, Curteni și Fedești sunt prevăzute cu decor incizat reprezentând valul ondulat plasat pe partea superioară a corpului. Unele exemplare au marginea invazată și torți orizontale amplasate pe marginea buzei sau pe umăr, torți care au diferite forme. Variantele de profil sunt numeroase și se observă că, în raport cu înălțimea, diametrul fundului este variabil.

Străchinile din pastă fină, lucrate cu mâna, sunt asemeni celor din pastă poroasă, având aproximativ aceleași forme, în general cu marginea întoarsă spre interior sau evazată (fig. 42/1-3, 9). În mai multe așezări din secolele III-II î.d.Hr. s-au descoperit și străchini cu mici tortițe între buză și umăr, cum s-a remarcat la unele străchini de la Lunca Ciurei, Lozna și Poiana. Mult mai frecventă este strachina cu picior de tip *fructieră* care devine una din formele definitorii ale ceramicii geto-dacice (fig. 36/1, 3). Fructierele prezintă, în funcție de anumite detalii, câteva variante. Astfel, o primă variantă o constituie cele cu marginea evazată și cu picior scurt. Ele sunt bine lustruite pe ambele fețe, unele având două-trei fațete pe buză. Cele mai multe exemplare sunt de dimensiuni mari, iar piciorul masiv este prevăzut cu unul sau mai multe inele în relief la locul de prindere cu partea superioară. Pe teritoriul est-carpatic cele mai timpurii exemplare sunt cele descoperite la Stâncești în cetatea II. Ele sunt simple, cu picior scurt, având culoare cenușie închisă și suprafața lustruită. Fructiere de același tip s-au mai descoperit în așezările din secolul III î.d.Hr. de la Cucorâni, Cotnari, Corniș-Huși. Prezența fructierelor în toate davele de pe Siret arată larga lor folosire și în perioada de mare dezvoltare a acestor așezări. La Poiana se remarcă fructierele cu pedestalul prevăzut cu "ferestre", din secolele III-II î.d.Hr. În zona de centru și de nord a regiunii est-carpatică se găsesc fructiere și în cadrul ceramicii din grupul Poienești-Lucașeuca în descoperirile de la Botoșana, Lozna-Hlibicioc și Băiceni. La acestea se remarcă lipsa lustrului metalic la exterior și a culorii negre care predomină, de exemplu, la Poiana, în special la acele fructiere mari cu marginea fațetată și piciorul prevăzut cu despărțituri.

Căni. O altă formă de vas modelată din pastă fină, în tehnica la mână, este cana, care are mai multe variante în funcție de forma corpului, bitronconic sau globular și a gâtului care este cilindric, mai înalt sau mai scund (43/3). Din acest punct de vedere, la căni se pot remarca mai multe variante. Cana evoluată din vasul bitronconic are o toartă prinsă sub gât și de corpul bitronconic, având și o proeminență conică în partea opusă. O astfel de cană s-a descoperit la Frumușița împreună cu un *kylix* attic din secolele V-IV î.d.Hr.¹³¹ (fig. 37/4). O formă asemănătoare s-a descoperit în necropola de la Slobozia¹³², dar fără proeminențe pe corp și, de asemenea, la Tulucești, unde se afla împreună cu o amforă din Heracleia

Pontică din secolul al IV-lea î.d.Hr. Ele au analogii la Odobești, Murighiol, Telița, Zimnicea și în alte așezări geto-dacice¹³³.

Sunt numeroase cămile de dimensiuni mijlocii, cu marginea evazată, mijlocul bombat și rotunjit, cu toarta supraînălțată prinsă de mijloc și, mai rar, de treimea inferioară (fig. 37/3; 38/5-12). Ele s-au descoperit în toate așezările, începând din secolul IV î.d.Hr., precum și în necropole. O variantă a acestei cămi, cu toarta terminată în partea inferioară cu două proeminențe sau mustați sau cu două-trei suvițe în zona de prindere pe corpul vasului, s-a descoperit la Poiana (fig. 39/2-3).

O altă cană, cu corpul bitronconic și gâtul cilindric, cu toarta înălțată și cu marginea răsfântă și uneori fațetată (fig. 40/1,5), descoperită la Poiana, Răcătău și în alte așezări din secolul I î.d.Hr., are analogii la Ciolănești din Deal și în alte așezări de la nord de Dunăre¹³⁴. La unele cămi de acest tip s-a observat, ca o trăsătură specifică, o adâncitură sau "umbo" a fundului, uneori foarte pronunțată. De asemenea, pe partea superioară a torților, care în general sunt din bandă lată, există un decor format din caneluri orizontale (fig. 40/5). Cămi de diferite forme și mărimi, cu o toartă și, mai rar, cu două, s-au descoperit în toate așezările din Moldova și din restul teritoriului locuit de geto-daci, fiind o formă de bază a olăriei.

Din punct de vedere artistic, ceramica fină este uneori decorată prin lustruire, ornamentul incizat fiind rareori întâlnit, mai ales pe castroane și străchini.

Imitații. Contactul dintre geto-daci și alte populații a avut ca urmare și apariția unor elemente noi în olărie. În special produsele grecești, odată cunoscute, au început să fie imitate în tehnica locală, la început lucrate de mână și apoi la roată. Formele preluate din olăria grecească sunt acelea derivate din oenochoe, lekané, krater, kylix, kantharos, askos, amfore și alele. De asemenea, s-au imitat numai anumite părți ale unor vase, în special marginea sau fundul.

Cele mai vechi imitații sunt de kylix și s-au descoperit la Stâncești și Bărboasa. La Ruginești-Vrancea s-a descoperit partea superioară a unui askos lucrat cu mâna, iar la Cotnari, un kantharos. Tot imitații după kantharos s-au mai descoperit la Bunești-Averești, Poiana, Brad și Răcătău. S-au imitat, de asemenea, cămi, ca cele descoperite la Poiana, din pastă fină cu lustru negru la exterior și o cană din mormântul princiar din secolul IV de la Băiceni¹³⁵. Vasele mari, cenușii, cu corpul în formă de butoi și marginea evazată, descoperite la Poiana și în alte așezări, amintesc de vasul de provizii - pythoi - cu care negustorii greci transportau mărfurile, mai ales grâul procurat din teritoriile carpatice în schimbul amforelor cu vin și ulei sau a monezilor de aur sau argint, descoperite în mai multe locuri¹³⁶.

În afara imitării formelor de vase, s-au preluat și unele motive decorative printre care și linia vălurită incizată de pe marginea superioară a castroanelor lucrate cu mâna, din pastă fină sau grosieră. Acest decor apare la ceramica getică în momentul contactului cu lumea grecească, în secolele V-IV î.d.Hr. și va rămâne un motiv decorativ de bază, executat prin incizie sau lustruire, până în perioadele

târzii, fiind continuat de olarii de pe teritoriul Daciei și în perioada de romanizare, ca o reminescentă din perioada ultimelor secole dinaintea erei noastre.

În mai multe așezări getice, ca cele de la Poiana, Răcătău și Brad, s-au descoperit imitații de cupe megariene și deliene, pentru care s-au făcut tipare. Tot la Poiana s-au descoperit mai multe opaițe imitate după lucerne grecești sau romane (fig. 56)¹³⁷.

În afară de ceramica grecească, în olăria geto-dacică, în general, se mai pot observa și unele influențe din ceramica celtică și romană.

Aceste influențe se vor remarca mai pregnant la categoria lucrată la roată, care apare încă din perioada mijlocie de dezvoltare a ceramicii geto-dacice, cum s-a remarcat în toate regiunile locuite de geto-daci, cu precădere în secolele IV-III î.d.Hr., urmând să se generalizeze în perioada clasică, odată cu întreaga evoluție a civilizației geto-dacice.

Ceramica lucrată la roată.

Geneza ceramicii geto-dacice lucrată la roată reprezintă una din problemele importante, legate printre altele și de începutul celei de a doua epoci a fierului pe teritoriul românesc. Această problemă a fost dezbătută în mod special pentru fiecare teritoriul în parte, cu precădere pentru zona intercarpatică și cea din sud-estul României, atribuindu-se adesea un rol exagerat influențelor străine.

În ceea ce privește raporturile dintre autohtoni și celți, cât și cele cu populațiile din sudul Dunării, s-au emis ipoteze, nu întotdeauna întemeiate pe un material destul de convingător. Așa de exemplu, s-a considerat că la începutul secolului V î.d.Hr., în zona dintre Carpați și Dunăre au existat condiții deosebite de cele din restul Daciei, iar populațiile din această zonă au început acum producerea ceramicii la roată, care imita forme autohtone de tradiție hallstattiană¹³⁸. Această ipoteză a fost combătută pe motiv că la acea dată, în această zonă nu au existat condiții de natură să necesite acest salt de calitate și, ca atare, ceramica lucrată la roată, descoperită la Alexandria, Zimnicea și în alte locuri din această zonă, nu putea să fie decât importată din sudul Dunării¹³⁹. În ceea ce privește teritoriul Dobrogei, prezența dinamică a coloniștilor greci pe litoralul nord-vestic al Mării Negre, a căror influență asupra populației locale a fost directă, nu a însemnat și adoptarea noii tehnici în lucrul ceramicii. Ceramica fină se putea achiziționa din afară, de către cei care o preferau, în special de aristocrația locală, astfel că în așezările din secolele V-IV î.d.Hr. de la Tariverdi, Sinoe, Histria-Sat, Cernavoda și altele, care erau mai apropiate de centrele de producție și de schimb grecești, olarii locali n-au produs în această vreme ceramică la roată. Abia în a doua jumătate a secolului IV î.d.Hr. în așezările getice apar vase lucrate local cu roata, cum s-a remarcat la Murighiol, Satu Nou, Bugeac și altele¹⁴⁰.

În ceea ce privește teritoriul est-carpatic, fenomenul pătrunderii noii tehnici în producerea ceramicii s-a observat pe parcursul secolului IV î.d.Hr., după cum o

dovedesc descoperirile din așezările fortificate și din cele deschise cercetate în mai multe zone din acest teritoriu. Dintre cele mai timpurii așezări getice în care s-a descoperit ceramică locală, lucrată la roată, sunt cele de la Stâncești, Cotnari, Curteni, Poiana și altele¹⁴¹ și în necropolele de la Bârsești și Slobozia¹⁴². Vasele lucrate la roată din aceste obiective sunt, în general, castroane și căni lucrate din pastă fină, de culoare cenușie deschisă, în general omogenă, cu rare particule calcaroase sau cioburi pisate în compoziție. Pe întreaga suprafață sunt acoperite cu o peliculă fină de lut de culoare mai întunecată, uneori măslinie, lustruită sau mată.

Prin preluarea procedurii tehnice n-au fost copiate și formele de vase ci s-au transpus în noua tehnică formele locale preexistente, păstrându-li-se individualitatea. Acest lucru s-a observat în mod special în descoperirile de la Curteni și Corni-Huși¹⁴³.

Castronul lucrat la roată are culoare cenușie, având ambele suprafețe acoperite cu un strat subțire de angobă lustruită. Forma cea mai frecventă este aceea tronconică, cu umărul drept și buza rotunjită. Partea inferioară se termină cu un mic picior de formă inelară, cu baza perfect dreaptă. Ele sunt prevăzute în partea superioară cu două sau patru torți aplicate, de secțiune rotundă, dispuse orizontal sau vertical (fig. 42/4, 7-8; 43/5-6). La această formă de bază se pot observa și unele variante, în funcție de dispunerea torților, de forma acestora sau de modul cum sunt ornamentate. Cele mai multe dintre castroanele lucrate la roată sunt decorate cu o linie ondulată, incizată pe umăr sau și pe restul corpului, sau cu mici praguri între umăr și partea inferioară. Unele castroane au buza evazată și un gât scurt urmat de un umăr reliefat. Partea inferioară se aseamănă cu cea a formei precedente. Și aceste castroane sunt decorate cu incizii liniare pe buză, gât și umăr (fig. 42/7-8).

Fructierele lucrate la roată sunt frecvente în perioada târzie de dezvoltare a ceramicii getice, cum se poate remarca în davele din centrul și sudul Moldovei. Păstrând în general forma aceloră lucrate cu mâna, din pastă fină, ele sunt bogat ornamentate prin lustruire, în special pe buză, care este lăpită și mult răsfrântă în exterior.

Căni lucrate la roată s-au descoperit de timpuriu atât în așezări cât și în necropole, ele imitând pe cele lucrate cu mâna în toate detaliile (fig. 40/2-4,6). În așezările de la Poiana, Brad și Răcățau s-au descoperit replici perfecte ale unor forme, mai ales ale aceloră de "tip Ciolănești" la care nu sunt uitate nici proeminențele, torsionarea unor torți și, de asemenea, omphalosul suportului.

Cupa sau bolul este o altă formă în cadrul olăriei geto-dacice, lucrată de timpuriu la roata olarului. Sunt vase mici de formă globulară, cu marginea dreaptă sau evazată, fundul îngust, inelar (fig. 43/1-2, 4, 7). Ele s-au lucrat din pastă fină și sunt decorate în aceeași tehnică a inciziei, cu linii ondulate sau cu motive geometrice. Aproximativ aceeași formă o au și numeroase strecurători, cu fundul hemisferic, marginea evazată și cu una sau două torți (fig. 44/1-2, 5).

Ceștile sunt categoria cea mai numeroasă lucrată la roată în așezările geto-dacice târzii. Ele au corpul cilindric, ușor rotunjit în partea inferioară și sunt prevăzute cu un picior mai mult sau mai puțin înalt, cu baza inelară. La partea superioară, care numai rareori este evazată, sunt prevăzute cu torți dispuse vertical, cu secțiune lenticulară sau rotundă, uneori unghiulare la partea superioară. Cea mai mare parte a corpului este decorată cu linii lustruite în benzi verticale sau ondulate (fig. 46). Aceste căni au fost considerate imitații ale cantharos-ului care, după cum s-a amintit, a fost cunoscut de timpuriu în teritoriul est-carpatic, fiind copiat și în tehnica la mână. Atât formele cât și motivele decorative sunt, după cum s-a observat, o perfectă copie a vaselor lucrate cu mâna, ca o dovadă că aceste vase au fost lucrate de meșteri locali. O oarecare stângăcie în execuția formelor, existența în pastă a unor degresanți de dimensiuni mari, grosimea uneori mare a pereților și realizarea stângace a decorului, format, ca și la vasele lucrate cu mâna, tot din linii vălurite, lasă să se întrevadă folosirea, la început cu stângăcie, a noului procedeu tehnic. Folosirea pe scară largă a procedurii de producere a ceramicii cu ajutorul roții s-a generalizat abia în perioada de înflorire a civilizației geto-dacice, în general, odată cu avântul cunoscut în toate ramurile economiei pe întreg teritoriul Carpato-dunărean.

Prelucrarea lutului.

În afară de meșteșugul olăritului, în care geto-dacii au ajuns la mari performanțe, s-au mai realizat din lut ars și numeroase alte obiecte și unelte (fig. 51/7, 9). Unele dintre acestea ilustrează ocupații casnice, cum sunt confecționarea îmbrăcămintei, torsul și țesutul, pentru care se folosea războiul de țesut orizontal. În toate așezările geto-dacice s-au găsit astfel de obiecte.

Fusaiiolele sunt cele mai frecvente între obiectele din lut ars. Ele au forme și mărimi variate (cilindrice, bitronconice, plate etc.). Predomină formele bitronconice mari și biconice, folosite pentru fusele groase cu care se torcea cânepa, inul și lâna groasă. Alte fusaiiole sunt sferice, tot mari, dar cele mai multe sunt mici, plate sau discoidale, aplatisate, cu fețele plane pe o parte și tronconice pe cealaltă, inelare etc. (fig. 50; 51/2, 4-6, 8).

Greutățile piramidale se foloseau și ele la războiul de țesut, având formă de piramidă sau de sferă și serveau la fixarea urzelii. În astfel de războaie se țeseau probabil stoffe groase, pânză și probabil țesături din fire mai groase cum sunt rogojinele, care necesitau și greutăți mai mari (fig. 51/1, 3).

Astfel de piese s-au descoperit în cele mai multe așezări dacice printre care și cele de la Cucorăni, Lozna, Botoșana și altele. Unele piese de dimensiuni foarte mari, descoperite la Poiana în diferite straturi, au putut avea și alte întrebuințări. S-a presupus că ele puteau fi folosite ca suporturi de vatră (exemplarele mari de la

Poiana și Botoșana) sau pentru menținerea căldurii în încăpere (descoperirile dintr-o așezare hallstattană târzie de la Lozna-Dealul Morii).

Greutățile de lut ars, de formă rotundă, s-au mai folosit și pentru plasele de pescuit. La Poiana și în alte așezări din apropierea Siretului, locuitorii au pescuit nu numai cu cârlige de undiță și harpoane de fier ci și cu plasa confecționată din fir textil, fixată cu greutateți de lut.

Din lut ars s-au mai confecționat inele și verigi care se puteau folosi în diferite alte domenii, poate și ca obiecte de podoabă, unele fiind ornamentate.

În toate așezările s-au descoperit în cantități mari *discuri*, perforate sau nu, din lut ars bine netezit sau din fragmente de vase (fig. 51/6). La Ciurea, astfel de discuri s-au făcut în special din fragmente de amfore rhodiene iar la Botoșana, Lozna și în alte așezări din aria Poienești-Lucașeuca, din fragmente de vase bastarnice. Referitor la numărul mare de astfel de discuri descoperite la Poiana, prof. Radu Vulpe consideră că ar putea fi etaloane de schimb, fusaiole sau unelte de pescuit.

Mărgele din lut ars s-au descoperit în mai multe așezări geto-dacice. Ele au forme diferite, asemănătoare fusaiolelor, dar de dimensiuni mai mici, aplatizate sau sferice, cilindrice sau conice.

La Poiana s-au descoperit mai multe exemplare decorate pe margini cu striuri, altele sunt foarte lustruite, au coaste verticale sau împunsături. În așezarea de la Lozna-Hlibicioc o mărgică de formă conică este decorată cu linii din puncte dispuse radier.

Polisoare. Piese de formă trapezoidală cu o suprafață plată, ovală și un mâner pe cealaltă față, serveau la lustruit ceramica, la netezit diferite suprafețe sau la realizarea unui decor lustruit (fig. 52).

Unele piese au dimensiuni mari și sunt confecționate din lut de calitate bună, fiind bine arse și dure (fig. 52/9). S-au descoperit mai multe, în așezările geto-dacice din secolele II î.d.Hr.-II d.Hr. Mai târzii sunt cele descoperite în așezarea de la Dumbrava, jud. Iași.

La Poiana și la Ciurea s-au mai descoperit *butoni* în formă de ciupercă și dopuri.

Tot din lut ars sunt *pirostriile* sau "căței de vatră", de diferite tipuri și mărimi (fig. 53-54). Astfel de piese s-au descoperit atât în așezările geto-dacice și aparțin mai multor perioade, în special secolelor III-II î.d.Hr., cât și în așezările din grupul Poienești-Lucașeuca.

În așezările de la Botoșana, Lozna-Hlibicioc, Ciurea, Borosești și Ghelăiești s-au descoperit fragmente de căței de vatră de dimensiuni mijlocii, de formă paralelipipedică, alungită, terminate cu simulacre de protome animaliere¹⁴⁴. Fragmentele de la Botoșana și Lozna sunt decorate cu incizii, iar la Botoșana și cu incrustații de pastă albă. Decorul reprezintă un motiv meandric sau în zig-zag (fig. 55). Pirostriile de la Ghelăiești sunt decorate pe părțile laterale cu caneluri paralele orizontale sau cruci și zvastici.

Într-un alt grup de așezări care se află în afara grupului Poienești-Lucașeuca, cum sunt cele de la Poiana, Brad și Răcătău, s-au descoperit suporturi de vatră cu forme deosebite, de dimensiuni relativ mari, de formă dreptunghiulară cu părțile înguste terminate cu protome animaliere sau umane. Pe părțile laterale, aceste piese sunt ornate cu brâu simplu sau alveolat, dispus orizontal sau în diferite alte moduri, realizându-se diferite meandre. Protomele de la extremități sunt reprezentate naturalist și reprezintă coarne de berbec sau capete de bouri. Un exemplar descoperit la Poiana în anul 1986 are în ambele capete simulacre de fețe umane, în care nasul și ochii sunt redați cu ajutorul unor pastile din lut ars.

Suporturi de vatră de tipuri asemănătoare s-au descoperit și în așezări geto-dacice de pe teritoriul Munteniei, la Tinosu, Popești, Ocnița și altele¹⁴⁵ iar cele din prima categorie au analogii și în lumea celto-germană¹⁴⁶.

Tipar de vase. Un singur exemplar s-a descoperit în așezarea de la Poiana. El urma să redea un decor în relief reprezentând un ornament lienar în cruce. Cu astfel de tipare se realizau, probabil, imitațiile după vasele deliene și megariene, în secolele I î.d.Hr. - I d.Hr.

Lămpi. La luminatul încăperilor s-au folosit, în afară de binecunoscutele cătui, și unele opaițe, modelate din pastă poroasă, care imitau lucernele elenistice¹⁴⁷.

Mai multe astfel de opaițe s-au descoperit în ultimele nivele de la Poiana, care sunt copiate întocmai, cu toate părțile componente (fig. 56). Ele au analogii în mai multe stațiuni din secolele IV-I î.d.Hr., din nordul Mării Negre¹⁴⁸. Tot de la Poiana provine un vas de formă alungită, lucrat din pastă poroasă, cu fundul plat și marginea joasă și dreaptă. Interiorul este împărțit în lungul său printr-un perete prevăzut cu găuri verticale și prezentând la extremități un mic gurgui. Prof. Radu Vulpe a presupus că acest vas ar putea reprezenta un obiect de cult.

Figurine antropomorfe. În inventarul locuințelor din unele așezări geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr. ca cele de la Poiana, Huși-Corni, Băiceni-Mlada, Murgeni, Podu Turcului etc. s-au descoperit figurine antropomorfe de forme diferite, modelate din lut ars. Ele reprezintă schematic figura umană, în general cea bărbătească, iar după anumite detalii se pot deosebi trei variante.

1. Figurine de formă cilindrică, goale în interior, în partea superioară fiindu-le marcată fața prin scoaterea în relief a unei mici proeminențe, mărginită de două mici adâncituri. Aceste figurine se purtau în vârful unei nuielușe și erau probabil un simbol cu caracter magic (fig. 57/1, 6).

2. Figurine antropomorfe de formă cilindrică, cu fața bine marcată sau numai indicată printr-o prelungire conică reprezentând capul. Picioarele și mâinile sunt trase din trunchi sub forma unor prelungiri inegale. La Poiana figurinele umane descoperite sunt toate masculine și aparțin la două tipuri diferite: a, formă sveltă, subțire, cu mâinile și picioarele degajate și b, grosiere, având aspect de trunchi de

con, picioarele, fața și sexul fiind marcate destul de slab. Astfel de piese s-au descoperit și la Huși-Corni, Murgeni și Băiceni (fig. 57/2-5, 7-9).

3. Figurine antropomorfe plate, mult schematizate, în care capul și membrele sunt indicate prin prelungiri laterale simetrice (fig. 57/10). Unele piese au la partea superioară o perforație cu ajutorul căreia puteau fi agățate ca amulete. Un astfel de idol s-a descoperit întâmplător la Podu Turcului, jud. Bacău. În așezarea de la Curteni s-a descoperit, într-o locuință din secolul V î.d.Hr., un idol plat de formă dreptunghiulară, având pe una din fețe reprezentată fața umană¹⁴⁹.

Caracterul magic al acestor figurine a fost presupus în diferite contexte în care aceste piese au fost descoperite, ca de exemplu numărul mare de figurine bărbătești, redade rudimentar, găsite toate într-un vas, având o străpungere în dreptul inimii, descoperite în așezarea de la Poiana¹⁵⁰.

Figurine zoomorfe. Astfel de obiecte lucrate din lut ars sunt mai rar reprezentate în așezările geto-dacice. În cadrul grupului Poienești-Lucașeuca din teritoriul dintre Carpați și Nistru s-au descoperit câteva piese reprezentând corpuri de animale, piese relativ puține în mediul geto-dacic din celelalte regiuni ale țării (fig. 58).

În așezarea de la Botoșana, în cadrul inventarului unei locuințe de suprafață, se afla și partea anterioară de la un corp de urs, lucrat din lut ars, zgurificat. În așezarea contemporană de la Băiceni-Mlada, în așezarea coresponzând secolului II î.d.Hr., s-a descoperit tot partea anterioară de la o figurină reprezentând un porc, probabil sălbatic, despre care se crede a fi o influență celtică în mediul local¹⁵¹. De asemenea, un cap de animal care poate fi tot porc, dar redat mai puțin fidel, s-a descoperit la Botoșana.

În perioada postbastarnică astfel de piese sunt mult mai rare. O protomă de cal, care ar putea proveni de la capătul unei pirostriei sau al unui rhton, s-a descoperit în vechile săpături de la Poiana și aparține stratului din secolele I î.d.Hr.-I d.Hr., având analogii în unele așezări contemporane de la nordul Dunării (fig. 58/7).

În stare bună sau fragmentare, în mai multe așezări geto-dacice s-au descoperit *linguri* din lut ars cu formă obișnuită dar cu coada scurtă (fig. 51/9). Le menționăm ca exemplu pe cele descoperite în așezările de la Cucorăni, Huși-Corni și Arsură, toate aparținând perioadei secolelor IV-III î.d.Hr.

Creuzete. În cele mai multe așezări geto-dacice s-a documentat reducerea și prelucrarea metalelor, în special fierul, dar într-o oarecare măsură și bronzul și argintul. O dovadă în acest sens sunt creuzetele de dimensiuni mici, de formă în general conică, lucrate din lut de calitate inferioară, în momentul descoperirii cele mai multe fiind sparte și vitrificate.

Cele mai multe exemplare s-au descoperit la Poiana, Brad și Răcățeu dar nu lipsesc nici din alte așezări contemporane. Dintre cele mai vechi așezări în care s-au găsit creuzete le menționăm pe cele de la Stînțești, Cotnari, Cucorăni și

Bunești¹⁵². În toate aceste așezări se aflau și resturi de ateliere, diferite alte ustensile precum și zgură. În unele creuzete se mai păstrau, în momentul descoperirii, resturi foarte mici de metal ca de exemplu în așezarea de la Barboși, unde sunt dovezi că se produceau monede autohtone geto-dacice de tip Huși-Vovrirești¹⁵³.

Din cele relatate până aici rezultă că geto-dacii au folosit pentru uzul lor cotidian nu numai obiecte din lemn ci și cele din lut ars, după cum s-a văzut, deosebit de numeroase și variate.

Meșteșugul prelucrării pieilor.

Pielăria, ca ocupație importantă a geto-dacilor, este documentată în diferite așezări prin prezența, în cadrul inventarelor lor, a unor unelte din fier sau os, pentru ras resturile organice de pe pieile animalelor și pentru tuns. Dintre acestea amintim răzuitoarele și un anumit tip de foarfece, special pentru tuns oile.

În unele așezări s-au descoperit răzuitoare din os și din piatră, în special silex, care se puteau folosi și ele în acest scop.

În depozitul de la Lozna, printre diferitele unelte din fier, se afla și un cuțit cu o formă specială, având un capăt în formă de spatulă, care putea fi folosit la prelucrarea pieilor¹⁵⁴ (fig. 22/2; 23/27).

Prelucrarea pietrei.

Numărul mare de obiecte confecționate din piatră presupune existența în așezările geto-dacice și a unor meșteri pietrari. Dintre obiectele de piatră frecvent descoperite în obiectivele cercetate, menționăm *ciocanele* de diferite forme și unele dălți. Se folosea în special dioritul de culoare neagră dar și alte roci ce se găseau în apropiere. Multe din aceste piese provin din așezări din epoca bronzului, care au fost documentate în cele mai multe stațiuni geto-dacice. Astfel, piesele de piatră descoperite la Poiana ar putea proveni din așezarea aparținând stratului culturii Monteoru, ale cărei resturi apar sporadic în cadrul diferitelor nivele geto-dacice care îl suprapun.

Într-un depozit de la Poiana, datat în secolele IV-III î.d.Hr., ce conținea arme din fier și obiecte de podoabă din bronz, se afla și un toporaș din marnă, de culoare albicioasă, de formă trapezoidală.

Tot din piatră sunt *percutoarele*, de formă sferică, folosite la lovit și strivit semințele, precum și frecătoare pentru râșnițele primitive, care după cum se cunoaște s-au descoperit în număr mare în multe din așezările geto-dacilor.

Topoare de dimensiuni mici, din piatră verzuie, s-au descoperit în diferite rânduri la Poiana. S-a presupus că ele ar fi putut fi folosite la lucrări fine, în special în orfevrărie, la obținerea unor obiecte mici din lemn sau os.

Ascuțitoare sau cute, întregi sau fragmentare, de forme cilindrice, plate sau prismatice, au fost tăiate din gresie de diferite culori, unele fiind prevăzute cu mici găuri de suspendare. Unele exemplare tăiate în gresie neagră sunt de o finețe deosebită fiind lustruite și ușor decorate, încât s-a presupus că se purtau și ca pandantive sau amulete. Piese din această categorie s-au descoperit în cele mai multe așezări geto-dacice, cum sunt cele de la Ciurea, Poiana, Brad etc. și au analogii într-o arie întinsă atât la populația geto-dacică, cât și la cele din vecinătate.

Cele mai numeroase unelte din piatră descoperite în așezările geto-dacice sunt *râșnițele de mână* folosite la măcinatul semințelor. În așezările de la Poiana și Brad numărul mare de râșnițe demonstrează densitatea mare a populației din aceste așezări și, de asemenea, bogăția agricolă din aceste zone.

Desigur că, în jurul așezărilor, în afara valului de apărare și a șanțurilor, se aflau câmpuri cultivate, care necesitau și diferite unelte. Dintre acestea, râșnițele se aflau pe primul plan.

Râșnițele descoperite pe teritoriul est-carpatic sunt de două tipuri: primitive, realizate de obicei dintr-o piatră mare de râu, cu formă alungită, cu o față plată ușor concavă; și de origine romană, făcute din tuf vulcanic, formată din două piese - metta și catillus, care se găsesc, de obicei, separate. La Poiana s-a descoperit un exemplar de catillus care era prevăzut cu o mică bară din fier în concavitatea părții superioare, care servea la fixarea fusului, în jurul căruia se făcea rotația în timpul sfărâmării¹⁵⁵.

Numeroase pietre de forme naturale, culese din albia râului Siret, prezentând forme ușor de adaptat la diferite usaje, unele având și diferite urme, au fost folosite în așezările geto-dacice. Așa de exemplu, sunt pietre de formă alungită, cilindrică, prismatică sau așchii plate de rocă roșcată, imitând forme de cuțite cu lama curbată de tip dacic. De asemenea, au atras atenția unele bucăți de gresie verzuie de aspect stratificat, de forma unui pilon prismatic ascuțit sau unele plăci rectangulare, numeroase pietre inoforme, plate, provenite din stratul aluvionar de la baza terenului pe care se situează cele mai multe stațiuni de pe valea Siretului, care s-au găsit în jurul vetrelor. Ele s-au folosit ca pirostrie sau, încălzite în foc, puteau servi la coptul pâinii și la păstrarea căldurii.

Unelte din piatră asemănătoare s-au găsit, în general, în toate așezările geto-dacice de pe tot cuprinsul țării.

Prelucrarea sticlei.

În diferitele așezări geto-dacice, atât de la est de Carpați cât și din restul teritoriului locuit de geto-daci, datate în general începând cu sfârșitul secolului al IV-lea, dar mult mai frecvent în secolul II-I î.d.Hr., s-au descoperit diferite obiecte de sticlă.

Mărgelele sunt cele mai multe și mai variate piese descoperite întregi sau fragmentare, unele de proveniență străină dar cele mai multe lucrate local, după cum o demonstrează bucățile de zgură de sticlă din unele așezări (fig. 66/14-17).

În general, mărgelele sunt lucrate din sticlă translucidă sau opacă. După mărime, forme și decor, în cadrul descoperirilor din Moldova se deosebesc mai multe categorii-variante: sferoidale, unele formate dintr-un mozaic de pete rotunde sau pătrate de culori galbene și albe; de formă alungită, cu cercuri de diferite culori, în general alb și albastru, dar și brun pe galben sau verde pe bej; mărgele azurii, mari și transparente, frecvente în toate așezările geto-dacice dar și în cele celtice, bastarnice etc.; mărgele bitronconice de culoare mai închisă, ornamentate cu proeminențe de aceeași culoare și cu cercuri galbene. Altele sunt de dimensiuni mari, cu proeminențe în formă de față umană. Astfel de mărgele s-au descoperit la Bunești și Poiana. Ele au analogii în lumea celtică¹⁵⁶.

La Poiana s-au mai descoperit mărgele sferice ornate cu bandă de frunze verzi, altele de culoare brună sunt înconjurate de linii albe. Mai există perle alungite, lucioase, de culoare indigo închis, toate având analogii tot în Boemia ca și cele aplatizate în formă de romb de culori întunecate sau albe și transparente etc.

În alte așezări geto-dacice s-au mai descoperit mărgele de formă inelară de culoare bleu brăzdate cu linii azurii, altele de formă sferoidală sau ovală mai mari sau mai mici, unele prevăzute cu coaste verticale în relief, verzui sau albăstrii.

În așezările din secolele IV-III î.d.Hr. de la Huși-Corni și Curteni s-au găsit și mărgele cu două rânduri de ochi de culoare albastră, cu contur galben. Analogii există în așezări din aceeași vreme cercetate pe teritoriul Dobrogei¹⁵⁷.

În general se consideră că mărgelele din sticlă sunt un import sudic, grecesc și roman, pătrunse în lumea getică prin intermediul negustorilor. Dar analogiile din zonele vestice, din lumea celtică și germană, indică relații și în această direcție în care, de asemenea, se făceau schimburi comerciale.

Prin aceeași filieră au pătruns în mediul getic și alte obiecte de podoabă ca brățările și inelele precum și vasele de sticlă¹⁵⁸.

Vânătoarea constituia la geto-daci o ocupație importantă alături de agricultură și pescuit, mai frecventă în așezările care beneficiau de vecinătatea pădurilor și râurilor mai mari. Aceste ocupații legate de necesitatea procurării hranei sunt ilustrate prin resturile osoase ale animalelor vâdate, găsite în cantități mari în toate așezările geto-dacice, în special la Poiana, Răcătău și Brad, unde abundența lor se datorește și locuirii mai îndelungate.

Mai numeroase sunt oasele de animale mari, bouri, urși, mistreți, cerbi și căprioare, care se recunosc ușor după coarne și dinți. Pentru vânătoare, în afară de capcane se foloseau arme din fier, lăncii, sulițe și săgeți, aflate adesea în cadrul inventarelor locuințelor sau ale gropilor cercetate în cadrul așezărilor. Mai foloseau

și o anumită categorie de pumnale, masive, cu forme tipice, de proveniență autohtonă dar și străine, printre care amintim cele două piese descoperite în depozitul din turbăria de la Lozna, cu analogii în lumea celtică¹⁵⁹.

Vânătoarea era practică atât pentru hrană cât și pentru procurarea pieilor și blănurilor necesare uzului gospodăresc și pentru schimbul cu coloniile grecești.

Pescuitul, ca și vânătoarea, era o ocupație constantă a populației geto-dacice de pe malurile apelor. În așezările de la Poiana, Brad și Răcătău de pe malul stâng al Siretului, această ocupație este documentată prin existența undițelor de diferite mărimi, harpoane, furculițe-ostii, și prin oase de pește (fig. 23/2, 8, 10, 13, 17, 20-23). Oasele de pește de dimensiuni mari, descoperite la Poiana și Brad, arată că în antichitate râul Siret era mult mai mare decât în zilele noastre și trăiau în el pești de dimensiuni mari. Siretul era desigur și navigabil, îngăduind ambarcațiunilor negustorilor greci sau din alte regiuni, în general din sud, să ajungă până în zone îndepărtate pentru a-și vinde mărfurile.

Confecționarea îmbrăcămintei.

Această îndeletnicire este ilustrată în așezările geto-dacice prin prezența, în cadrul obiectelor de uz casnic, a *acelor* de cusut de dimensiuni diferite, realizate din metal sau os, a *sulelor*, *împungătorilor* și *foarfecilor*.

S-au mai găsit de asemenea, *cuțițe* de cizmărie cu vârful rotund.

Acele sunt de mai multe feluri, în funcție de mărime, forma urechii și dimensiunile ei. Unele ace au capetele curbate în sensuri diferite, aplatisate și bineînțeleas găurite. Unele din acestea pot fi și ace chirurgicale.

Ocupațiile casnice sunt ilustrate și prin fusaiiolele din lut ars, greutățile mari pentru fixat urzeala la războiul de țesut, iglițe din bronz și fier pentru împletit.

Lâna era desigur principala materie primă pentru confecționarea îmbrăcămintei, dar se foloseau în aceeași măsură și firele vegetale de in și cânepă.

Blănurile de oaie se foloseau desigur iarna iar pieile vitelor mari erau materia primă în confecționarea încălțămintei dar și pentru chimire, platoșe, scuturi, hamuri etc., sulele din fier sau de os fiind folosite în acest scop.

Tot pentru diferite îndeletniciri casnice se produceau în atelierele de fierărie *cuțițe* de diferite dimensiuni, care în acest caz se pot grupa în două variante: *cuțițe* cu lama dreaptă și *cuțițe* cu lama curbată, având tăiș concav. În toate așezările geto-dacice s-a descoperit un număr mare de *cuțițe*. La Poiana s-au identificat și *prăsele* din os de la bricege. O variantă o prezintă *cuțițele* folosite în luptă sau la vânătoare - *sica* - caracteristice numai populației geto-dacice. Exista și o categorie de *cuțițe* mici, fine și bine ascuțite care se foloseau probabil pentru bărbierit.

Orfevrăria.

Un meșteșug care trebuie să fi avut un rol important la geto-daci este acela legat de confecționarea pieselor de port și podoabă. Dintre acestea se remarcă fibulele care s-au confecționat din diferite materiale, mai ales din argint și bronz. Ele sunt obiecte importante în cercetarea arheologică, atât prin valoarea în sine cât și pentru atribuirea cronologică a straturilor în care s-au descoperit.

Pe teritoriul Moldovei, ca de altfel și în alte zone locuite de geto-daci, s-au descoperit mai multe tipuri de fibule care se încadrează în perioada cuprinsă între secolul IV î.d.Hr. și I-II d.Hr.

- *Fibulele considerate tracice* sunt din bronz sau argint, cu corpul puternic arcuit, resort scurt și picior în formă de S. În funcție de aceste caracteristici s-au grupat în mai multe tipuri. Fibule tracice s-au descoperit în așezările de la Epureni-Huși, Bunești, Poiana, Răcătău, Brad și în alte așezări, izolate sau în mici depozite, în straturi corespunzătoare secolelor IV-II î.d.Hr.¹⁶⁰ (fig. 58-60; 61/1-4).

- *Fibule* cu piciorul terminat cu o bilă mai mică sau mai mare, liberă sau prinsă. Alte bile sau proeminente decorează arcul.

În Europa Centrală aceste fibule sunt caracteristice perioadei de sfârșit a Latênului timpuriu și începutul Latênului mijlociu¹⁶¹. În zona est-carpatică s-au descoperit frecvent în așezări sau fortuit, fibule cu nodozități datate în secolul II î.d.Hr. Ele sunt din bronz dar și din argint, cum sunt acelea descoperite într-un mic depozit la Țifești-Clipicești, jud. Vrancea¹⁶².

În așezările geto-dacice precum și în cultura Poienești-Lucașeuca s-au descoperit mai multe fibule de tip Dux târziu, datat în Europa est-centrală la sfârșitul Latênului mijlociu. Unele piese sunt deosebit de bine păstrate, cum este de exemplu fibula de argint descoperită la Costina, jud. Suceava, făcând parte din tipul cu piciorul liber, decorată cu nodozități pe arc. Fibula de la Căbești face parte din aceeași categorie. Fibule simple de aceeași schemă, lucrate din bronz, s-au mai descoperit la Răducăneni, Botoșana, Lozna-Hlibicioc și în alte așezări din aceeași perioadă¹⁶³ (fig. 62; 63/1-14; 64).

Tot în necropolele culturii Poienești-Lucașeuca din secolul II î.d.Hr. apar fibule germane de tip Kostrzewski B și H cu sfere de bronz aplatizate, precum și de tip Zarubineț și altele cu arcul drept, datate mai târziu¹⁶⁴.

În așezarea de la Ghelăiești s-a descoperit și o fibulă Pomeraniană, un import datorat grupurilor germane, datată la începutul secolului I î.d.Hr.

Fibulele germane n-au influențat forma și tehnica de lucru a fibulelor geto-dacice, în teritoriul unde au venit în contact. Meșterii autohtoni își aveau atelierile în zone care n-au fost afectate de migrația bastarnică.

În așezarea intens cercetată de la Poiana s-au mai descoperit fibule cu arc simplu și resort lung, apoi fibule turnate dar neterminat, de tip Certosa, din cea mai

veche perioadă Latène, care amintesc fibulele getice de tip tracic. Ele sunt o dovadă că în această așezare s-a confecționat de timpuriu acest tip de fibule, care în alte așezări au fost considerate importuri. Metalul se turna într-o formă orizontală, obținându-se forma și ornamentul de pe arc și de pe picior. Apoi lama plată care se obținea se transforma în fibulă rotind firul în spirală, capătul liber fiind pliât spre placă, aceasta fiind și ea fasonată cu ciocanul.

Recent în așezarea de la Brădicești, jud. Iași, s-au descoperit mai multe astfel de tipare, folosite pentru turnat fibule din bronz, date tipologic în secolul VII î.d.Hr.¹⁶⁵.

Ele erau făcute din piatră de gresie, monovalve, eventualele neregularități ale piesei obținute fiind rectificat prin bătăre la cald.

În unul din aceste tipare se putea obține o fibulă de tipul aceleia descoperită la Poiana în anul 1949, datând de la începutul civilizației getice în această stațiune.

În așezările de la Poiana, Brad, Răcățău, Bîtea Doamnei, Barboși și altele¹⁶⁶ s-a descoperit un mare număr de fibule Latène III și protoromane. Dintre acestea amintim: fibulele mari din bronz cu resort drept și arcul simplu, rectiliniu, paralel cu acul; fibule simple, cu arcul supraînălțat în unghi; fibule de bronz cu resort lung, cu arc simplu plat și un mic buton terminal și altele asemănătoare, cu arcul lățit spre resort.

Tot în aceste așezări s-au descoperit fibule provincial-romane cu resort lung, protuberanța pe arc și buton terminal conic precum și fibule de bronz sau argint de tip Nauheim cu arc plat și rectiliniu, cu extremitatea în formă de lingură ce protejează resortul.

Aceste fibule aparțin primei jumătăți a secolului I î.d.Hr. Unele au arcul decorat, altele au pe el o pasăre și un simulacru de vas. La alte fibule, tot de acest tip, resortul este învelit într-un tub de bronz, sudat la extremitatea arcului.

Tot de tip provincial roman este fibula de bronz cu balama și cu arc plat în formă de romb alungit. Pe arc are și un apendice transversal. La Poiana s-a mai descoperit o fibulă-broșă, în formă de semilună, ornată cu cercuri punctate incizate, tot de tip provincial roman, din epoca imperială.

Pentru prelucrarea locală a acestor bijuterii nu există încă dovezi în așezările cercetate pe teritoriul Moldovei, dar multe din uneltele de bijutier și lingourile de argint, descoperite în diferite așezări, pot fi o dovadă că existau aceste preocupări și în ultimele secole î.d.Hr.

Brățări. Pe teritoriul est-carpatic în cea de-a doua epocă a fierului s-au folosit ca piese de podoabă brățările de argint și bronz. Ele sunt de mai multe tipuri.

Brățările dacice de argint sunt lucrate sub formă de bară de secțiune rotundă sau rectangulară, având capetele libere, față în față sau depășite. Cele nedepășite sunt ornamentate cu motive geometrice, prin incizare în liniuțe sau împunsături. Brățările cu capetele depășite, formate din mai multe spirale, se termină uneori cu protome de șerpi.

Exemplare deosebit de frumoase au fost descoperite în tezaurul de la Epureni, jud. Vaslui¹⁶⁷, împreună cu fibule de tip tracic, de tip Certosa II, toate din argint, frumos ornamentate (fig. 61/5-6). Alte brățări la fel de frumos executate s-au descoperit în tezaurile de la Bunești, tot împreună cu fibule din aceeași epocă. Aceste descoperiri sunt o dovadă că în această zonă, poate chiar în așezarea de la Bunești, au existat ateliere de bijutier, care lucrau acest tip de bijuterii în secolul III î.d.Hr.¹⁶⁸

În stațiunea geto-dacică de la Poiana s-au descoperit până în prezent două tezaure formate din fibule și brățări cu capetele libere și apropiate sau spiralice, cele mai multe ornamentate, iar izolat, alte numeroase exemplare (fig. 65).

Specifice pentru orfevrăria dacică mai târzie sunt și brățările simple formate dintr-o lamă groasă, simplă, mai lată la mijloc și cu extremitățile subțiate. De asemenea, tot așa de caracteristice sunt brățările de bronz filiforme, la care extremitățile sunt prinse una de alta prin înfășurare sau cârlig. Cele care au capetele libere au terminații în protome de șarpe.

Brățări din bronz cu capetele libere, cu una sau mai multe spirale, s-au mai descoperit la Comănești, jud. Bacău, Lozna-Hlibicioc și în unele așezări din grupul Poienești-Lucașeuca.

Pe teritoriul est-carpatic s-au mai descoperit și brățări celtice, tubulare sau cu semiove, la Glăvănești, Ionășeni și Horodiștea-Botoșani¹⁶⁹ (fig. 63/15-16). Ele au analogii în descoperirile celtice târzii de pe teritoriul Transilvaniei precum și în așezările și necropolele celtice din mai multe zone din Europa centrală¹⁷⁰.

Inele. Multe exemplare descoperite atât la Poiana cât și în alte așezări sunt formate dintr-o bară de secțiune rotundă sau plată, cu capetele depășite și înfășurate. Ele sunt lucrate atât din bronz cât și din argint. Mult mai numeroase sunt verigile simple. În depozitul descoperit la Poiana în anul 1986 se afla un inel din placă ajurată, lucrat din bronz și un altul cu decor incizat reprezentând o pasăre¹⁷¹ (fig. 66/4-7, 11).

Coliere. În cadrul obiectelor de podoabă geto-dacice se află și coliere, lucrate din argint în tehnici variate. Mai frecvent descoperit este colierul realizat dintr-o bară de argint răsucită, cu capetele îndoite pentru a se putea agăța unul de altul. O piesă cu această formă s-a descoperit în așezarea de la Brad. În tezaurul de la Țifești-Clipicești, unde s-a descoperit și o fibulă de argint se afla un colier format din șapte inele din sârmă răsucită a căror îmbinare s-a făcut prin depășirea capetelor, legate între ele cu câte patru sârmulițe și ele răsucite (fig. 61/9). Acest colier se încadrează în categoria pieselor dacice de argint caracteristice pentru secolul II î.d.Hr. atât în așezările din Moldova cât și de pe teritoriul Transilvaniei¹⁷².

Coliere germane. În spațiul în care în secolul II î.d.Hr. s-a răspândit cultura Poienești-Lucașeuca s-au descoperit două coliere din bronz de tip "halsring" care au analogii în spațiul german și în zonele nord-vestice ale Europei¹⁷³.

Un colier din această categorie s-a descoperit la Țibucani de Sus având formă de coroană, constând dintr-o bară înaltă, circulară, obținută prin turnare. La partea superioară are unele ridicături care îi dau aspect de coroană. Închiderea colierului se face cu ajutorul unei părți mobile¹⁷⁴.

Cel de-al doilea colier s-a descoperit la Davideni. El se aseamănă cu precedentul cu unele mici particularități¹⁷⁵.

Prezența pe teritoriul est-carpatic a acestor obiecte, împreună cu fibula de tip pomeranian amintită, ilustrează prezența în aceste locuri a elementelor etnice străine. Ele n-au influențat orfevrăria getică din punct de vedere tehnic și nici artistic. De altfel și în alte zone din afara Daciei astfel de piese sunt destul de rare, ele constituind probabil atributul unor șefi ale acestor triburi în migrație, de la sfârșitul mileniului I î.d.Hr.

Cercei. Sunt obiecte de podoabă de formă circulară (inelare) lucrate din bronz sau argint, formate dintr-un fir răsucit care la o extremitate este aplatisat iar la cealaltă ascuțit, cu diametrul în jur de 4 cm. Unii cercei de acest fel sunt ornamentați cu mici înflorituri la extremități sau cu incizii.

Cerceii descoperiți la Poiana aparțin straturilor din perioada secolelor I î.d.Hr.-I d.Hr. S-au găsit separat și piese componente ale unor cercei, care erau probabil agățate de verigă¹⁷⁶ (fig. 66/1-3).

Pandantive. Sunt mici obiecte de formă conică, în general din bronz, perforate în partea superioară, sau în formă de baghetă, toporaș, sabie, ancoră etc., unele terminate cu mici manșoane rotunde, altele având atașate și mici inelușe filiforme cu capete petrecute și prinse una de alta cu spirale (fig. 66/78-10, 12).

Există și un mare număr de pandantive din lut ars, ca și din dinți de animal¹⁷⁷.

În cele mai multe din așezările geto-dacice de la est de Carpați, s-au mai descoperit brelocuri, butoni, aplice, catarâmi (fig. 66/13) sau diferite garnituri metalice, care se aseamănă, în general, cu piese similare din așezări dacice dar și din alte complexe contemporane din afara Daciei¹⁷⁸.

Oglinzi. În așezarea din secolele III-II î.d.Hr. de la Cucorâni s-a descoperit o oglindă de dimensiuni mari de tip elenistic, care ar putea fi un import din zona nord-pontică unde are analogii, dar tot atât de bine putea fi lucrată în unele din atelierele locale¹⁷⁹. În așezarea de la Poiana ca și în celelalte dave dacice de pe Siret s-au descoperit fragmente de la oglinzi discoidale din bronz cu o față lustruită, cu diametre variind între 3 și 6 cm. Altele sunt din metal alb, bine lustruite pe partea convexă. Și acestea au fost considerate importuri¹⁸⁰.

Pensete. Sunt mici obiecte lucrate din fier, formate dintr-o lamelă îndoită la mijloc. S-a descoperit o piesă de mai mari dimensiuni în așezarea din secolele III-II î.d.Hr. de la Lozna-Hlibicioc și o alta mai mică, fragmentară, în așezarea din aceeași perioadă de la Ciurea. Mai numeroase astfel de piese se aflau în așezările de la Poiana și Brad¹⁸¹.

Unelte de chirurgie. Sunt considerate astfel de unelte unele cuțite cu lama fină, dreaptă și lungă, descoperite la Poiana, care au analogii în lumea celtică. Tot aici a fost descoperit un craniu uman care a suferit o trepanație reușită și vindecată.

În cadrul inventarului metalic din așezările geto-dacice intens cercetate, ca cele din zona sudică a Moldovei, din care am exemplificat cele mai diverse piese lucrate local sau provenite din import, se mai aflau răzuitoare, amnare, chei și alte tipuri de încuietori, precum și diferite categorii de arme, ca vârfuri de lance și de săgeată și piese de harnașament precum și zăbale, psalii, diferite verigi și pinteni¹⁸² (fig. 68; 71/1, 3-12).

NOTE

1. A. László, în *SCIVA* 26, 1975, 1, P. 17-39; K. Horedt, în *Dacia*, NS, VIII, 1964, p. 119-132.
2. *Istoria României*, București, 1960, p. 141.
3. Iosif Tripșa, *Mică enciclopedie de metalurgie*, București, 1980, p. 342-343.
4. Idem, p. 346.
5. A. Florescu, S. Rață, în *Studii și materiale*, Suceava, I, 1969, p. 18-19.
6. V. V. Bazarciuc, în *Materiale*, Constanța, 1980, p. 164-168; idem, în *Materiale*, Brașov, 1983, p. 212-215; idem, în *SCIVA*, 34, 1983, 3, p. 256, fig. 6; idem, în *SCIVA*, 38, 1987, 1, p. 35, fig. 3-4.
7. Radu și Ecaterina Vulpe, în *Dacia*, III-IV, 1927-1932, p. 260, 325-337, fig. 111-118; R. Vulpe și colab., în *SCIV*, 2, 1951, 1, p. 203-204, fig. 23/9-12; idem, în *SCIV*, III, 1952, p. 198, fig. 12; Radu Vulpe, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 147-149, fig. 3/1-6.
8. Viorel Căpitanu, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 49-72.
9. Vasile Ursache, în *Carpica*, I, 1968, p. 171-184, fig. 52-53; idem, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 105-119, fig. 7/1-5; V. Căpitanu, V. Ursache, în *Thraco-Dacica*, București, 1976, p. 271-277, fig. 11.
10. Material inedit în Muzeul din Tecuci.
11. V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 54.
12. Marina Romanovskaja, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 215, fig. 7/11.
13. Silvia Teodor, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 79.
14. V. Ursache, *Zargidava*, p. 74.
15. Silvia Teodor, în *Thraco-Dacica*, V, 1-2, 1984, p. 126-127, fig. 2.
16. Silvia Teodor, Paul Șadurschi, în *Hierasus*, Botoșani, 1979, p. 128-129.
17. Silvia Teodor, Paul Șadurschi, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 225-235, fig. 18; S. Teodor, în *ArhMold*, XV, 1992, p. 45-70.
18. Silvia Teodor, Paul Șadurschi, *Inventaria Arheologica*, XI, 1979; Silvia Teodor, în *Dacia*, NS, XXIV, 1980, p. 133-150.
19. Octavian Floca, în *ActaMN*, II, 1965, p. 166; I. H. Crișan, *Burebista*, București, 1980, p. 42.
20. Ioan Glodariu, Eugen Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci*, Cluj, 1979, p. 36-104.
21. K. Miske, *Velhem St. Vied*, Wien, 1907, pl. 52/16, 17; J. Meduna, *Staré Hradisko*, în *Fontes Archaeologicae Moraviae*, 1, 1961, fig. 24/1-2; idem, 2, 1970, fig. 19/5; G. Iacobi, *Manching*, V, 1974, p. 17, pl. 5/37-38, 49; Theodor von Voigt, în *Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte*, 59, 1976, p. 240-245, fig. 59/b, 64/f, 65/d; Andreas și Michael Müller Karpe, în *Germania*, 55, 1977, p. 57, fig. 10/ 19-22.
22. D. Berciu, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 133-141.
23. Vasile Neamțu, în *MemAntiq*, 2, 1970, p. 421-430.
24. Iulian Antonescu, în *Carpica*, I, 1968, p. 189-197, fig. 1-9.
25. Silvia Teodor, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1983, p. 94-102, fig. 1-4; idem, în *ArchRozhl*, XXXI, 1979, p. 318.

26. Vasile Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 511, 515, pl. XXXVI/1; Vasile Neamțu, *Arheologia Moldovei*, IV, 1966, p. 296, fig. 1/1.
27. S. Teodor, *op. cit.*, în *ArhMold*, XV, p. 58, fig. 17/9.
28. Descoperiri inedite. Informații de la A. Mihăescu, Bacău.
29. Descoperiri inedite. Inventar Institutul de arheologie București nr. 5831.
30. Franz Fischer, în *Urkunde zur Vor- und Frühgeschichte aus Südwürttemberg Hohenzollern*, 1, Stuttgart, 1959, p. 32, fig. 15/46; V. I. Bidzilia, în *Arheologia Kiev*, 17, 1964, p. 100, pl. I/4-8.
31. Radu Vulpe, *op. cit.*, în *SCIV*, 1, 1951, 2, p. 201, fig. 21/1-2.
32. V. Ursachi, *Zargidava*, p. 114, fig. 1/6, 9.
33. V. Căpitanu, V. Ursachi, *op. cit.*,
34. N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, București, 1969, fig. 9.
35. Maria Cicikova, în *Appulum*, VII, 1968, p. 122-177.
36. Radu și Ecaterina Vulpe, în *Dacia*, I, 1924, p. 219, fig. 47/24 și 48/9; R. Vulpe, *Așezările getice din Muntenia*, București, 1966, p. 36; Dinu V. Rosetti, în *SCIV*, XI, 2, 1960, p. 391-405; D. Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981, p. 29, fig. 10/9.
37. Fl. Preda, în *Apulum*, XI, 1973, p. 37-81.
38. Radu Vulpe, *op. cit.*, în *SCIV*, 2, 1952, 1, p. 194-198; S. Teodor, Mircea Nicu, Stela Țau, în *ArhMold*, XXI, 1998 (sub tipar).
39. G. Jacobi, *Manching*, V, fig. 34/592; J. Paulik, *Keltské hradisko Pohanska v plaveckom podhrad*, 1976, p. XLI-LIV; Theodor von Voigt, *op. cit.*, p. 240, fig. 59/b-65/d; V. I. Bidzilia, *op. cit.*, p. 122, fig. VI/9.
40. J. Todorovic, *Kelti u Jugoistočnoj Evropi*, 1968, p. 71-72, fig. XIV/13, 14; XXXIII/2, XLIV/8; XLV/12.
41. Silvia Teodor, în *ThracoDacica*, X, 1-2, p. 67-73.
42. V. L. Lăpușnean, I. T. Niculiță, M. Romanovskaja, în *Arheologiceskaja karta moldavskoi SSR*, 4, 1974, p. 40-50.
43. I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, Cluj-Napoca, 1983, p. 24; Ion Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 4; A. Vulpe, în *Thraco-Dacica*, 1-2, VII, 1986, p. 104-106.
44. Ioan Glodariu, E. Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 39.
45. W.H.Zimmerman, în *Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen*, 6, 1970.
46. V. Canarache, în *SCIV*, I, 1950, 2, p. 83-109.
47. Dinu V. Rosetti, *loc. cit.*
48. I. H. Crișan, în *SCIV*, XI, 2, 1960, p. 285-301.
49. Vasile Pârvan, *op. cit.*, p. 138.
50. V. Neamțu, *La technique de la production céréalière en Valachie et en Moldavie, jusqu'au XVIIIe siècle*, București, 1975, p. 48, nota 21.
51. S. Teodor, în *Dacia*, NS, XXIV, 1980, fig. 1/1, 5; 2/2, 6; 3/3, 4.
52. E. Vulpe, *op. cit.*, în *SCIV*, 3, 1952, p. 198, fig. 12/2; V. Ursachi, în *Carpica*, I, 1968, p. 177, fig. 52/10; V. V. Bazarciuc, în *Materiale*, Tulcea, 1980, fig. 1/1-4; idem, în *Materiale*, Brașov, 1981, p. 214, fig. 1; Gh. Constantinescu, *op. cit.*, p. 19-24, fig. 4, 5/1; S. Teodor, în *SCIVA*, 2, 1980, p. 198, fig. 10/7.

53. C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, 1954, p. 78, pl. VII/3, 9, 13; X/22c; C. Daicoviciu și colab., în *Materiale*, V, 1959, p. 169, fig. 22a; I. Berciu, Al. Popa, în *SCIV*, 14, 1, 1963, p. 152, fig. 1/6-8; 3/6-8.
54. R. Vulpe și colab. în *SCIV*, 6, 1955, 1-2, p. 249, fig. 10/3.
55. Detaliile sudurii respective au fost observate în laboratoarele de analiză de la Muzeul Național București.
56. V. V. Bazarciuc, *op. cit.*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, fig. 1.
57. I. Berciu, Al. Popa, *op. cit.*, fig. 1/9; 3/9; C. Daicoviciu și colab., *op. cit.*, fig. 22b.
58. T. Lehóczky, în *ArchÉrt.*, 21, 1901, p. 205, fig. III/12; J. Dechelette, *Manuel d'archeologie*, II, 1914, p. 1382, fig. 613/3-7; J. Filip, *Keltové ve stredni Evrope*, 1956, p. 382, pl. CXXI/5; V.I. Bidzilia, *op. cit.*, p. 100, fig. 1/4 - 8; J. Meduna, *Stare Hradisko*, 2, 1970, pl. 25/1-4, 8; J. Paulik, în *Zbornik SNM*, 44, *Historia*, 10, 1970, fig. 1/68; idem, *ArchRozhl*, 22, 1970, 5, p. 544-555, pl. 4, 5/1; J. Iacobi, *Manching*, 5, pl. 27/479, 480.
59. V. Neamțu, *op. cit.*, p. 183-184.
60. S. Teodor, în *Thraco-Dacica*, II, p. 186, fig. 31/2,4.
61. S. Teodor, în *Dacia*, XXIV, pl. 3/1, 5.
62. J. Iacobi, *op. cit.*, pl. 24/395.
63. Majoritatea pieselor sunt inedite.
64. V. Pârvan, *op. cit.*
65. R. Vulpe și colab., în *SCIV*, 2, 1951, 1, p. 204-205.
66. R. Vulpe și colab., în *SCIV*, 6, 1955, 1-2.
67. I. Glodaru, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci*, 1979, p. 112-120.
68. *Ibidem*; I. Glodariu, *Arhitectura dacilor*, Cluj Napoca, 1983.
69. S. Teodor, S. Țau, *ArhMold*, XIX, 1996, p. 57-105; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *ArhMold*, XXI, 1998 (sub tipar).
70. S. Teodor, în *ArhMold*, VIII, 1975, fig. 24/5; 30/4; Radu și Ecaterina Vulpe, în *Dacia*, III-IV, p. 322-323; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, în *ArhMold*, XX, 1997, fig. 32/20; 33/1, 6-7; V. Ursachi, *Zargidava*, p. 137, fig. 26/1-2; 27/2-3.
71. Radu și Ecaterina Vulpe, *op. cit.*, p. 322.
72. V. Pârvan, *op. cit.*
73. I. Nestor, în *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, p. 154-182; idem, în *Balcania*, IV, 1941, p. 531-535.
74. R. Vulpe, în *Dacia*, NS, 1957, p. 143-164; idem, în *Studia Thracologica*, București, 1976, p. 103-123; idem, în *SCIV*, 2, 1951, p. 177-216.
75. D. Berciu, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 133-141; idem, *Dacia*, NS, V, 1961, p. 163.
76. I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, București, 1969.
77. E. Moscau, *Ceramica traco-getică*, București, 1983.
78. I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 65-99.
79. S. Morintz, în *Materiale*, III, 1957, p. 219-226; idem, în *Materiale*, V, 1959, p. 355-362; idem, în *Materiale*, VI, 1959, p. 231-236; idem, în *Materiale*, VI, 1961, p. 201-207.
80. A. C. Florescu, S. Rață, în *Studii și materiale*, I, Suceava, 1969, p. 9-18.
81. A. C. Florescu, în *CI*, II, 1971, p. 116-117.
82. C. Buzdugan, în *Carpica*, I, 1968, p. 97-98.
83. P. Șadurschi, în *Materiale*, Ploiești, 1983, p. 173-185.

84. Radu Vulpe și colab, în *SCIV*, II, 1951, p. 185-188; S. Teodor, în *Carpica*.
85. A. D. Alexandrescu, în *Dacia*, NS, XXIV, 1980, p. 19-126.
86. C. Preda, în *SCIV*, 11, 1960, 1, p. 25-36; idem, *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 571-578.
87. E. Popescu, în *Studii și Comunicări*, 1, Pitești, 1968, p. 57.
88. A. Vulpe și E. Popescu, în *Dacia*, NS, 16, 1972, p. 75-111.
89. D. Berciu, în *Materiale*, 4, 1957, p. 289.
90. G. Simion, E. Lazurcă, în *Peuce VIII*, p. 37-54.
91. B. Mitrea, V. Preda, N. Angheliescu, în *Materiale*, 7, 1961, p. 283-289; idem în *Materiale*, 8, 1962, p. 368-372.
92. M. Irimia, în *Pontica*, 1, 1968, p. 103-134; idem, *Pontica*, 2, 1969, p. 23-42.
93. G. Simion, în *Peuce*, 8, 1977-1978, p. 37-55.
94. E. Condurache și colab., în *Histria*, 1, 1954; M. Coja, în *Dacia*, NS, 12, 1968, p. 305-329.
95. Săpături efectuate de E. Moscalu.
96. G. Simion, în *Thraco-Dacica I*, p. 143-163.
97. P. Reinecke, *Festschrift*, Mainz, 1902.
98. O. Tischler, *Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte*, 16, 1885.
99. J. Dechlette, *Manuel d'archeologie*, II, 1914.
100. E. Moscalu, *op.cit.*, p. 31-37.
101. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *Așezări din Moldova*.
102. A. Vulpe, *Necropola hallstättiană de la Ferigile*, București, 1967.
103. A. C. Florescu, S. Rață, în *Studii și Materiale*, 1, Suceava, p. 12.
104. C. Iconomu, în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 148.
105. M. Ignat, în *SCIV*, 24, 1973, 3, p. 533-536.
106. I. Nestor și colab., în *SCIV*, 3, 1952, p. 92.
107. I. Nestor, în *SCIV*, 2, 1952, 1, p. 67.
108. S. Teodor, în *Thraco-Dacica*, 2, 1980, p. 176, fig. 8-9.
109. C. Buzdugan, în *Carpica*, 1, 1968, p. 73-76.
110. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, 5, 1970, p. 261-262.
111. E. Moscalu, *op. cit.*
112. V. Vasiliev, în *Apulum*, 10, 1972, p. 51.
113. I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 111.
114. A. D. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 46, pl. 20-21.
115. N. Harțușche, F. Anastasiu, în *Repertoriul arheologic al județului Brăila*, 1976, p. 195, nr. 389.
116. V. I. Lăpușnan, I. T. Niculiță, M. Romanovskaja, *Pamiatniki ranevo jeleznevo veka*, 1974, fig. 17/1-3; I. T. Niculiță, *Getj IV-III v Dnestrovskogo Carpatskih zemleah*, 1977, p. 110, fig. XII/1-5.
117. I. H. Crișan. *op. cit.*, p. 114, fig. 40/1-6.
118. Informații V. V. Bazarciuc. Material inedit.
119. A. László, în *ArhMold*, VI, p. 77.
120. S. Teodor, *ArhMold*, VIII, 1975, p. 134.
121. S. Teodor, *ArhMold*, XI, 1987, p. 85-89.

122. I. T. Niculiță, *op. cit.*; M. Babeș, *Die Poienești-Lukașevka Kultur*, 1993.
123. I. H. Crișan, *op. cit.*, pl. LXXII-LXXX.
124. V. I. Lăpușnean, I. T. Niculiță, M. Romanovskaja, *op. cit.*
125. I. T. Niculiță, *op. cit.*
126. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 57-69.
127. S. Teodor, în *SCIV*, 18, 1967, 1, p. 25-45; idem, în *ArhMold*, XVIII, 1995, p. 17-31.
128. S. Teodor, în *Studii și Materiale*, Suceava, III, 1970, p. 4.
129. I. Andrieșescu, *op. cit.*
130. S. Teodor, în *SCIV*, 31, 1980, 2, p. 181-220.
131. M. Petrescu-Dîmbovița, în *St.Cercet.șt.*, Iași, an. IV, 1953, 1-4, p. 206.
132. C. Buzdugan, în *Carpica*, 1, 1968, fig. 5/2.
133. D. Berciu, în *Apulum*, III, p. 136, fig. 1.
134. M. Petrescu-Dîmbovița, în *In Memoria Constantin Daicoviciu*, 1974, fig. 2/1-5; 3.
135. M. Dinu, în *CI*, XIV-XV, 1983-1984, p. 127-130.
136. S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, în *Thraco-Dacica*, VIII, 1-2, 1987, p. 133-138.
137. Idem, în *ArhMold*, XXI, 1998, (sub tipar).
138. C. Preda, în *SCIV*, 11, 1960, 1, p. 25-36; idem, în *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 571-578.
139. E. Condurache, în *SCIV*, 16, 1965, 1, p. 43-49.
140. M. Irimia, în *Symposia Thracologica*, 7, 1989, p. 94-114.
141. Radu Vulpe, *op. cit.*, în *Dacia*, NS, 1, 1957, p. 156, fig. 8; A. C. Florescu, S. Rață, în *Studii și Materiale*, 1, Suceava, p. 10; C. Iconomu, în *Dacia*, NS, XXIII, 1979, p. 79-91.
142. S. Morintz, *op. cit.*; C. Buzdugan, *op. cit.*, în *Carpica I*, fig. 5/1.
143. S. Teodor, în *Thraco-Dacica*, II, 1981, p. 169-195.
144. S. Teodor, în *SCIVA*, 2, 1980, fig. 16/14; idem, în *ArhMold*, XV, 1992, fig. 15/1-3; M. Babeș și V. Mihailescu-Bîrliba, în *51 Bericht RGK*, 1970-1971, p. 176-187, fig. 1-2.
145. D. Berciu, *Buridava Dacică*, 1981, pl. 74/3.
146. M. Babeș, V. Mihailescu-Bîrliba, *op. cit.*
147. Radu și Ecaterina Vulpe, *op. cit.*, p. 317, fig. 98/1; 99/9.
148. K.K. Marcenko, Klassifikačija lepnoi keramika Ol'vii vtoroi poloviny IV-pervoi poloviny I v. do. n.e., în *Kratkie Soobšenja*, 143, 1975, 70, fig. 2/33-36; O.D. Daševskaja, Pozdnie skify v Krymu, în *Arheologija SSSR*, D 1-7, 1991, p. 18, 23, fig. 23;
149. C. Iconomu, în *CI*, IX-X, 1978-1979, pl. XXXII/1.
150. R. Vulpe și colab., în *SCIV*, 2, 1951, 1, p. 207; C. Tătulea, D. Vicoveanu, în *CI*, 3, 1973, p. 143-150; S. Sanie, în *Studii dacice*, Cluj, 1981, p. 174-195; V. Sîrbu, în *Istros*, V, 1987, p. 113, fig. 8-22.
151. A. László, în *AȘUIași*, XV, 1969, 1, fig. 1; V. Sîrbu, *op. cit.*, p. 115-119, fig. 6-7, 23-25.
152. Materialele din cetățile de la Stîncești și Cotnari sunt inedite.
153. Informații de la S. Sanie.
154. S. Teodor, *op. cit.*, în *Dacia*, 1980, fig. 7/3; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, în *ArhMold*, XXI, 1998 (sub tipar).
155. Radu și Ecaterina Vulpe, *op. cit.*, p. 320, fig. 103/7.

156. V. Bazarciuc, în *Revista Muzeelor*, 10, 1988, 70, fig. 5-6; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, în *ArhMold*, XX, p. 29-35, fig. 12-14; J. L. Pič, *Stradonitz*, 1905, 4, p. 43, pl. VI/40-44.
157. S. Teodor, în *Thraco-Dacica*, II, 1981, fig. 31/5.
158. S. Teodor, C. Chiriac, în *ArhMold*, XVII, 1994, p. 183-222.
159. J. Filip, *op. cit.*, pl. CVII.
160. Radu Vulpe și colab., în *SCIV*, III, 1952, fig. 24; V. V. Bazarciuc, în *SCIIVA*, 1983, fig. 19/1-8; S. Teodor, S. Țau, în *ArhMold*, XIX, p. 60, fig. 1-2.
161. J. Filip, *op. cit.*; S. Teodor, S. Țau, *op. cit.*, p. 61, fig. 3-4.
162. I. Mitrea, în *SCIV*, 23, 1972, 4, p. 641-646, fig. 1-4.
163. S. Teodor, în *ArhMold*, XII, 1988, p. 40-43, fig. 4-5.
164. M. Babeș, în *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 195-217.
165. C. Iconomu, în *CI*, XIV-XV, 1983-1984, p. 85-114.
166. Radu și Ecaterina Vulpe, *op. cit.*, p. 325-327, fig. 106-108; Radu Vulpe și colab., *SCIV*, 3, 1952, p. 202, fig. 24; S. Teodor, S. Țau, *op. cit.*, fig. 5-27.
167. G. Severeanu, *Trésor de Huși*, în *Revista Muzeului și pinacotecii municipiului București*, I, 1935, p. 17-36; S. Teodor, în *Actes du XIIe Congrès des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Bratislava, 1991, 3, p. 275-280, fig. 1-4; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, în *ArhMold*, XX, 1998, p. 27-28, fig. 8.
168. V. V. Bazarciuc, în *SCIIVA*, 34, 1983, 3, fig. 22-24.
169. N. Zaharia, E. Zaharia, în *Hierasus*, I, 1974, p. 139, fig. 218; V. Zirra, în *Dacia*, NS, 1975, fig. 23/51.
170. J. Filip, *op. cit.*
171. S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *ArhMold*, XX, 1998, p. 28-29, fig. 11.
172. I. Mitrea, *op. cit.*
173. M. Babeș, I. Untaru, în *Dacia*, NS, 1969, p. 283-290.
174. E. Coman, în *SCIV*, 19, 1968, p. 527-530, fig. 1.
175. M. Babeș, I. Untaru, *op. cit.*
176. Radu și Ecaterina Vulpe, *op. cit.*, p. 327-330, 337; V. Ursache, *Zargidava*, fig. 208; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *ArhMold*, XX, p. 28, fig. 9-10; S. Teodor, în *The Thracian World at the Crossroads of Civilisation*, I, 1997, p. 394, fig. 3/7-21.
177. S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *op. cit.*, p. 32, fig. 10; V. Ursache, *op. cit.*, p. 244.
178. Radu și Ecaterina Vulpe, *op. cit.*, p. 330-332; V. Ursache, *op. cit.*, p. 246, pl. 210/30; 333/3.
179. S. Teodor, în *ArhMold*, VIII, 1975, fig. 30/1.
180. S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *ArhMold*, XX, p. 30, fig. 17-19; V. Ursache, *op. cit.*, p. 243, pl. 209/27-32, 34-37; 332/27-30.
181. S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *ArhMold*, XXI (sub tipar).
182. *Ibidem*.

Cap. VIII. RELAȚIILE DINTRE GEȚII EST-CARPATICI ȘI LUMEA GRECO-MACEDONEANĂ

Începutul relațiilor comerciale dintre greci și populația geto-dacică este atestat pentru perioade foarte vechi, continuitatea acestora fiind documentată prin descoperiri de diferite produse grecești, cu mult înainte de pătrunderea elementelor Latène pe teritoriul est-carpatic al României. Concret, prezența negustorilor greci în acest spațiu s-a făcut simțită încă de la sfârșitul secolului al VI-lea¹, pentru ca la începutul secolului al V-lea, când grecii se aflau instalați definitiv pe coastele occidentale și nordice ale Mării Negre, schimbul comercial, probat prin descoperirea diferitelor produse în așezările getice, să fie destul de activ.

Populația geto-dacică de la est de Carpați a întreținut secole de-a rândul astfel de relații procurându-și pe această cale produse pe care încă nu le putea realiza prin propriul efort.

Amintind descoperirile mai vechi constând mai ales din ceramică de lux, lekythoi, kylix, kantharoi și altele cum sunt cele descoperite la Barboși², Frumușița³, Poiana⁴ și Bărboasa⁵ sau cele din așezările de la Curteni⁶, Bunești⁷, Cotnari⁸, Corni-Huși⁹ și altele din sudul și centrul Moldovei, vom observa că diferitele produse din epoca clasică, reprezentând uneori cele mai vechi tipuri, sunt chiar mai numeroase și mai variate decât în perioadele mai târzii, când pe teritoriul Moldovei se remarcă, mai ales, marea cantitate de amfore. Aceasta se explică prin deplasarea comerțului grecesc spre Marea Neagră în secolul al V-lea î.d.Hr., unde unele colonii ca Histria și Callatis facilitau contactul cu geții de pe ambele maluri ale Dunării, contribuind la cunoașterea de către negustorii greci a acestor zone și atragerea lor în activitatea economică, tot mai intensă pe măsura intereselor reciproce¹⁰.

Această activitate se caracterizează mai ales prin prezența în așezări a acelor amfore care, fiind aduse cu ulei sau vin până în zone îndepărtate, cum este de exemplu cetatea geto-dacică de la Stâncești, jud. Botoșani¹¹ arată că tocmai aici, în extremitatea de nord a Moldovei au găsit grecii produse care-i interesau în mod deosebit. La Stâncești s-a descoperit, după cum se cunoaște, amfora de Chios datată la sfârșitul secolului al VI-lea î.d.Hr., cea mai veche descoperire din această zonă. De asemenea, amfore de Samos și Lesbos caracteristice ultimilor decenii ale secolului VI î.d.Hr. s-au găsit într-o locuință hallstattană de la Curteni-Dealul Morilor¹², din Sinope și Thasos, la Poiana¹³, Ruginești¹⁴, Curteni-Dealul Pietrăriei¹⁵, iar din Heracleia Pontică, la Tulucești¹⁶, Fedești¹⁷, Bunești-Averești¹⁸, după cum se poate observa, așezări grupate într-o zonă mică din Moldova Centrală, între Siret și Prut.

Alte obiecte ca cele de podoabă, oglinzi, piese de harnașament, monede și altele, s-au obținut prin săpăturile arheologice organizate în toate județele Moldovei, în complexe închise sau fortuit. La acestea mai amintim numeroase descoperiri similare din teritoriul de la est de Prut, obținute prin cercetările arheologice din așezările geto-dacice, unele fortificate¹⁹ care aduc prețioase date referitoare și la dinamica schimburilor comerciale, întemeiate aici ca și în zona dintre Siret și Prut, pe exportul de grâne, produs cu precădere cerut de lumea sclavagistă din sud, prin intermediul orașelor de pe litoralul nordic al Mării Negre.

Se remarcă în acest sens că pe lângă vestigiile din așezările întărite, ca acelea de la Cotnari și Bunești, cercetate intens, sau de la Victoria (șanțul Caterinei), Dersca (Berezna), Ibănești (Cetățuie), Ionășeni și altele din județul Botoșani și circa 13 așezări geto-dacice întărite pe teritoriul județului Iași²⁰ în care s-au făcut cercetări de mică amploare, o pondere însemnată în cadrul importurilor o au materialele descoperite în așezările deschise sau civile mult mai numeroase, mai ales în faza a doua de dezvoltare a civilizației geto-dacice, când atât ceramica grecească cât și diferitele obiecte sau tezaurile monetare sunt răspândite pe întreg teritoriul în discuție făcând dovada unui intens schimb și pe bază de monede.

În legătură cu aceasta, merită să reamintim tezaurul format din 800 stateri de aur descoperit în anul 1909 la Mărășești cele mai multe dintre monede fiind din secolul IV î.d.Hr. din atelierele de la Amphipolis și Pella, care ilustrează cele mai vechi legături de această natură cu lumea elenistică²¹. De asemenea, marea cantitate de monedă histriană, descoperită aproximativ în aceeași zonă, ca tezaurile și monedele izolate de la Fedești²², Căbești²³, Barboși²⁴, Bîrlad²⁵, Poiana²⁶, Bunești²⁷ și altele, alături de documentele epigrafice histrene, demonstrează marea problemă a acestor cetăți, a Callatisului sau Olbiei, aceea de a-și asigura hrana proprie și de a procura cereale pentru export în metropolă, din hinterlandul getic, una din puținele surse și probabil cea mai convenabilă, alături de alte mărfuri, printre care animalele și sclavii. Drahmele histriene descoperite în număr mare la Poiana, înlocuite treptat cu cele callatiene și de la Filip al II-lea, indică unul din locurile unde se făceau schimburi de bunuri pe bază de monedă, așezarea de la Poiana, prin poziția sa strategică, în marginea sudică a Podișului Central Moldovenesc, fiind unul din puținele centre care, de timpuriu a reprezentat locul de desfacere a mărfii grecești și de aprovizionare a zonelor getice învecinate. Cele circa 230 de amfore descoperite la Poiana, reprezentând diferite insule din Marea Egee sau centre de pe litoralul Mării Negre între secolele IV și I î.d.Hr. indică existența unei continue preocupări în domeniul desfacerii de mărfuri, asemeni așezării de la Stoenești pe Dîmbovița²⁸ care după cum s-a presupus facilita desfacerea produselor grecești în zona sud-carpatică și chiar până dincolo de Carpați.

În ceea ce privește perioada următoare, începând cu secolul al III-lea, pe teritoriul de la est de Carpați circulă, în paralel cu monedele grecești, și monede

macedonene de la Filip al II-lea și Alexandru cel Mare, grupate mai mult în sud și în centru, dar nu lipsesc nici din zona Vasluiului sau a Iașului, unde astfel de documente s-au îmbogățit prin cercetările recente. De altfel săpăturile de la Bunești jud. Vaslui în care toate elementele amintite mai sus au apărut din abundență, alături de tezaurile descoperite mai de mult la Huși²⁹ și Vovriești³⁰ indică dezvoltarea în continuare a schimburilor în această zonă, de data aceasta și prin folosirea monedei proprii.

Populația getică și cea bastarnică din centrul și nordul Moldovei au întreținut legături cu unele centre grecești, mai ales Rhodos, Thasos și Cos și în secolul II î.d.Hr. procurându-și produse de lux și de asemenea, vinuri sudice, uleiuri și coloranți, dovadă fiind marea cantitate de amfore rhodiene descoperite în așezarea de la Ciurea, jud. Iași³¹, precum și din alte locuri cum sunt așezările de la Băiceni³², Borosești³³, Ghelăești³⁴ sau Borniș³⁵, unele dintre Siret și Carpați, unde nu s-au cunoscut importuri grecești mai vechi. Numeroase resturi de amfore grecești de epocă târzie s-au mai descoperit în Podișul Sucevei, Câmpia Siretului, Bazinul Bahluiului, Dealurile Hușului, Depresiunea Elan-Horincea, în general în spațiul în care s-a extins așa numitul grup Poienești-Lucașeuca în secolele II-I î.d.Hr., rezultat în urma migrației bastarnice în aceste regiuni.

Permanentizarea raporturilor cu lumea grecească și macedoniană începând cu secolul al V-lea și până la pătrunderea influenței romane a avut consecințe importante pentru populația getică, din mai multe puncte de vedere.

În primul rând în ceea ce privește activitatea economică, cererea mare de grâne pentru piața externă a provocat efortul populației locale de a obține o producție de grâu sporită și de bună calitate. Acest lucru n-a fost posibil decât prin folosirea unor unelte adecvate, mai perfecționate și mai ales mână de lucru suficientă și ieftină.

Un număr însemnat de unelte de fier s-au descoperit în așezarea de la Poiana³⁶ și în acelea de la Răcățâu³⁷, Brad³⁸ și Bunești³⁹ active în secolele IV-II î.d.Hr., iar altele dintr-o perioadă mai târzie, în marile depozite de unelte agricole de la Negri, jud. Bacău⁴⁰, Oniceni, jud. Neamț⁴¹ și Lozna, jud. Botoșani⁴². Numărul mare de unelte agricole, prezența unor vase cu grâu carbonizat, descoperite la Poiana, indică rolul deosebit pe care l-a avut la un moment dat această așezare în cadrul relațiilor de schimb cu sudul și, alături de celelalte cetăți, ca Moșna⁴³, Arsura⁴⁴, Crețești⁴⁵ sau Târzii⁴⁶, în menținerea integrității și unității populației getice în fața pericolului din afară, în special împotriva extinderii dominației bastarnice.

O consecință a relațiilor cu grecii pontici și în general cu lumea sud-tracică este și apariția timpurie la geții din Centrul Moldovei a ceramicii cenușii lucrate la roată.

Începând prin a imita fidel tehnica de fabricare și modelele grecești, în primul rând cele care semănau cu vasele tradițional hallstattiene, cum sunt

castroanele și ceștile, geții au transpus apoi la roată toate formele locale care s-au lucrat până atunci cu mâna. Pentru zona dobrogeană, s-a remarcat, că tehnica roții s-a răspândit treptat, întâi în așezările din apropierea coloniilor și abia mai târziu în interiorul țării geților⁴⁷. Făcând însă o sumară statistică, vom observa că vasele lucrate în această tehnică descoperite în Dobrogea la Enisala⁴⁸, Beidaud⁴⁹, Bugeac⁵⁰, Murighiol⁵¹ și alte stațiuni, sau de la Brăilița⁵², Grădiștea⁵³ și altele din stânga Dunării nu sunt cu mult mai timpurii și nici mai numeroase decât cele descoperite în marile centre de pe teritoriul Moldovei. Amintim spre exemplu marea varietate a ceramicii cenușii lucrate la roată din așezările de la Huși-Cerni, Curteni-Valea Merilor, Bîrlad, Podu-Turcului și Fedești, toate în județul Vaslui sau de la Cîndești și Fitionești din jud. Vrancea⁵⁴, Poiana, jud. Galați, unde s-au modelat în atelierele locale numeroase forme, cu predilecție câni, kantharoi, lékanai, cupe și străchini și în aceeași tehnică forme locale la care s-au adăugat doar mici elemente noi în modul de a se aplica de exemplu torțele sau de a modela marginile vasului. Unele forme grecești sau numai elemente de decor s-au imitat și în tehnica ceramicii la mână în multe alte așezări cum sunt cele de la Stâncești, Cotnari, Corni, Bunești, Cucorâni și altele, ceea ce arată o timpurie cunoaștere a formelor originale, în obiective uneori destul de îndepărtate față de centrele cu o activitate intensă în domeniul schimburilor cum erau Poiana și altele din sudul țării.

Odată cu pătrunderea la nordul Dunării a influențelor sudice la sfârșitul secolului al VI-lea și mai intens în secolele V-IV î.d.Hr. care s-au manifestat după cum s-a observat pe mai multe târâmuri, în domeniul artei, acest fenomen s-a concretizat prin unele elemente de stil și compoziție de pe multe din piesele tezaurului de la Băiceni, jud. Iași⁵⁵ sau din mormântul princiar din necropola getică din aceeași localitate⁵⁶, tezaurele de la Huși și Bunești sau piese descoperite fortuit în alte așezări, unde dintr-un "amalgam de influențe"⁵⁷ o pondere însemnată revine mai ales, aceleia grecești. În același timp alături de manifestările de artă majoră, practică pe aur și argint, s-au preluat din zona sud-tracică și grecească motive și procedee decorative care au fost puse în valoare, imprimându-li-se o nuanță originală, cum sunt elementele de stil animalier sau vegetal exprimate prin protome ceramice la vasele lucrate cu mâna descoperite la Corni-Huși, palmete și valuri incizate pe ceramica lucrată cu mâna și la roată de la Poiana, Curteni, Bîrlad, Huși și altele și tot la Poiana, în stațiunea getică, unde s-au descoperit cele mai variate materiale caracteristice mai multor perioade, se aflau vetre votive, decorate cu chenar din pătrate concentrice asemeni acelor de caracter elenistic din regiunea Dunării de Jos și din Dobrogea⁵⁸.

De asemenea, numeroase fibule tracice, lucrate din argint de tip Certosa II cu arcu înalt și prinzătorul liber, cum sunt cele de la Epureni-Huși și Bunești, o oglindă de bronz descoperită la Cucorâni, apoi inele de argint sau bronz cu geme din sticlă, numeroase la Poiana și Bunești, precum și alte elemente sud-tracice din

așezările și cetățile geto-dacice din Moldova, multe descoperite recent, au sporit considerabil baza de discuții asupra relațiilor dintre geții din răsăritul Daciei și zonele sudice⁵⁹.

Nefiind cauzată în general, de o tendință de expansiune teritorială sau de presiuni de altă natură, în teritoriul din adâncul spațiului getic, influența grecească și sud-tracică a pătruns la est de Carpați numai prin negustori și mai ales prin legături intertribale reluate cu așezările getice de pe teritoriul Dobrogei, din jurul Histriei și a celorlalte orașe grecești, mai ales din jurul Olbiei, de unde provin multe din elementele de caracter grecesc din așezările dacilor din această regiune. De asemenea, multe din uneltele sau obiectele de podoabă descoperite în centrul Moldovei, cum sunt cele amintite succint de la Poiana și Bunești, indică legături multiple cu așezările getice din apropierea Dunării, ca acelea de la Zimnicea, Alexandria, Albești și altele, care la rândul lor au avut desigur un contact direct, nemijlocit cu tracii sud-dunăreni.

NOTE

1. E. Condurache și colab., *Histria*, I, 1954, p. 18-19.
2. C. Schuchardt, în *AEM*, IX, 1885, p. 227; V. Pârvan, în *BSH*, X, 1923, p. 23-47; N. Gostar, în *Apulum*, VI, 1965, p. 145.
3. M. Petrescu-Dîmbovița, în *SCȘ*, Iași, IV, 1954, 1-2, p. 498-504, fig. 1, 2.
4. Radu și Ec. Vulpe, în *Dacia*, III-IV, 1927-1932, fig. 86-90; idem, *SCIV*, 1, 1, 1950, p. 49; idem, în *SCIV*, 2, 1, 1951, p. 187-190, fig. 17/ 2-8; idem, în *SCIV*, 3, 1952, p. 198, 202, fig. 21; R. Vulpe, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 154, 156, fig. 9.
5. Marilena Florescu, Viorel Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 256.
6. C. Iconomu, *Dacia*, NS, XXIII, 1979, p. 81-82, fig. 4/1-7; 10/5, 6; idem, în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 148.
7. V. Bazarciuc, în *SCIVA*, 34, 3, 1983, p. 251-252, fig. 14/1-6; 18; idem, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 164-177; idem, în *AMM*, 2, 1980, p. 61-80, fig. 1.
8. A. Florescu, în *CI*, II, 1971, p. 116-117.
9. S. Teodor, în *Tharco-Dacica*, II, 1981, p. 186, fig. 23/ 1, 2.
10. E. Condurache, în *Wissenschaftliche Annalen*, 1957, p. 289-304; C. Preda și Gh. Constantinescu, în *SCIV*, IV, 1968, p. 21 și urm.
11. A.C. Florescu și S. Rață, în *Suceava*, I, 1969, p. 9-18, fig. 3/6.
12. C. Iconomu, *op. cit.*, în *Dacia*, XXXIII, 1979, p. 79-91.
13. V. Pârvan, *Castrul de la Poiana*, p. 100, 126, fig. 6, pl. IV/2, 3.
14. M. Florescu și V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 251.
15. C. Iconomu, *op. cit.*, în *CI*, p. 128-152.
16. I.T.Dragomir, în *RMM*, 2, 1960, p. 164-166, fig. 1; idem, în *Danubius*, I, 1967, p. 183.
17. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *Așezări din Moldova*, p. 345; Săpături efectuate în 1964 de N. Gostar, S. Sanie, Ș. Sanie și G. Coman. Material inedit.
18. V. Bazarciuc, articolele citate.
19. V. I. Lăpușnean, I. T. Niculiță, M. Romanovskaja, *Pamiatniki, rannego jelezneho veka*, Chișinău, 1974, p. 33-73; I. N. Niculiță, *Severnje frakijcy v VI-I vv do. n.e.*, Chișinău.
20. A. Păunescu, P. Sandurschi, V. Chirica, *Repertoriul Botoșani*, 1976, p. 56, 107, 153, 290; V. Chirica, G. Tanasache, *Repertoriul Iași*, vol. I, 1984 și vol. II, 1985.
21. Gh. Poenaru, în *Dacia*, NS, XVIII, 1974, p. 103-125.
22. B. Mitrea, în *Dacia*, NS, XXV, 1981, p. 383.
23. B. Mitrea, în *SCIV*, 4, 1964, p. 569.
24. N. Gostar, în *Apulum*, V, 1965, p. 145; idem, *Cetăți dacice din Moldova*, 1969, p. 34; B. Mitrea, în *Dacia*, NS, XXV, 1981, p. 382.
25. B. Mitrea, în *SCIV*, 16, 3, 1965, p. 606.
26. Idem, în *SCIV*, 8, 1957, 1-4, p. 165-179.
27. B. Mitrea, *op. cit.*, în *Dacia*, XXV, p. 382.
28. D. Tudor, în *ArhMold*, V, 1967, p. 40, 46.
29. G. Severeanu, în *Revista muzeului și pinacotecii municipiului București*, I, 1935, p. 17-37.

30. C. Preda, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 137-175; idem, *Monedele geto-dacilor*, 1973, p. 111-132.
31. D. Tudor, în *SRI*, I, 1954, p. 81-84; idem, *op. cit.*, p. 177-178; S. Teodor, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 89, fig. 23-24.
32. A. László, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 79.
33. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 314; M. Babeș, în *MemAntiq*, II, 1970, p. 225, fig. 1/18.
34. M. Babeș, în *SCIV*, 20, 2, 1969, p. 211.
35. R. Popovici, în *CI*, XI-XIII, 1981-1982, p. 155, fig. 2.
36. R. Vulpe, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 152-158; S. Teodor, M. Nicu, Stela Țau, în *ArhMold*, XX, 1998, p.
37. V. Căpitanu, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 49-72, fig. 39/4, 5, 8; 40.
38. V. Ursachi, în *Carpica*, I, 1968, p. 175-184, fig. 52, 53; idem, în *MemAntiq*, p. 105-119, fig. 7/1-5; idem, *Zargidava*, 1995, p. 286-289.
39. V. Bazarciuc, în *AMM*, II, 1980, p. 61-80, fig.1; idem, în *MCA*, București, 1983, p. 212-215, fig. 1.
40. I. Antonescu, în *Carpica*, I, 1968, p. 189-197; M: Babeș, în *ArchRozl*, 22, 1970, 5, p. 608.
41. S. Teodor, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1983, p. 94-102, fig. 1-4.
42. S. Teodor, în *Dacia*, NS, XXIV, 1980, p. 133-150, fig. 1-13.
43. A. Florescu, G. Melinte, în *SCIV*, XIX, 1968, 1, p. 129-134.
44. S. Teodor, în *MCA*, X, 1973, p. 53-60.
45. G. Coman, *Statornicie. Continuitate*, 1980, p. 98-99; A. Florescu, Gh. Melinte, în *Carpica*, IV, 1971, p. 130.
46. A. Florescu, Gh. Melinte, *op. cit.*, p. 131.
47. P. Alexandrescu, în *Dacia*, NS, XXI, 1977, p. 124 și urm.
48. G. Simion, în *Peuce*, II, 1971, p. 63-128; idem, *Thracia*, 3, *Serdicae*, 1974, p. 291-304; idem, *Peuce*, VI, 1977, p. 49-59.
49. G. Simion, E. Lăzurcă, în *Peuce*, VIII, 1980, p. 37-54; G. Simion, în *Thraco-Dacica*, I, 1976, p. 143-163.
50. M. Irimia, în *Pontica*, II, 1969, p. 37-38; idem, în *Thraco-Dacica*, II, 1981, p. 37 și urm.
51. E. Bujor, în *Dacia*, NS, II, 1958, p. 125-141.
52. N. Harțușe și Fl. Anastasiu, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a muzeului Brăilei*, 1976.
53. V. Sîrbu, Fl. Anastasiu, în *Istros*, II-III, 1983, p. 165-189; Valeriu Sârbu, *Dava getică de la Grădiștea județul Brăila*, 1996, p. 90-92.
54. A. Florescu, M. Florescu, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1983, p. 72-93.
55. M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, în *Dacia*, NS, XIX, 1975, p. 105-124.
56. M. Dinu, în *CI*, 1983-1984, p. 127-130.
57. P. Alexandrescu, în *Dacia*, NS, XVIII, 1974, p. 278.
58. R. Vulpe, *op. cit.*, în *SCIV*, III, 1952, p. 195, fig. 3.
59. S. Teodor, Stela Țau, în *ArhMold*, XIX, 1996, p. 60-61; V.V.Bazarciuc, în *SCIVA*, 32, 4, p. 563-570.

Cap. IX. ELEMENTE CELTICE PE TERITORIUL EST-CARPATIC AL ROMÂNIEI

În urma unei analize detaliate a civilizației epocii fierului de pe teritoriul României, V. Pârvan a fost primul care a cercetat legăturile culturale dintre geto-daci și regiunile central-europene, subliniind încă de la început, însemnătatea pe care acestea le-au putut avea în contextul fenomenelor de aculturație ce au avut loc în spațiul carpato-dunăreano-pontic în general¹. Referitor la teritoriile răsăritene ale vechii Dacii, deși V. Pârvan le-a inclus în aria de influență a civilizației celtice localizând totodată aici tribul celtic al britogalilor, lucrarea privitoare la civilizația getică, nu a consemnat decât descoperirile celtice de la Ichimeni, jud. Botoșani².

Pe măsură ce, ulterior, s-au întreprins în toată țara numeroase cercetări arheologice, numărul vestigiilor celtice a sporit considerabil, oferind noi posibilități de a fi precizate căile de pătrundere și regiunile în care celții s-au stabilit, cronologia elementelor culturale vehiculate de ei, precum și consecințele contactelor cu civilizația geto-dacică.

În acest sens, I. Nestor³, Vl. Zirra⁴ și alți specialiști, ocupându-se de pătrunderea și răspândirea celților în Dacia, punând accentul pe teritoriul Transilvaniei, au deosebit patru și respectiv șase grupuri regionale cu unele diferențieri cronologice între ele, delimitate între sfârșitul secolului al IV-lea î.d.Hr. când pot fi documentați cei mai vechi celți în bazinul Mureșului mujlociu și până în secolul I î.d.Hr., în vremea regelui Burebista, când ultimile lor resturi sunt asimilate în masa autohtonilor geto-daci. Vl. Zirra a amintit câteva descoperiri celtice stabilind și cronologia multora dintre elementele celtice cunoscute atunci în regiunile extracarpatiche ale României⁵.

În ceea ce privește teritoriul din estul Carpaților, vestigiile celtice s-au semnalat în cadrul unor așezări și necropole geto-dacice și îndeosebi în complexele culturii Poienești-Lucașeuca⁶.

Ele au fost descoperite în complexe de locuire bine determinate, astfel că au putut fi analizate și încadrate corespunzător, între sfârșitul secolului al IV-lea și până în secolul I î.d.Hr., frecvența lor variind în funcție de anumite zone geografice precum și de la o etapă cronologică la alta.

Luând în considerare întregul ansamblu de descoperiri de factură sau influență celtică cunoscute până acum pe teritoriul Moldovei, ele pot fi grupate în următoarele categorii: unelte, ceramică, arme și piese de harnașament, obiecte vestimentare și de podoabă, reprezentări plastice.

a. *Unelte*. Numărul uneltelor de factură sau influență celtică, lucrate sau în curs de prelucrare, din fier, este destul de mare, astfel de vestigii fiind cunoscute prin descoperiri izolate și mai ales în depozite. Cele mai multe exemplare provin

din cunoscutele depozite de la Negri, jud. Bacău⁷, Oniceni, jud. Neamț⁸ și Lozna, jud. Botoșani⁹. Depozitele de la Negri și Oniceni conțineau îndeosebi bare triunghiulare cu partea superioară tubulară (aproximativ 350 de exemplare) considerate de unii specialiști brăzdare, având analogii apropiate în așezările oppidane de la Manching¹⁰, Pohanska¹¹, Galič-Lovačka¹² și altele, precum și câteva zeci de bare dreptunghiulare, cu capetele tubulare, considerate lingouri sau piese semifabricate (fig. 17/7). Alte trei vârfuri de aproximativ aceeași formă și mărime s-au descoperit izolat la Ichimeni¹³, Miorcani¹⁴ și în așezarea din secolul II î.d.Hr. de la Lozna-Hlibicioc¹⁵ (Fig. 17/4-5). Cele mai multe din barele de la Negri și Oniceni sunt asemănătoare cunoscutelor "Stupmfer Barren" și "Spitzer Barren", întâlnite frecvent în general tot în depozite, în numeroase locuri din Europa Centrală¹⁶. Ele au fost datate de la sfârșitul Hallstattului și până în epoca decăderii celților, odată cu cucurirea romană, cronologia lor variind în funcție de încadrările complexelor arheologice în care au fost descoperite.

Spre deosebire de depozitele de la Negri și Oniceni, care conțineau mai ales bare ascuțite sau tocite, cel de la Lozna, descoperit într-o turbărie, era format din piese mult mai diversificate, predominând uneltele agricole și de fierărie. Printre acestea din urmă, atrag în mod special atenția, două vătraie de dimensiuni mari, dintre care unul cu tija răsucită, un ciocan de formă paralelipipedică, destinat unor activități speciale de prelucrare a fierului, două minghine de tipuri deosebite, pile, sfredele și alte piese.

Astfel de obiecte destinate unor meșteșuguri au fost descoperite în multe așezări celtice, cum sunt cele de la Velem St. Vid¹⁷ și Manching¹⁸ sau în depozitele și așezările întărite de pe teritoriul Slovaciei și Cehiei și în alte obiective din Europa Centrală¹⁹. Unele cum ar fi: toporul "à douille" din depozitul de la Lozna se deosebește de exemplarele cu înmănușare verticală întâlnite în unele din centrele dacice de la est de Carpați, cum sunt cele de la Bunești, jud. Vaslui sau Poiana, jud. Galați²⁰.

Din cercetările efectuate până în prezent și analiza comparativă cu descoperirile din restul teritoriului României s-a putut constata că în vestul Daciei, atât în așezări cât și în necropole celtice, nu s-au descoperit unelte de tipul acelor atestate în regiunile de la est de Carpați²¹.

În general tipologia principalelor unelte descoperite în așezările geto-dacice este mult deosebită de aceea a pieselor de factură celtică aflate în depozitele amintite pe teritoriul Moldovei, ceea ce facilitează în mare măsură departajarea descoperirilor autohtone de cele alogene.

b. *Ceramica*. Producția ceramică de factură sau de influență celtică în regiunile de la est de Carpați este, în general, destul de puțin numeroasă, fiind ilustrată până în prezent, doar prin fragmente provenite de la două tipuri de vase. Analiza resturilor descoperite relevă faptul că, fără excepție, vasele au fost lucrate

la roată iar cele două categorii se deosebesc în ceea ce privește compoziția pastei, tehnica de lucru și ornamentele.

Prima categorie o constituie olăria lucrată din pastă fină, de culoare cenușie, având suprafața netedă și acoperită cu angobă lustruită. Fragmentele descoperite provin din vase de tip castron cu marginea îngroșată la exterior, unșor evazată și corpul tronconic. Descoperiri de acest fel sunt cunoscute la Glăvănești, jud. Iași, Zvoriștea, jud. Suceava și Băiceni "Cetățuie" (fig. 47/2, 5, 7, 10)²². Două fragmente de vase aflate într-o groapă cercetată la Zvoriștea prezentau la partea lor superioară un decor realizat prin stampilare. Într-un caz, decorul era format dintr-un șir de dreptunghiuri, conținând ca motiv secundar în interior, romburi întrerupte de cercuri concentrice (fig. 47/10), iar în celălalt caz de șiruri de cercuri incizate și excizate, situate pe partea interioară a buzei.

Deși această categorie ceramică este bine documentată în așezări și necropole din Transilvania, unele din motivele decorative atestate la Zvoriștea (dreptunghiurile) nu sunt întâlnite aici, vasele lucrate din astfel de pastă fiind ornamentate îndeosebi cu șiruri de bastonașe, semilune, benzi de cercuri concentrice, ghirlande²³ etc. Aceleași elemente ornamentale se întâlnesc și în alte teritorii cu intensă locuire celtică, fără a fi însă documentat și decorul amintit format din dreptunghiuri.

A doua categorie ceramică de factură celtică de pe teritoriul Moldovei este lucrată din pastă în compoziție cu grafit, fragmentele ceramice provenind din vase de dimensiuni mijlocii, în formă de "butoiaș", având pereții bombați în apropierea buzei și marginea inelară, îngroșată și puțin răsfântă. Cele mai multe fragmente prezintă pe suprafața exterioară un decor striat, executat cu pieptenele, situat de regulă mai jos de linia adâncită care separă buza veselor de corpul propriu-zis (fig. 47/1, 3-4, 6, 8-9, 11). Decorul striat este diferit de la un vas la altul, liniile rezultate fiind mai adânci sau mai superficiale, mai dese sau mai rare. Unele fragmente lucrate din această pastă cu grafit sunt lipsite de decorul striat, în schimb prezintă pe suprafețele exterioare asperități mărunte asemănătoare unei barbotine.

Fragmente de vase lucrate din pastă cu grafit au fost descoperite în mai multe așezări datând din perioada secolelor III-II î.d.Hr., cum sunt cele de la Botoșana, Ciurea, Lozna-Hlibicioc, Borosești și altele, unde au apărut întotdeauna în asociere cu ceramică geto-dacică, dar și cu olărie de factură grecească sau bastarnică²⁴ (fig. 48-49).

Ceramica lucrată din pastă cu grafit este atestată îndeosebi în așezările celtice și mai rar în necropole, fiind utilizată de obicei pentru uz gospodăresc. După cum s-a remarcat de către V. Zirra această categorie de pastă este puțin frecventă pe teritoriul Transilvaniei²⁵. Astfel în cimitirul de la Ciumești, a fost descoperit doar un singur vas de acest fel (M.3), datat în prima jumătate a secolului II î.d.Hr., prin asociere cu o fibulă prevăzută cu sfere pe picior²⁶. Asemenea tipuri de vase

sunt bine documentate în schimb pe teritoriul Ungariei, Cehoslovaciei, Ucrainei Subcarpatice sau în alte locuri, în așezări și necropole aparținând din punct de vedere cronologic Latène-ului C²⁷.

Din punct de vedere cronologic, ceramica lucrată din pastă fină, cu suprafețele netede și lustruite, luând în considerare asocierile de la Glăvănești și Băiceni-"Cetățuia" cu unele elemente mai certe de datare (fibule Latène B₂/C), poate fi atribuită unei perioade mai timpurii decât aceea în care se difuzează categoria lucrată din pastă cu grafit cu suprafața striată. O astfel de datare este asigurată și de analogiile directe cu descoperirile din numeroasele așezări și necropole din Ungaria, Cehoslovacia sau în alte locuri, unde ceramica din pastă fină apare frecvent în complexele celtice împreună cu fibule, brățări, arme și alte obiecte caracteristice Latènelui mijlociu B₂²⁸.

c. *Arme*. Alături de uneltele și ceramica celtică menționate mai sus, pe teritoriul est-carpatic s-au descoperit și o serie de arme și piese de harnașament care, după caracteristicile lor trebuie considerate de aceeași factură. Ele au fost descoperite fie în așezările întărite, cum sunt cele de la Bunești și Fedești, jud. Vaslui, date în secolele IV-III î.d.Hr. fie în unele așezări geto-dacice din secolele III-II î.d.Hr., precum și în aria culturii Poienești-Lucașeuca²⁹. Dintre aceste descoperiri o anumită importanță o prezintă vârfulurile de lance sau suliță, săbiile, cuțitele de luptă și piese de harnașament.

În ceea ce privește vârfulurile de lance se întâlnesc exemplare cu vârful lung și relativ lat, de secțiune romboidală cu manșon tubular de fixare scurt, ca cele aflate în așezările din secolul II î.d.Hr. de la Botoșana și Lozna, exemplare cu vârful în forma frunzei de salcie prevăzute cu nervură mediană ușor aplatizată cum sunt piesele descoperite la Budeni, Jud. Suceava și în depozitul menționat de la Lozna precum și exemplare cu vârful scurt, de formă rombică, prevăzute cu tub de înmănușare lung, ușor conic, aflate în așezările de la Fedești, Bunești și Botoșana (fig. 67/1-7).

Asemenea vârfuluri de lance, descoperite în așezări, în marea majoritate a cazurilor în asocierie cu ceramică geto-dacică și cu amfore grecești, stampilate, sunt relativ bine încadrate cronologic în intervalul cuprins între ultimile decenii ale secolului IV și sfârșitul secolului II î.d.Hr. Exemplarul găsit în depozitul de la Lozna poate fi datat, în funcție de cronologia pieselor cu care se afla împreună, la sfârșitul secolului II și începutul secolului I î.d.Hr. corespunzător Latène-ului C/D³⁰.

În general, vârfuluri de lance au fost descoperite în așezări dar mai ales în morminte celtice de luptători, în toată perioada Latène și pe o arie geografică destul de întinsă. În Transilvania asemenea arme sunt atestate în morminte de războinici, cum sunt cele de la Apahida³¹, Ciumești³², Papiu Ilarian³³ și altele fiind atribuite perioadei târzii corespunzătoare Latène-ului C.

O altă armă care după unele din caracteristicile sale a fost considerată de proveniență celtică este sabia din fier descoperită la Corni, jud. Botoșani³⁴. Ea are

tija de mâner de secțiune lenticulară, iar lama lungă cu vârful ușor rotunjit, prevăzut pe ambele părți cu canale de scurgere a sângelui. Exemplarul prezintă analogii în cimitirul celtic, de la Ciumești putând fi astfel datată în perioada Latène C³⁵. Tot de proveniență celtică au fost considerate, ca fiind și alte două exemplare descoperite întâmplător în condiții puțin cunoscute, unul la Dumeștii Noi, jud. Vaslui³⁶ și altul la Țirgu Ocna, jud. Bacău³⁷ și atribuite cronologic tot perioadei Latène târziu.

Alături de piesele menționate trebuie semnalată prezența unei buterole, descoperită în așezarea din secolul III î.d.Hr. de la Bunești³⁸, prezentând o formă simplă, apropiată de unele piese atestate tot în necropolele celtice din Transilvania³⁹ sau din cimitirul de la Karaburma din Iugoslavia unde sunt asociate cu fibule cu sfere pe arc tip Latène mijlociu⁴⁰.

O altă serie de arme de factură celtică documentate pe teritoriul Moldovei o constituie cuțitele de luptă. Până în prezent se cunosc două exemplare, unul găsit în depozitul de la Lozna⁴¹, cel de al doilea provenit probabil dintr-un mormânt descoperit la Hârtoș, jud. Suceava⁴². Cuțitul de la Lozna este de dimensiuni mari cu lama dreaptă și muchia relativ lățită, iar mânerul ușor curbat este terminat într-o verigă. Între lamă și mâner se află o bilă de dimensiuni mari, iar în capătul dinspre mâner al tăișului o proeminență sferică. Pe muchea lamei și pe bila ce o desparte de mâner se află un decor adâncit în zig-zag.

Un cuțit apropiat ca formă cu cel de la Lozna s-a mai descoperit la Sic, jud. Cluj împreună cu fragmente dintr-o fibulă de bronz, putând fi astfel încadrat în perioada Latène C₁-C₂⁴³.

Cel de-al doilea exemplar de cuțit de luptă din Moldova descoperit la Hârtoș este de dimensiuni mai mici, cu lama ușor arcuită spre mâner care se termină cu o bilă. Vârful destul de ascuțit a fost îndoit din vechime. Tipologic el face parte dintr-o serie mai numeroasă de cuțite de luptă descoperite în mormintele celtice relativ târzii, cum sunt cele de la Papiu Ilarian și Aiud în Transilvania⁴⁴, precum și în altele scoase la iveală în zona slovacă⁴⁵.

Tot o armă ar putea fi considerat și un trident descoperit în depozitul de la Lozna, de un tip aparte prevăzut cu un manșon de fixare pentru tijă⁴⁶ având analogii în unele morminte scordisce de războinici, cum sunt M. 172 și 222 de la Karaburma unde sunt însoțite de lănci și alte piese de armament caracteristice⁴⁷.

În ceea ce privește piesele de harnașament de factură celtică, până în prezent pe teritoriul de la est de Carpați se cunoaște doar o zăbală, aflată în depozitul de la Lozna⁴⁸. Ea este formată din două bare terminate inelar, legate între ele, prevăzute la capetele laterale cu câte o verigă de dimensiuni mari de care se lega frâul (fig. 70/2). Inițial piesa a fost acoperită cu o foiță de bronz, păstrată parțial, aplicată probabil pentru protejarea fierului și în scop estetic. Ea are analogii la Dipșa și Aiud în complexe Latène C⁴⁹, precum și în obiective din alte zone de locuire celtică⁵⁰.

Deși nu fac parte din categoria armelor și pieselor de harnașament, menționăm totuși alături de acestea și câteva fragmente de șine de la roți de car, din fier, descoperite în depozitul de la Lozna⁵¹. Ele sunt de forma unor bare de 2 mm grosime, lungi de 70-80 cm, părțile laterale fiind ușor îndoite pentru a fi mai bine fixate pe obadă. Sunt asemeni resturilor de car de la Toarcla și Curtiușeni⁵², precum și din oppidumul de la Manching⁵³ sau depozitul de la Kappel⁵⁴.

Din categoria *obiectelor de port și podoabă* de caracter celtic descoperite la est de Carpați fac parte fibulele și brățările. În acest teritoriu s-au descoperit fibule variate ca forme ce se aflau atât în așezări getice sau Poienești-Lucașeuca precum și în necropole, unele exemplare fiind recuperate prin cercetări de suprafață. Aceste piese lucrate din argint, fier și mai ales din bronz pot fi grupate în mai multe tipuri bine distincte.

Într-o primă categorie pot fi incluse fibulele de bronz, având curbura arcului mare și piciorul liber, mult ridicat apropiat de arc dar neprins de acesta. La unele fibule arcul este decorat cu creștături sau proeminențe ca la cele descoperite la Ichimeni⁵⁵ și Trușești⁵⁶, jud. Botoșani și Poiana, jud. Galați⁵⁷. Alte exemplare au piciorul prevăzut cu proeminențe și bile sferice ca cele atestate la Băiceni-Cetățuia⁵⁸, Bunești⁵⁹ și Glăvănești⁶⁰ (fig. 64/1-6, 9-10, 13). Aria de răspândire a acestui tip de fibulă este relativ întinsă cuprinzând un vast teritoriu în Europa Centrală și de vest, dar și în sud-estul ei, unde au fost folosite cu precădere în perioada mijlocie a civilizației Latène celtice, din secolele IV-III î.d.Hr.⁶¹. Pe teritoriul Daciei fibule de acest tip s-au descoperit în necropolele din grupele Pecica-Arad și Mediaș-Aiud-Bratei⁶² și sporadic în alte subgrupe stabilite pe teritoriul Transilvaniei precum și la Govora și Ostrovul Corbului în Oltenia⁶³, Sărata Monteoru, Alexandria și altele în Muntenia⁶⁴.

O altă grupă o alcătuiește fibulele din bronz sau fier cu piciorul ridicat și apropiat sau lipit de arc, având resortul cu patru spire și coardă exterioară. Piciorul și uneori arcul este prevăzut cu una sau mai multe sfere mai mari sau mai mici, uneori alungite. O fibulă descoperită izolar la Costâna, jud. Suceava⁶⁵ a fost lucrată din argint, fiind puternic arsă secundar. Ea are piciorul prevăzut cu o sferă mare și una mai mică în locul de îmbinare cu arcul, pe acesta din urmă aflându-se alte patru proeminențe (fig. 63/1).

Alte fibule întregi sau fragmentare, din aceeași grupă lucrate din bronz sau fier s-au descoperit la Băiceni-Cetățuia⁶⁶, Bunești⁶⁷, Poiana⁶⁸ și Căbești⁶⁹, în complexe din secolul III î.d.Hr. (fig. 63/10, 12; 64/7-8, 11-12, 15-16).

În unele așezări geto-dacice din secolul II î.d.Hr. și în special în cadrul așezărilor și necropolelor din grupul Poienești-Lucașeuca s-au descoperit și fibule din bronz și fier cu corpul alungit și piciorul prins de arc printr-un manșon. Locul de prindere al piciorului se află pe partea înaltă a arcului cu tendința de a se apropia tot mai mult de partea sa finală, în apropiere de resort. Unele fibule au piciorul prevăzut

cu sfere mici și uneori alungite, cele mai multe însă sunt simple, fără ornamente. Un număr mai mare de fibule din fier din această grupă s-au descoperit în necropolele de la Poieniști, jud. Vaslui⁷⁰ împreună cu fibule de tip german. Alte fibule de același fel s-au decoperit la Dănești, jud. Vaslui⁷¹, Hăbășești, jud. Iași⁷² și Sadoveni, jud. Botoșani (fig. 63/4, 13-14)⁷³ prezentând numeroase analogii cu exemplare din complexe Latène D atestate atât pe teritoriul Daciei⁷⁴ cât și în afara sa⁷⁵.

În unele așezări din secolul II î.d.Hr. ca cele de la Lozna-Hlibicioc⁷⁶, Botoșana⁷⁷, Cucorăni⁷⁸ sau Răducăneni⁷⁹ s-au descoperit numai fibule fragmentare din care se păstrează, de cele mai multe ori doar arcul și resortul, care este format din patru spire, cu coarda exterioară și rareori fragmente de arc (fig. 64/14, 17-21; 63/8). Aceste piese cu unele trăsături caracteristice fazei târzii a orizontului Dux de pe teritoriul Cehoslovaciei amintesc și de unele forme cu influențe central europene din cadrul culturii Poieniști-Lucașeuca⁸⁰.

În ultimul secol î.d.Hr. în unele așezări cum sunt cele de la Poiana, Răcățau și Brad, alături de fibulele geto-dacice s-au descoperit și exemplare cu corpul alungit, așa numita fibulă de tip "linguriță"⁸¹ care au unele caracteristici asemănătoare fibulelor de tip Nauheim din perioada celtică târzie.

Brățările sunt altă categorie de podoabe în cadrul cărora se pot include și unele de proveniență celtică.

Printre acestea sunt brățările simple în forma unor verigi tubulare aflate în exclusivitate la est de Carpați în morminte de inhumație. Astfel, într-un mormânt cercetat în anul 1950 la Glăvănești, jud. Iași⁸², o astfel de brățară din fier se afla la piciorul stâng al scheletului (fig. 63/16), iar într-un alt mormânt cercetat la Ionășeni, jud. Botoșani o brățară tubulară dar din bronz era lângă mâna stângă⁸³. O altă brățară fragmentară de formă tubulară a mai fost menționată în satul Dănești, jud. Vaslui fiind descoperită împreună cu alte resturi de locuire Latène⁸⁴.

La Horodiștea, jud. Botoșani a fost descoperită o brățară fragmentară alcătuită din șapte semiove nedecorate, de mărime mijlocie din care se păstrează doar două (fig. 63/15)⁸⁵. Ea este asemănătoare cu brățara de la Dindești din nordul Transilvaniei⁸⁶ și cu numeroase descoperiri din Ungaria, Boemia și Moravia, în complexe datând din secolul II î.d.Hr.⁸⁷.

În Transilvania, astfel de brățări din fier sau bronz s-au descoperit și în morminte de incinerare Latène C, fiind considerate mai vechi decât brățările decorate cu nodozități sau cele cu semiove⁸⁸. În Ungaria⁸⁹, Boemia și Moravia⁹⁰, brățări simple, tubulare, de același tip, s-au găsit atât în mormintele de inhumație, cât și de incinerare, datând dintr-o perioadă cuprinsă între secolele IV și II î.d.Hr., fiind asociate uneori și cu brățările decorate mamelonat sau cu semiove mari⁹¹.

Pe teritoriul Moldovei, ca de altfel și în alte zone ale Daciei, se cunosc puține piese care să poată fi puse în legătură cu pătrunderea din lumea celtică a unor influențe în domeniul reprezentărilor plastice. În ceea ce privește plastica

antropomorfă, două piese descoperite în județul Iași și alta în județul Vaslui atrag în mod deosebit atenția. Prima dintre acestea este un pandantiv, reprezentând o față umană, descoperit la Bușuluc, lucrat prin turnare din bronz, cu o grosime de 2 mm, goală în interior și bombată în dreptul nasului și obrazilor⁹². Ochii sunt redați prin două linii drepte care pornesc lateral de la baza nasului și tot astfel gura (fig. 6/1). O mască de bronz cu trăsături apropiate s-a descoperit în oppidumul celtic de la Haidetrenk, fiind datată în secolul II î.d.Hr.⁹³ iar alta la Pekari, într-un complex celtic din Ucraina de Vest⁹⁴.

Cea de a doua piesă este tot un pandantiv reprezentând un personaj uman, probabil o femeie⁹⁵. Și această piesă este turnată în bronz, având grosimea de 2 mm și înălțimea de 4,8 cm. Măinile ușor îndepărtate de corp sunt răscucite în interior în forma unor volute, picioarele fiind întinse, ușor desfăcute cu vârfurile depărtate (fig. 6/2) sugerând mai curând faldurile unei rochii. Fața personajului, de formă ovală, mult alungită se aseamănă cu aceea a unei figurine, lucrată în aceeași tehnică, descoperită la Mala Bidan în Ucraina de vest⁹⁶ precum și cu chipul personajului de pe o stelă funerară celtică găsită izolat la Hirzenhein Dillkreis⁹⁷.

O altă piesă antropomorfă, cu caracteristici străine plasticii geto-dacice din a doua epocă a fierului, este un pandantiv din pastă sticloasă descoperit prin cercetări de suprafață în zona unei așezări din secole IV-III î.d.Hr. din satul Țifu, com. Banca, jud. Vaslui⁹⁸. Piesa redă un cap uman în "ronde bosse" având ochii relativ exoftalmici de culoare albă și albastră, sprâncenele în relief tot de culoare albastră și pe frunte o diademă ondulată de aceeași culoare, redată de asemenea în relief. În partea de deasupra a capului piesa este prevăzută cu o verigă de agățat, iar în spate, mai sus de ceafă, cu o mică proeminență. Sticla din care a fost modelată piesa are un aspect impur, de culoare lăptoasă, predominând albastrul de la detaliile feței. În lumea celtică în general, se cunosc mai ales capetele cioplite în piatră sau din bronz și lemn, de dimensiuni relativ mari aflate în anumite locuri de cult, iar unele au fost incastrate în stele funerare, reprezentând zeități sau eroi⁹⁹. Se mai cunosc în Moldova capete de piatră, de dimensiuni mari asemeni unora descoperite în sudul Poloniei unde au fost puse în legătură cu existența unor zone sacre ale celților, documentate în ultimile secole î.d.Hr.¹⁰⁰.

În afară de figurinele descrise mai sus, în aria de răspândire la est de Carpați a culturii Poienești-Lucașeuca sunt cunoscute de asemenea, două figurine umane din bronz, una descoperită la Dănești, jud. Vaslui¹⁰¹ (fig. 57/11) iar cealaltă la Lucașeuca în Rep. Moldova¹⁰², ambele având trăsături redade foarte naturalist, tehnică ce sugerează o puternică influență culturală celtică, pusă în evidență îndeosebi în regiunile locuite temporar de populații alogene ca urmare a migrației germanice.

Figurine zoomorfe. În așezările geto-dacice ca și în cele din aria culturii Poienești-Lucașeuca, s-au descoperit frecvent figurine din ceramică, reprezentând diferite animale. Dintre acestea unele, prin anumite caracteristici au fost considerate

de proveniență sau influență celtică, în această categorie fiind incluse figurinele reprezentând porci descoperite în așezările din secolele III-II î.d.Hr. de la Băiceni-Mlada¹⁰³ și Botoșana¹⁰⁴ sau un urs din așezarea de la Cucorâni (fig. 57/1-3,5)¹⁰⁵.

Întrucât, în aceste obiective s-au mai descoperit și alte elemente celtice cum sunt fibulele, ceramică și arme, figurinele din lut ars reprezentând animale, în special porcul, pot fi socotite de aceeași factură.

Figurine reprezentând animale, în special porci mistreți, lucrate din ceramică sau bronz s-au descoperit și în alte locuri pe teritoriul Daciei¹⁰⁶ precum și în obiective celtice din centrul Europei¹⁰⁷. Porcul mistreț ca și alte animale ale pădurii (cerbi, urși) au fost considerate sacre în lumea celtică, cum de altfel și alte elemente ale naturii (arbori, păsări etc.), simbolizând o serie de divinități și credințe, cu o importanță aparte în bogatul panteon al religiei celtice¹⁰⁸.

Din prezentarea diferitelor categorii de descoperiri celtice, scoase la iveală pe teritoriul de la est de Carpați, reiese cu destulă claritate că, deși acestea sunt relativ variate, numărul lor nu este totuși prea mare, fapt oarecum firesc, deoarece, spre deosebire de alte regiuni ale vechii Dacii, în cele ale Moldovei nu au fost până în prezent atestate decât foarte puține complexe celtice bine determinate etno-cultural.

Cu excepția depozitelor amintite, descoperirile de factură sau influență celtică de la est de Carpați au apărut sporadic și uneori izolat în așezările populației geto-dacice, ceea ce arată că în realitate avem de-a face doar cu elemente de cultură materială, a căror prezență aici s-a datorat, în principal, fie legăturilor dintre geto-daci și grupurile celtice stabilite în regiunile vecine, fie difuzării lor de către bastarni¹⁰⁹. Din acest motiv, precizarea tipologiei și cronologiei lor nu poate fi întreprinsă decât în strânsă legătură cu evoluția complexelor celtice din regiunile unde acestea sunt concentrate în număr relativ mare, cum sunt cele ale Europei Centrale, precum și din anumite părți ale Transilvaniei.

Ținând cont de cronologia acestora, prin analogii directe, se poate aprecia că cele mai vechi vestigii celtice de la est de Carpați aparțin perioadei de la sfârșitul secolului al IV-lea și prima jumătate a secolului al III-lea î.d.Hr., fiind grupate geografic, deocamdată numai în nordul acestui teritoriu. Din această primă grupă fac parte fibulele descoperite la Trușești și Ichimeni, două din fibulele de la Cucuteni-"Cetățuia", brățile tubulare de la Glăvănești și Ionășeni, precum și ceramica decorată de la Zvoriștea.

Cum în această perioadă sunt atestate și primele pătrunderi ale unor grupuri de celți în Transilvania și stabilirea lor temporară aici, nu ar fi exclus ca vestigiile descoperite la est de Carpați amintite mai sus, să fi fost difuzate, fie ca urmare a relațiilor ce s-au putut stabili curând între geto-daci și noii veniți, fie chiar ca o consecință a infiltrării câtorva grupuri mai mici de celți în zonele de nord ale Moldovei.

O altă grupă de vestigii de factură sau influență celtică poate fi raportată evenimentelor istorice care au avut loc în aceste regiuni ale Daciei și în zonele vecine, la sfârșitul secolului al III-lea î.d.Hr.

După cum se știe în această vreme s-a produs o mare expansiune a triburilor celtice dinspre nord către Silenzia, sud-estul Poloniei și Ucraina de vest¹¹⁰. Unele grupuri desprinse din acest conglomerat de populație celtică, îndreptate spre gurile Dunării, zonele Nistrului și Crimeia, au pătruns și în regiunile de la est de Carpați. Izvoarele scrise menționează existența chiar a unor așezări celtice pe Nistru, ca cele de la Erractum și Carrodunum¹¹¹, iar tribul celtic al Britogalilor, pe care Ptolemeu îl consideră cel mai răsăritean, a fost localizat de V. Pârvan la est de Carpați¹¹².

În legătură cu această perioadă de expansiune celtică în zonele de răsărit ale Europei, pot fi puse și o serie de vestigii descoperite în Moldova, mai ales unele obiecte vestimentare și de podoabă, cum ar fi brățara cu semiove de la Horodiștea și fibula de la Costina găsite izolat, precum și alte fibule din bronz sau fier scoase la iveală în diferite așezări geto-dacice, cum sunt cele cu arcul mai puțin înalt și cu sfere pe picior, descoperite la Bunești, Poiana și Căbești așezări care cunosc o deosebită dezvoltare din punct de vedere economic.

Cele mai multe și mai variate elemente celtice aparțin însă secolului al II-lea și începutul secolului I î.d.Hr., corespunzătoare în parte pătrunderii și staționării bastarnilor în aceste regiuni ale Daciei. Asemenea vestigii de factură celtică, cum sunt obiectele vestimentare și de podoabă, unelte și arme din fier, ceramică sau reprezentări plastice, sunt documentate îndeosebi în cadrul civilizației de tip Poienești-Lucașeuca, apărută în urma sintezei culturale rezultată din relațiile strânse care au existat între geto-daci și noii veniți, bastarnii, stabiliți în anumite zone ale Moldovei.

De aceea este posibil ca o parte din aceste vestigii să fi fost vehiculate de către bastarni, grupurile lor deplasându-se aici din teritoriile vecine de la nord, unde au putut avea loc o serie de contacte între aceștia și celții stabiliți acolo.

O altă parte din elementele de factură celtică ar putea fi puse în legătură și cu unele evenimente politice petrecute în regiunile Dunării de Jos, care au avut ca rezultat, printre altele și dislocarea unor grupuri de scordisci de la sudul fluviului și extinderea lor, îndeosebi în zonele Olteniei, dar și în unele părți ale teritoriului extra carpatic, printre care și cel al Moldovei¹¹³. În felul acesta s-ar putea explica multe din elementele Latène târzii de caracter scordisc de la est de Carpați ca cele documentate, de exemplu, în depozitul de la Lozna.

Așa cum am arătat, un interes aparte îl prezintă componența depozitelor menționate de la Negri, Oniceni și Lozna datând din secolele III-II î.d.Hr., depozite care conțin o serie de unelte sau piese semifabricate cu o anumită importanță în economia comunităților geto-dacice din vremea respectivă.

Este în general cunoscut faptul că, în cadrul ocupațiilor lor principale, agricultura și meșteșugurile, geto-dacii au folosit pe lângă uneltele de creație proprie și unele de proveniență sau inspirație celtică. În acest context o însemnătate deosebită o au piesele semifabricate (barele dreptunghiulare mai ales), care puteau fi transformate în atelierele locale, în unelte și arme.

Unele bare din fier, de tipul aceloră descoperite la Negri și Oniceni s-au folosit în lumea celtică nu numai ca materie primă ci și ca mijloc de schimb, realitate consemnată ca atare și în izvoarele scrise ale vremii¹¹⁴.

Prin urmare, prezența pe teritoriul de la est de Carpați a unui număr considerabil de astfel de bare (336 la negri și 19 la Oniceni) s-ar putea explica și prin existența unor schimburi între celți și geto-daci, acoperindu-se și prin această cale necesitatea obținerii fierului ca materie primă pentru producerea uneltelor și armelor, cu atât mai mult cu cât regiunile răsăritene ale Daciei erau lipsite de resurse de minereu de fier.

Pe de altă parte, depozitul din turbăria de la Lozna după cum s-a arătat, deși conținea piese destul de variate, mai ales unelte agricole și de fierărie, precum și câteva arme, cu analogii apropiate sau identice într-o arie relativ bine delimitată cuprinzând zona de nord a Iugoslaviei, Pannonia, Boemia și Moravia, arată clar că se importau din lumea celtică pe lângă bare semifabricate și piese deja finite.

Armele și piesele de harnașament indică și anumite legături cu celții de pe teritoriul Transilvaniei, în special cu grupurile târzii din zona de podiș, cunoscute prin obiectivele cercetate la Apahida, Papiu Ilarian, Galații Bistriței și altele, care întrebuințau tipuri asemănătoare de zăbale, cuțite de luptă sau vârfuri de lance ca cele descoperite la est de Carpați, ceea ce arată că geto-dacii au folosit, pe lângă armele lucrate în propriile ateliere și altele procurate din lumea celtică. Este însă posibil, ca unelte din aceste vârfuri de lance să fi fost vehiculate de bastarni, care le-au putut și folosi ca urmare a contactelor lor cu lumea celtică din nord, cu atât mai mult cu cât unii dintre ei sunt menționați de izvoarele scrise ca fiind mercenari în slujba unor șefi sud-dunăreni¹¹⁵.

Sintetizând concluziile care se desprind din analiza tuturor descoperirilor de factură sau influență celtică cunoscute în regiunile de la est de Carpați reiese cu destulă claritate că, în această parte a Europei celții nu a avut nici posibilitatea și nici vigoarea necesară pentru a se integra efectiv și durabil în societatea geto-dacică.

NOTE

1. V. Pârvan, *Getica*, 1926, p. 65-67; 695-696.
2. Idem, p. 485-515, pl. XXXVI/1.
3. I. Nestor, *Keltische Gräber bei Mediaș*, în *Dacia*, VII-VIII, 1937-1940, p. 154-182.
4. Vl. Zirra, *Beiträge zur Kenntnis des Keltischen Latène in Rumänien*, în *Dacia*, NS, XV, 1971, p. 178-222; idem, *Quelques nouveaux problèmes concernant les Celtes en Roumanie*, în *Celticum*, XX, 1971.
5. Idem, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 222-238.
6. A. László, *Elemente keltischen Ursprungs in der dakisch-getischen Siedlung von Băiceni*, în *AȘUIași*, XV, 1969, 1, p. 90, fig. 1-2; S. Teodor, *Așezarea de epocă latène de la Botoșana, jud. Suceava*, în *SCIIVA*, 31, 2, 1980, p. 181-229.
7. I. Antonescu, *Depozitul carpic de la Negri și implicațiile sale istorice*, în *Carpica*, I, 1968, p. 189-197, fig. 1-9.
8. S. Teodor, *Aspecte ale activității meșteșugărești în Dacia est-carpatică până la Burebista. (Depozitul de la Oniceni-Neamț)*, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1983, p. 94-102, fig. 1-4.
9. S. Teodor, P. Șadurschi, *Dépôt d'outils en fer d'époque La Tène de Lozna, dép. de Botoșani*, *Inventaria Archaeologica*, XI, 1979; S. Teodor, *Das Werkzeugdepot von Lozna (Kr. Botoșani)*, în *Dacia*, NS, XXIV, 1980, p. 133-150.
10. G. Jacobi, *Verkeuz un Gerät aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen in Manching*, V, 1974, pl. 27/470-478.
11. J. Paulik, *Keltské hradisko Pohanska v plaveckom podhradí*, 1976, pl. LIV/1-6.
12. V. I. Bidzilia, *Poselenija Galic-Lovacka*, în *Arheologija*, Kiev, 1964, XVII, p. 92-141, pl. I/1-3; idem, *Istoriija culturi zacarpattia na rubeji našoi ere*, Kiev, 1971, fig. 10; 11; 16/8.
13. V. Pârvan, *op. cit.*, pl. XXXVI/1.
14. Piesa se află în colecția DPCN Bacău, informații de la prof. Arcadie Mihăescu.
15. S. Teodor, *Cercetările arheologice de la Lozna-Hlibicioc, jud. Botoșani*, în *ArhMold*, XV, 1992, p. 45-70.
16. O. K. Kleeman, *Stand der archäologischen Forschung über die eisernen Doppelpyramiden-(Spitz) Barren*, în *Archiv für das Eisenhüttenwesen*, 32, 1961, 9, p. 581-585; idem, *Der erste Fundvorgesichtlicher Eisenbarren in Franken*, în *Mainfränkischen Jahrbuch, Für Kunst und Geschichte*, 18, 1966, p. 3-16; Wilhelm Räderker, Fr. Karl Naumann, *Untersuchung Vor-oder frühgeschichtlichen Spitzbarren*, în *Archiv für der Eisenhüttenwesen*, 32, 9, 1961, p. 587-595.
17. K. Miske, *A Velem Szt Vidfoóstelep*, Viena, 1907, pl. 52/16, 17.
18. G. Jacobi, *op. cit.*, pl. 343-546.
19. J. Dechelette, *Manuel d'archéologie préhistorique celtique et gallo-romaine*, II, 1927, fig. 639/2-6.
20. R. Vulpe, *La civilisation dace et ses problèmes à la lumière des dernières fouilles de Poiana, en Basse-Moldavie*, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 147, fig. 3/6.
21. I. Glodariu, E. Iaroslavchi, *Civilizația fierului la daci*, 1979, p.36-103.

22. I. Nestor și colab., *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950*, în *SCIV*, 2, 1, 1951, p. 66-67; Vl. Zirra, *op. cit.*, în *Dacia*, fig. 23/53-55; M. Ignat, *Vestigiile geto-dacice de la Zvoriștea și semnificația lor*, în *StMatSuceava*, X, 1983, p. 393-409, fig. 2, pl. IX; A. László, *op. cit.*, fig. 2.
23. Vl. Zirra, *Un cimitir celtic din nord-vestul țării, Ciumești*, I, Baia Mare, 1967, p. 97-99, fig. 45.
24. S. Teodor, *op. cit.*, în *SCIVA*, p. 229, fig. 27/8; idem, *Săpăturile arheologice de la Ciurea, jud. Iași*, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 91, fig. 22; S. Teodor, P. Șadurschi, *Așezarea din cea de a doua epocă a fierului de la Lozna, jud. Botoșani*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 229; M. Babeș, V. Mihailescu-Bîrliba, *Germanische latène-zeitliche "Feuerböcke" aus der Moldau*, în 51-52, *BerRGK*, 1970-1971, p.186.
25. Vl. Zirra, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 179-206.
26. Vl. Zirra, *Un cimitir celtic.*, p. 100, fig. 8 M3/IX.
27. O. Parét, *Der Graphit in Vorgeschichtliche Europa*, în *Sudeta*, V, 1928, caet I, p. 34; I. Hunyady, *Kelták a Kárpátmedncében*, în *DissPann*, II, 1944, pl. LXXV/3, 6; B. Benadik, *Die Graphitkeramik in Latènezeitliche Gräber in der Slowakei*, în *SLArh*, IX, 1961, 1-2, p. 208; V. I. Bidzilia, *Istoriya culturi.*, p. 90-94, fig. 44/1-13.
28. J. Filip, *Keltové ve stredni Evrope*, V, 1956, p. 535-539 (rezumat în limba germană); V. I. Bidzilia, *Istoriya culturi.*, p. 87-90, fig. 42/1-10.
29. V. V. Bazarciuc, *op. cit.*, în *SCIVA*, p. 225, fig. 4/7; G. Coman, *Statornicie, continuitate*, 1971, p. 234-235, fig. 169/6, 7; S. Teodor, *op. cit.*, în *SCIVA*, fig. 11/1-4; idem, *op. cit.*, în *Dacia*, fig. 8/3; idem, *Săpăturile de la Budeni, com. Dolhasca, jud. Suceava*, în *Suceava*, V, 1978, fig. 10/1.
30. J. Todorovic, *Kelti u Jugoistocnoj Evropi*, 1968, p. 69, fig. 61/1; V. I. Bidzilia, *op. cit.*, în *Arheologija*, Kiev, fi. 4/37-40.
31. St. Kóvácz, *La station préhistorique et le cimetière de l'époque La Tène d'Apahida*, în *Dolgozatok*, Cluj, II, p. 66, fig. 49/1.
32. Vl. Zirra, *Un cimitir celtic.*, p. 80, fig. 12, pl. XII, XIV.
33. I. H. Crișan, Z. Milea, *Descoperiri celtice la Papiu Ilarian (jud. Mureș)*, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 68, pl. I/5; II/5.
34. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul XVIII*, 1970, p. 299; Vl. Zirra, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 232, fig. 23/52.
35. Vl. Zirra, *Un cimitir celtic.*, p. 78-79 și nota 105, pl. XIII. Referitor la sabia descoperită la Corni Vl. Zirra presupune că ar fi o imitație locală. Cf. *Dacia*, p. 232.
36. M. Petrescu-Dîmbovița, E. Bold, M. Dinu, *Cercetări arheologice în podișul central moldovenesc*, în *AȘUIași*, 1955, 1-2, p. 23.
37. I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtforschung in Rumänien*, în *22.BerRGK*, 1933, p. 156, nota 646.
38. V. V. Bazarciuc, *O nouă descoperire geto-dacică în podișul central moldovenesc*, în *AMM*, V-VI, 1984, pl. IV/1.
39. K. Horedt, *Zwei keltische Grabfunde aus Siebenbürgen*, în *Dacia*, IX-X, 1941, p. 192, fig. 2/2; Vl. Zirra, *op. cit.*, în *Dacia*, fig. 3/29.
40. J. Todorovic, *Classification des épées dans les Balkans et en Pannonie du Sud*, în *ArchJugoslavika*, VI, 1965, p. 71 și urm.

41. S. Teodor, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 138, fig. 8/2.
42. N. Ursulescu, St. Manea, *Evoluția habitatului din bazinul șomuzului Mare în zona comunei Preotești*, în *Suceava*, VIII, 1981, p. 176-177, fig. 3/2; 4/1.
43. M. Roska, *A Keltók Erdelyben*, în *Közlemények*, V, 1-2, 1944, p. 70; Vl. Zirra, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 200, fig. 16/21.
44. I. H. Crișan, Z. Milea, *op. cit.*, p. 68, pl. 1/4; II/10; Vl. Zirra, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 179-182, fig. 1/16.
45. J. Filip, *op. cit.*, pl. CXXVIII/21.
46. S. Teodor, *op. cit.*, în *Dacia*, fig. 9/4.
47. J. Todorovic, *Praistorijska Karaburma*, I, 1972, M 172/9, pl. XXXVIII; M 222/8, pl. XXXIX.
48. S. Teodor, *op. cit.*, în *Dacia*, fig. 8/4; 10/3, 5-6.
49. Vl. Zirra, *Latènezeitliche Trensen in Rumänien*, în *Hamburger Beiträge zur Archäologie*, 8, 1971, p. 115-171; idem, *Descoperiri celtice de la sfârșitul latênului mijlociu în depresiunea Bistriței*, în *File de istorie*, III, 1974, p. 146-147.
50. I. Hunyady, *op. cit.*, p. 123, fig. 7/4.
51. S. Teodor, *op. cit.*, în *Dacia*, fig. 10/3, 5-6.
52. M. Roska, *Sépulture celtique à char de Erkörtvélyes*, în *Közlemények*, 2, 1942, 1, p. 84; K. Horedt, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 192, fig. 2/1.
53. G. Iacobi, *Manching*, V, fig. 55/835-841.
54. F. Ficher, *Urkunde zur Vor-und Frühgeschichte aus Südwürttemberg Hohenzollern*, 1, Stuttgart, 1959, p. 32, fig. 15/46.
55. V. Pârvan, *Getica*, pl. XXXVI/1.
56. M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *Șantierul arheologic Trușești*, în *SCIV*, 5, 1-2, 1954, p. 27, fig. 20.
57. R. Vulpe, *Șantierul Poiana*, în *SCIV*, 3, 1952, p. 193-194, fig. 25/2; idem, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 150, fig. 5/5.
58. H. Smidt, *Cucuteni in der oberen Moldau*, 1932, p. 45, 63, fig. 30/17-18, 20-22.
59. V. V. Bazarciuc, *op. cit.*, în *SCIVA*, p. 267, fig. 20/1-3, 5.
60. I. Nestor și colab., *op. cit.*, în *SCIV*, p. 66-67.
61. J. Filip, *op. cit.*, pl. XXXV/23.
62. Vl. Zirra, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 179-182, 189.
63. D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, în *Arhivele Olteniei*, XVIII, 1939, p. 355-356, fig. 254; idem, *Les Celtes et la civilisation La Tène chez les Gète-Daces*, în *Bull. Inst. of Archaeology*, Londra, 1967, p. 82, fig. 4.
64. I. Nestor și colab., *Șantierul arheologic Sărata-Monteoru*, în *SCIV*, 7, 1955, 3-4, p. 106, fig. 1-2; A. D. Alexandrescu, *La nécropole Gète de Zimnicea*, în *Dacia*, NS, XXIV, 1980, p. 50, fig. 49/4-11.
65. Piesa se află în colecția T. Bița din Pașcani.
66. H. Smidt, *op. cit.*, fig. 30/22.
67. V. V. Bazarciuc, *Cetatea geto-dacică de la Bunești-Dealul Bobului*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 167, fig. 11/1; idem, *op. cit.*, în *SCIVA*, fig. 20/4.

68. Radu și Ec. Vulpe, *Les fouilles de Poiana*, în *Dacia*, III-IV, 1927-1932, p. 328, fig. 108/15-16; Radu Vulpe și colab., *Activitatea șantierului arheologic Poiana-Tecuci 1950*, în *SCIV*, II, 1951, 1, fig. 24/3.
69. C. Buzdugan, *O nouă așezare getică în bazinul Zeletinului*, în *Carpica*, I, 1968, p. 97, fig. 2/3.
70. R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în *Materiale*, I, 1954, p. 490-493, fig. 105/1-2; 108; 179/2; 339/1-3; 340; M. Babeș, N. Mirișoiu, M. Istrati, G. Coman, *Raport preliminar privind reluarea săpăturilor de la Poienești-1970*, în *AMM*, II, 1980, p. 38, fig. 2/1-2.
71. E. Zaharia, C. Buraga, *Cercetări de suprafață în comunele Dănești, Rebricea și Tăcuta (jud. Vaslui)*, în *AMM*, I, 1979, p. 345, fig. 2/6.
72. V. Dumitrescu, *Hăbășești*, 1954, p. 487, fig. 51/7.
73. P. Șadurschi, "Troianul" *Moldovei de sus*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 321, fig. 6.
74. C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Antiquités celtiques en Oltenia*, în *Dacia*, XI-XII, 1945-1947, p. 21-23.
75. J. Filip, *op. cit.*, p. 526, pl. CXXVI/1-26; J. Todorovic, *Kelti u.*, p. 122-124, pl. LIII-LV.
76. S. Teodor, P. Șadurschi, *op. cit.*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, fig. 10/1-3.
77. S. Teodor, *op. cit.*, în *SCIVA*, 31, fig. 16/3.
78. S. Teodor, *op. cit.*, în *ArhMold*, VIII, 1975, fig. 31/2.
79. D. Teodor, *Săpăturile de la Răducăneni*, în *Materiale*, VIII, 1960, p. 72.
80. Iu. V. Kuharenko, *Rasprastranienii latenskih vescei na territorii vostocnoj Evropj*, în *SA*, 1959, 1, p. 32-42.
81. R. Vulpe și colab., *op. cit.*, în *SCIV*, 3, 1952, fig. 25/3-4; V. Căpitanu, *Fibule de tip latène descoperite în așezarea de tip "Dava" de la Răcățău, com. Horgești, jud. Bacău*, în *Carpica*, XVI, 1984, p. 64-66, fig. 10.
82. I. Nestor și colab., *op. cit.*, în *SCIV*, I, 1950, p. 66-67, fig. 13.
83. V. Zirra, *op. cit.*, în *Dacia*, p. 231.
84. E. Zaharia, C. Buraga, *op. cit.*, p. 247.
85. N. Zaharia, E. Zaharia, *Contribuții privind rezultatele unor cercetări arheologice în Câmpia Jijiei Superioare din județul Botoșani*, în *Hierasus*, I, 1974, p. 139, fig. 2/8.
86. Vl. Zirra, *Un cimitir celtic.*, pl. XXIV (Dindești, 1965); idem, *op. cit.*, în *Dacia*, fig. 20/3.
87. J. Filip, *op. cit.*, p. 528-529, pl. XXX/6; LXXXV/2, 4; LVII/4, 9, 11; László Horváth, *op. cit.*, pl. XIV/8-9; Eva Vadász, *Komárom county II*, în *Corpus of Celtic finds in Hungary, I, Transdanubia*, 1, 1987, p. 232, pl. III/10, 12.
88. D. Popescu, *Le bracelet celtique d'Uroiú*, în *Dacia*, IX-X, 1941-1944, p. 184-188, fig. 4.
89. László Horváth, *The surroundings of Keszthely*, în *Corpus of Celtic finds in Hungary, I, Transdanubia*, 1, 1987, p. 99, pl. XVI/2.
90. J. Filip, *op. cit.*, pl. VII/4; XX/8; XXX/5.
91. Idem, p. 527.
92. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 174, pl. XVI/27.
93. A. și M. Müller-Karpe, *Neue latènezeitliche Fund aus dem Heidetränk-Oppidum im Taunus*, în *Germania*, 55, 1977, p. 37, fig. 1/1, pl. 8/2.

94. D. A. Macinski, *O culture srednego podneprovja na rubeje skifskogo i sarmatskogo periodov*, în *KSLA*, 133, p. 3-9, fig. 1/6.
95. Piesa se află în colecția T. Bița din Pașcani.
96. P. Szovo-Gmitrov, *Nové laténske nálezyzna Zakarpatskej Ukrajne*, în *SLArch*, VI, 1, 1958, fig. 3/1-2; V. I. Bizdilia, *op. cit.*, p. 84, fig. 36.
97. M. Schoppa, *Einkeltischer Steinpfeiler von Hirzenheim Dillkreis*, în *Germania*, 36, 1958, p. 153-154, pl. 1/2.
98. G. Coman, *Statornicie, continuitate*, p. 59, fig. 126/3.
99. D. Berciu, *Lumea Celfilor*, 1970, p. 186-187; A. Ross, *A Celtic Threefaced Head from Wiltshire (c-te Dorset)*, în *Antiquiti*, 41, 1967, p. 161; idem, *Pagan Celtic Britain*, în *Iconography and tradition*, Londra, 1967.
100. J. Rosen Przeworska, *Granodyorytowa rzezbaglowy (en ronde bosse) z Malopolski*, în *ArchPolski*, XVIII, 1973, 2, p. 369-387; Silviu Sanie, Ruxandra Maxim Alaiba, Gavril Luca, *Descoperirea unor capete de piatră în zona est-Carpatică*, în *AMM*, VII-VIII, 1985-1986, p. 361-363.
101. E. Zaharia, C. Buraga, *op. cit.*, p. 247, fig. 6.
102. G. B. Fedorov, *Rezultatele și problemele principale ale cercetărilor arheologice din sud-vestul URSS referitoare la I-ul mileniu al e.n.*, în *SCIV*, X, 2, 1959, p. 374, fig. 1/1-2.
103. A. László, *Așezarea daco-getică de la Băiceni*, în *ArhMold*, VI, 1969, fig. 19/3, 6; idem, în *AȘUIași*, p. 90, fig. 1/1-3.
104. S. Teodor, *op. cit.*, în *SCIVA*, 31, 2, 1980, p. 217, fig. 16/6.
105. S. Teodor, *op. cit.*, în *ArhMold*, p. 136, fig. 32/4.
106. M. Macrea, N. Lupu, O. Floca, I. Berciu, *Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, 1966, fig. 15; M. Turcu, *Geto-dacii din Cîmpia Munteniei*, 1979, pl. XXV/5; S. Sanie, *Plastica și unele aspecte ale cultelor și credințelor geto-dacice*, în *Studii dacice*, 1981, p. 186, pl. V/1a-c.
107. J. Filip, *op. cit.*, fig. 91; 92/1-2; pl. CXXVII/6; P. Szovo Gmitrov, *op. cit.*, fig. 3/3.
108. D. Berciu, *op. cit.*, p. 202-204.
109. R. Vulpe, *Le problème des Bastarnes à la lumière des découvertes archéologiques en Moldavie*, în *NEH*, I, 1955, p. 103-119.
110. D. Berciu, *Lumea Celfilor*, 1970, p. 80-82.
111. Claudiu Ptolemeu, *Geografia*, III, 5, 15.
112. C. Ptolemeu, III, 10, 7; V. Pârvan, *op. cit.*
113. V. Pârvan, *op. cit.*, p. 64-65, 71-73.
114. Caesar, *De belle Gallico*, V, 12.
115. Casius Dio, *Istoria Romana*, XXXVIII, 10, 3; LI, 23, 3-4.

Cap. X. CONCLUZII

Prin studierea materialelor arheologice din așezările din secolele V-II î.d.Hr. din zona est-carpatică a României acumulate ani la rând prin săpături sistematice precum și prin intense cercetări de suprafață, la care se adaugă acelea din necropole, cele mai multe cercetate doar parțial, s-a creat posibilitatea elaborării unor vederi de ansamblu asupra culturii materiale din acest teritoriu, anterioară perioadei de pătrundere a primelor migrații germane. În cadrul perioadei de trecere la cea de a doua epocă a fierului, în stadiul actual al cercetărilor, se pot deosebi unele etape și faciesuri locale, în funcție de particularitățile culturii geto-dacice, a pătrunderii importurilor și începutul imitațiilor.

Astfel, într-o primă etapă pot fi încadrate așezările în care predomină elementele caracteristice primei epoci a fierului și unde au pătruns primele produse sudice în secolele VI-IV î.d.Hr., marcând începutul contactelor dintre autohtoni și greci. În teritoriul dintre Carpați și Prut, cele mai vechi descoperiri în acest sens sunt cele de la Stâncești (amfore de Chios), Barboși (lecythoi), Frumușița, Bărboasa, Ruginești (kylix-uri), Poiana (amfore, kylix) și Curteni (cupă ionică).

Extinderea influenței politice și economice a statului macedonean în direcția nordică a contribuit într-o mare măsură la deschiderea unor noi căi de contact cu sudul. În cadrul acestui proces putem deosebi începutul unei noi etape, caracterizată prin intensificarea și permanentizarea raporturilor cu lumea grecească și mai ales cu cea sud-tracică. În această etapă se dezvoltă mari așezări ca cele de la Zimnicea și Alexandria în sud și Poiana, Cotnari, Stâncești (cetatea II), Băiceni-Cetățuie, Bunești-Averești, Fedești etc. și un mare număr de așezări civile în jurul celor fortificate. În stratul al IV-lea de la Poiana, în cetatea de la Bunești și în alte locuri se folosesc fibule de tip tracic, care reprezintă o variantă carpato-balcanică a tipului Certosa, dar care prin largă sa răspândire în complexe getice a fost denumită de Radu Vulpe "fibulă getică". În așezările de la Curteni, Corni, Poiana și în altele precum și în unele necropole ca cele de la Slobozia, Recea, și în mormântul cu tumul de la Băiceni se folosesc în ritual vase lucrate la roată având analogii în necropolele contemporane din sud, mai ales în Dobrogea sau la Zimnicea și alte complexe de la nord de Dunăre. Tot în această etapă, paralel cu produsele ceramice, pătrund la nord de Dunăre numeroase monede ale orașelor grecești vest-pontice și emisiuni ale regilor macedoneni. Este, de asemenea, perioada când încep să apară în nordul și centrul Moldovei, elemente celtice. Aportul factorului celtic nu poate fi omis în cadrul unui astfel de proces complex care, deși nu joacă rolul principal în această etapă, în acest teritoriu, totuși a activat structura internă stimulând-o, contribuind la desăvârșirea ei.

Caracteristica principală a acestei a doua etape sunt așezările-cetăți, destul de numeroase, răspândite în estul arcului carpatic, mai ales de-a lungul Prutului, care prin modul cum sunt amenajate presupun existența unor mari și destul de active centre politico-administrative și religioase, reședințe ale unor șefi de trib cu autoritate asupra populației din așezările deschise ce gravitează în jurul lor. Sub această autoritate s-au putut acumula produse necesare schimbului care canalizate în circuitul comercial au avut drept consecință și apariția emisiunilor monetare locale alături de cele străine de largă circulație.

În secolele III-II î.d.Hr. atât în nordul acestei regiuni unde încep să se stabilească primii migratori cât și în sud unde aceștia nu sunt atestați, importurile grecești sunt o mărturie a legăturilor tradiționale dintre populația autohtonă și lumea grecească.

În împrejurările în care mediul cultural hallstattian târziu se integrează în procesul de evoluție a structurii economice, se ajunge la o producție de nivel superior caracteristică epocii Latène. Astfel, pe parcursul secolului al IV-lea î.d.Hr. existând o producție meșteșugărească pe bază de unelte de fier, procurându-se pe scară largă ceramică lucrată la roată fiind folosită moneda ca mijloc de schimb, și în spațiul est-carpatic suntem în plină desfășurare a celei de a doua epoci a fierului. Perioada secolelor III-II î.d.Hr. este considerată o fază de dezvoltare în continuare a civilizației geto-dacice. Ea a fost încadrată de diferiți autori care s-au ocupat de studiul epocii Latène, în faza a doua a acesteia, în funcție de cronologiile clasice cunoscute.

Nenumăratele descoperiri arheologice din ultimii 50 de ani au creat posibilitatea de a se preciza, pe lângă trăsăturile care caracterizează civilizația autohtonă a geto-dacilor și unele din caracteristicile care definesc, cu mai multă claritate, elementele proprii populațiilor străine cu care geto-dacii au venit în contact la un moment dat.

Din punct de vedere etno-cultural, teritoriul pe care îl avem în vedere a cunoscut o situație aparte în raport cu restul Daciei. La sfârșitul secolului al III-lea î.d.Hr. în nordul acestei zone se stabilesc bastarnii, care timp de circa 150 de ani au conviețuit cu autohtonii și într-o oarecare măsură și-au impus supremația politică într-o zonă destul de întinsă, între Carpații Orientali și Nistrul Mijlociu.

În această vreme s-a constatat și un oarecare decalaj economic între regiunile din sud, care cunosc o evoluție asemănătoare aceloră din Transilvania și de la Dunărea de Jos, și centrul și nordul Moldovei unde s-a observat o oarecare încetinire a avântului economic, cunoscut în aceste zone în perioada anterioară pătrunderii bastarnilor.

În situația politică tulbură, provocată de aceste mișcări de populații și de războaie, care deveniseră o ocupație rentabilă pentru aristocrația tribală, civilizația geto-dacică își păstrează individualitatea, nefiind influențată de cultura materială a populației cu care a venit în contact.

Făcând abstracție de elementele străine pătrunse pe teritoriul geto-dacic, a existat în acest timp o unitate în cadrul culturii materiale autohtone, evidențiată printr-o continuitate atât în ceea ce privește condițiile de viață, cât și tradiționalismul în cultura materială.

Astfel, începând din secolul al II-lea î.d.Hr., nenumăratele descoperiri de pe teritoriul României, inclusiv acelea din Moldova, ne dovedesc că fierul, unul din principalele elemente caracteristice ale acestei epoci, a devenit un mijloc de producție comun, fiind folosit din abundență pe întreg teritoriul Daciei.

Se știe că descoperirea procedeeleor de obținere a metalelor și utilizarea acestora pentru producerea uneltelor și a diverselor obiecte de întrebuințare curentă, a avut o importanță covârșitoare pentru dezvoltarea societății antice.

Pe teritoriul Daciei, fierul a început a fi întrebuințat pe scară largă pentru producerea uneltelor necesare agriculturii și meșteșugurilor din prima jumătate a secolului al III-lea î.d.Hr. De atunci apar principalele unelte din fier din ramurile de bază ale vieții economice, de atunci înainte se înmulțesc și se diversifică produsele din acest metal și, nu întâmplător, tot de atunci începe acea dezvoltare rapidă a societății dacice care avea să creeze premisele necesare apariției statului dac.

În bogata așezare getică de la Poiana, jud. Galați, una din stațiunile arheologice mai bine cercetate, s-a putut observa, în straturile superioare, înmulțirea uneltelor din fier, începând cu secolul al III-lea î.d.Hr. În alte stațiuni, atât din afară cât și din interiorul arcului carpatic, s-au descoperit numeroase unelte din fier, reprezentând o gamă variată de forme, cu întrebuințări în diferite domenii de activitate: agricultură, meșteșuguri, la care se adaugă arme și obiecte de podoabă.

Dintre produsele de fier dacice, multe au analogii în lumea celtică, în mediul grecesc și în Imperiul roman. Dacia, prin însăși poziția ei geografică se afla în contact permanent cu lumea grecească, apoi celtică și romană, așa încât exercitarea unor atari influențe în cultura materială a geto-dacilor este perfect explicabilă. În legătură cu aceasta, putem vorbi cu certitudine despre o preluare selectivă, adesea doar a tipurilor perfecționate și despre integrarea lor în ansamblul dezvoltării tradiționale, ceea ce subliniază din nou originalitatea civilizației geto-dacice.

Data fiind împrejurarea că ocupația principală a geto-dacilor o constituia de foarte multă vreme agricultura, este firesc ca randamentul acesteia să fie condiționat de înmulțirea și perfecționarea uneltelor agricole. Plugul prevăzut cu brăzdar și cuțit din fier, atestat la geto-daci în secolul al II-lea î.d.Hr., preluat după câte se pare de la tracii sud-dunăreni și mai puțin de la celți, alături de seceri, coase, sape, săpăligi, lucrate și ele din fier, dovedesc că în domeniul uneltelor agricole se făcuse un salt deosebit de important, ceea ce a avut drept consecință creșterea producției agricole. Este de remarcat în această direcție, descoperirea depozitelor de la Oniceni și Negri din jud. Bacău, care conțineau în total 335 bare din fier, în forma brăzdarelor de plug celtice și de la Lozna, jud. Botoșani, în care

se aflau 14 seceri, 4 coase și 2 cosoare. La acestea se adaugă și relativ multiplele piese din așezări, mai ales de la Poiana, Răcătău și Brad.

Dar uneltele de fier nu se foloseau numai în agricultură.

Varietatea unor astfel de unelte descoperite în așezări geto-dacice sau în depozite, cum este acela de la Lozna, format în afară de unelte agricole și din nicovale, ciocane, topoare, dălți, pile, menghini, sfredede, burghie și altele, ilustrează o îndeletnicire deosebit de prețuită în acea vreme, aceea a fierăriei. Toate aceste unelte se datează în perioada mijlocie a celei de a doua epoci a fierului, când începuse să se afirme pentru prima dată în răsăritul Europei statul dac.

În același timp, numărul mare de unelte de acest fel, descoperite la periferia lumii geto-dacice, ca și existența unor așezări din aceeași perioadă în spațiile învecinate, care, deși fiind în zona de ocupație bastarnică, cunosc o mare abundență de material autohton, fac dovada că cele câteva elemente bastarnice sau celtice, din cadrul culturii materiale din unele așezări, nu ilustrează și o supremație economică uniformă în întreaga arie a culturii Poienești-Lucașeuca.

S-a remarcat, de asemenea, în nivelurile mai vechi din așezările geto-dacice întărite de la Brad și Răcătău, unde bastarnii n-au fost identificați, un mare număr de unelte de utilitate casnică, lucrate probabil în ateliere locale, fără să excludem însă și posibilitatea ca unele din ele să fi fost procurate din lumea celtică, sud-tracică ori cea greco-romană. Numărul mare al uneltelor din fier folosite în metalurgie, la prelucrarea lemnului sau în orfevrărie, dovedește că comunitățile getice din estul Carpaților nu au fost cu nimic mai prejos față de alte centre metalurgice autohtone.

Același lucru se constată și cu privire la meșteșugul olăritului, care s-a specializat bazat pe roata olarului, una din marile invenții ale celei de a doua epoci a fierului.

În toate așezările geto-dacice, fie ele mai mari sau mai mici, întărite cu val și șanț sau neîntărite, s-a descoperit întâmplător sau pe calea săpăturilor sistematice o impresionantă cantitate de ceramică lucrată la roată.

Pe parcursul secolului al II-lea î.d.Hr. producerea ceramicii la roată se generalizează, iar meșteșugul olăritului va lua o deosebită dezvoltare. Apariția ceramicii lucrate la roată nu se leagă nemijlocit nici de așezarea în spațiul geto-dacic a grecilor, nici a tracilor sau celților, fără să negăm prin aceasta influențele pe care le-au exercitat toți aceștia asupra dezvoltării olăritului la geți. Ceramica lucrată în noua tehnică, apărută după cum am amintit pe parcursul secolului al IV-lea î.d.Hr. și generalizată în secolul al II-lea, nu exclude ceramica lucrată cu mâna în formele tradiționale, care au fost transpuse și la roată.

Prin aceasta, ceramica getică, lucrată în noua tehnică, se deosebește substanțial de ceramica altor neamuri, în special de cea celtică, împrumuturile în acest domeniu referindu-se în cea mai mare parte doar la procedee tehnice, cum ar

fi ornamentele lustruite sau pictura în stil geometric din perioada clasică a civilizației geto-dacice.

Vestițiile scoase la lumină de pe întreaga arie de locuire geto-dacică ne arată că, la sfârșitul secolului al II-lea î.d.Hr., cultura geto-dacică era deplin formată. Dezvoltarea forțelor de producție a adus după sine o sporire considerabilă a populației, după cum o dovedește creșterea numerică a așezărilor, mai ales în sudul Moldovei, pe valea Siretului inferior și în jurul arcului carpatic. Multe din aceste așezări sunt fortificate și aglomerate pe un spațiu restrâns, de tip oppidan, fiind, fără îndoială, centre economice, militare, politice și religioase ale unor triburi sau uniuni de triburi.

Înmulțirea importurilor și intensificarea legăturilor comerciale, a atras după sine necesitatea emiterii de către geto-daci a unei monede proprii, după ce la început fuseseră folosite monedele grecești și macedonene.

O intensificare deosebită a circulației monetare mai ales a emisiunilor geto-dacice, s-a constatat în a doua jumătate a secolului II î.d.Hr. Ariile de răspândire ale tipurilor monetare getice, conturează existența și a unor centre reprezentând uniuni de triburi mai mari, care emiteau curent astfel de monede.

Un astfel de centru a fost identificat în sudul Moldovei unde Vasile Pârvan a localizat uniunea de triburi a siensilor, caracterizat de asemenea și printr-o intensă circulație monetară.

În cadrul acestor formațiuni sociale (triburi sau uniuni de triburi), au fost emise variante regionale ale monedelor geto-dacice, în condițiile unei activități mai intense de schimb, pentru care erau insuficiente monedele grecești sau macedonene.

La rândul ei, moneda autohtonă, în secolul I î.d.Hr., odată cu transformările pe plan economic, social și politic din Dacia, este înlocuită cu moneda romană (denarul republican) a cărei folosință se va generaliza acum prin schimburi intense de mărfuri.

În condițiile economice din cea de a doua epocă a fierului din spațiul carpato-dunărean, în urma progreselor din domeniul forțelor de producție, relațiile gentilice patriarhale vor continua să se dezvolte, cristalizându-se formațiunea socială următoare, etapă în procesul de desrămare a vechii orânduiri, care face trecerea către apariția statului dac.

Les régions est-carpatiques de la Roumanie aux Ve-IIe s. av. J.-C.

Considérations générales et répertoire archéologique

Résumé

L'étude du matériel archéologique des habitats des Ve-IIe siècles av.J.-C. de la zone est-carpatique de la Roumanie (matériel provenant de fouilles systématiques et de recherches de surface, à qui on ajoute le matériel provenant des nécropoles, dont la plupart sont explorées partiellement) a créé la possibilité d'avoir une vue d'ensemble sur la culture matérielle de ce territoire, antérieure à la période des premières migrations germaniques. A l'intérieur de la période de transition au second âge du Fer, on peut mettre en évidence, à l'état actuel des recherches, quelques étapes et *facies* locales en tenant compte des particularités de la culture géto-dacique, de la pénétration des objets d'importation ainsi que des commencements des imitations.

Dans une première étape on peut inclure les habitats où prédominent les éléments caractéristiques du premier âge du Fer et où on atteste la pénétration des premiers produits du Sud aux VIe-IVe s.av.J.-C. qui marquent les commencements des contacts entre les autochtones et les Grecs. Dans le territoire situé entre les Carpates et le Prut, les plus anciennes trouvailles de ce type sont celles de Stâncești (amphores de Chio), de Barboși (*lekythoi*), de Frumușița, de Bârboasa, de Ruginești (*kylikes*), de Poiana (amphores, *kylikes*) et de Curteni (coupe ionienne).

L'extension de l'influence politique et économique de l'état macédonien vers le Nord a contribué à l'ouverture des nouvelles voies de contact avec le Sud. Dans le cadre de ce processus on peut déterminer le début d'une nouvelle étape, caractérisée par l'intensification et la permanence des rapports avec le monde grec et surtout avec celui sud-thracique. À cette étape on observe le développement des grands habitats (Zimnicea et Alexandria au Sud, Cotnari, Stâncești-citadelle II, Băiceni-Cetățuie, Bunești-Averești, Fedești etc.) et l'apparition d'un grand nombre d'habitats civils autour de ceux fortifiés. Dans le IVe couche de Poiana, dans la citadelle de Bunești et dans d'autres lieux on utilise des fibules de type thracique qui représentent une variante carpato-balkanique du type Certosa. Tenant compte de sa large diffusion dans les complexes gétiques, Radu Vulpe a dénommée cette variante "fibules gétiques". Dans les habitats de Curteni, de Corni, de Poiana, etc., dans quelques nécropoles (Slobozia, Recea) et dans la tombe au tumulus de Băiceni, au cours du rituel on utilisait des vases faits au tour qui présentent des correspondances avec les nécropoles contemporaines du Sud (surtout avec celles de Dobroudja et de Zimnicea) et avec d'autres complexes du Nord du Danube.

Toujours à cette étape, à côté des produits céramiques, au Nord du Danube pénètrent de nombreuses monnaies des villes grecques ouest-pontiques et des émissions des rois macédoniens. C'est aussi la période quand les éléments celtiques commencent à pénétrer au Nord et au centre de la Moldavie. L'apport de Celtes ne peut pas être éludé dans un processus si complexe; bien qu'ils n'aient pas joué le rôle principal à cette étape dans ce territoire ils ont stimulé la structure interne, contribuant à son parachèvement.

La caractéristique principale de cette deuxième étape est donnée par les habitats-citadelles, assez nombreux, situés à l'Est des Carpates, surtout le long du Prut. La manière dont ils sont aménagés nous fait supposer l'existence des grands et assez actifs centres politico-administratifs, religieux, où résidaient les chefs de tribus dont l'autorité s'étendait sur la population des habitats non-fortifiés qui gravitaient autour de ceux-ci. Sous cette autorité on a pu accumuler des produits pour l'échange, qui, entrés dans le circuit commercial, ont eu comme conséquence, entre autres, l'apparition des émissions monétaires locales à côté de celle étrangères de large circulation.

Aux IIIe-IIe s.av.J.-C. aussi au Nord de cette région (où les premiers groupes migrants commencent à s'établir) qu'au Sud (où ceux-ci ne sont pas attestés), les produits d'importation constituent un témoignage des liaisons traditionnelles entre la population autochtone et le monde grec.

Dans les conditions de l'intégration du milieu culturel hallstattien tardif dans le processus d'évolution de la structure économique on aboutit à une production de niveau élevé, caractéristique à l'époque La Tène. Ainsi, comme au cours du IVe s.av.J.-C., il y avait une production artisanale fondée sur les outils en fer, comme on procurait à large échelle de la poterie faite au tour et comme on utilisait la monnaie comme moyen d'échange, on se trouve, aussi en ce qui concerne l'espace carpatique, en plein déroulement du seconde âge du Fer. La période des IIIe-IIe s.av.J.-C. est considérée toujours une phase de développement de la civilisation géto-dacique. Cette période a été incluse par différents auteurs qui ont étudié l'époque La Tène dans la deuxième phase de celle-ci, d'après les chronologies classiques.

Les découvertes archéologiques nombreuses de derniers 50 ans ont créé la possibilité de préciser, à côté des traits qui caractérisent la civilisation autochtone des Géo-Daces, quelques caractéristiques qui définissent plus clairement les éléments spécifiques aux populations étrangères avec lesquelles les Géo-Daces sont entrés en contact.

Du point de vue ethno-culturel, le territoire est-carpatique a connu une situation à part par rapport au reste de la Dacie. À la fin du IIIe s.av.J.-C., au Nord de cette zone s'établirent les Bastarnes qui, durant 150 ans, ont vécu ensemble avec les autochtones et dans une certaine mesure, ont imposé leur suprématie politique dans une zone assez étendue, entre les Carpates Orientales et le Moyen-Dniestr.

Maintenant, on peut parler d'un certain décalage économique entre les régions méridionales, qui connaissent une évolution semblable à celles de Transylvanie et du Bas-Danube, et le centre et le Nord de la Moldavie où on observe un certain relâchement de l'essor économique par rapport à la période antérieure, de la pénétration des Bastarnes.

Dans la situation politique trouble, provoquée par ces mouvements de populations et par les guerres, devenues une "occupation rentable" pour l'aristocratie locale, la civilisation géto-dace conserve son individualité, n'étant pas influencée par la culture matérielle de la population avec laquelle celle-ci fût entrée en contact.

Excepté les éléments étrangers pénétrés sur le territoire géto-dacique, il y avait ce temps-là une unité de la culture matérielle autochtone, comme il résulte de la continuité des conditions de vie et du traditionalisme de la culture matérielle.

Ainsi, à partir du IIIe s.av.J.-C., de nombreuses trouvailles faites sur le territoire de la Roumanie, y compris en Moldavie, nous montrent que le fer, l'un de principaux éléments caractéristiques de l'époque, est devenu un moyen de production commun, étant utilisé abondamment sur tout le territoire de la Dacie.

On sait que l'invention des procédés pour obtenir des métaux et l'utilisation de ceux-ci pour fabriquer des outils et des objets divers d'usage commun ont joué un rôle très important pour le développement de la société antique.

Sur le territoire de la Dacie, le fer commence à être utilisé pour fabriquer les outils nécessaires à l'agriculture et aux métiers à partir de la première moitié du IIIe s.av.J.-C. Depuis apparaissent les principaux outils en fer des branches de base de la vie économique, depuis augmentent et se diversifient les produits en fer et depuis la société dacique commence à se développer, ce qui a contribué à la création des prémisses nécessaires de l'apparition de l'état dace.

Dans le riche habitat de Poiana, dép. de Galați, l'une des stations mieux explorées, on a pu observer, dans les couches supérieures, l'augmentation des outils en fer à partir du IIIe s.av.J.-C. Dans d'autres stations de l'intérieur et de l'extérieur de l'arc carpatique on a mis au jour de nombreux outils en fer, ayant une variété considérable de formes, utilisés dans divers domaines d'activité (agriculture, métiers), des armes et des parures.

Beaucoup de produits en fer daciques présentent des correspondances dans le monde celtique, dans les milieux grecs et dans l'Empire Romain. Même par sa position géographique, la Dacie se trouvait en contact permanent avec le monde grec et puis avec les mondes celtique et romain; par conséquent, leurs influences sur la culture matérielle des Géo-Daces sont parfaitement expliquables. On peut parler d'une assimilation sélective, souvent seulement des types perfectionnés, et de leur intégration dans l'ensemble du développement traditionnel, ce qui met en relief de nouveau l'originalité de la civilisation autochtone. Tenant compte du fait que

l'occupation principale des Géo-Daces était depuis longtemps l'agriculture, il est logique que la production de celle-ci soit conditionnée par l'augmentation et par le perfectionnement des outils agricoles. La charrue à soc et à couteau en fer, attestée chez les Géo-Daces au IIe s.av.J.-C., provenant, semble-t-il, plutôt des Thraces sud-danubiens que des Celtes, à côté des faucilles, des faux, des pioches, des serfouettes, fabriquées elles aussi en fer, prouvent que dans le domaine des outils il fût fait un saut particulièrement important, ce qui a eu pour conséquence l'augmentation de la production agricole. Il est à remarquer la découverte des dépôts de Oniceni et de Negri (dép. de Bacău) qui comptaient au total 335 barres en fer (ayant la forme des socs celtiques) et de Lozna (dép. de Botoșani) qui comptait 14 faucilles, 4 faux et 2 serpes.

Mais les outils en fer étaient utilisés non seulement dans l'agriculture. La variété de ces outils mis au jour dans les habitats géto-daciques et dans des dépôts (comme celui de Lozna, composé des outils agricoles, mais aussi des enclumes, des marteaux, des haches, des ciseaux, des limes, des étaux, des perçoirs, des vrilles, etc.), illustre la ferronnerie, un métier particulièrement apprécié ce temps-là. Tous ces outils datent de la période moyenne du second âge du Fer, quand à l'Est de l'Europe commence à s'affirmer pour la première fois l'état dace.

En même temps, le grand nombre d'outils de ce type, mis au jour à la périphérie du monde géto-dacique, et l'existence de quelques habitats de la même période dans des territoires voisins qui, bien que situés dans la zone d'occupation bastarne, connurent une grande abondance du matériel autochtone, prouvent que les quelques éléments bastarnes ou celtes mis en évidence dans certains habitats n'illustrent pas une suprématie économique uniforme dans l'aire tout entière de la culture Poieniști-Lucașeuca.

En ce sens, il faut préciser que dans les niveaux plus anciens des habitats daciques fortifiés de Brad et de Răcătău, où les Bastarnes ne furent pas identifiés, on a observé bon nombre d'outils d'usage ménager, fabriqués probablement dans des ateliers locaux; mais on n'exclue pas la possibilité que quelques-uns soient procurés du monde celtique, sud-thrace ou gréco-romain. Le grand nombre des outils en fer utilisés en métallurgie, au travail du bois ou en orfèvrerie prouvent le fait que les communautés gétiques de l'est de Carpatés n'avaient pas un niveau plus bas par rapport aux autres centres métallurgiques autochtones.

Ce jugement est valable aussi en ce qui concerne la poterie spécialisée ayant à base le tour du potier, l'une de grandes inventions du second âge du Fer.

Il est à remarquer que dans tous les habitats géto-daciques, plus grands ou plus petits, fortifiés de *vallum* et de fossé ou non-fortifiés, on a découvert, par hasard ou par suite de fouilles systématiques, une quantité impressionnante de poterie faite au tour.

Au cours du IIIe s.av.J.-C., la fabrication de la poterie faite au tour se généralise et la poterie connaît un développement remarquable. L'apparition de la poterie faite au tour ne peut pas être mise en relation directement avec l'établissement, sur le territoire géto-dacique, des Grecs, des Thraces ou des Celtes; mais cela ne signifie pas que nous nions les influences exercées par ceux-ci sur le développement de la poterie chez les Gètes. La poterie fabriquée en cette technique nouvelle, parue au cours du IVe s.av.J.-C. et généralisée au IIe s. n'exclue pas la poterie faite à la main qui conserve les formes traditionnelles, qui se retrouvent d'ailleurs aussi sur la poterie faite au tour.

C'est par ce trait que la poterie gétique, faite selon cette nouvelle technique, diffère substantiellement de la poterie d'autres ethnies; les emprunts dans ce domaine se réfèrent pour la plupart seulement aux procédés techniques (ornements polis ou peinture en style géométrique de la période classique de la civilisation géto-dace).

Les vestiges mis au jour dans l'aire d'habitation géto-dacique tout entière montrent qu'à la fin du IIe s.av.J.-C., la culture géto-dacique était pleinement constituée. Le développement des forces de production a mené à l'augmentation considérable de la population, comme il résulte de l'augmentation du nombre des habitats surtout au sud de la Moldavie (la vallée du Bas Siret) et autour de l'arc carpatique. Beaucoup de ces habitats sont fortifiés et concentrés sur un territoire restreint (de type des *oppida*), étant, sans doute, des centres économiques, militaires, politiques et religieux de quelques tribus ou des unions de tribus.

L'augmentation des produits d'importation et l'intensification des relations commerciales a mené, après l'utilisation, au début, des monnaies grecques et macédoniennes, à la nécessité que les Gêto-Daces aient leur propre monnaie. Au cours de la seconde moitié du IIe s.av.J.-C. on constate une intensification remarquable de la circulation monétaire, surtout des émissions géto-daciques. Les aires de diffusion des types monétaires géto-daciques suggèrent l'existence de quelques centres représentant des unions des tribus plus grandes qui émettaient couramment des monnaies. Un tel centre a été identifié au sud de la Moldavie où Vasile Pârvan a localisé l'union des tribus des *Siensoi*, caractérisée, elle-aussi, par une circulation monétaire intense. À l'intérieur de ces formations sociales (tribus ou unions de tribus) on a émis des variantes régionales des monnaies géto-daciques dans les conditions d'une activité d'échange plus intense qui rendait insuffisantes les monnaies grecques et macédoniennes. À son tour, la monnaie autochtone, à la suite des transformations sur le plan économique, social et politique subies par la Dacie, fût remplacée par la monnaie romaine (deniers républicains) dont l'utilisation se généralise maintenant par des échanges intenses de produits.

Dans les conditions économiques du second âge du Fer dans l'espace carpato-danubien, à la suite des progrès enregistrés dans le domaine des forces de

production, les relations patriarcales au niveau des gents continuent à se développer, ce qui a mené à la cristallisation de la formation sociale de la démocratie militaire, la dernière étape du processus de dissolution de l'organisation de la commune primitive qui fait le passage vers l'étape de l'apparition de l'état dace.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Découvertes archéologiques des VIe-IIe siècles av.J.-C. sur le territoire est-carpatique de la Roumanie.

Fig. 2. Découvertes grecques à l'est des Carpates.

Fig. 3. Découvertes celtiques à l'est des Carpates.

Fig. 4. Plan général des fortifications de Stâncești (1) et de Cotnari (2).

Fig. 5. Plan général des fortifications de Brăhășești (1) et de Moșna (2).

Fig. 6. Plan des fortifications de Cîndești (1) et de Merești (2).

Fig. 7. Plan général des établissements de Poiana (1) et de Brad (2).

Fig. 8. Profils de vallums et de fosses de rempart de la citadelle II de Stâncești (A) et de Moșna (B).

Fig. 9. Profil d'est de la fosse de rempart de Brăhășești et de vallum II de l'établissement de Arsura.

Fig. 10. Plans et profils des fosses de rempart des secteurs "Măgura" et "Valul ars" de l'établissement fortifié de Ibănești. (ap. P. Șadurschi).

Fig. 11. Plan des fouilles de Corni-Huși; 1, cendre; 2, restes des torchis; 3, vases entiers; 4, âtre; 5, restes d'âtre; 6, fragments céramiques; 7, verger.

Fig. 12. Habitations enfouies et de surface de Băiceni-Mlada (1), Budeni (2) et Șorogari (4); 1, sol végétal; 2, niveau des VIe-VIIe siècles apr. J.-C.; 3, niveau Latène; 4, sol brun; 5, sol vierge; 6, pierres; 7, charbon; 8, âtre; 9, fragments céramiques.

Fig. 14. Outils en fer du dépôts de Lozna (1-5, 7), de Bunești (6) et de Poiana (8).

Fig. 15. Mandrins, ciseaux et poinçons de l'établissement géto-dacique trouvés à Poiana.

Fig. 16. Fourchette (1), tenailles (3-4, 6, 9), pincette (12), manches (5, 11, 17), briquets (13-14) et autres outils en fer découverts à Poiana.

Fig. 17. Outils agricoles en fer découverts à Poiana (1-2), Bâtca Doamnei (3), Miorcani (4), Oniceni (5), Negri (7) et Lozna (8-9). (3, 7, d'après N. Gostar et M. Babeș).

Fig. 18. Outils agricoles en fer trouvés à Corni-Huși (1-2), Poiana (3, 7) et Lozna (4-6, 8-9).

Fig. 19. Outils en fer trouvés à Bunești (1-2), Poiana (3-5) et Lozna (6). (1-2, d'après V. V. Bazarciuc).

Fig. 20. Divers objets en fer mis au jour à Poiana (1-6), Brad (7), Botoșana (8), et Bunești (9). (7 et 9 d'après V. Ursache et V. V. Bazarciuc).

Fig. 21. Clous et gros clous de l'établissement de Poiana.

Fig. 22. Couteaux trouvés à Poiana (1, 5, 10), Lozna (2-4), Cucorăni (6), Botoșana (7), Curteni (8) et Ciurea (9). (d'après C. Iconomu).

Fig. 23. Harpons (10, 13, 20-23), hameçons (2, 8, 17), brique de montage (16), agrafe de montage et autres objets en fer de l'établissement de Poiana.

Fig. 24. Outils en os et ivoire (4) de Poiana (1-7, 11-12) et de Cucorâni (8-10).

Fig. 25. Vases travaillés à la main, de Poiana (1), de Stâncești (5) et de Slobozia (2-4, 6-9). (2-8, d'après A. Florescu et C. Buzdugan).

Fig. 26. Vases travaillés à la main de la nécropole du Strahotin. (d'après P. Șadurschi).

Fig. 27. Vases travaillés à la main de l'établissement de Poiana.

Fig. 28. Vases travaillés à la main de Corni-Huși (1-4) et Cucorâni (5).

Fig. 29. Vases travaillés à la main de Bunești (1, 3), Mălușteni (2), Poiana (5, 7), Răcătău (6, 8) et Brăhășești (4). (d'après V. V. Bazarciuc, V. Căpitanu, M. Brudiu et P. Păltânea).

Fig. 30. Vases travaillés à la main de Poiana.

Fig. 31. Vases fragmentaires travaillés à la main de Cucorâni (1, 3, 6), Ciurea (2, 4) et Botoșana (5).

Fig. 32. Écuellen et soupières travaillées à la main découvertes à Poiana (1, 6-8), Corni-Huși (2) et Strahotin (3-5, 9). (3-5, 9 d'après P. Șadurschi).

Fig. 33. Écuellen et soupières travaillées à la main trouvées à Frumușița (1), Stâncești (2-3), Slobozia (4-7), Poiana (8-9), Răcătău (10), Brad (11) et Corni-Huși (12). (d'après M. Petrescu-Dîmbovița, A. Florescu, C. Buzdugan, V. Căpitanu et V. Ursache).

Fig. 34. Écuellen et soupières travaillées à la main de Brăhășești (1-2) et Poiana. (1-2 d'après M. Brudiu et P. Păltânea).

Fig. 35. Écuellen et soupières travaillées à la main de Botoșana (1), Cucorâni (2-4, 6), Ciurea (5) et Poiana (7-8).

Fig. 36. Vases à fruits travaillés à la main de Poiana (1, 3), Lozna-Hlibicioc (2, 4-5, 8), Corni-Huși (7) et Cucorâni (6, 9).

Fig. 37. Cruches travaillées à la main de Poiana (1-3, 5-6) et Frumușița (4). (4 d'après M. Petrescu-Dîmbovița).

Fig. 38. Cruches travaillées à la main de Poiana (1-9), Strahotin (10, 12) et Brăhășești (11). (10-11 d'après P. Șadurschi, M. Brudiu et P. Păltânea).

Fig. 39. Pots et cruches travaillés à la main de Poiana (1-3, 5-6) et Brad (4). (4 d'après V. Ursache).

Fig. 40. Tasses travaillées à la main (1, 3, 5) et au tour (2, 4, 6) de Poiana.

Fig. 41. Tasses travaillées à la main de Poiana (1-6), Bohotin (7), Botoșana (8) et Cucorâni (9).

Fig. 42. Écuellen et soupières travaillées au tour de Corni-Huși.

Fig. 43. Coupe et écuellen travaillées au tour de Corni-Huși.

Fig. 44. Passoires travaillées à la main (3-4) et au tour (1-2, 5-6) de Corni-Huși (2-5) et Poiana (1, 3-4, 6).

- Fig. 45. Tasse "dacique" travaillées à la main de Poiana.
- Fig. 46. Tasse travaillées au tour de Poiana.
- Fig. 47. Céramique celtique découverte à Glăvănești (1-2, 5, 7), Ciurea (3), Mitoc (8), Lozna-Hlibicioc (4, 6), Botoșana (9, 11) și Zvoriștea (10). (10 d'après M. Ignat).
- Fig. 48. Céramique bastarniques découverte à Lozna-Hlibicioc (1-2, 5-6) et Botoșana (3-4).
- Fig. 49. Céramique bastarniques découverte à Poienești (1-2, 6), Buhăiești (3), Budeni (4-5), Curteni (7-8). (1-2, 6 d'après R. Vulpe).
- Fig. 50. Fusaïoles avec l'ornement découverte à Poiana.
- Fig. 51. Divers objets en terre brûlé découvertes à Botoșana (1-2, 4, 6), Poiana (3, 5) et Cucorâni (7-9).
- Fig. 52. Polisseurs en terre brûlée (1-4, 7-10) et en pierre trouvés à Poiana.
- Fig. 53. Chenets en terre brûlée découverte à Poiana.
- Fig. 54. Chenets en terre brûlée découverte à Poiana.
- Fig. 55. Chenets en terre brûlée découverte à Lozna (1-2, 5), Botoșana (3) et Ciurea (4).
- Fig. 56. Petites lampes en terre travaillées à la main trouvées à Poiana.
- Fig. 57. Idoles anthropomorphes trouvées à Poiana (1), Băiceni-Mlada (2, 8), Corni-Huși (3, 5-7), Murgeni (4, 9), Podu-Turcului (10) et Dănești (11). (2, 8 d'après A. László, 4, 9 d'après G. Coman, 11 d'après E. Zaharia).
- Fig. 58. Idoles zoomorphes trouvées à Botoșana (1, 5), Băiceni-Mlada (2, 4), Cucorâni (3), Corni-Huși (6) et Poiana (7). (2, 4 d'après A. László).
- Fig. 59. Fibules traces mises au jour à Poiana.
- Fig. 60. Fibules traces découvertes à Poiana et Bunești (7).
- Fig. 61. Fibules, bracelets et collier découverts à Epureni (1-6), Murgeni (7-8) et Clipicești (9). (d'après G. Coman et I. Mitrea).
- Fig. 62. Fibules Latène moyenne de Poiana.
- Fig. 63. Fibules Latène moyenne et bracelet de Costâna (1), Poienești (2-3, 5-6, 9, 11), Dănești (4), Poiana (7-8, 12), Cucuteni-Cetățuia (10), Sadoveni (13), Hăbășești (14), Horodiștea (15) et Glăvănești (16).
- Fig. 64. Fibules Latène tardif de Trușești (1), Ichimeni (4), Poiana (3, 11, 15), Cucuteni-Cetățuia (2, 8, 10), Lozna-Hlibicioc (14, 17, 19), Bunești (5-7, 12-13), Căbești (16), Cucorâni (18) et Răducăneni (21).
- Fig. 65. Bracelets en bronze découverts à Poiana.
- Fig. 66. Boucles d'oreilles, anneaux, pendentif en bronze, boucle de ceinture en fer et perles en verre trouvées à Poiana.
- Fig. 67. Pointes de lance en fer de Fedești (1), Răcățău (2), Botoșana (3, 5, 7), Lozna (4) et Budeni (6).

Fig. 68. Pointes de flèche épée et pointe de lance de Murgeni (1-4, 12, 14), Băiceni (5), Poiana (6-10), Cucorăni (11), Stâncești (13, 16-18, 20) et Poienești (15).

Fig. 69. Supports et pointes de lance de Bunești (1-7, 9-11) et Curteni (8). (d'après V. V. Bazarciuc et C. Iconomu).

Fig. 70. Pièces d'harnachement de Trușești (1, 3-4, 7, 9-11), Lozna (2, 8, 12), Ichimeni (5) et Brad (6).

Fig. 71. Éperons en fer (1-3, 5-9) et en bronze (4) de Borniș (3) et Poiana (1-2, 4-9). (3 d'après R. Popovici).

Cap. XI. REPERTORIUL DESCOPERIRILOR DIN SECOLELE V-II Î.D.HR. DE PE TERITORIUL EST-CARPATIC AL ROMÂNIEI

1. ALBIȚA, com. Râșești, jud. Vaslui, pct. "La cariera de nisip".

Cercetări de teren, în apropierea clădirii vămii, prin care s-au descoperit urmele unei așezări geto-dacice din secolele IV-II î.d.Hr.. În muzeul de istorie din Huși se păstrează o cană lucrată cu mâna din pastă poroasă amestecată cu cioburi pisate. Material inedit.

2. ALDEȘTI, com. Aldești, jud. Galați, pct. "Cojocari".

Cercetări de teren. Pe terasa de pe ambele maluri ale pârâului Aldești, la sud-vest de sat s-au descoperit resturi ceramice geto-dacice de epocă Latène.

Cf. *Așezări din Moldova.*, p. 338.

3. ALEX. I. CUZA, com. Alex. I. Cuza, jud. Iași, pct. "Țarina de Jos".

Cercetări de teren. Ceramică geto-dacică din secolele II-I î.d.Hr.

În pct. "Pe Holm" ceramică din secolele III-II î.d.Hr. și un fragment de amforă grecească cu un semn incizat.

Cf. *Repertoriu, Iași*, I, p.29, fig.15/4.

4. ANDRIEȘENI, com. Andrieșeni, jud. Iași, pct.1, "Tarlaua lângă sat";

2, "Hîrtop I"; 3, "La iaz". Cercetări de teren prin care s-au identificat așezări din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Repertoriu, Iași*, I, p. 35, fig.15/10, 16; 16/27; 17/1

5. ARMĂȘOAIA, com. Pungești, jud. Vaslui, pct."Speia".

Cercetări de teren. Resturi ceramice dintr-o așezare din perioada de trecere de la prima la cea de a doua epocă a fierului.

Cf. G.Coman, 1980, p.218

6. ARONEANU, com. Aroneanu, jud. Iași, "La nord-vest de sat" și "La sud de pădurea Aroneanu". Cercetări de teren. Fragmente sporadice dintr-o așezare de epocă Latène.

Cf. *Repertoriu, Iași*, I, p. 40.

7. ARSURA. com. Arsura, jud. Vaslui, pct. "Mogoșești".

Sondaj arheologic, 1964. Așezare geto-dacică fortificată cu val de pământ și șanț, dublat în partea de sud-est cu un alt val, prevăzut cu embleton de piatră și palisadă, care delimitează o a doua incintă. În ambele incinte s-au descoperit vestigii din cea de a doua epocă a fierului constând din resturi de locuințe, ceramică și diferite obiecte. În incinta a doua se aflau fragmente de vase bastarnice și grecești (amfore de Rhodos și Cos).

Cf. S. Teodor, *Materiale*, X, 1973, p. 54, fig. 1-5.

8. FLORENI, com. Murgeni, jud. Vaslui, pct. "Dealul Cioranilor".

Cercetări de teren. Numeroase fragmente de vase dintr-o așezare geto-dacică din secolele IV-II î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 357.

9. BARBOȘI, mun. Galați, jud. Galați, pct. "Gherghina" (Tirighina).

Săpături arheologice și descoperiri fortuite, 1884. Șase *lekynthoi* (secolul V î.d.Hr.) precum și monede din Histria, Dyrrhachium și Apollonia. Așezarea geto-dacică a fost intens locuită în secolele I î.d.Hr.-II d.Hr.

Cf. C. Schuchardt, în *AEM*, IX, 1885, p. 227; V. Pârvan, în *BSH*, X, 1923, p. 23-47; N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, 1969, p. 34; idem, *Apulum*, V, 1965, p. 145; S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei*, I, 1982; B. Mitrea, în *Dacia*, NS, XXV, 1981, p. 382.

10. BĂCEȘTI, com. Băcești, jud. Vaslui, pct. "Piscul Corhana".

Cercetări de teren. Resturi de locuire din epoca geto-dacică constând din fragmente de vase lucrate cu mâna din pastă grosieră.

Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Bold, M. Dinu, în *AȘUIași*, III, 1, 1955, fasc. 1-2, p. 15.

11. BĂICENI, com. Curtești, jud. Botoșani, pct. "Malul Iazului".

Cercetări de teren prin care s-a identificat o așezare geto-dacică de la începutul celei de a doua epoci a fierului.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 228.

12. BĂICENI, com. Cucuteni, jud. Iași, pct. "Cetățuia", "Mlada", "Laiu".

În timpul cercetării așezării neolitice de pe "Cetățuia" s-au descoperit trei fibule celtice din bronz de schemă Dux, Latène B₂ și C₁, vârfuri de săgeți din bronz "scitice", sule din fier și ceramică geto-dacică cu decor din brâu și apucători. În anul 1959 pe culmea "Laiu" s-a descoperit un tezaur din aur din secolul IV î.d.Hr.. În punctul "Mlada" situat tot pe culmea Laiu s-a cercetat prin săpături, o așezare cu două niveluri de locuire din secolele IV-II î.d.Hr.. În apropiere se află patru morminte tumulare din secolele V-IV î.d.Hr. din care unul princiar. Ceramică aparținând unei așezări geto-dacice s-a adunat și din locul "Bogdăneasa".

Cf. H. Schmidt, *Cucuteni*, 1932, p. 45, 63, pl. 30/17, 18, 20, 21; A. László, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 65-90, fig. 14-16, 19; M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, în *Dacia*, NS, XIX, 1975, p. 105-124; M. Dinu, în *CI*, XIV-XV, 1983-1984, p. 127-130; *Repertoriu*, Iași, I, p. 107-114.

13. BĂLĂCEANA, com. Ciprian Porumbescu, jud. Suceava.

Descoperire întâmplătoare. Mai multe fragmente ceramice din pastă fină de culoare neagră și grosiere cu suprafața barbotinată, toate având buzele fațetate s-au descoperit la est de sat, la fostele grajduri. Material inedit la muzeul de istorie Suceava.

14. BĂLȚAȚI, com. Bălțați, jud. Iași, pct. "Cantonul CFR, nr. 38-39".
Cercetări de teren. Resturi ceramice din perioada de trecere spre a doua epocă a fierului și fragmente de amfore grecești.
Cf. *Repertoriu Iași*, I, p. 45, fig. 16/51.
15. BĂRBOASA, com. Oncești, jud. Bacău, pct. "Pădurea Mazilului".
Cercetări de suprafață. Urmele unei bogate așezări geto-dacice din secolul al IV-lea alături de ceramică grecească (kylix) și o brățară din bronz cu nodozități.
Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 256.
Informații suplimentare de la C. Buzdugan.
16. BELCEȘTI, com. Belcești, jud. Iași, pct. "Pe loturi".
Cercetări de teren. Resturile unei așezări geto-dacice.
Cf. *Repertoriu Iași*, I, p. 52.
17. BENEȘTI, com. Tanacu, jud. Vaslui, pct. "Dealul Știubieni".
Cercetări de teren. Resturi de așezare geto-dacică pe poala dealului și izolat o monedă histriană.
Cf. B. Mitrea, în *StCl*, V, 1965, p. 163; G. Coman, 1980, p. 239.
18. BEREȘTI, com. Berești-Meria, jud. Galați, pct. "Interfluviu Meria Bizan".
Cercetări de suprafață. Așezare geto-dacică de epocă Latène II. Izolat, monedă histriană tip Pick 416.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 338; B. Mitrea, în *SCIV*, 4, 15, 1964, p. 569; idem, *StCl*, V, 1965, p. 163.
19. BICAZ, oraș, jud. Neamț.
Descoperire izolată. Tezaur monetar în care se afla și o tetradrahmă de la Alexandru cel Mare.
Cf. I. Țigăra, în *SCN*, 2, 1958, p. 468.
20. BIVOLARI, com. Bivolari, jud. Iași, pct. "La Mobile".
Cercetări de teren. Ceramică dintr-o așezare geto-dacică de epocă Latène timpuriu.
Cf. *Repertoriu Iași*, I, p. 56.
21. BÎCU, com. Ipatele, jud. Iași, punctele "La sud de sat", "Dealul Holociu", "Doschina" și "La cumpănă", s-au descoperit fragmente ceramice din așezări geto-dacice din secolele III-II î.d.Hr. și bastarnice.
Cf. *Repertoriu Iași*, I, p. 208-209.
22. BÎRGĂUANI, com. Bîrgăuani, jud. Neamț, pct. "Chetriș".
Cercetări de suprafață. Așezare cu material getic și sporadic bastarnic.
Informații de la V. Mihailescu-Bîrliba.
23. BÎRLAD, municipiu, jud. Vaslui.
Descoperire izolată. Două drahme histriene tip Pick 416 și numeroase fragmente getice aflate în colecția muzeului.
Cf. B. Mitrea, în *SCIV*, 16, 3, 1965, p. 606.

24. BÎRLĂLEȘTI, com. Epureni, jud. Vaslui, pct. "Cetățuia".

În mai multe locuri de pe dealul "Ciomaga" s-au descoperit fragmente ceramice geto-dacice și de amfore grecești printre care și o toartă stampilată.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 340; G. Coman, 1980, p. 127-130.

25. BÎRLEȘTI, com. Erbiceni, jud. Iași, pct. "La Moară", "Curtea boerească".

Cercetări de teren prin care s-au descoperit fragmente ceramice geto-dacice din secolele III-I î.d.Hr.

Cf. *Repertoriu Iași*, I, p. 143.

26. BÎRSEȘTI, com. Bîrsești, jud. Vrancea, pct. "Surduc", "Lacul Dumbrăvii".

Săpături arheologice și cercetări de teren, 1955-1958. Gropi cu ceramică geto-dacică lucrată cu mâna și la roată și o necropolă tumulară de incinerare din secolele VI-IV î.d.Hr.

Cf. S. Morintz, în *Materiale*, III, 1957, p. 219-226; *Materiale*, V, 1959, p. 355-362; *Materiale*, VI, 1959, p. 231-236; *Materiale*, VII, 1961, p. 206, fig. 5.

27. BÎRZEȘTI, com. Negrești, jud. Vaslui, pct. "Ludeasca".

Cercetări de teren. Așezare din care s-au cules resturi de vase aparținând perioadei Latene geto-dacice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 314; M. Petrescu-Dîmbovița, E. Bold, M. Dinu, *AȘUIași*, p. 8, fig. 2/1-5.

28. BLAGA, com. Schitu-Duca, jud. Iași, pct. "Marginea estică a satului".

Cercetări de teren. Resturi dintr-o așezare geto-dacică.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 356, fig. 50/53.

29. BLEAȘCA, com. Ivănești, jud. Vaslui, pct. "Marginea nord-vestică a satului". Cercetări de teren. Resturi ceramice dintr-o așezare din epoca Latene.

Cf. G. Coman, 1980, p. 160.

30. BOGDĂNEȘTI, oraș Onești, jud. Bacău, pct. "Dealul Hîrțanești". Cercetare de teren. Resturi dintr-o așezare geto-dacică.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 35.

31. BOGDĂNEȘTI, com. Horlești, jud. Iași, pct. "Dealul la Nuci", "Rîpa Pascului" și "Coada Iazului". Cercetări de teren prin care s-au descoperit fragmente ceramice din secolele IV, III și II î.d.Hr..

Cf. *Repertoriu Iași*, I, p. 177-179.

32. BOGONOS, com. Lețcani, jud. Iași, pct. "Pe teritoriul satului". Descoperire izolată. Monedă geto-dacică de argint cu tăietură completă, tip Huși-Vovriești.

Cf. C. Preda, în *ArhMold*, IV, 1973, p. 34; *Repertoriul Iași*, I, p. 221.

33. BOHOTIN, com. Răducăneni, jud. Iași, pct. "Marginea de vest a satului".

Cercetări de teren, pe dreapta șoselei Bohotin-Moșna. Așezare geto-dacică cu ceramică și resturi de locuințe.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 338.

34. BONȚEȘTI, com. Cîrligele, jud. Vrancea.

Descoperire întâmplătoare. Tetradrahmă thasiană și ceramică elenistică într-o așezare geto-dacică.

Cf., Gh. Constantinescu, H. Boss, în *SCN*, I, 1957, p. 167; Gh. Bichir, în *Materiale*, V, 1959, p. 259.

35. BORLEȘTI, com. Borlești, jud. Neamț, pct. "1 km la sud de sat".

Cercetări de teren. O întinsă așezare cu resturi de vase geto-dacice din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 360.

36. BORNIȘ, com. Dragomirești, jud. Neamț, pct. "Milești".

Săpături arheologice. Așezare geto-dacică cu un bogat material ceramic. Se remarcă o toartă de amforă rhodiană stampilată și fragmente de vase bastarnice.

Cf. Rodica Popovici, în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 155, fig. 2; S. Teodor, în *Thraco-Dacica*, V, 1984, p. 126, fig. 1-12.

37. BOROLEA, com. Hănești, jud. Botoșani.

Descoperire izolată. Monedă thasiană de argint.

Cf. S. Teodor, în *AMM*, p. 160.

38. BOROȘEȘTI, com. Scânteia, jud. Iași, pct. "La Picior".

Săpături arheologice. Așezare și necropolă Poienești-Lucașeuca din care s-au cercetat 26 complexe de locuire și 150 de morminte. Din inventar se remarcă pirostrile din lut ars. S-au descoperit și resturi dintr-o așezare din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. N. Zaharia, în *SCIV*, 6, 1955, 1-2, p. 294; idem, în *SCIV*, 6, 1955, 3-4 p. 908; M. Babeș, în *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 195; idem, *MemAntiq*, II, 1970, p. 225, fig. 1/18; M. Babeș și V. Mihailescu-Bîrliiba, în 51-52 *Bericht RGK*, 1970-1971, p. 176-196; idem, *Die Poienești-Lucașeuca-Kultur*, Bonn, 1993, p. 183-192; *Repertoriul Iași*, II, p. 362.

39. BOSANCI, oraș Suceava, jud. Suceava, pct. "La pod de Rediu".

Sondaj arheologic, 1971. Cimitir de incinerare din care s-au cercetat două morminte cu inventar ce s-a datat în secolul IV î.d.Hr.

Cf. M. Ignat, în *SCIV*, 24, 1973, 3, p. 533-536, fig. 1, 2; idem, în *Thraco-dacica*, I, 1976, p. 99-108.

40. BOTOȘANA, com. Botoșana, jud. Suceava, pct. "Grajdurile de la est de sat".

Săpături arheologice 1962-1972. Așezare de epocă Latène din care s-au cercetat 29 de locuințe, mai multe gropi și vetre în aer liber. În inventar se află ceramică geto-dacică și bastarnică în proporții egale, ceramică celtică și grecească și diferite unelte, arme, obiecte din fier, lut ars, piatră și os.

Cf. S. Teodor, în *SCIV*, 20, 1969, 1, p. 39-42; idem, în *SCIVA*, 31, 1980, 2, p. 181-228.

41. BOURENI, com. Moțca, jud. Iași, pct. "Movila Căpățâna".

Cercetări de teren. Fragmente de amfore grecești și de vase geto-dacice. Pe teritoriul satului s-a găsit în anul 1925 un pumnal de fier - akenakes.

Cf. V. Dumitrescu, în *Dacia*, IX-X, 1941-1944, p. 524-529; *Repertoriul Iași*, I, p. 225.

42. BOZIA, com. Fălciu, jud. Vaslui, pct. "Terasa interfluvială Prut-Bozia".

Cercetări de teren. Resturi de locuire geto-dacică și fragmente de amfore grecești din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 259; G. Coman, 1980, p. 138.

43. BRAD, com. Negri, jud. Bacău, pct. "Cetățuia".

Săpături arheologice 1963-1998. Așezare geto-dacică fortificată separată printr-un șanț de o așezare deschisă, ambele din secolele IV î.d.Hr.-II d.Hr. și o necropolă tumulară. S-au identificat patru nivele de locuire dacică (secolele IV, III-II, I î.d.Hr.-I d.Hr., I-II d.Hr.) în care s-au cercetat mai multe complexe de locuire, un sanctuar, gropi cu diferite destinații și un bogat inventar constând din unelte, ceramică geto-dacică lucrată cu mâna și la roată, grecească, obiecte de podoabă, monede etc.

Cf. V. Ursache, în *Carpica*, I, 1968, p. 171-184; V. Căpitanu și V. Ursache, în *Crisia*, II, 1972; p. 97-114, fig. 16; V. Ursache, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București, 1995.

44. BRĂDICEȘTI, com. Dolhești, jud. Iași, pct. "La Odaie".

Săpături arheologice 1977. Așezări succesive din epocile Hallstatt, Latène II și din mil. I d.Hr. În cadrul descoperirilor Latène se aflau și fragmente de vase bastarnice.

Informații de la C. Iconomu; *Repertoriul Iași*, I, p. 129-131.

45. BRĂHĂȘEȘTI, com. Brăhășești, jud. Galați, pct. "Cetățuia".

Săpături arheologice. Cetate geto-dacică situată la confluența Berheciului cu Zeletinul înconjurată de un val de pământ întărit cu o palisadă de lemn și lipitură de lut. S-a descoperit ceramică caracteristică geto-dacică și grecească. Materiale asemănătoare s-au mai descoperit în punctele "Budăi", "Pîrîul Hanului" și "Gropile tătarăști".

Cf. Gh. Solomon, în *BCMI*, XXII, 59, 1925, p. 35; M. Brudiu și P. Păltînea, în *ArhMold*, VII, 1972, p. 225-238, fig. 4-7; Fl. Preda, în *Apulum*, XI, 1973, fig. 5.

46. BRĂHĂȘOAI, com. Ștefan cel Mare, jud. Vaslui, pct. "Sub pământ".

Cercetări de teren pe albia majoră a Bahluiului. Așezare geto-dacică cu ceramică de tradiție hallstattiană.

Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, E. Bold, M. Dinu, în *AȘUIași*, p. 8.

47. BRĂTEȘTI, com. Stolniceni-Prăjescu, jud. Iași, pct. "Valea Părului".

Cercetări de teren pe terasa inferioară a Siretului. Așezare din secolele IV-III î.d.Hr. cu ceramică lucrată cu mâna caracteristică.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 375, fig. 48/7; 50/15, 41.

48. BROȘTENI, com. Ivănești, jud. Vaslui, pct. "Doi km vest de sat". Cercetări de teren. Resturi ceramice dintr-o așezare geto-dacică. Cf. G. Coman, 1980, p. 160.
49. BUCIUM, oraș Iași, jud. Iași, pct. "Dealul Socola". Cercetări de teren. Așezare din secolele III-II î.d.Hr. din care s-au adunat fragmente de vase geto-dacice și bastarnice precum și resturi de pereți. Cf. *Așezări din Moldova*, p. 174.
50. BUDĂI, com. Podu Iloaie, jud. Iași, pct. "Rîpa din marginea vestică a satului". Cercetări de teren. Ceramică corodată geto-dacică. Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 310.
51. BUDENI, com. Dolhasca, jud. Suceava, pct. "Cantonul silvic". Săpături arheologice 1971-1972. Așezare geto-dacică din secolele IV-III î.d.Hr.. Sporadic vase bastarnice și un vârf de lance din fier. Cf. S. Teodor, în *Studii și Materiale*, Suceava, V, 1978, p. 143-146.
52. BUHALNIȚA, com. Ceplenița, jud. Iași, pct. "Cetățuia". Așezare geto-dacică fortificată cu val de pământ și șanț. Din incintă s-au adunat fragmente de vase din perioada Latène II. Cf. *Așezări din Moldova*, p. 173, pl. XIII/6-8, 10, 12; *Repertoriul Iași*, p. 72.
53. BUHĂIEȘTI, com. Negrești, jud. Vaslui, pct. "Panta sud-estică a dealului Buhăieștilor". Săpături arheologice. Necropolă din secolele II-I î.d.Hr cu urne bastarnice. În alte locuri din zonă ceramică contemporană cu necropola. Cf. *Așezări din Moldova*, p. 316; D. Teodor, *AȘUIași*, VIII, 1957, p. 339-342.
54. BUNEȘTI, com. Bunești-Averești, jud. Vaslui, pct. "Dealul Bobului". Săpături arheologice. Așezare fortificată din secolul III î.d.Hr. S-au cercetat locuințe ușor adâncite în care se afla ceramică geto-dacică și grecească, unelte de fier izolat și în depozite, fibule tracice și celtice, un tezaur format din fibule, brățări, cercei și inele din argint și o diademă din aur. S-au mai descoperit monede geto-dacice și histriene. Cf. V. V. Bazarciuc, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 164-177; idem, în *AMM*, 2, 1980, p. 61-80, fig. 10; idem, în *SCIIVA*, 32, 1981, 1, p. 563; idem, *SCIIVA*, 34, 1983, 3, p. 351-352, fig. 14/1-6; 18; B. Mitrea, în *Dacia*, XXI, 1981, p. 382.
55. BURDUJENI, oraș. Suceava, jud. Suceava. Cercetări de teren. Resturile unei așezări din secolele III-II î.d.Hr. cu ceramică geto-dacică și bastarnică. Material inedit în muzeul de istorie Suceava.
56. BURSUCI, com. Epureni, jud. Vaslui, pct. "Valea Cărămizii". Cercetări de teren. La poalele unui deal s-au identificat gropi de bordeie și fragmente ceramice geto-dacice. Fragmente asemănătoare s-au găsit și la confluența pârâului Bursuci cu Moașca. Cf. *Așezări din Moldova*, p. 341, pl. CLII/8-9.

57. BUTEA, com. Butea, jud. Iași, pct. "La Podul Siretului".

Cercetări de teren. Fragmente ceramice dintr-o așezare Latène II.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 298; *Repertoriul Iași*, I, p. 67.

58. BUȚULUC, com. Românești, jud. Iași, pct. "În Cățălu".

Descoperire izolată. Pandantiv - mască din bronz reprezentând o față umană cu trăsături ce amintesc de plastica celtică. Inelul rupt din vechime. Piesa a fost realizată prin turnare.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 174, pl. XVI/27; S. Teodor, în *ArhMold*, XII, 1989, p. 44, fig. 6/1.

59. BUZNEA, com. Tg. Frumos, jud. Iași, pct. "Valea Lupului", "Recea" și "Dealul Beci". Cercetări de teren. Mai multe așezări din perioada Hallstatt târziu și din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 417.

60. CALU, com. Calu, jud. Bacău, pct. "Horodiștea". Descoperire izolată. Două monede geto-dacice din argint.

Cf. C. Mătase, B. Mitrea, în *SCN*, I, 1957, p. 475.

61. CAȘIN, com. Cașin, jud. Bacău, pct. "Dealul Lăzii".

Cercetări de teren. Pe versantul vestic al dealului, o așezare din care s-au cules numeroase fragmente de vase geto-dacice.

Cf. I. Șandru, *AȘUIași*, S.II, VI, 1961, 1, p. 361; *Așezări din Moldova*, p. 361.

62. CĂBEȘTI, com. Podu Turcului, jud. Vrancea, pct. "Cociuba-Dămăcușa".

Cercetări de teren. Așezare geto-dacică din secolele IV-III î.d.Hr. cu ceramică geto-dacică, fragmente de amfore thasiene, o fibulă din fier de tip Dux. Resturi ceramice asemănătoare în pct. Ruginoasă și în marginea sud-estică a satului Sîghica. În 1962 s-a descoperit un tezaur format din 30 tetradrahme histriene.

Cf. M. Florescu și V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, p. 269, fig. 28/1, 7-8, 11; C. Buzdugan, în *Carpica*, I, 1968, p. 95-100, fig. 1-3; B. Mitrea, în *SCIV*, 4, 1964, p. 569; idem, *StCl*, VII, 1965, p. 147, 149, 165; C. Buzdugan, în *SCN*, IV, 1969, p. 444; M. Chițescu, în *SCN*, IV, 1969, p. 446.

63. CĂCIULEȘTI, com. Girov, jud. Neamț.

Descoperire izolată. Două drahme thasiene tip Pick 420.

Cf. B. Mitrea, în *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 163.

64. CĂLINEȘTI, com. Negri, jud. Bacău, pct. "Dealul Moga".

Descoperire întâmplătoare. Depozit cu obiecte din fier format din 314 bare semifabricate în forma brăzdarelor de plug celtice; 22 bare dreptunghiulare; 16 bare perforate la extremități asemănătoare pieselor de harnașament și 46 lanțuri.

Cf. I. Antonescu, în *Carpica*, I, 1968, p. 189-197; M. Babeș, în *ArchRoz*, XXI, 1970, 5, p. 608.

65. CĂUEȘTI, com. Drăgușeni, jud. Galați, pct. "Pădurea Fundeana".
Cercetare de suprafață. Fragmente ceramice aparținând unei așezări geto-dacice din perioada de început a epocii Latène.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 316.
66. CĂZĂNEȘTI, com. Negrești, jud. Vaslui, pct. "Malu înalt".
Descoperire întâmplătoare. Așezare hallstattană târzie suprapusă de o alta din secolele III-II î.d.Hr. cu ceramică bastarnică.
Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, E. Bold, *AȘUIași*, p. 35-36.
67. CEPLENIȚA, com. Ceplenița, jud. Iași, pct. "La Movilă, "Dealul Gălușca". Așezări geto-dacice Latène timpurii cu amfore grecești.
Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 72.
68. CERCUCU, com. Bîrnova, jud. Iași, pct. "La Țintirim".
Cercetare de suprafață. Așezare din care s-au cules fragmente de vase geto-dacice și bastarnice și de amfore grecești.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 174, fig. XVI/20, 22, 23, 25; *Repertoriul Iași*, p. 69.
69. CERTEȘTI, com. Certești, jud. Galați.
Cercetări de teren. Așezare geto-dacică din secolele IV-III î.d.Hr.
Cf. M. Brudiu și P. Păltinea, în *ArhMold*, VII, 1971, p. 237.
70. CETĂȚUIA, com. Puești, jud. Vaslui, pct. "Lîngă biserica".
Cercetări de teren. Resturi ceramice dintr-o așezare geto-dacică.
Cf. G. Coman, 1980, p. 215.
71. CHILIȘOAI, com. Dumești, jud. Iași, pct. "Gîrla lui Sinescu".
Cercetare de suprafață. Ceramică lucrată cu mâna dintr-o așezare de epocă Latène.
Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 134.
72. CHIPEREȘTI, com. Țuțora, jud. Iași, pct. "La Țăruș".
Cercetare de suprafață. Așezare geto-dacică cu resturi ceramice bastarnice.
Descoperiri identice și la confluența Jijia-Bahlui.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 175, fig. XVII/3; *Repertoriul Iași*, II, fig. 50/58, 61.
73. CHIRCEȘTI, com. Miclești, jud. Vaslui, pct. "La velniță".
Cercetări de teren. S-au descoperit fragmente ceramice dintr-o așezare geto-dacică din epoca Latène II. Resturi asemănătoare și în locul "Fîntîna lui Vasile Alecu".
Cf. G. Coman, 1980, p. 184.
74. CHIȘCĂRENI, com. Șipote, jud. Iași.
Cercetări de teren. Fragmente ceramice geto-dacice și amfore grecești.
Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 393.
75. CILIBIU, com. Golăești, jud. Iași.
Cercetări de teren. Ceramică geto-dacică de epocă Latène.
Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 152.

76. CIMBALA, com. Izvorul Berheciului, jud. Bacău, pct. "Dealul Morii".

Mormânt de inhumație cu inventar format din: cinci aplice din bronz cu trei aripioare, opt aplice discoidale din bronz, o mărgică de tip saltaleoni, patru ace din bronz, nouă perle din sticlă. După caracteristicile acestor piese mormântul se datează în secolele V-IV î.d.Hr.

Cf. V. Căpitanu, în *Carpica*, I, 1968, p. 69-72.

77. CIOCA-BOCA, com. Șcheia, jud. Iași, pct. "Tarlaua Cioate", "Tărăboi".

Cercetări de teren. Fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

Cf. A. Rusu, în *CI*, 1981-1982, XI-XIII, p. 209; *Repertoriul Iași*, II, p. 387.

78. CIORANI, com. Pufești, jud. Vrancea.

Cercetări de teren. Așezare geto-dacică din secolele IV-III î.d.Hr. și monedă callatiană, autonomă, din bronz.

Cf. M. Florescu și V. Căpitanu, *ArhMold*, VI, 1969, p. 251, fig. 33/7; I.

Winkler, în *SCȘ*, Cluj, VI.1-2, 1955, p. 158, nr. 7.

79. CIORTEȘTI, com. Ciortești, jud. Iași, pct. "Podu Turcului".

Cercetări de suprafață. Fragmente de case geto-dacice de epocă Latène.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 75.

80. CIURBEȘTI, com. Miroslava, jud. Iași, pct. "Dealul Bîrca".

Cercetări de teren. Așezare geto-dacică din secolul III î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 176, fig. XVIII/1-17; *Repertoriul Iași*, p. 236.

81. CIUREA, com. Ciurea, jud. Iași, pct. "Chihan".

Săpături arheologice, 1952, 1981-1982. Așezare din secolele III-II î.d.Hr. din care s-au cercetat nouă locuințe semiîngropate. S-a descoperit ceramică geto-dacică, bastarnică și grecească și sporadic, celtică. Se remarcă mai multe torți de amfore rhodiene stampilate și ceramică grecească de lux.

Cf. A. Nițu, în *SCIV*, 5, 1955, 1-2, p. 185-187; S. Teodor, în *ArhMold*, XI, 1986, p. 66-102; D. Tudor, în *Studii și referate*, I, 1954, p. 81-84; idem, *ArhMold*, V, 1967, p. 38-39, fig. 1/1-9; *Așezări din Moldova*, p. 177-178, fig. XXVI/1; S. Teodor, *ArhMold*, XII, 1987, p. 65-102.

82. CÂNDEȘTI, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, pct. "Coasta Nacului".

Săpături arheologice. Așezare geto-dacică cu locuire neîntreruptă în secolele IV î.d.Hr.-II d.Hr. S-au cercetat locuințe de suprafață, gropi menajere și vetre și s-a adunat un bogat inventar ceramic geto-dacic și de import, unelte și alte obiecte din fier, bronz și lut ars, fibule și monede.

Cf. G. Constantinescu, în *Studii și Comunicări*, I, Vrancea, 1978, p. 19-24; M. Florescu și A. Florescu, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1983, p. 72-93.

83. CÎNDEȘTI, com. Cîndești, jud. Neamț.

Descoperire izolată. Monedă geto-dacică tip Huși-Vovriești cu tăieturi și urme de legendă.

- Cf. C. Mătasă, B. Mitrea, în *SCIV*, I, 1957, p. 475; C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, 1973, p. 119.
84. CÎRJA, com. Murgeni, jud. Vaslui, pct. "Grădina lui T. Vultur".
Cercetări de teren. Resturi ceramice de epocă Latène. Material asemănător la 400 m est de râul Elan în jurul unui mamelon.
Cf. G. Coman, 1980, p. 188.
85. CÎRJOAIA, com. Cotnari, jud. Iași, pct. "La Bivolărie".
Cercetări de teren. Fragmente ceramice geto-dacice Latène II.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 179; *Repertoriul Iași*, I, p. 98.
86. CÎRLIG, com. Popricani, jud. Iași, pct. "Vatra satului".
Cercetări de teren. Fragmente ceramice geto-dacice.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 179; *Repertoriul Iași*, II, p. 322.
87. CÎRLIGI, com. Filipești, jud. Bacău, pct. "La Redi".
Săpături arheologice. Mormânt de incinerare în urnă bastarnică în care se mai aflau o fibulă fragmentară și un fragment de lanț din fier.
Cf. Ion Mitrea, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 433-434, fig. 2/1-5; 3/1-3.
88. CÎRNICENI, com. Țigănași, jud. Iași, pct. "Holm".
Cercetări de teren. Fragmente ceramice geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr.
Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 433.
89. CLIPICEȘTI, com. Țifești, jud. Vrancea.
Descoperire întâmplătoare. Tezaur format din 25 monede thasiene, o fibulă din bronz cu trei nodozități și un colier de argint alcătuit din șapte inele, sărmulițe și tăblițe din argint (secolul II î.d.Hr.).
Cf. I. Mitrea, în *SCIV*, 23, 1972, 4, p. 641-646, fig. 1-4.
90. COADA STÎNCII, com. Bosia, jud. Iași, pct. "La Școală".
Cercetări de teren. Ceramică geto-dacică și bastarnică.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 272; *Repertoriul Iași*, I, p. 62.
91. COLONEȘTI, com. Colonești, jud. Bacău, pct. "Salahori-Putini".
Cercetări de teren. Așezare geto-dacică din secolele III-II î.d.Hr.
Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, *ArhMold*, VI, p. 265, fig. 28/9.
92. COMARNA, com. Comarna, jud. Iași, pct. "Pădurea Musteață", "Dealul Curagău". Cercetări de teren. În primul punct s-a identificat topografic și pe baza materialului ceramic o cetățuie geto-dacică, iar în cel de al doilea punct o așezare geto-dacică deschisă.
Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 88.
93. COMĂNEȘTI, com. Comănești, jud. Bacău, pct. "Podul lui Mitache".
Descoperire întâmplătoare. Așezare geto-dacică fortificată cu ziduri de piatră, din care s-a adunat ceramică și o brățară din fier.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 362, fig. CLV/1-4, 6.

94. COPĂCEANA, com. Fălciu, jud. Vaslui, pct. "Marginea S-SV a satului".
Cercetări de teren. Ceramică geto-dacică de epocă Latène.
Cf. G. Coman, 1980, p. 139.
95. COPALĂU, (COTU), com. Copalău, jud. Botoșani, pct. "Poiana Costăchel".
Săpături arheologice. Așezare fortificată geto-dacică, cu o suprafață de circa 5 ha. S-au descoperit resturi de locuire și ceramică autohtonă și de import.
Cf. P. Șadurschi, O. Șovan, în *Hierasus*, VI, 1986, p. 33-35, fig. 1-5.
96. CORBU, com. Lipovăț, jud. Vaslui, pct. "Dealul Timoftei".
Cercetări de teren. Fragmente dintr-o așezare geto-dacică.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 317.
97. CORBU, com. Valea Seacă, jud. Bacău, pct. "Terasa stângă a Trotușului".
Cercetări de teren. Așezare geto-dacică din epoca Latène.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 326.
98. CORNEȘTI, com. Miroslava, jud. Iași, pct. "Vatra Satului".
Cercetări de teren. Ceramică dintr-o așezare geto-dacică.
Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 236.
99. CORNI, com. Corni, jud. Botoșani, pct. "Hrubă".
Descoperire întâmplătoare 1960. Sabie din fier cu lama lată, cu două nervuri paralele, îngustată spre vârf. Pe dealul "Milescu", așezare geto-dacică, cu fragmente bastarnice.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 299; *Repertoriul Botoșani*, p. 83.
100. CORNI, oraș Huși, jud. Vaslui, pct. "Turbata".
Săpături arheologice. Așezare deschisă din secolele IV-III î.d.Hr. din care s-au cercetat trei locuințe semiadâncite cu un bogat inventar ceramic și diferite unelte și obiecte.
Cf. S. Teodor, în *Thraco-Dacica*, II, 1981, p. 169-195.
101. COSITENI, com. Podu Iloaie, jud. Iași, pct. "Marginea de N-E a satului".
Descoperire de suprafață. Ceramică geto-dacică de epocă Latène.
Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 311.
102. COSTEȘTI, com. Costești, jud. Vaslui, pct. "Dreapta pârâului Chilohoi".
Cercetări de teren. Așezare geto-dacică cu ceramică bastarnică.
Cf. G. Coman, 1980, p. 95.
103. COSTIȘA, com. Costișa, jud. Neamț.
Descoperire izolată. Monedă grecească de Korkyra (450-400 î.h.Hr.).
Cf. C. Mătasă, B. Mitrea, în *SCN*, I, 1957, p. 475.

104. COSTÎNA, com. Todirești, jud. Suceava, pct. "Pe teritoriul satului".
Descoperire izolată. Fibulă celtică Latène II din argint de tipul cu bilă prinsă și nodozități pe arc.

Cf. S. Teodor, în *ArhMold*, XII, 1988, p. 49, fig. 5/1.

Colecția T. Bița din Pașcani.

105. COSTULENI, com. Costuleni, jud. Iași.

Descoperire întâmplătoare sub 2 m aluviuni la refacerea șoselei.

Necropolă bastarnică din care s-au cercetat trei morminte în urne cu capac.
Materialul se află la Institutul de arheologie Iași.

106. COȘCA, com. Ivănești, jud. Vaslui, pct. "Zarea Coștii".

Cercetare de teren. Fragmente ceramice din perioada de trecere de la Hallstatt la Latène.

Cf. G. Coman, 1980, p. 161.

107. COȘEȘTI, com. Ivănești, jud. Vaslui, pct. "Dealul Făgăraș".

Cercetări de teren la poalele dealului. Fragmente ceramice geto-dacice dintre care unul cu inscripție.

Cf. G. Coman, 1980, p. 161.

108. COTNARI, com. Cotnari, jud. Iași, pct. "Dealul Cătălina".

Săpături arheologice. Așezare geto-dacică fortificată din secolele V-II î.d.Hr. cu trei faze de locuire. În primele faze așezarea a fost fortificată cu șanț și val, iar în ultima fază locuințele au fost construite și pe val. Valul din pământ de pe laturile de nord-est și nord-vest au fost întărite cu zid de piatră și palisadă. Fazele de locuire din incinta cetății s-au stabilit pe baza amforelor grecești.

Cf. A. C. Florescu, în *CI*, II, 1971, p. 116-117.

109. COTU MICULINȚI, com. Coțușca, jud. Botoșani, pct. "Stația de pompare".

Săpături arheologice. Sub un strat de aluviuni de 1,30 m s-au găsit fragmente ceramice geto-dacice și bastarnice în proporții relativ egale.

Cf. P. Șadurschi, în *Hierasus*, VI, 1986, p. 41-50.

110. COTU MORII, com. Popricani, jud. Iași, pct. "La Popi".

Cercetări de teren. O așezare cu fragmente ceramice Latène. În locul numit "Toloaca" se află o așezare Latène timpurie din care s-a săpat un bordei rectangular.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 323.

111. COVASNA, com. Costuleni, jud. Iași, pct. "Curătura", "În Cier".

Cercetări de teren. Așezări din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 92, fig. 15/7, 12.

112. COZMEȘTI, com. Stolniceni-Prăjescu, jud. Iași, pct. "După Grădini".

Cercetări de teren. Între sat și calea ferată s-a găsit ceramică dintr-o așezare geto-dacică din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 376.

113. COZMEȘTI, com. Delești, jud. Vaslui.

Cercetări de teren. În vatra satului pe un teren din fața magazinului sătesc s-au adunat fragmente de vase getice din secolul V î.d.Hr. și o psalie din os.

Informații de la Tamilia Marin, 1988.

114. CREȚEȘTI, com. Crețești, jud. Vaslui, pct. "Sud-est de sat".

Cercetări de teren. Așezare geto-dacică fortificată cu val de pământ și șanț, cu o incintă de circa 6 ha. În apropiere s-a găsit ceramică geto-dacică și bastarnică.

Cf. A. C. Florescu, Gh. Melinte, în *Carpica*, IV, 1971, p. 130; G. Coman, 1980, p. 98-99.

115. CRISTEȘTI, com. Brăești, jud. Iași, pct. "Via Cristești".

Cercetări de teren. Resturile unei așezări geto-dacice din care s-au adunat fragmente ceramice, o fusaiolă și o figurină antropomorfă.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 65, fig. 17/9.

116. CRISTEȘTI, com. Cristești, jud. Iași, pct. "La Cireș", "Vatra satului".

Cercetări de teren. În primul punct s-a adunat ceramică dintr-o așezare din secolele III-II î.d.Hr. iar din a doua, ceramică din secolul IV î.d.Hr. și fragmente de amfore grecești.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 104-106.

117. CRISTEȘTI, com. Cristești, jud. Vaslui, pct. "Vatra satului".

Descoperire izolată. Vas bitronconic lucrat cu mâna, decorat cu proeminențe. Tipologic vasul se încadrează în cea de a doua epocă a fierului. Inedit în muzeul din Bîrlad.

118. CRISTEȘTI, com. Holboca, jud. Iași, pct. "În Braniște", "Podul de fier". Cercetări de teren. În primul punct ceramică geto-dacică din secolul III î.d.Hr. iar în al doilea, vetre distruse și ceramică din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 182; *Repertoriul Iași*, I, p. 174-175.

119. CRISTINEȘTI, com. Cristinești, jud. Botoșani.

Descoperire izolată. Cană lucrată la roată din pastă cenușie cu corpul bitronconic, gât scurt și toartă ușor înălțată (secolul II î.d.Hr.).

Colecția prof. Cerneianu din Dorohoi.

120. CRIVEȘTI, com. Strunga, jud. Iași, pct. "La Cetate" și "Rîpa de la Șipot".

Cercetări de teren. În primul punct s-a identificat o așezare geto-dacică fortificată cu val și șanț, de formă ovală. S-a observat un bordei cu resturi de vatră și fragmente ceramice. În al doilea punct s-au adunat fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 185, fig. XXXIV/14; V. Dumitrescu și colab., în *SCIV*, 2, 1955, p. 93; A. C. Florescu, în *Actele celui de al VII-lea Congres de pre și protoistorie de la Praga*, 1966 (1968), p. 855-888.

121. CUCORANI, com. M. Eminescu, jud. Botoșani, pct. "Medelean". Săpături arheologice. Așezare geto-dacică, cu două niveluri de locuire, IV-III î.d.Hr. și III-II î.d.Hr.. În nivelul al doilea s-au găsit și fragmente de vase bastarnice. Cf. S. Teodor, în *ArhMold*, VIII, 1975, p. 128-139.
122. CUCUTENI, com. Cucuteni, jud. Iași, pct. "Redi". Cercetări de teren. Resturi dintr-o așezare din secolele III-II î.d.Hr. Cf. A. László, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 87; *Repertoriul Iași*, I, p. 107.
123. CURSEȘTI, com. Cursești, jud. Vaslui, pct. "Haragoșa". Cercetări de teren. Așezare geto-dacică cu ceramică de tradiție hallstattiană. Cf. *Așezări din Moldova*, p. 6.
124. CURTENI, com. Oltenești, jud. Vaslui, pct. "Valea Merilor", "Dealul Pietrăriei", "Dealul Cărămidăriei". Săpături arheologice. În toate punctele s-au cercetat locuințe din așezări geto-dacice din secolele V-III î.d.Hr. datate cu ceramică grecească. Cf. C. Iconomu, în *Dacia*, NS, XXIII, 1979, p. 79-91; idem, în *CI*, IX-X, 1978-1979, p. 177-236; idem, în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 127-152.
125. CUZA VODĂ, com. Ipatele, jud. Iași, pct. "După Cimitir". Cercetări de teren. Așezare geto-dacică, cu ceramică bastarnică. Cf. A. Rusu, în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 247.
126. CUZA VODĂ, com. Popricani, jud. Iași, pct. "Valea Șipoțelului". Cercetări de suprafață. Așezare geto-dacică, cu ceramică bastarnică. Într-un alt loc între satele Cîrlig și Cuza Vodă, fragmente ceramice Latène timpurii. Cf. N. Zaharia, în *SCIV*, 6, 1955, 1-2, p. 291, fig. XXIII; *Repertoriul Iași*, I, p. 237.
127. DANCAȘ, com. Miroslava, jud. Iași, pct. "La nord-est de sat". Cercetări de teren. Resturi ceramice dintr-o așezare de epocă Latène. Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 237.
128. DANCU, com. Holboca, jud. Iași, pct. "Iazul Chiriță", "La Cărămidărie". Cercetări de teren. În ambele locuri s-au găsit resuri de așezări geto-dacice de epocă Latène. Cf. *Așezări din Moldova*, p. 187, fig. XLI/11; *Repertoriul Iași*, I, p. 175.
129. DAVIDENI, com. Țibucani, jud. Neamț, pct. "La izvoare". Descoperire izolată. Colier din bronz în formă de coroană din secolele III-II î.d.Hr. Prin săpături arheologice în apropiere s-a cercetat o așezare geto-dacică, cu ceramică bastarnică. Cf. M. Babeș, I. Untaru, în *Dacia*, NS, XIII, 1969, p. 283-290; M. Babeș, în *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 215.
130. DĂGÎȚA, com. Dăgîța, jud. Iași, pct. "Dealul Țintirim", "La Saivane". Cercetare de teren. Așezări geto-dacice cu ceramică bastarnică. Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 118.

131. DĂNEȘTI, com. Dănești, jud. Vaslui, pct. "Vatra satului" și altele.

Săpături arheologice și cercetări de teren. În vatra satului s-a cercetat o așezare geto-dacică din secolele III-II î.d.Hr.. Pct. "Fundătura" și "La Meri", așezări în care s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice și celtice, amfore grecești, o fibulă din sârmă de bronz, un fragment dintr-o brățară tubulară și două cuțite din fier. În punctul "La Cimitir" s-au descoperit fragmente geto-dacice lucrute cu mâna și la roată și fragmente de amfore. Izolat s-a descoperit o figurină antropomorfă din bronz din secolele II-I î.d.Hr.. Tot izolat o tetradrahmă thasiană de argint.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 319; E. Zaharia, C. Buraga, în *AMM*, I, 1979, p. 245-247, fig. 2/3, 6; 3/1; 14/3, 5.

132. DIACONI, com. Nicorești, jud. Galați, pct. "Calud".

Cercetări de teren. La circa 4 km de cetățuia de la Poiana s-au dezvelit gropi și resturi de vetre. Materialele ceramice descoperite aparțin începutului epocii Latène.

Cf. R. Vulpe și colab., în *SCIV*, III, 1952, p. 210; F. Preda, în *Apulum*, XI, fig. 5.

133. DOBROVĂȚ, com. Dobrovăț, jud. Iași, pct. "Tarlaua Jităria", "Cărămidație", "În Rîit" și "Cetățuie". Cercetări de teren. Așezări geto-dacice în care s-a găsit ceramică geto-dacică, bastarnică și grecească.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 124-127.

134. DOCANEASA, com. Vinderei, jud. Vaslui, pct. "Toloșmani".

Cercetări de teren. Numeroase fragmente de vase geto-dacice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 321.

135. DOCHIA, com. Girov, jud. Neamț, pct. "Sărățica".

Cercetări de teren pe dreapta Cracăului. S-a identificat o așezare fortificată cu val de pământ și șanț, din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. A. Florescu, în *CI*, II, 1972, p. 104.

136. DODEȘTI, com. Viișoara, jud. Vaslui, pct. "Halta CFR", "Tămășeni".

Cercetări de teren. ceramică geto-dacică lucrată cu mâna și grecească.

Cf. G. Coman, 1980, p. 270.

137. DOINA, com. Girov, jud. Neamț, pct. "În dreapta Cracăului".

Cercetări de teren. Mormânt de incinerare în urnă bastarnică.

Material inedit. Informații de la A. Buzilă, Piatra Neamț.

138. DOMNEȘTI, com. Pufești, jud. Galați, pct. "Cetățuia".

Cercetări de teren. Fragmente de vase dintr-o așezare geto-dacică.

R. Vulpe și colab., în *SCIV*, 3, 1952, p. 214.

139. DOROBANȚU, com. Aroneanu, jud. Iași, pct. "Coadă Iazului", "La lutărie". Cercetări de teren. Așezări cu ceramică geto-dacică și bastarnică.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 188; *Repertoriul Iași*, I, p. 42-43.

140. DRAGOMIREȘTI, com. Dragomirești, jud. Neamț.
Descoperire izolată. Mormânt de incinerare în urnă bastarnică.
Material inedit. Informații M. Zamosteanu, Piatra Neamț.
141. DOROȘCANI, com. Popești, jud. Iași, pct. "Dealul Gagea", "Gârla Armanca". Cercetări de teren. Resturi de așezare din secolele III-II î.d.Hr. și o monedă histriană.
Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 316-317.
142. DRĂGEȘTI, com. Todirești, jud. Vaslui, pct. "Sub Siliște".
Săpături arheologice. Așezare geto-dacică cu ceramică bastarnică.
Cf. D. Teodor, G. Coman, în *Materiale*, Brașov, 1983, p. 456.
143. DRĂGUȘENI, com. Șcheia, jud. Iași, pct. "Coasta Coșerului", "Bahnă".
Cercetări de teren. Așezări geto-dacice cu ceramică bastarnică.
Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 387.
144. DUMASCA, com. Tăcuta, jud. Vaslui, pct. "Valea Negărușului".
Cercetări de teren. Fragmente ceramice din perioada de trecere de la prima la cea de a doua epocă a fierului.
Cf. G. Coman, 1980, p. 242.
145. DUMBRAVA, com. Ciurea, jud. Iași, pct. "Dealul Bîrsan", "Baba Nicula". Săpături arheologice. Așezare dacică din secolele I-II d.Hr. și sporadic fragmente ceramice negre lustruite și marginea fațetată.
Cf. S. Sanie, în *CI*, 1973, p. 61; *Repertoriul Iași*, I, p. 80.
146. DUMBRAVA, com. Lespezi, jud. Iași, pct. "Vatra satului", "Sub Peter".
Cercetări de teren. Așezări cu ceramică geto-dacică și bastarnică.
Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 212-213.
147. DUMBRĂVENI, com. Dumbrăveni, jud. Vrancea, pct. "Pe teritoriul satului". Descoperire întâmplătoare. Tezaur format din 263 monede de argint aflat într-un vas lucrat cu mâna din pastă poroasă cenușie închis. Monedele aparțin tipului "Kreuzelreider" după Pick sau "Dumbrăveni" după C. Preda. Într-un loc apropiat, pe terasa pârâului Rîmna s-au descoperit resturile unei așezări din secolele II-I î.d.Hr.
Cf. C. Preda și Gh. Constantinescu, în *SCN*, IV, 1969, p. 21; C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, 1973, p. 185.
148. DUMEȘTI, com. Dumești, jud. Vaslui, pct. "Dealul Izvor".
Cercetări de teren. La est de sat, pe terasa Bîrladului s-au găsit fragmente ceramice de tip bastarnic. În anul 1923 s-a descoperit întâmplător o sabie din fier de tip Latène.
Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, E. Bold, M. Dinu, *AȘUIași*, 1955, p. 23, fig. 31.
149. DUMEȘTI, com. Dumești, jud. Iași, pct. "Între lanurile Cogenilor".
Cercetări de teren. Fragmente ceramice geto-dacice.
Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 131.

150. DUMEȘTI VECHI, com. Dumești Vechi, jud. Vaslui, pct. "Valea Pietrosu". La circa 3 km sud de stația CFR Băcești de pe o suprafață întinsă s-a adunat ceramică geto-dacică din secolele IV-III î.d.Hr. și un fragment de vas grecesc acoperit cu firmis negru. În apropiere au fost semnalati tumuli funerari.

Cercetări efectuate de Sergiu Ștefănescu din Dumești, manuscris.

151. DUMITREȘTII GĂLĂȚII, com. Schitu Duca, jud. Iași, pct. "Tarlaua Cimitir", "Tarlaua Răchiță", "Pe toloacă", "La Fermă".

Cercetări de teren. Fragmente ceramice geto-dacice, bastarnice și de amfore grecești și un vârf de săgeată "scitic".

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 356, fig. 48/5, 13; 50/19, 21, 46, 51, 63.

152. EPURENI, com. Epureni, jud. Vaslui, pct. "Confluența pârâului Soldeni cu pîriul Bratu". Cercetări de teren. Așezare geto-dacică din secolele III-II î.d.Hr. În anul 1922 s-a descoperit pe teritoriul satului un tezaur format din 76 monede dacice, patru fibule mari tip Certosa II și două brățări cu capetele terminate cu șerpi, toate din argint.

Cf. G. Severeanu, în *București*, I, 1935, p. 32-33; *Așezări din Moldova*, p. 344, pl. CLII/12-16; C. Preda, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 162; G. Coman, 1980, p. 122.

153. FĂLCIU, com. Fălciu, jud. Vaslui.

Descoperire izolată. Monedă de argint de la Filip al II-lea.

Cf. B. Mitrea, în *Dacia*, NS, XI, 1967, p. 310; C. Preda, 1973, p. 34.

154. FEDEȘTI, com. Șuletea, jud. Vaslui, pct. "Cetățuia" și "Recea".

Cercetări de teren și sondaj arheologic, 1964, reluate în anul 1997. Așezare geto-dacică fortificată din secolele IV-III î.d.Hr.. S-au cercetat puține complexe de locuire și s-a adunat ceramică geto-dacică lucrată cu mâna și la roată, fragmente de amfore din Thasos, Sinope și Heracleia, un vârf de lance de tip celtic etc. În locul numit "Recea" s-a descoperit întâmplător în anul 1976 un tezaur de monede histriene de bronz.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 345; B. Mitrea, în *Dacia*, NS, XXV, 1981, p. 382; B. Mitrea, C. Buzdugan, M. Rotaru, V. Apostol, în *AMM*, III-IV, 1981-1983, p. 45-56.

155. FITIONEȘTI, jud. Vrancea, pct. "Măriuța Petrei".

Săpături arheologice între anii 1964-1970. Așezare geto-dacică fortificată, cu trei nivele de locuire. În complexele cercetate se afla ceramică geto-dacică și de import, unelte și alte obiecte de folosire curentă și de podoabă. Din acest sat, V. Pârvan a menționat în anul 1914, drahme ale orașului Dyrrhachium împreună cu dinari romani republicani. Săpături efectuate de un colectiv condus de M. Florescu.

Cf. B. Mitrea, în *SCN*, II, 1958, p. 27; Gh. Constantinescu, în *Studii și comunicări*, Vrancea, I, 1978, p. 19-24; Adrian Florescu și Marilena Florescu, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1984, p. 72-92.

156. FOCȘANI, municipiu Focșani, jud. Vrancea.

Descoperire izolată. Drahmă histriană de argint, tip Pick, 416 și o tetradrahmă de Maroneia.

Cf. B. Mitrea, în *SCIV*, 1, 1968, p. 171-172; J. Winkler, în *SCȘ Cluj*, seria II, VI, 1-2, 1955, p. 160, nr. 14.

157. FOCURI, com. Focuri, jud. Iași.

Cercetări de teren în punctele: "În Rotundu", locuire Latène cu material atipic; "La est de Rotundu", ceramică de aspect Latène; "Malu iazului Pais" ceramică de aspect Latène; "Pe Pais", ceramică de tradiție Latène lucrată cu mâna și la roată.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 150.

158. FOLTEȘTI, com. Foltești, jud. Galați.

Descoperire izolată, 1937, în apropierea gării. Monedă olbiană din bronz.

Cf. I. E. Dimian, în *SCIV*, 1, 2, 1955, p. 306; I. Glodariu, *Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, 1974, p. 258.

159. FRENCIUGI, com. Șcheia, jud. Iași, pct. "În Cier".

Cercetări de teren pe malul drept al pârâului Stavnic. Resturi de locuire din secolele V-III î.d.Hr., cu ceramică locală și fragmente de amfore grecești.

Cf. A. Rusu, în *CI*, 1981-1982, p. 213, fig. 11/13; *Repertoriul Iași*, II, p. 388.

160. FRUMUȘIȚA, com. Frumușița, jud. Galați.

Sondaj arheologic, 1953 în apropierea satului. Groapă în care se afla ceramica getică lucrată cu mâna și un kylix attic, cu firmis negru și cu inscripție, datat în secolele V-IV î.d.Hr..

Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, în *SCȘ Iași*, IV, 1954, 1-2, p. 498-504.

161. GALAȚI, m. Galați, jud. Galați.

Descoperire nesigură, 15 stateri cyzicieni; în 1899 s-a descoperit o amforă elenistică folosită ca urnă; în anul 1915, pe strada Traian s-au descoperit mai multe vârfuri de săgeți "scitice", care se crede că proveneau dintr-un mormânt.

Cf. Gr. Tocilescu, *Dacia înainte de romani*, 1880, p. 856; M. Petrescu-Dîmbovița, în *Orizonturi*, III, 5-9, 1940, p. 5; I. T. Dragomir, în *Danubius*, I, 1967, p. 183, fig. 4/1; J. Winkler, în *SCȘCluj*, nr. 110-117; S. Dimitriu, în *SCIV*, 8, 1957, 1-4, p. 103-111.

162. GARA ROȘIEȘTI, com. Roșiești, jud. Vaslui.

Cercetări de teren în marginea de vest a satului pe malurile râului Bîrlad, între biserică și șoseaua națională Bîrlad-Vaslui și mai la sud, dincolo de haltă, unde începe pârâul Arămoasa. S-au adunat numeroase fragmente de vase din Hallstattul târziu și Latène.

Cf. G. Coman, 1980, p. 223.

163. GĂGEȘTI, com. Găgești, jud. Vaslui, pct. la 1, 5 km de sat.

Cercetări de teren. În jurul unor izvoare, s-au adunat resturi de vase lucrate cu mâna, din pastă poroasă și cu decor specific ceramicii geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 142.

164. GĂICEANA, com. Găiceana, jud. Bacău, pct. "Fundul Pleşului".

Descoperire izolată, la 1,5 km de satul Unguri. S-a descoperit o monedă histriană de argint, tip Pick 432 și fragmente ceramice geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr. În locul numit "Sturzu" situat în marginea de est a satului Găiceana s-a identificat o așezare din perioada de sfârșit a hallstattului târziu.

Cf. B. Mitrea, în *SCIV*, 1, 9, 1968, p. 173; idem, în *SCIV*, 22, 1, 1971, p. 119-120; idem, *SCIV*, 24, 1, 1973, p. 139; M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 262, fig. 29/1; V. Căpitanu, în *Carpica*, 4, 1971, p. 287-288.

165. GĂNEȘTI, com. Tg. Frumos, jud. Iași, pct. "Siliște".

Cercetări de suprafață. Resturi ceramice hallstattiene târzii. În locul "Dealul Bivolului" s-a găsit ceramică din secolele III-II î.d.Hr. iar "Între Drumuri" urmele unei așezări din perioada de trecere de la Hallstatt la Latène.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 419.

166. GHELĂEȘTI, com. Bîrgăuani, jud. Neamț.

Cercetări de teren (1967), și săpături sistematice în zona de sud a satului. Așezare de epocă Latène din care s-au cercetat locuințe și gropi în care se afla ceramică geto-dacică și bastarnică, o fibulă "pomeraniană", un ac de bronz, fragmente de amfore grecești și celtice, mai multe fragmente de "căței de vatră" etc.

Cf. M. Babeș, în *SCIV*, 20, 2, 1969, p. 195-216; M. Babeș, V. Mihailescu-Bîrliba, în *51-52 Bericht RGK*, 1972, p. 182-193, fig. 3 și urm., M. Babeș, *Die Poienești-Lukașevca Kultur*, Bonn, 1993, p. 199-200.

167. GHERMĂNEȘTI, com. Banca, jud. Vaslui, pct. "Lângă stadion".

Cercetări de teren. Un vas mic, din pastă poroasă lucrat cu mâna, decorat cu proeminențe, de aspect geto-dacic și fragmente de amfore grecești atipice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 345.

168. GHIREASCA, com. Mălușteni, jud. Vaslui, pct. "Budăiul Oii".

Descoperire întâmplătoare pe malul pâraului Recea, la 1 km sud-est de sat. Fragmente de vase geto-dacice lucrate cu mâna și de amfore grecești.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 345.

169. GIURCANI, com. Găgești, jud. Vaslui.

Descoperire întâmplătoare. Fragmente de vase geto-dacice și de amfore grecești.

Cf. Tamilia Simion, în *Carpica*, XXVI, 1997, p. 31-35, fig. 1.

170. GÎRBOVĂȚ, com. Ghidigeni, jud. Galați, pct. "La Gârlă".

Cercetări de teren. De o parte și de alta a pâraului Gîrbovăț s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 322.

171. GÎRCENI, com. Gîrceni, jud. Vaslui, pct. "În țarină".

Descoperire de suprafață. Așezare geto-dacică deranjată, din care s-a adunat ceramică lucrată cu mâna și la roată.

Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, E. Bold, M. Dinu, în *AȘUIași*, III, 1, 1955, fasc. 1-2, p. 17, fig. 13/1-2.

172. GÎRCINA, com. Gîrcina, jud. Neamț, pct. "Dealul Opișeni".

Cercetări de teren 1967. Ceramică fragmentară geto-dacică și bastarnică.

Informații de la V. Mihailescu-Bîrliba.

173. GÎRLENI, com. Gîrleni, jud. Bacău.

Cercetări de suprafață în apropierea satului. Râșniță din piatră rotativă formată din metta și catilus.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 216.

174. GLĂVĂNEȘTI, com. Andrieșeni, jud. Iași, pct. "La vest de sat".

Săpături arheologice sistematice 1949-1950. S-au cercetat două movile. În prima se afla un mormânt de inhumatie cu inventar celtic și unul de incineratie cu aceeași atribuire. Tot aici s-a cercetat o groapă cu ceramică lucrată cu mâna din pastă grosieră și grafit, oase de câine și de pasăre. În movila II s-a cercetat o locuință care conținea ceramică lucrată la roată și la mână, câteva fragmente de caracter bastarnic, fragmente de amfore grecești, fibulă de fier, fusaiole etc. Și în mantaua movilei II se aflau trei morminte de inhumatie cu obiecte de fier și ceramică getică.

Cf. I. Nestor și colab., în *SCIV*, II, 1, 1951, p. 66-67, fig. 13. Informații suplimentare de la A. D. Alexandrescu.

175. GOEȘTI, com. Lungani, jud. Iași.

Cercetări de suprafață pe marginea platoului de deasupra satului. S-au adunat fragmente de vase din a doua epocă a fierului.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 224.

176. GOLĂEȘTI, com. Golăești, jud. Iași, pct. "Rîpa Spînzuratului".

Cercetări de suprafață pe terasa superioară a râului Prut. S-au adunat fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

Cf. N. Zaharia, în *SCIV*, 6, 3-4, 1955, p. 901.

177. GOLEȘTI, com. Golești, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață în vatra satului. Resturile unei așezări geto-dacice constând din fragmente ceramice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 226.

178. GOLGOFTA, com. Poienești, jud. Vaslui, pct. "Dealul Hușenilor".

Cercetări de suprafață. Resturile unei așezări geto-dacice cu ceramică autohtonă și grecească atipică.

Cf. R. Vulpe, în *Materiale*, I, 1953, p. 482-483, fig. 381/3.

179. GORBAN, com. Gorban, jud. Iași, În punctele "Cantonul silvic", "Marginea de vest a satului" în vatra satului și pe "Dealul Gîlcea" s-au adunat fragmente ceramice ce aparțin unor așezări geto-dacice din perioada de început a celei de a doua epoci a fierului.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 154.

180. GORGHEȘTI, com. Stănișești, jud. Bacău, pct. "Dealul Zarea".

Cercetări de teren. Așezarea geto-dacică distrusă, din care s-au scos resturi de locuințe și vetre, ceramică și diferite obiecte.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 265.

181. GORUNI, com. Tomești, jud. Iași, pct. "La Dadus".

Cercetări de teren la vest de sat. Resturile unei așezări de epocă Latène cu ceramică geto-dacică și bastarnică.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 323, pl. XXCLIII/10; CCLVII/7; *Repertoriul Iași*, II, p. 406.

182. GRĂJDENI, com. Grivița, jud. Vaslui.

Cercetare de teren, 1957. În marginea de est a satului s-au identificat resturile unei așezări Latène.

Cf. G. Coman, 1980, p. 151.

183. GRĂNICEȘTI, com. Grănicești, jud. Suceava.

Săpături arheologice efectuate de M. Ignat. S-a investigat o așezare autohtonă cu ceramică bastarnică.

Material inedit.

184. GROZEȘTI, com. Grozești, jud. Bacău.

Descoperire izolată. Tezaur format din 180 drahme din Apollonia și Dyrhachium din secolul II î.d.Hr.

Cf. B. Mitrea, în *SCN*, II, 1958, p. 27; idem, în *SCN*, 1971, p. 21-38; idem, în *Thraco-Dacica*, IV, 1-2, 1983, p. 30.

185. GURA BOHOTIN, com. Răducăneni, jud. Iași.

Descoperire izolată lângă clădirea grănicerilor. Fragmente de la o cupă cu elemente caracteristice ceramicii geto-dacice.

Material inedit la Muzeul din Huși.

186. GURA IDRICI, com. Roșiștei, jud. Vaslui.

Cercetări de teren în marginea de vest a satului. S-au descoperit câteva fragmente ceramice geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 224.

187. GURA VĂII, oraș Onești, jud. Bacău, pct. "Ciortea".

Cercetări de teren pe terasa inferioară a pârâului Tazlăul Mare. S-au descoperit resturile unei așezări geto-dacice.

Cf. C. Buzdugan, în *Carpica*, I, 1968, p. 107.

188. GURA VĂII, com. Stănileşti, jud. Vaslui.

Cercetări de teren în stânga barajului, prin care s-au identificat resturile unei aşezări de tip hallstattian târziu.

Cf. G. Coman, 1980, p. 229.

189. GURA VĂII, com. Strunga, jud. Iaşi, pct. "La Lutărie".

Cercetări de teren, lângă drumul Strunga-Criveşti. S-au adunat fragmente de vase din cea de a doua epocă a fierului. De asemenea, în punctul "La Cioate", pe un platou înalt s-a identificat o aşezare întărită natural din perioada de trecere de la prima la cea de a doua epocă a fierului.

Cf. *Aşezări din Moldova*, p. 194; *Repertoriul Iaşi*, II, p. 381, fig. 50/2, 29, 72.

190. HANGU, com. Hangu, jud. Neamţ.

Descoperire izolată. Drahmă emisă de oraşul Apollonia.

Cf. B. Mitrea, în *SCN*, II, 1958, p. 81-82.

191. HĂBĂŞEŞTI, com. Strunga, jud. Iaşi.

Săpături arheologice în staţiune neolitică. Sporadic s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice şi o fibulă de fier de tip Latène II.

Cf. V. Dumitrescu şi colab., *Hăbăşeşti*, 1954, p. 485-491, fig. 51-52, pl. 130.

192. HĂLĂUCEŞTI, com. Hălăuceşti, jud. Iaşi, pct. "La Atelier" şi "La Sumanaru". Cercetări de teren. S-au adunat fragmente ceramice geto-dacice din secolele V-IV î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iaşi*, I, p. 164.

193. HĂNŢEŞTI, com. Adîncata, jud. Suceava.

Cercetări de suprafaţă. S-au adunat fragmente ceramice geto-dacice şi bastarne, dintr-o aşezare dezafectată.

Informaţii de la Mircea Ignat, Suceava.

194. HELEŞTENI, com. Heleşteni, jud. Iaşi.

Cercetări de teren prin care s-au adunat fragmente de vase geto-dacice şi greceşti.

Cf. *Repertoriul Iaşi*, I, p. 168.

195. HILIŢA, com. Costuleni, jud. Iaşi, pct. "Dealul Hiliţei".

Cercetări de suprafaţă. S-au identificat suprafeţe de dimensiuni mari cu fragmente ceramice din secolele V-III î.d.Hr.. Material asemănător s-a adunat şi în punctul "La Iaz".

Cf. *Repertoriul Iaşi*, I, p. 93, fig. 12/1.

196. HÎNDREŞTI, com. Oţeleni, jud. Iaşi, pct. "Zgîia".

Cercetări de suprafaţă. S-au adunat fragmente de vase aparţinând unei aşezări geto-dacice de la începutul celei de a doua epoci a fierului.

Cf. *Repertoriul Iaşi*, II, p. 297, fig. 49/10, 14; 50/76.

197. HÎRLĂU, oraș Hîrlău, jud. Iași, pct. "Curtea Domnească".

Săpături arheologice. Sporadic s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr. și urmele unor locuințe adâncite.

Informații de la E. Neamțu și S. Cheptea, Iași.

198. HÎRTOAPE, com. Vinători, jud. Iași, pct. "Poienița-Moara".

Cercetări de suprafață în zona fostului sat Poienița. S-au identificat urmele unei așezări geto-dacice din secolele II-I î.d.Hr. În locul "Moara Popii" s-au adunat fragmente ceramice din perioada de trecere de la prima la cea de a doua epocă a fierului iar din marginea nord-estică a satului fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

În vatra satului s-au descoperit întâmplător două monede geto-dacice tip Huși-Vovriești.

Cf. J. Winkler, *SCȘ Cluj*, 1955, p. 5; *Repertoriul Iași*, II, p. 450, fig. 42/1; 48/22; 50/8, 13, 30.

199. HÎRTOAPELE, com. Crivești, jud. Iași, pct. "La moara popii".

Cercetări de suprafață, pe terasa de lângă podul Sirețelului. S-au descoperit fragmente ceramice geto-dacice și bastarnice dintr-o așezare dezafectată.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 300.

200. HÎRTOP, com. Preotești, jud. Suceava, pct. "Sub Plopi".

Descoperire izolată. Un cuțit de luptă din fier de tip celtic. Într-un alt loc, pe "Dealul Cetățuiei" de lângă satul Preotești s-au adunat fragmente de vase geto-dacice printre care și o ceașcă dacică. Din satul Hîrtop este și o monedă geto-dacică de tip Huși-Vovriești înregistrată în anul 1916 la Muzeul din Fălticeni.

Cf. N. Ursulescu, ș. Manea, în *Suceava*, VIII, 1981, p. 176-177, fig. 3-4. Moneda este până în prezent inedită.

201. HOCIUNGI, com. Moldoveni, jud. Neamț, pct. "Siliștea lui Văduț".

Cercetări de suprafață. La muzeul școlar din satul Moldoveni și la muzeul din Roman se află ceramică geto-dacică și bastarnică adunată din acest loc.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 289.

202. HOLBOCA, com. Holboca, jud. Iași, pct. "Peste Baltă".

Cercetări de suprafață și un sondaj arheologic în 1954. S-a cercetat parțial o așezare de epocă Latène cu ceramică geto-dacică și bastarnică precum și fragmente de amfore grecești. În locul numit "La moară" s-au descoperit fragmente ceramice geto-dacice mai timpurii.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 198, fig. CLXXVII/12-13; 15-16; *Repertoriul Iași*, I, p. 173.

203. HORGĂ, com. Epureni, jud. Vaslui, pct. "Dealul Fundăturii".

Descoperire de suprafață la circa 2 km de sat. Într-un loc înalt s-au descoperit fragmente de amfore din Thasos. În punctul "Podu Horgei" s-au adunat fragmente ceramice lucrate cu mâna și un castron lucrat la roată din pastă cenușie cu torți orizontale din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 346; F. Preda, în *Apulum*, XI, 1973, fig. 1, nr. 10.

204. HORLEȘTI, com. Horlești, jud. Iași, pct. "Coșere" și "Viișoara".

Cercetări de suprafață. S-au adunat fragmente ceramice geto-dacice din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 177.

205. HORLEȘTI, com. Rediu, jud. Iași, pct. "Dealul Bursucului".

Cercetări de suprafață în lutăriile din marginea satului. S-au adunat fragmente ceramice geto-dacice de aspect vechi și fragmente de cești dacice.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 343.

206. HORODIȘTEA, com. Cotnari, jud. Iași, pct. "Vatra satului".

Cercetări de suprafață. În vatra satului s-au depistat urmele unei așezări întărite din secolele IV-III î.d.Hr. din care s-au adunat numeroase fragmente ceramice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 200; A. C. Florescu, în *CI*, II, 1971, p. 104; *Repertoriul Iași*, I, p. 100.

207. HORODIȘTEA, com. Păltiniș, jud. Botoșani.

Descoperire izolată la poalele dealului Păltiniș. Fragment de brățară de bronz celtică de tipul cu semiove. În vatra satului Crăinicieni (contopit astăzi cu satul Horodiștea) s-a descoperit un mormânt de inhumăție care conținea un vas bastarnic.

Cf. N. Zaharia, E. Zaharia, în *Hierasus*, I, 1974, p. 139, fig. 2/8; *Repertoriul Botoșani*, I, p. 199; V. Zirra, în *Dacia*, NS, XV, fig. 23/51.

208. HURUEȘTI, com. Huruești, jud. Bacău.

Cercetări de teren, în apropierea satului Căptești. Descoperire izolată, vârf de săgeată de bronz, "scitică".

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1968, p. 244.

209. HUȘI, oraș Huși, jud. Vaslui, pct. "În Parcul orașului".

Descoperire întâmplătoare. Mormânt de inhumăție care conținea scheletul unui adult și un număr de circa 80 săgeți de bronz de tip "scitic".

Informații de la G. Melinte de la Huși.

210. IASLOVĂȚ, com. Iaslovăț, jud. Suceava.

Descoperire izolată. Stater de aur de la Filip al II-lea.

Cf. C. Preda, în *SCIV*, 7, 1956, 3-4, p. 277.

211. IAȘI, municipiul Iași, jud. Iași.

Săpături arheologice la Curtea Domnească și cercetări de teren în punctele: Ceairu lui Peretz, Strada Ciurchi, Fabrica de cărămizi, Dealul Socola, Școala gen. nr. 2, Bariera Cîrlig, Gîrla Breazu, Bucium-Plopilor fără soț, Livada IAS Bucium. În toate aceste puncte s-au descoperit fragmente ceramice geto-dacice și bastarnice, la Curtea Domnească s-au adunat și fragmente de amfore grecești, iar pe lângă șoseaua Nicolina o monedă de la Filip al II-lea și o imitație.

Cf. Al. Andronic, E. Neamțu, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 112; Al. Andronic, E. Neamțu, M. Dinu, în *ArhMold*, V, 1967, p. 189, fig. 11/6; B. Mitrea, în *SCIV*, 7, 1966, 3, p. 418; *Așezări din Moldova*, p. 206; *Repertoriul Iași*, I, p. 184-202.

212. IAZU NOU, com. Șipote, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. Printre alte descoperiri din diferite perioade s-au găsit și fragmente de amfore grecești.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 393.

213. IBĂNEȘTI, com. Ibănești, jud. Botoșani.

Descoperire izolată. Un stater de aur de la Filip II descoperit în această localitate se află la Cabinetul Numismatic al Muzeului național de istorie. Prin săpături sistematice pe dealul "Măgura" s-a cercetat o așezare getică fortificată, în incinta căreia se află o movilă de pământ. S-a cercetat sistemul defensiv și s-au scos fragmente de vase geto-dacice lucrate cu mâna.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 289, fig. CCXXVI/14-15; O. Iliescu, *Caet selectiv*, nr. 13-14, 1965, p. 4; B. Mitrea, în *SCIV*, 1, 1968, 19, p. 172; P. Șadurschi, E. Moscalu, în *Hierasus*, VII-VIII, 1988, p. 183-191.

214. ICHIMENI, com. Avrămeni, jud. Botoșani.

Descoperire izolată. În fosta colecție a Muzeului Național de antichități din București au fost predate de către Gr. Buțureanu ca provenind de la Ichimeni, următoarele piese: brăzdar de fier de tip celtic, psalie de fier, fibulă celtică de tip Dux, o împungătoare și altele.

Cf. V. Pârvan, în *Getica*, 1926, pl. XXXVI, fig. 1.

215. IGEȘTI, com. Blăgești, jud. Vaslui.

Cercetări de teren. Între marginea sud-vestică a satului și drumul Blăgești-Țuscani s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice din perioada veche.

Material inedit la muzeul din Vaslui.

216. ILIȘENI, com. Santa Mare, jud. Botoșani.

Sondaj arheologic 1960. S-au adunat și câteva fragmente de vase geto-dacice printre care și unele cu suprafața acoperită cu barbotină.

Cf. G. Foit, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 461-462.

217. INGĂREȘTI, com. Urechești, jud. Neamț, pct. "Cetățuia".

Cercetări de suprafață. S-au descoperit fragmente ceramice geto-dacice tipice și un fragment bastarnic.

Materialul se află la muzeul din Tg. Neamț.

218. IONĂȘENI, com. Trușești, jud. Botoșani, pct. "Țintirim".

Săpături arheologice sistematice. Mormânt de inhumație cu schelet chirchit pe dreapta care conține o brățară tubulară din bronz și alte podoabe din fier.

Cf. V. Zirra, în *Dacia*, NS, XV, 1971, p. 231.

219. IONĂȘENI, com. Vîrfu Cîmpului, jud. Botoșani, pct. "La Temelii".
Cercetări de teren. Materiale arheologice dintr-o așezare de epocă Latène printre care se află ceramică geto-dacică și bastarnică.
Cf. *Așezări din Moldova*, p. 300.
220. IPATELE, com. Ipatele, jud. Iași, pct. "Gura Poienii", "Osoi" și în grădina lui Nicu Crăciun. Cercetări de teren. S-au adunat fragmente de vase geto-dacice din perioada veche și de amfore grecești.
Cf. A. Rusu, în *CI*, 1981-1982, p. 214, fig. 21/3; *Repertoriul Iași*, I, p. 207.
221. IREȘTI, com. Irești, jud. Vrancea, pct. "Lutărie".
Descoperire izolată, 1978. Monedă din argint tip Crișeni-Berchieș.
Cf. A. Paragină, în *Musaios*, 3, Buzău, 1981, p. 28-29, fig. 1.
222. ITU-LICHITIȘENI, com. Vultureni, jud. Bacău.
Sondaj arheologic 1961-1964. Așezare geto-dacică cu locuințe de suprafață și vetre precum și un bogat material ceramic din perioada de început a civilizației geto-dacice.
Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *Carpica*, IV, 1971, p. 139-158.
223. IUGANI, com. Mircești, jud. Iași, pct. "Peste canal".
Cercetări de suprafață. S-a adunat ceramică geto-dacică și o fusaiolă.
Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 229, fig. 14/15.
224. IVĂNEȘTI, com. Ivănești, jud. Vaslui.
Cercetări de suprafață. În apropierea grajdurilor vechi s-au cules fragmente de vase geto-dacice.
Cf. G. Coman, 1980, p. 159.
225. IZVOARE, com. Bahna, jud. Neamț.
Săpături arheologice sistematice într-o așezare prefeudală. Sporadic s-au investigat resturile unei așezări geto-dacice, din care s-au adunat fragmente de vase, obiecte din lut și o vatră portativă din lut ars.
Informații de la I. Mitrea, Bacău.
226. IZVORUL BERHECIULUI, com. Izvorul Berheciului, jud. Bacău.
Cercetări de teren în locul numit "Dealul Gălăneț". S-au descoperit fragmente de vase dintr-o așezare geto-dacică.
Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArchMold*, VI, p. 252, fig. 25/3, 4.
227. JARIȘTEA, com. Jariștea, jud. Vrancea.
Descoperire izolată, 1954. Monede geto-dacice (?), dintre care două se află la muzeul din Focșani.
Cf. Gh. Constantinescu, H. Boos, în *SCN*, I, 1957, p. 469.
228. JIGĂLIA, com. Șuletea, jud. Vaslui.
Cercetări de suprafață la 800 m N-E de sat. Fragmente ceramice aparținând unei așezări geto-dacice.
Cf. G. Coman, 1980, p. 238.

229. JIGORENI, com. Țibănești, jud. Iași, pct. "La Școală".

Cercetări de suprafață. Pe versantul dealului pe care se află școala, în marginea de sud a satului, precum și în Grindul Prisăcăriei, pe panta stângă a pârâului Humăria, s-au adunat fragmente de vase geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 428, fig. 50/55.

230. KOGĂLNICENI, com. A. I. Cuza, jud. Iași, pct. "Ipser".

Cercetări de suprafață. S-au adunat fragmente de vase geto-dacice.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 28.

231. LAZA, com. Laza, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. La sud-est de primărie și pe malul drept al barajului Pușcași, la NNV de satul Poiana lui Alexa s-au adunat fragmente de vase dintr-o așezare geto-dacică.

Cf. G. Coman, 1980, p. 167.

232. LATEȘTII DE JOS, com. Murgeni, jud. Vaslui.

Cercetări de teren. La marginea estică a satului s-au adunat fragmente de vase dintr-o așezare geto-dacică.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 248.

233. LEORDA, com. Leorda, jud. Botoșani, pct. "Dealul Buduhacea".

Cercetări de suprafață. Fragmente ceramice dintr-o așezare de epocă Latène cu elemente geto-dacice și bastarnice.

Material inedit din colecția prof. D. Cristea, din Cucorăni. Se află la Muzeul de istorie din Botoșani.

234. LESPEZI, oraș Pașcani, jud. Iași.

Descoperire izolată. Pe malul stâng al râului Siret s-a descoperit un vas lucrat cu mâna din pastă poroasă, de formă globulară decorat cu brâu alveolat și proeminente conice.

Colecția Casei copiilor, Iași.

235. LIPOVĂȚ, com. Lipovăț, jud. Vaslui, pct. "Coadă Iazului".

Cercetări de suprafață. S-a adunat ceramică geto-dacică și bastarnică dintr-o așezare de epocă Latène.

Cf. G. Coman, 1980, p. 170, fig. 125/1, 4.

236. LITENI, com. Liteni, jud. Suceava.

Săpături arheologice, 1980. S-a cercetat o așezare cu două nivele de locuire. În cel inferior se aflau locuințe de suprafață și adâncite din care s-au adunat fragmente de vase geto-dacice și bastarnice, precum și o fibulă celtică din bronz.

Informații de la Mircea Ignat, Suceava.

237. LIVENI, com. Manoleasa, jud. Botoșani, pct. "La Stâncă".

Cercetări de suprafață. Resturile unei așezări din care s-au adunat fragmente ceramice geto-dacice și bastarnice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 275, fig. CCXIX/4.

238. LOZNA, com. Dersca, jud. Botoșani, pct. "Turbărie".

Descoperire întâmplătoare. În zăcămintul de turbă la 2,50 m adâncime, se afla un depozit cu 56 obiecte din fier datat în Latène CD. În locul numit "Hlibicioc", prin săpături arheologice sistematice s-a cercetat o așezare de epocă Latène cu material ceramic geto-dacic, bastarnic, celtic și grecesc.

Cf. S. Teodor, P. Șadurschi, *Inventaria Archaeologia*, XI, 1979; idem, în *Materiale*, Tulcea, 1982, p.225-227, fig. 1-10; S. Teodor, în *Dacia*, NS, XXIV, 1980, p. 133-150; S. Teodor, în *ArhMold*, XV, 1992, p. 45-70.

239. LUIZI-CĂLUGĂRA, com. Luizi-Călugăra, jud. Bacău.

Cercetări de suprafață. Urmele unei așezări din care provin fragmente ceramice geto-dacice lucrate cu mâna și la roată de aspect vechi Latène.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1968, p. 225, fig. 28/4.

240. LUNCA, com. Poiana Slatinii, jud. Neamț.

Cercetări de suprafață prin care s-au adunat fragmente ceramice din vase tronconice, străchini cu proeminențe perforate, oale cu brâu alveolat, ce se pot data în secolele V-IV î.d.Hr.

Cf. Gh. Dumitroaia, M. Alexianu, în *Symposia Thracologica*, 5, p. 61-62.

241. LUNCA CETĂȚUIEI, com. Ciurea, jud. Iași, pct. "Zane".

Cercetări de suprafață. În jurul cimitirului s-a adunat ceramică hallstattană târzie, fragmente de vase bastarnice și de amfore rhodiene.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 82.

242. LUNGANI, com. Lungani, jud. Iași, pct. "La Gostat" și "La Șipot".

Cercetări de suprafață. S-au descoperit resturi de locuire geto-dacică constând din fragmente de vase lucrate cu mâna și o fusaiolă cu baza dreaptă.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 222, fig. 16/24; 17/16.

243. LUPEȘTI, com. Mălușteni, jud. Vaslui, pct. "Fântîna Mare".

Cercetări de suprafață. La 2,5 km de sat s-a identificat o așezare întinsă cu resturi ceramice hallstattiene târzii și Latène.

Cf. G. Coman, 1980, p. 175.

244. MATEENI, com. Corlăteni, jud. Botoșani.

Descoperire izolată. Topor din fier cu înmănușare verticală, cu dulie de secțiune rectangulară.

Informații de la P. Șadurschi, Botoșani.

245. MĂCITENI, com. Corni, jud. Galați.

Descoperire izolată. Ceramică de la începutul epocii Latène și un pumnal de fier de tip "akenakes".

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 325; V. Palade, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 477 și urm.

246. MĂDÎRJAC, com. Mădîrjac, jud. Iași, pct. "Prisaca".

Cercetări de suprafață. S-a adunat ceramică de tradiție Latène.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 225.

247. MĂDÎRJEȘTI, com. Bălțați, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. Marginea de sud-vest a satului. S-a adunat ceramică geto-dacică.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 47.

248. MĂLUȘTENI, com. Mălușteni, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. În grădina școlii și pe stânga pâraului Recea, s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice și de amfore grecești. În punctul "Cetățuia" s-au găsit numeroase fragmente de vase geto-dacice lucrate cu mâna.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 349; G. Coman, p. 174.

249. MĂNĂSTIREA, com. Mălușteni, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. La circa 800 m sud de sat s-a depistat o așezare cu mai multe straturi de cultură. S-a adunat ceramică geto-dacică veche, fragmente de amfore din insula Lesbos și vârfuri de săgeți "scitice", de bronz.

Cf. G. Coman, 1980, p. 176.

250. MĂRĂȘEȘTI, com. Mărășești, jud. Vrancea.

Descoperire întâmplătoare. Tezaur monetar format din 800 stateri de la Alexandru cel Mare, Lysimach și Filip al II-lea.

Cf. C. Moisil, *BSN*, 1914, XI, p. 25-26; G. Poenaru-Hordea, în *Dacia*, NS, XVIII, 1974, p. 103-125.

251. MĂRGINENI, com. Mărgineni, jud. Bacău.

Cercetări de suprafață. Ceramică geto-dacică cu decor caracteristic, aparținând unei așezări din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1968, p. 222.

252. MEREȘTI, com. Vulturești, jud. Suceava, pct. "Cetățuie".

Sondaj arheologic. Între satele Udești și Merești se află o așezare fortificată cu val și șanț de unde s-a adunat material ceramic caracteristic secolelor V-IV î.d.Hr.

Cf. C. A. Romstorfer, în *Jahrbuch des Bukoviner Landesmuzeum*, IV, 1986, p. 139; D. Popovici, M. Ignat, în *Suceava*, VIII, 1981, p. 545-551.

253. MERIA BEREȘTI, com. Meria-Berești, jud. Galați.

Cercetări de suprafață. La circa 0,5 km de râpa deschisă spre Valea Chimojei s-a cercetat o siliște din care s-a adunat ceramică geto-dacică.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 350.

254. MIHAIL KOGĂLNICEANU (Rîpi), com. Arsura, jud. Vaslui, pct. "Valea Tătarului". Cercetări de suprafață. Ceramică geto-dacică veche.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 336.

255. MIHAIL KOGĂLNICEANU, com. Țigănași, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. Ceramică geto-dacică lucrată cu mâna.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 435.

256. MIHOVENI, com. șcheia, jud. Suceava, pct. "Cahla Morii".

Cercetări de suprafață și sondaj arheologic. S-au adunat mai multe fragmente provenite de la un vas lucrat cu mâna, cu partea exterioară acoperită cu striuri verticale și mai multe fragmente de vase bastarnice.

Cf. N. Ursulescu, P. Batariuc, în *Suceava*, V, 1978, p. 91, fig. 6/6; 8/12.

257. MILEȘTII DE SUS, com. Parincea, jud. Bacău.

Descoperire întâmplătoare, 1975. Două morminte de inhumatie cu inventar de caracter scitic din secolele VI-V î.d.Hr.

Cf. I. Mitrea, în *Carpica*, XV, 1983, p. 117-124, fig. 1-4; idem, în *Studia Antiqua et archaeologica*, I, 1983, p. 59-64.

258. MIORCANI, com. Miorcani, jud. Botoșani.

Descoperire izolată. Brăzdar de fier de tip celtic. Piesa se află în muzeul de istorie din Bacău.

Cf. S. Teodor, *ArhMold*, XII, 1988, p. 34, fig. 1/8.

259. MIRCEȘTI, com. Mircești, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. La intrarea în sat s-a descoperit o tepsie din lut de culoare cenușie, dintr-o așezare geto-dacică.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 227, fig. 16/40.

260. MIRCEȘTI, com. Tăcuta, jud. Vaslui, pct. "Dealul Mare", "Grui".

Cercetări de suprafață. Ceramică geto-dacică și bastarnică, un vârf de pumnal și un vârf de săgeată din fier.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 325; G. Coman, 1980, p. 242, fig. 121/10.

261. MIRONEASA, com. Mironeasa, jud. Iași, pct. "Tarlaua Izlaz".

Cercetări de suprafață. În marginea vestică a satului s-a adunat ceramică caracteristică geto-dacică veche.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 232.

262. MIROSLAVA, com. Miroslava, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. Fragmente de vase geto-dacice și grecești.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 233.

263. MITOC, com. Mitoc, jud. Botoșani.

Săpături arheologice. În cadrul cercetărilor din anul 1973, într-o așezare paleolitică, în secțiunea C₁, la 1 m adâncime s-a descoperit un fragment dintr-un vas de grafit de caracter celtic.

Informații de la V. Chirica, Iași; S. Teodor, în *ArhMold*, XII, 1988, fig. 2/8.

264. MOGOȘEȘTI, com. Mogoșești, jud. Iași, pct. "Dealul Băbului".

Cercetări de suprafață. De la nord și nord-est de sat s-au adunat fragmente ceramice geto-dacice și de import, din perioada Latène II și III.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 208, pl. XCIV/1-17; XCV/1-30; *Repertoriul Iași*, I, p. 244.

265. MOGOȘEȘTI SIRET, com. Mogoșești Siret, jud. Iași, pct. "Izvoare".

Cercetări de suprafață. Ceramică geto-dacică din secolele II-I î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 248.

266. MOLDOVENI, com. Dobrovăț, jud. Iași, pct. "Cetățuie".

Cercetări de suprafață. La marginea de est a pădurii Buda s-au adunat numeroase fragmente de vase și obiecte geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr.

Informații de la M. Mantu, Iași.

267. MOȘNA, com. Moșna, jud. Iași, pct. "Cetățuie".

Sondaj arheologic, 1966. Așezare geto-dacică fortificată din secolele V-IV î.d.Hr. suprapusă de o mică așezare din secolele III-II î.d.Hr. cu material geto-dacic și bastarnic. În vatra satului s-a descoperit întâmplător un pumnal "akenakes" din fier și ceramică geto-dacică. În locul "Între Vii" s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice și grecești.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 235-236; A. Florescu, G. Melinte, în *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 129-134; C. Ionomu, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1983, p. 65-71; *Repertoriul Iași*, I, p. 253.

268. MOȚCA, com. Moțca, jud. Iași, pct. "Surda".

Cercetări de suprafață. La 1,5 km sud-est de sat s-au adunat fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 255, fig. 17/3.

269. MUNCELU DE SUS, com. Mogoșești Siret, jud. Iași, pct. "șanțul Anticar". Cercetări de suprafață. Ceramică geto-dacică și bastarnică. În locul numit "La Șipot", ceramică geto-dacică și grecească (oenochoe).

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 248-250.

270. MURGENI, com. Murgeni, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață în punctele "Ursoaia", "Ilișoaia", "Gura Bujorăni", "Bozianu" și "Știubieni" unde s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice, figurine antropomorfe, un inel de bronz, un lanț de harnașament celtic, o tetradrahmă Macedonia Prima, o drahmă histriană de argint, un denar republican și imitații.

Cf. E. Dimian, în *SCIV*, VI, 1955, p. 303; C. Preda, în *SCIV*, 3, 4, 1956, p. 277; G. Coman, *Murgeni*, 1973, p. 39; B. Mitrea, în *SCIV*, 18, 2, 1967, p. 193; G. Coman, 1980, p. 186, fig. 134/1, 3.

271. NĂNEȘTI, com. Parincea, jud. Bacău, pct. "Nănești Deal".

Descoperire întâmplătoare. Așezare geto-dacică din epoca Latène II din care s-au adunat fragmente ceramice.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1968, p. 232.

272. NĂZĂROAIA, com. Vultureni, jud. Bacău, pct. "Dealul Năzăroaia".

Săpături arheologice. Așezare geto-dacică din secolele IV-III î.d.Hr. din care s-a adunat ceramică și alte obiecte.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1968, p. 232.

273. NEGREȘTI, com. Negrești, jud. Vaslui, pct. "La Cimitir".

Cercetări de suprafață și sondaj arheologic. Așezare geto-dacică cu multă ceramică bastarnică. Material asemănător în punctul "Pe Țarină".

Cf. M. Petrescu-Dîmboița, E. Bold, M. Dinu, *AȘUIAȘI*, p. 31-32, 34, fig. 10/3; G. Coman, 1980, p. 195, fig. 124/6-7; R. Maxim, *Materiale*, Oradea, 1978, p. 333-335.

274. NICOREȘTI, com. Nicorești, jud. Galați.

Descoperire izolată. Tetradrahmă de la Alexandru cel Mare.

Cf. F. Preda, în *Apulum*, XI, 1973, p. 73, fig. 8, nr. 13.

274*. OANCEA, com. Oancea, jud. Galați.

Descoperire întâmplătoare, 1938. 4 drahme de la Alexandru cel Mare și două imitații.

Cf. I. Dimian, în *SCIV*, VI, 1-2, 1955, p. 304.

275. OBÂRȘENI, com. Vinderei, jud. Vaslui.

Descoperire izolată. Drahmă histriană de argint, tip Pick 413.

Cf. B. Mitrea, în *SCIV*, 3, 17, p. 164.

276. OITUZ, com. Oituz, jud. Bacău.

Cercetări de suprafață. Ceramică geto-dacică și celtică. Aceasta din urmă aparține unui vas din pastă grosieră cu striuri la exterior.

Informații de la prof. C. Keitel din Oituz.

277. OLTENEȘTI, com. Oltenești, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. În vatra de sud-est a satului și în spatele stației CFR s-au identificat urmele unei așezări geto-dacice și a unui cimitir cu urne funerare distruse. La 600 m de sat pe stânga șoselei Crasna-Huși s-au adunat fragmente de vase din perioada de trecere de la prima la cea de a doua epocă a fierului

Cf. G. Coman, 1980, p. 198.

278. ONEȘTI mun. Onești, jud. Bacău.

Cercetări de suprafață la sud de oraș. Dintr-o așezare geto-dacică s-au adunat fragmente de vase lucrate cu mâna.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 365.

279. ONICENI, com. Oniceni, jud. Neamț.

Descoperire izolată, începutul secolului al XIX-lea în condiții necunoscute. Depozit format din 19 "brăzdare" din fier de tip celtic, cele mai multe în stare bună de conservare.

Cf. Gh. Balica, în *Revista Arhivelor*, VI, 1963, 2, p. 151; *Așezări din Moldova*, p. 327; S. Teodor, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, 1983, p. 94-102, fig. 1-4.

280. OPRIȘENI, com. Gîrcina, jud. Neamț.

Cercetări de suprafață. Așezare deschisă din secolele IV-III î.d.Hr. din care s-au cules fragmente de vase lucrate cu mâna. Informații de la V. Mihăilescu-Bîrliiba, Iași.

281. OPRIȘEȘTI, com. Răchitoasa, jud. Bacău, pct. "Dealul Bisericii".

Cercetări de suprafață. Așezare geto-dacică din care s-au adunat fragmente de vase lucrate cu mâna și la roată și fragmente de amfore grecești atipice.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, p. 267.

282. OPRIȘIȚA, com. Poienești, jud. Vaslui, pct. "Dealul prisăcii".

Cercetări de suprafață. S-au adunat fragmente dintr-o așezare geto-dacică din perioada Latène II.

Cf. R. Vulpe, în *Materiale*, I, 1950, p. 478.

283. OSOI, com. Sinești, jud. Iași.

Cercetări de suprafață la nord-vest de școala generală. S-au adunat fragmente de vase geto-dacice.

Cf. *Raportoriul Iași*, II, p. 369.

284. OȘEȘTI, com. Oșești, jud. Vaslui, pct. "Dealul Luncii".

Cercetări de suprafață. Resturi ceramice din așezări din epoca bronzului și din a doua epocă a fierului.

Cf. G. Coman, 1980, p. 202.

285. OȚELENI, com. Vinețești, jud. Vaslui, pct. "Teritoriul satului".

Descoperire izolată. Cană lucrată cu mâna din pastă poroasă aparținând repertoriului ceramic geto-dacic.

Material inedit în muzeul de istorie Huși.

286. PANCIU, com. Panciu, jud. Vrancea, pct. "Crucea de sus".

Descoperire izolată, 1915. Tezaur format din 47 drahme de argint emise de orașul Dyrhachium.

Cf. C. Moisil, în *BSNR*, 13, 1916, p. 42-60; B. Mitrea, în *Carpica*, 12, 1980, p. 11-12; idem, în *SCN*, IV, 1982, p. 97-107.

287. PARANIȚA, com. Negrești, pct. "Dealul Chetriș".

Cercetări de suprafață. Fragmente ceramice dintr-o așezare geto-dacică de epocă Latène II.

Cf. G. Coman, 1980, p. 196.

288. PATRAȘCANI, com. Gura Văii, jud. Bacău, pct. "Poiana Mirăuță".

Cercetări de suprafață. Așezare cu resturi ceramice din epoca geto-dacică.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 166.

289. PAȘCANI, com. Pașcani, jud. Iași, pct. "Vatra orașului", "Fîntînele", "La Muncel". Cercetări de suprafață. În primul punct s-a descoperit un grup de vase geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr. ce se păstrează la Casa Copiilor din Pașcani. În celelalte puncte s-au adunat fragmente de vase dintr-o așezare geto-dacică dezafectată.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 299, fig. 47/12.

290. PĂDURENI, com. Pădureni, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață în marginea de nord a satului de unde s-au adunat fragmente de vase dintr-o așezare getică.

Cf. G. Coman, 1980, p. 204.

291. PĂDURENI, com. Tîmboești, jud. Vrancea.

Săpături arheologice. Cu ocazia cercetării unui cimitir carpic s-a descoperit și un mormânt de incinerare geto-dacic din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. S. Morintz, în *Materiale*, VI, 1959, p. 487-495.

292. PĂUCEȘTI, com. Păucești, jud. Bacău, pct. "La Cetățuie".

Cercetări de suprafață. Resturile unei așezări geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArchMold*, VI, p. 234.

293. PĂUȘEȘTI, com. Dumești, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. În locurile: Biserica Veche, Comornița, Pe Gișcă, Ci-rete și Răpăgău s-au adunat fragmente de vase geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 134-135.

294. PETRICANI, com. Petricani, jud. Neamț, pct. "La Grajduri".

Cercetări de suprafață. S-au adunat fragmente ceramice geto-dacice și bastarnice.

Informații de la V- Mihailescu-Bîrliba, Iași.

295. PIATRA NEAMȚ, jud. Neamț, pct. "Bîtea Doamnei".

Descoperire izolată 1967. Drahmă din Dyrhachium de tip Maier nr. 306. În stratul dacic cercetat sistematic s-au mai descoperit și monede histriene, autonome și din Maroneia (secolele II-I î.d.Hr.).

Cf. N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, 1969, p. 34; B. Mitrea, în *SCIV*, 1, 20, 1969, p. 164.

296. PISCU, com. Piscu, jud. Galați.

Descoperire izolată. Drahmă histriană din argint de tip Pick 416.

Cf. B. Mitrea, în *SCIV*, 3, 17, 1965, p. 164.

297. PÎHNA, com. Oltenești, jud. Vaslui, pct. "Lutărie".

Cercetări de suprafață. La 1 km sud-vest de sat s-au adunat fragmente de vase geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 199.

298. PÎNCEȘTI, com. Arsura, jud. Vaslui.

Săpături arheologice într-o așezare feudală timpurie. Sporadic au apărut resturile unui nivel de locuire geto-dacic din care s-au adunat vase lucrate cu mâna caracteristice secolelor IV-III î.d.Hr.

Material inedit. Informații de la V. Spinei.

299. PÎRCOVACI, com. Hîrlău, jud. Iași, pct. "Țarina Țiganilor".

Cercetări de suprafață. Resturi ceramice dintr-o așezare geto-dacică, cu elemente bastarnice.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, 183.

300. PLUGARI, com. Plugari, jud. Iași, pct. "La Cimitir".

Cercetări de suprafață. Ceramică caracteristică unei așezări geto-dacice din secolele IV-III î.d.Hr. Material asemănător în punctul "Cotu Beicului".

Izolată, pe teritoriul fostului sat Băluși s-a descoperit o monedă geto-dacică de tip Huși-Vocriești.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 303, 305, fig. 48/16; 49/4, 17; 50/43, 74; J. Winkler, *SCS*, Cluj, VI, 1955, 1-2, p. 13.

301. PODOLENII DE JOS, com. Cozmești, jud. Iași, pct. "La Iezătură".

Cercetări de suprafață. Resturile unei așezări geto-dacice.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 102.

302. PODOLENII DE SUS, com. Cozmești, jud. Iași.

Cercetări de suprafață la nord-est și nord-vest de sat de unde s-au adunat fragmente ceramice geto-dacice și de amforă din Thasos.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 102. Amfora se află la Muzeul din Huși.

303. PODU PIETRIȘ, com. Perieni, jud. Vaslui, pct. "Hîrtop".

Cercetări de suprafață. La 500 m mai la nord de o necropolă aparținând culturii Noua, s-a descoperit și un mormânt de inhumație cu ceramică geto-dacică din secolul II î.d.Hr.

Cf. G. Coman, 1980, p. 207.

304. PODU TURCULUI, com. Podu Turcului, jud. Bacău.

Cercetări de suprafață. Pe teritoriul satului s-au descoperit fragmente de vase și un idol de lut geto-dacice.

Informații de la V. Palade, Bîrlad și C. Doca-Trincă, Galați.

305. POGLEȚ, com. Corbasca, jud. Bacău, pct. "Tabăra".

Cercetări de suprafață. Fragmente ceramice dintr-o așezare geto-dacică.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, p. 237.

306. POIANA, com. Dulcești, jud. Neamț.

Descoperire izolată. Fragment dintr-un vas celtic din grafit.

Inedit la Institutul "A. D. Xenopol", Iași.

307. POIANA, com. Negrești, jud. Vaslui, pct. "Podiș".

Cercetări de suprafață. În marginea de sud a satului s-au descoperit resturi ceramice geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 196.

308. POIANA, com. Nicorești, jud. Galați, pct. "Cetățuie".

Săpături sistematice. Stratul Poiana IV₁₋₂ aparține unei așezări din secolele IV-II î.d.Hr. din care s-au cercetat complexe de locuire, vetre și gropi și s-a descoperit un bogat material ceramic autohton și de import, monede grecești și geto-dacice, izolat și în tezaure precum și morminte de inhumație. În afara așezării se află o necropolă tumulară care s-a cercetat parțial.

Cf. Radu și Ec. Vulpe, în *Dacia*, III-IV, 1927-1932; Radu Vulpe, în *SCIV*, 1, 1950, 1, p. 41-49; *SCIV*, 2, 1, 1951, p. 187-190; *SCIV*, 3, 1952, p. 198-202; idem, în *Dacia*, NS, I, 1957, p. 152-158; B. Mitrea, în *SCIV*, 8, 1-4, 1958, p. 165-179; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, în *Thraco-Dacica*, 8, 1-2, 1987, p. 133-138; S. Teodor, în *Carpica*, XXIII/1, 1993, p. 115-124; S. Teodor, V. Mihailescu-Bîrliaba, *ArhMold*, XVI, 1993, p. 121-130; S. Teodor, C. Chiriac, *ArhMold*, XVII, 1994, 183-220; S. Teodor, S. Țau, *ArhMold*, XIX, 1996, p. 57-104; S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, în *ArhMold*, XX, 1998; idem, *ArhMold*, XXI (sub tipar).

309. POIANA CU CETATE, com. Grajduri, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. Resturi ceramice dintr-o așezare geto-dacică s-au descoperit între cantonul CFR și sat.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 463.

310. POIANA LUI ALEXA, com. Laza, jud. Vaslui, pct. "Sub Axana".

Cercetări 1979. Material ceramic bastarnic și din secolele II-IV d.Hr..

Cf. M. Babeș, N. Mirițoiu, M. Istrate, G. Coman, în *AMM*, 2, 1980, p. 35-44.

311. POIANA MĂNĂSTIRII, com. Țibana, jud. Iași, pct. "Între Șanțuri".

Cercetări de suprafață. La 3 km nord-est de satul Țibana, pe un platou înalt, înconjurat de păduri s-a depistat o așezare dacică fortificată cu val și șanț și resturi de locuințe distruse. Ceramica adunată poate fi datată în secolele IV-III î.d.Hr. Fragmente ceramice asemănătoare s-au adunat și din locul "Grădinărie".

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 424, fig. 49/18.

312. POIANA TEIULUI, com. Poiana Teiului, jud. Neamț.

Descoperire izolată, 1938. Tetradrahună grecească.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 366, pl. CCLVIII/1; B. Mitrea, în *SCIV*, 18, 1967, p. 194.

313. POIENEȘTI, com. Poienești, jud. Vaslui, pct. "Dealul Teilor".

Săpături arheologice sistematice. Necropolă de incinerare bastarnică din secolele II-I î.d.Hr. în care s-au descoperit și resturi de ceramică geto-dacică. În anul 1949 s-a cercetat un mormânt de inhumare datat în secolul IV î.d.Hr.

Cf. Radu Vulpe, în *Materiale*, I, 1953, p. 310-474; M. Babeș, N. Mirițoiu, M. Istrati, G. Coman, în *AMM*, 2, 1980, p. 35-44; M. Babeș, *Der Poienești-Lukașevka-Kultur*, Bonn, 1993, p. 208-214.

314. POPENI, com. Zapodeni, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. În marginea sudică a stației-transformator TV precum și pe terasa din marginea de est a satului s-au descoperit resturi ceramice dintr-o așezare geto-dacică.

Cf. G. Coman, 1980, p. 284-285.

315. POPEȘTI, com. Găiceana, jud. Bacău, pct. "La Scaun".

Cercetări de suprafață. Între dealul Zarea și dealul Pădurea scaunului, s-a descoperit o așezare geto-dacică distrusă de lucrările agricole. S-au observat resturi

de locuințe și vetre, rășnițe fragmentare și material ceramic variat, caracteristic secolelor V-IV î.d.Hr.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, 1968, p. 262.

316. POPRICANI, com. Popricani, jud. Iași, pct. "Dealul Viei".

Cercetări de suprafață. Fragmente de vase geto-dacice și bastarnice culese dintr-o așezare distrusă. Fragmente de vase geto-dacice s-au cules și de pe malul drept al Jijiei.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 319, 322, fig. 50/7, 20, 64, 66, 69.

317. POȘTA ELAN, com. Vutcani, jud. Vaslui, pct. "Salcâmii lui Huiu".

Cercetări de suprafață. La nord-est de sat s-au cules fragmente ceramice geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 278.

318. POTÎNGENI, com. Movileni, jud. Iași, pct. "În Deal".

Cercetări de suprafață. În marginea de nord a satului s-au adunat fragmente de vase geto-dacice.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 463.

319. PRIGORENI, com. Tg. Frumos, jud. Iași, pct. "Holm".

Cercetări de suprafață. Fragmente ceramice din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 465.

320. PRISECANI, com. Boghești, jud. Vrancea.

Descoperire izolată de la sfârșitul secolului XIX. Drahmă tip Pick 425.

Cf. Bucur Mitrea, în *SCIV*, 3, 1965, p. 164.

321. PROBOTA, com. Probota, jud. Iași.

Pe teritoriul satului s-a descoperit întâmplător un mormânt de incinerare format din urnă și capac, datat pe bază tipologică în secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 331.

322. PRODĂNEȘTI, com. Berești-Meria, jud. Galați.

Descoperire izolată. Monedă histriană.

Cf. Bucur Mitrea, în *BSNR*, 1973-1975, p. 317.

323. PROSELNICI, com. Miroslava, jud. Iași, pct. "Dealul Teleșului".

Fragmente ceramice Latène II și III.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, 1984, p. 238.

324. PUNGEȘTI, com. Pungești, jud. Vaslui, pct. "Dealul Recea".

Cercetări de suprafață. Așezare cu resturi sporadice geto-dacice care provin din vase arse incomplet, lucrate cu mâna din pastă grosolană. Unele fragmente sunt decorate cu brâu alveolat. S-au descoperit și fragmente de amfore grecești.

Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, E. Bold, M. Dinu, *AȘUIași*, p. 18, fig. 10.

325. PURICANI, com. Berești-Meria, jud. Galați.

Cercetări de teren. Pe un maidan în dreptul satului Puricani, în apropierea "Râpei Fagului", s-au cules fragmente ceramice geto-dacice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 352.

326. RĂCĂȚĂU, com. Horgești, jud. Bacău, pct. "Cetățuie".

Săpături arheologice. Așezare geto-dacică, cu mai multe nivele de locuire și necropolă tumulară. Nivelul I se datează în secolele IV-III î.d.Hr și conține ceramică geto-dacică și amfore de tip "Heraclea pontică" cu stampile și fibule de tip tracic; nivelul al doilea se datează în secolele III-II î.d.Hr și conține ceramică geto-dacică, amfore de Cos, ceramică fină elenistică, fragmente de cupe megariene și fibule de tip celtic; nivelul al treilea gros de 0,25-0,30 m este datat în secolele II-I î.d.Hr pe baza importurilor elenistice, monede dacice de tip Vîrteju-București, denari republicani și fibule Latène III; al patrulea nivel gros de 0,60 m aparține secolului I î.d.Hr.-I d.Hr. datat cu monede imperiale; nivelul cinci s-a datat în secolele I-II d.Hr. pe baza fibulelor de tip norico-panonic, monede imperiale și ceramică de import. În toate nivelele s-au cercetat locuințe, gropi, cuptoare și s-a recoltat o mare cantitate de ceramică, unelte agricole, obiecte de uz casnic, accesorii și arme, obiecte de port și podoabe, piese de cult etc. Existența urmelor de cuptoare de redus minereu, creuzete, bucăți de metal și zgură probează meșteșugul prelucrării metalelor. La sud de "Cetățuie" s-a cercetat un mormânt de luptător cu inventar caracteristic culturii "Poieniști-Lucașeuca".

Cf. V. Căpitanu, V. Ursache, în *Crisia*, II, 1974, p. 97-114; V. Căpitanu, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 49-72; idem, în *Carpica*, XVI, 1984, p. 61-83; idem, *Carpica*, XVIII-XIX, 1987, p. 105-213; idem, *Materiale*, 1992, p. 121-139; A. Vulpe, V. Căpitanu, în *Apulum*, IX, 1971, p. 155-164.

327. RĂCĂUȚI, com. Ștefan cel Mare, jud. Bacău, pct. "Poala Sud-estică a Dealului Buhoci". Cercetări de teren. Așezare fortificată natural, cu laturile răpoase din care s-au adunat fragmente ceramice geto-dacice din Latène II.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 367.

328. RĂCOASA, com. Răcoasa, jud. Vrancea.

Descoperire izolată, 1961. Tezaur de monede de tip Inotești format din 170 exemplare și două lingouri de argint. 105 piese se află la Muzeul din Galați, 10 la Muzeul din Bacău iar restul s-au pierdut.

Cf. C. Preda, SCN, IV, 1968, p. 39-40; idem, *Monedele geto-dacilor*, 1973, p. 265.

329. RĂDĂEȘTI, com. Bogdana, jud. Vaslui.

Descoperire izolată. Două monede de bronz de la Filip II și Alexandru cel Mare.

Cf. C. Moisil, *Creșterea colecțiilor Academiei, numismatică 1938-1942*, p. 2; C. Preda, *SCIV*, 7, 1956, 3-4, p. 277.

329*. RĂDENI, com. Dragomirești, jud. Vaslui.

Pe panta sudică a dealului "Fata Maiorului", situat între satele Rădeni și Tuluțești, prin cercetări de suprafață s-au descoperit resturile unei așezări geto-

dacice, constând din fragmente de vase lucrate cu mâna și o fibulă din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. I. Mitrea, în *Studii și cercetări științifice*, Bacău, 1972, p. 132, fig. 7/1-5, 9.
330. RĂDUCĂNENI, com. Răducăneni, jud. Iași.

Sondaj arheologic pe dreapta pârâului Hămeiosu unde se află o așezare din secolele III-II î.d.Hr. cu ceramică bastarnică și o fibulă de tip Dux. În punctul "La cireadă" s-a descoperit prin cercetări de suprafață o cetate geto-dacică, cu vestigii din secolele III-II î.d.Hr. În locul numit Dealul Paguba s-au găsit fragmente de amfore grecești.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 330; D. Teodor, în *Materiale*, VIII, p. 723; *Repertoriul Iași*, II, p. 334.

331. RĂZBOIENI, com. Tg. Frumos, jud. Iași.

Cercetări de suprafață la vest de sat. La 1 km est de orașul Tg. Frumos s-a identificat o așezare geto-dacică din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 420.

332. RĂZBOIENI, com. Țibănești, jud. Iași.

În locul numit "La Cercel" aflat la 2-3 km spre nord-est de satul Războieni, pe tarlăua Ciritenii Mari, s-a descoperit, prin cercetări de suprafață o așezare din secolele V-IV î.d.Hr. cu ceramică grosieră, fusaiole și fragmente de tipsie.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 429, fig. 40/2; 47/23, 28, 33.

333. RECEA, com. Horgești, jud. Bacău.

Descoperire izolată. Mormânt de incinerare format dintr-o urnă bitronconică cu proeminențe plate pe partea inferioară și un capac constând dintr-o strachină cu marginea arcuită în interior. Prin tipologia vaselor, mormântul se datează în secolele V-IV î.d.Hr.

Cf. C. Buzdugan, în *Carpica*, I, p. 73-76.

334. REDIU, jud. Vaslui.

Cercetări de teren la circa 500 m sud de sat lângă "Mlaștina Racovei". S-au descoperit resturi dintr-o așezare de epocă Latène.

Cf. G. Coman, 1980, p. 256.

335. RIPICENI, com. Ripiceni, jud. Botoșani, pct. "La Izvor".

Săpături arheologice. S-au descoperit urmele unei așezări geto-dacice constând din fragmente ceramice și o fibulă de bronz Latène mijlociu.

Cf. *Repertoriul Botoșani*, p. 227.

336. RÎPILE-GURA VĂII, orașul Onești, jud. Bacău pct. "Dealul la coșuri".

Cercetări de teren. S-a descoperit o așezare cu resturi ce se pot data în secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 367.

337. RĂȘEȘTI, com. Rășești, jud. Vaslui, pct. "Cariera de nisip".

Descoperire izolată. Pe terasa râului s-a descoperit un vas de dimensiuni mici, lucrat cu mâna din pastă fină de culoare neagră caracteristic pentru epoca Latène II.

Inedit în Muzeul din Iași.

338. ROȘU, com. Răducăneni, jud. Iași, pct. "Surpa".

Cercetări de teren. S-au descoperit resturi dintr-o așezare din perioada de trecere de la prima la cea de a doua epocă a fierului.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 338, fig. 47/48, 50.

339. ROTĂRIA, com. Ciortești, jud. Iași, pct. "Schitul Vechi".

Cercetări de teren. S-a identificat o așezare cu ceramică geto-dacică, bastarnică și grecească. Ceramică asemănătoare se afla și în punctul "Fundătura".

Cf. *Repertoriul Iași*, 1984, p. 75, fig. 15/1.

340. RUDEȘTI, com. Grămești, jud. Suceava, pct. "Zbîr".

Cercetări de teren. S-au găsit fragmente de vase bastarnice.

Informații de la muzeograf Mugur Andronic, Suceava.

341. RUGINEȘTI, com. Ruginești, jud. Vrancea, pct. "Păcurița".

Cercetări de teren. S-au descoperit fragmente ceramice geto-dacice din pastă fină și poroasă, fragmente de amfore din Heracleia Pontică și Cos, kylix și o imitație locală după un askos.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, p. 205.

342. RUSCA, com. Pădureni, jud. Vaslui.

Cercetări de teren. În marginea de sud-vest a satului s-au adunat resturi ceramice din Hallstatt-ul târziu.

Cf. G. Coman, 1980, p. 205.

343. RUȘENII NOI, com. Holboca, jud. Iași, pct. "Valea Satului".

Cercetări de teren. S-au adunat fragmente de vase hallstattiene și geto-dacice. Fragmente de vase din secolele IV-III î.d.Hr. s-au descoperit și în apropiere de pădure.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, 1984, p. 176.

344. RUS-MĂNĂSTIOARA, com. Udești, jud. Suceava.

Săpături arheologice efectuate în anii 1967-1969. Pe terasa inferioară a râului Suceava s-a cercetat parțial o așezare geto-dacică cu multă ceramică locală și bastarnică, resturi de locuințe și gropi.

Cf. M. Ignat, în *Studii și materiale, Suceava*, III, 1973, p. 237-246, fig. 6-10.

345. SADOVENI, com. Manoleasa, jud. Botoșani, pct. "Valea Hotarului".

Săpături arheologice. În timpul cercetării valului de pământ "Troian" s-a descoperit o fibulă de bronz de tip Latène C.

Cf. P. Șadurschi, în *Materiale*, 1980, p. 321, fig. 6.

346. SATU NOU, com. Crețești, jud. Vaslui.

Descoperire izolată în vatra satului. Mormânt de incinerare în urnă fragmentară în care se afla și o fibulă de fier.

Material inedit la Muzeul din Huși.

347. SATU NOU, com. Pocreaca, jud. Iași.

Cercetări de teren. Pe marginea tersei de luncă din dreapta Prutului la sud-est de sat, în lungul drumului ce duce spre Costuleni, s-au cules fragmente ceramice aparținând unei așezări din perioada Latène II.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 221.

348. SATU NOU, com. Schitu Duca, jud. Iași.

Cercetări de teren. La sud-est de sat și pe dealul "Ciortolom" s-a descoperit ceramică geto-dacică.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 331; *Repertoriul Iași*, II, p. 354.

349. SATU NOU, com. Șcheia, jud. Iași.

Cercetări de teren. În partea de sud a satului, lângă "Șesul lui Ștefan", pe terasa inferioară a Stavnicului s-au găsit fragmente de vase geto-dacice, unele ornamentate.

Cf. A. Rusu, în *CI*, 1981-1982, p. 211, fig. 7/7, 25/9.

350. SĂSENI, com. Berești-Meria, jud. Galați, pct. "Dealul Căușani".

Cercetări de teren. S-au găsit fragmente ceramice și urme de bordeie din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. M. Brudiu, în *Materiale*, IX, p. 523.

351. SCHINENI, com. Murgeni, jud. Vaslui, pct. "Cetățuia Schineni".

Cercetări de teren pe podișul dealului bărlăleștilor s-au cules fragmente ceramice din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 534.

352. SCHITU DUCA, com. Schitu Duca, jud. Galați.

Cercetări de teren pe tarlăua "Hlez". S-au găsit fragmente de vase geto-dacice din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 354, fig. 50/16, 35.

353. SCÎNTEIA, com. Scânteia, jud. Iași, pct. "Rățușca".

Cercetări de teren. Pe terasa din stânga a pârâului Rebricea, în vatra satului și la Sud-vest de sat, după sectorul zootehnic, s-au descoperit fragmente ceramice geto-dacice și de amfore grecești.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 360.

354. SCOBÎLȚENI, com. Podu-Iloaie, jud. Iași.

Cercetări de teren. La vest de sat în preajma unei movile s-au găsit bucăți de lipitură și fragmente de vase geto-dacice.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 312.

355. SCOBINȚI, com. Scobinți, com. Iași, pct. "Dealul lui Vodă".

Cercetări de teren. S-a depistat o cetate geto-dacică cu fortificații de pământ. În anul 1920 s-a descoperit o situlă fără atașe de proveniență romană iar în anul 1921 un vas cu oase, o lamă de pumnal și un fragment de brățară.

Cf. Așezări din Moldova, p. 215; A. Florescu, în CI, p. 104; Repertoriul Iași, II, p. 365.

356. SCOPOȘENI, com. Horlești, jud. Iași, pct. "Dealul Cheșcului".

Cercetări de teren. S-au descoperit fragmente de vase Latène III.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, 1984, p. 179.

357. SECĂREȘTI, com. Cucuteni, jud. Iași, pct. "Pleșa".

Cercetări de teren. Resturi dintr-o așezare geto-dacică din secolele IV-II î.d.Hr.

Cf. A. László, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 87.

358. SILIȘTEA, com. Todirești, jud. Vaslui, pct. "Cetate".

Cercetări de teren. La 1,5 km nord-est de satul Siliștea se află o așezare cu ceramică geto-dacică și bastarnică precum și amfore grecești cu stampile.

Cf. G. Coman, 1980, p. 250.

359. SINEȘTI, com. Sinești, jud. Iași.

Cercetări de teren. Sub dealul Doaga, în vatra satului "La Iaz" și pe Dealul Loghin s-au găsit fragmente de vase geto-dacice.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 369.

360. SIREȚEL, com. Sirețel, com. Iași, pct. "Sărături".

Cercetări de teren. S-a depistat o așezare cu ceramică din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 371, fig. 48/14.

361. SLOBOZIA, orașul Onești, jud. Bacău.

Săpături arheologice. Pe un promontoriu de terasă a Tazlăului s-a cercetat o necropolă plană de incinerare din secolele IV-III î.d.Hr. În punctul "Slobozia Mielului" din stânga Tazlăului s-a depistat o așezare fortificată natural din care s-au cules fragmente de vase geto-dacice.

Cf. C. Buzdugan, în *Carpica*, I, p. 77-93.

362. SLOBOZIA, com. Schitu-Duca, jud. Iași, pct. "Poiana Bordeielui".

Cercetări de teren. S-a depistat o așezare cu ceramică geto-dacică.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 359, fig. 50/1, 48.

363. SOCI, com. Pâncești, jud. Bacău, pct. "La Odăi".

Cercetări de teren. S-a depistat o așezare geto-dacică din care s-au adunat fragmente de vase geto-dacice.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, VI, p. 234.

364. SOFRONEȘTI, com. Todirești, jud. Vaslui.

Cercetări de teren în marginea terasei inferioare de pe dreapta pârâului Sacovăț. Lângă podul din marginea nord-vestică a satului s-au descoperit fragmente de vase geto-dacice, bastarnice și de amfore grecești cu stampile.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 332; G. Coman, 1980, p. 250.

365. SPINOASA, com. Erbiceni, jud. Iași.

În timpul săpăturilor într-o așezare prefeudală s-au descoperit resturile unei așezări geto-dacice constând din ceramică grosieră decorată cu brâu alveolat împreună cu ceramică fină de culoare gălbuie sau cu barbotină.

Informații E. Zaharia și D. Teodor.

366. STĂNIȚA, com. Stănița, jud. Neamț.

Cercetări de teren la 1 km spre nord de dealul Siliște. S-a identificat un strat de cultură din secolele III-II î.d.Hr. cu multe fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

Cf. V. Ursachi, în *Carpica*, I, p. 156, fig. 32/15.

367. STÎNCA, com. Comarna, jud. Iași.

Cercetări de teren în marginea nord-vestică a satului. S-au adunat fragmente de vase din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, I, p. 89.

368. STÎNCA, com. Victoria, jud. Iași, pct. "La Șipoțel".

Cercetări de teren. Pe un platou pe dreapta șoselei Vulturii-Sculeni s-au depistat resturile unei așezări geto-dacice din secolele III-II î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 446, fid. 48/25.

369. STÎNCEȘTI, com. Stîncești, jud. Botoșani.

Săpături arheologice, 1960-1970. În punctul "Dealul cel Mare" sau "Deasupra Șanțului" s-au cercetat două cetăți traco-getice fortificate cu valuri de pământ și șanțuri. S-au stabilit trei nivele de locuire începând din secolul VI și până la sfârșitul secolului III î.d.Hr. S-au cercetat trei locuințe de suprafață și bordeie și în mod deosebit structura valurilor de apărare. S-a recoltat un bogat inventar ceramic, obiecte de fier și lut ars, arme și un tezaur format din piese de harnașament din aur și bronz datat în secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. A. Nițu, în *SCIV*, 6, 1955, 3-4, p. 907; A. Florescu, S. Rață, în *Studii și Materiale, Suceava*, I, 1969, p. 9-11.

370. STOIȘEȘTI, com. Banca, jud. Vaslui, pct. "Dealul Răduleț".

Cercetări de teren. Pe terasa Bîrladului între văile Petrișori și Bahna s-au descoperit fragmente de vase dintr-o așezare geto-dacică din secolul II î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 354.

371. STRAHOTIN, com. Dîngeni, jud. Botoșani, pct. "Ponoare".

Săpături arheologice. S-a cercetat o necropolă plană de incinerare din care s-au săpat 27 de morminte care după caracteristicile vaselor funerare se datează în secolele V-IV î.d.Hr. În urne se aflau cuțite de fier, mărgelile de sticlă și de os, vârfuri de săgeți din bronz și amulette-pendantiv din bronz.

Cf. P. Șadurschi, în *Materiale, Ploiești*, 1983, p. 173-185; idem, în *Hierasus*, VI, 1986, p. 44-45.

372. STROEȘTI, com. Todirești, jud. Iași.

Cercetări de teren. În vatra satului, în spatele școlii s-a depistat o așezare geto-dacică. Din zonă provine și o tetradrahmă de tip Huși-Vovriești ce se află în colecția Traian Bița din Pașcani.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 403.

373. SUCEAVA, oraș Suceava, pct. "Malul Tătăresc" sau "Poalele Mirăușilor".

Descoperire izolată. S-au descoperit amfore grecești iar prin săpăturile arheologice din anii 1960 și 1963 la punctul "Șipot" s-au descoperit și fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

Cf. K. Romstorfer, *Jahrbuch des Bukoviner Landes Museum*, VII, 1899, p. 112; V. Pârvan, *Getica*, p. 631; F. Preda, *Apulum*, XI, 1973, nr. 78.

374. SUHARĂU, com. Suharău, jud. Botoșani, pct. "Ruginosu".

Săpături arheologice, 1981-1984. S-a cercetat parțial o așezare geto-dacică din secolele III-II î.d.Hr. cu ceramică getică și bastarnică. Passim s-a găsit o monedă de tip Huși-Vovriești cu contramarcă și tăietură.

Informații de la P. Șadurschi.

375. SUHULEȚ, com. Șcheia, jud. Iași, pct. "Movila Faur", "Humărie", "Muncelu".

Cercetări de teren. S-au descoperit resturi de așezări geto-dacice cu ceramică bastarnică și grecească.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 384-386, fig. 50/14; A. Rusu, în *CI*, p. 211.

376. SUHULEȚ, com. Tansa, jud. Iași.

Cercetări de teren. În punctele numite "Dealul Bobic" și în marginea de sud a satului s-a descoperit ceramică geto-dacică. În anul 1908 pe teritoriul satului s-a descoperit o monedă getică de argint tip Huși-Vovriești. (Semnalare făcută de prof. P. Demetrescu din București).

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 395, fig. 48/20.

377. ȘCHEIA, com. Șcheia, jud. Iași, pct. "Muncelu".

Cercetări de teren. S-au descoperit resturile unei așezări geto-dacice din perioada Latène II.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 333; *Repertoriul Iași*, II, p. 384.

378. ȘERBĂNEȘTI, com. Zvoriștea, jud. Suceava, pct. "La Comoară".

Cercetări de suprafață. S-a depistat o așezare geto-dacică în care era și ceramică bastarnică.

379. ȘIPOSE, com. Berești-Meria, jud. Galați.

Cercetări de suprafață. În apropierea bisericii satului s-au adunat fragmente de vase geto-dacice.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 355.

380. ȘIPOTE, com. Șipote, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. La ieșirea din sat, spre Chișcăreni s-a depistat o așezare geto-dacică cu fragmente de amfore grecești.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 390.

381. ȘIȘCANI, com. Adjud, jud. Vrancea.

Cercetări de suprafață. Pe teritoriul satului s-au descoperit fragmente geto-dacice.

Cf. R. Vulpe și colab., în *SCIV*, 3, 1952, p. 214.

382. ȘOROGARI, com. Aroneanu, jud. Galați.

Cercetări de suprafață și săpături arheologice în grădina lui Gh. Lupu. S-a cercetat parțial o așezare tip Poienești-Lucașeuca iar în alt loc numai ceramică geto-dacică.

Cf. Silvia Teodor, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 322-328, fig. 2/1-15; 3/1-3.

383. ȘULETEA, com. Șuletea, jud. Vaslui, pct. "Valea Brățeni" și "Valea Glodului". Cercetări de suprafață. S-au descoperit resturi ceramice geto-dacice și bastarnice, precum și fragmente de amfore grecești.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 355.

384. TĂMĂȘENI, com. Umbrărești, jud. Galați, pct. "Pe Casadie", "La Bucur", "Pe Balină" și "Dealul Bisericii". Cercetări de suprafață. S-au cules ceramică, amfore, fusaiole, un topor și cuie de fier.

Informații de la I. Sion și C. Boca - Trincă din Galați.

385. TĂTĂRĂNI, com. Tătărani, jud. Vaslui, pct. "La Plop".

Cercetări de suprafață. La 400 m nord-est de sat s-au găsit resturile unei așezări geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 246.

386. TĂTĂRUȘI, com. Tătăruși, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. În vatra satului pe malul stâng al Pârâului Satului s-au cules fragmente de vase getice.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 397.

387. TĂUTEȘTI, com. Rediu, jud. Iași, pct. "Vatra Apăreștilor".

Cercetări de suprafață. S-a descoperit material ceramic dintr-o așezare Latène și fragmente de amfore grecești.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 342-343.

388. TĂVDĂRĂȘTI, com. Dealul Morii, jud. Bacău, pct. "Valea Glodului".

Cercetări de suprafață. S-au descoperit vestigii din mai multe perioade istorice printre care și ceramică hallstattană târzie și o drahmă histriană de argint (secolele IV-III î.d.Hr.).

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, p. 264, fig. 29/2; V. Căpitanu, în *Carpica*, IV, p. 289.

389. TÎRGUL OCNA, oraș în jud. Bacău.

Descoperire izolată, 1927. Mormânt celtic de incinerare (?) conține și o sabie de fier.

Cf. M. Roska, în *Kozlemények*, V, 1-2, Cluj, 1944, p. 74-75; A. László, în *AȘUIași*, XV, 1969, p. 95.

390. TÎRPEȘTI, com. Tîrpești, jud. Bacău, pct. "Râpa lui Budăi".

Săpături arheologice într-o așezare neolitică. Sporadic s-au descoperit o cană și o strachină bastarnice și un fragment de *situla* celtică.

Cf. Silvia Marinescu-Bîlcu, în *SCIV*, 14, 2, p. 413-417, fig. 1, 2.

391. TÎRZII, com. Oltenești, jud. Vaslui, pct. "Stâna".

Cercetări de suprafață. S-a identificat o așezare geto-dacică fortificată cu val de pământ datată prin analogie cu alte obiective în primele secole ale celei de a doua jumătăți a mileniului I î.d.Hr.

Cf. A. Florescu, Gh. Melinte, în *Carpica*, IV, 1971, p. 131.

392. TODIRENI, com. Pădureni, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. Pe botul de deal din vestul satului, pe dreapta râului Sărata s-a depistat o așezare cu resturi Latene.

Cf. G. Coman, 1980, p. 205.

393. TODIREȘTI, com. Todirești, jud. Iași, pct. "La Șanțuri".

Cercetări de suprafață. S-a identificat o așezare fortificată, locuită în perioada Cucuteni A și în epoca geto-dacică, secolul IV î.d.Hr. În punctele "Dealul Chilia", "Humărie" și "Țăruș" s-a descoperit ceramică Latene.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 400, 402.

394. TODIREȘTI, com. Todirești, jud. Vaslui, pct. "La Canton".

Cercetări de suprafață. Pe acest loc și în apropierea școlii s-au descoperit resturile unei așezări geto-dacice cu ceramică autohtonă și bastarnică.

Cf. G. Coman, 1980, p. 248.

395. TOMEȘTI, com. Pogana, jud. Vaslui, pct. "Cuibul Vulturilor".

Cercetări de suprafață. S-au adunat fragmente de vase geto-dacice. În punctul "Saca" s-a descoperit un pumnal de fier de tip scitic.

Cf. G. Coman, 1980, p. 210.

396. TOMEȘTI, com. Tomești, jud. Iași, pct. "Opinca".

Cercetări de suprafață. S-au descoperit numeroase fragmente geto-dacice și bastarnice. În "Valea Lupului" s-au adunat din jurul resturilor unui cuptor de ars oale, fragmente de vase getice și bastarnice și amfore grecești.

Cf. N. Baran, A. Andronc, în *AȘUIași*, vol. IV, p. 143, fig. 2/5-7; *Repertoriul Iași*, II, p. 406.

397. TOPILE, com. Valea Seacă, jud. Iași, pct. "Cele Zece" și "Dealul Cărviză". Cercetări de teren. S-a descoperit o cantitate mare de fragmente de vase

geto-dacice grosiere iar în locul numit "Frasin", la 600 m spre nord de valea pâraului Ermolia s-au găsit și fragmente de vase bastarnice.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 443, fig. 47/6, 14; 48/9; 49/1, 15; 50/31, 34, 44, 54, 65 .

398. TRIFEȘTI, com. Trifești, jud. Iași, pct. "Cerchejoaia".

Cercetări de suprafață. La 2 km sud-vest de marginea satului Trifești s-a depistat o așezare din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 409, fig. 50/38.

399. TROHAN, com. Gîrceni, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. Pe dealul pe care se află satul Trohan, la est și sud-est de șoseaua Pungești-Băcești s-a descoperit o așezare cu resturi ceramice Latène II caracterizată prin ceramica lucrată cu mâna geto-dacică și bastarnică.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 17.

400. TRUȘEȘTI, com. Trușeși, jud. Botoșani, pct. "Țugueta".

Săpături arheologice. S-a descoperit un depozit de obiecte de fier format din piese de harnașament care se datează în secolele III-II î.d.Hr.. În punctul "Cuha" s-a găsit, cu prilejul aceluiași cercetări, o fibulă celtică de bronz și fragmente de vase din grafit.

Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, în *SCIV*, 6, 1954, 1-2, p. 26, fig. 20; M. Florescu, A. Florescu, în *Materiale*, V, 1959, p. 183-186.

401. TULUCEȘTI, jud. Galați.

Săpături arheologice. Pe terasa inferioară a lacului Brateș, la km 10+800 de traseul liniei ferate Galați-Bîrlad au fost descoperite cinci morminte de incinerare în amfore grecești din secolele IV-III î.d.Hr. tip Heracleia.

Cf. I. T. Dragomir, în *Revista muzeelor*, 1964, 2, p. 164-166, fig. 1; idem, *Danubius*, I, 1967, p. 183.

402. TUNGUJEI, com. Țibănești, jud. Iași, pct. "Siliștea Marginii".

Cercetări de suprafață. Pe dreapta șoselei Țibănești-Iași și în vatra satului s-a găsit ceramică din secolele IV-III î.d.Hr.. În Dealul Morii al Tungejilor, pe terasa de luncă a Sacovăului, se află o așezare de epocă Latène cu ceramică geto-dacică și bastarnică.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 430, fig. 48/24.

403. TUPILAȚI, com. Tupilați, jud. Neamț.

Cercetări de suprafață. În șanțul șoselei care duce spre Văleni, în lungul terasei Moldovei, s-au descoperit fragmente ceramice din perioada de trecere de la Hallstatt la Latène, cu analogii în așezările din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 295.

404. ȚIBANA, com. Țibana, jud. Iași, pct. "După Vie", "Dealul Hambarului" și "Între Gîrle". Cercetări de suprafață. S-au cules fragmente de vase din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 424.

405. ȚIBĂNEȘTI, com. Țibănești, jud. Iași, pct. "Tarlaua lui Cercel".

Cercetări de teren. Pe o terasă deasupra pârâului Sacovăț s-a descoperit o așezare geto-dacică cu multă ceramică. De asemenea, "Pe Deal la Brânzei", la Moara de porumb și la "Ciriteii Mari" se aflau fragmente de vase lucrate cu mâna și de amfore grecești.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 427, fig. 48/15; 50/47, 52.

406. ȚIBUCANII DE SUS, com. Țibucani, jud. Neamț, pct. "Capul Dealului". Descoperire izolată. În anul 1969 s-a descoperit o coroană de bronz caracteristică Latênului mijlociu din Europa Centrală.

Cf. E. Coman, în *SCIV*, 19, 1968, 3, p. 527-530, fig. 1.

407. ȚIFU, com. Arsura, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. În punctele "Vîlcioara" și "Teiul Butii" s-au cules numeroase fragmente ceramice din perioada Latène II.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 356.

408. ȚIFU, com. Banca, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. Pandantiv din pastă sticloasă reprezentând un cap uman. Ochi proeminenți de culoare albastră și albă, sprâncene în relief, albastre, nasul și urechile în relief.

Cf. G. Coman, 1980, p. 59; S. Teodor, în *ArhMold*, XII, 1988, fig. 6/3.

409. ȚIGĂNEȘTI, com. Vultureni, jud. Bacău, pct. "Pe Lac".

Cercetări de suprafață. S-a descoperit o așezare întinsă de unde s-au cules fragmente de vase decorate cu brâu alveolat și proemințe-butoni, aparținând celei de a doua epoci a fierului.

Cf. M. Florescu, V. Căpitanu, în *ArhMold*, p. 258.

410. ȚUȚCANI, com. Mălușteni.

Cercetări de suprafață. Pe panta estică a Dealului Țuțcanilor s-au descoperit resturile unei așezări Latène II și de asemenea, în preajma drumului Mălușteni-Sipeni. În ambele puncte se afla ceramică geto-dacică lucrată cu mâna.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 356; G. Coman, 1980, p. 176.

411. UNCEȘTI, com. Zăpodeni, jud. Vaslui, pct. "La Poștă".

Cercetări de suprafață. La 25 km sud-est de gara Buhăești, s-au descoperit resturile unei așezări hallstattiene târzii.

Cf. G. Coman, 1980, p. 281.

412. URSOAIA, com. Ivănești, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. În marginea estică a satului, pe dreapta pârâului care vine din Buscata, s-au descoperit fragmente ceramice din Latène II.

Cf. G. Coman, 1980, p. 162.

413. VALEA LUI BOSIE, com. Tătărani, jud. Vaslui, pct. "Drăgan".

Cercetări de suprafață. S-au cules fragmente ceramice geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 246.

414. VALEA LUPULUI, jud. Iași.

Cercetări de teren. Pe teritoriul satului a fost descoperită o monedă dacică de argint cu urme de legendă și o tăietură adâncă.

Cf. C. Preda, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 163; *Repertoriul Iași*, II, p. 347.

415. VALEA MARE, com. Negrești, jud. Vaslui.

Cercetări de suprafață. În marginea de nord a satului, pe dreapta drumului de intrare în sat dinspre Negrești s-a descoperit ceramică de epocă Latène.

Cf. G. Coman, 1980, p. 197.

416. VALEA SEACĂ, com. Tătărani, jud. Vaslui.

Săpături arheologice. În timpul cercetării unei așezări din secolul IV d.Hr. s-a descoperit un vas grecesc tip *kernos* din pastă cenușie care ar putea proveni dintr-o așezare getică din apropiere încă neidentificată.

Cf. V. Palade, în *SCIVA*, 29, 1978, 2, p. 283-288, fig. 1/1-5; 2/1.

417. VASCANI, com. Ruginoasa, jud. Iași, pct. "Podiș".

Cercetări de suprafață. La nord de fabrica de telemea s-a descoperit ceramică de epocă Latène.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 359.

418. VASLUI, orașul Vaslui, jud. Vaslui.

Săpături la Curtea Domenască. Sporadic s-au cercetat câteva morminte getice de incinerare în urnă.

Cf. A. Andronic, E. Neamțu, F. Banu, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 91-93; A. Andronic, în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 117-126.

419. VĂDENI, com. Murgeni, jud. Vaslui, pct. "Gura Holobăț", "Casa de apă". Cercetări de suprafață. În locurile respective și la întretărirea șoselei Vădeni cu Giurcani-Murgeni s-au descoperit resturi din așezări geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 191.

420. VETRIȘOALA, com. Vetrișoala, jud. Vaslui, pct. "La Stâni", "La Șipot". Cercetări de suprafață. În mai multe locuri din nord și sud-estul satului s-au descoperit numeroase fragmente de vase traco-getice din secolele V-III î.d.Hr.

Cf. G. Coman, 1980, p. 262.

421. VICTORIA, com. Stăuceni, jud. Botoșani, pct. "Șanțul Caterinei".

Cercetări de suprafață. În locul aflat la 3 km nord-vest de sat se află o așezare fortificată cu șanț și un val de pământ, cu o incintă de circa 40 ha. De pe suprafața respectivă s-au cules fragmente ceramice geto-dacice și bastarnice.

Cf. *Repertoriul Botoșani*, p. 56.

422. VIIȘOARA, Tg. Troțuș, jud. Bacău.

Cercetări de suprafață. Pe "Dealul Doamna", situat la marginea nordică a satului s-a descoperit o așezare din cuprinsul căreia s-au cules fragmente de vase getice. În punctul "La Budăe" s-a descoperit întâmplător un tezaur format din 806

monede din care 800 drahme din orașul Dyrhachium, 1 drahmă din Apollonia și 5 din Thasos. Ele se aflau într-un vas de culoare cenușie.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 370; B. Mitrea, *SCN*, II, 1958, p. 27; idem, *SCN*, III, 1960, p. 449-450; idem, *SCIV*, 1, 1968, p. 173; C. Buzdugan, *SCN*, 6, 1975, p. 201-106.

423. VIIȘOARA, com. Viișoara, jud. Vaslui, pct. "La Sârmă".

Cercetări de suprafață. În marginea de nord-vest a satului și prin pădurea Făgădăi s-au descoperit fragmente de vase din perioada hallstattiană târzie.

Cf. G. Coman, 1980, p. 263.

424. VÎNĂTORI, com. Popricani, jud. Iași, pct. "Rufeni".

Cercetări de suprafață. S-a descoperit ceramică geto-dacică și bastarnică.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 325, fig. 50/49.

425. VÎNĂTORI, com. Vinători, jud. Galați.

Cercetări de suprafață. În vatra satului s-au adunat fragmente de vase din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. I. T. Dragomir, în *Danubius*, I, 1967, p. 183, fig. 411/4.

426. VINEȚEȘTI, com. Oltenești, jud. Vaslui, pct. "Valea Turchii".

Cercetări de suprafață. S-au descoperit fragmente de vase geto-dacice.

Cf. G. Coman, 1980, p. 200.

427. VLĂDICENI, com. Vlădiceni, jud. Neamț.

Sondaj arheologic. Mormânt de incinerare în urnă cu două vase de ofrandă, tipologic caracteristice secolelor V-IV î.d.Hr.

Cf. Ch. Dumitroaia, M. Alexianu, *Symposia Thraologica*, 5, 1987, p. 61-62.

428. VLĂDICENI, com. Tomești, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. În zona Schitului Vlădiceni s-a depistat o așezare cu ceramică geto-dacică, bastarnică și amfore rhodiene.

Cf. *Așezări din Moldova*, p. 226, fig. CXCVIII/14; *Repertoriul Iași*, II, p. 406.

429. VOCOTEȘTI, com. Voinești, jud. Iași, pct. "Iazul Chiclui".

Cercetări de teren. În acest punct și la vest de școală s-au descoperit fragmente de vase din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 460, fig. 48/6.

430. VOINEȘTI, com. Voinești, jud. Iași.

Cercetări de suprafață. Pe un deal numit Chiclui, afectat de alunecări de teren, pe o poziție dominantă se află o așezare geto-dacică din care s-a adunat multă ceramică lucrată cu mâna, decorată cu brâie în relief, apucători și o lingură de lut ars. Fragmente asemănătoare se aflau și în locul "Gîrla Pădurarului".

Cf. *Repertoriul Iași*, II, p. 457, fig. 40/16; 48/3, 19; 49/11.

431. VOINEȘTI, com. Voinești, jud. Vaslui, pct. "Fundătura".

Sondaj arheologic, 1976. S-a descoperit o așezare cu două nivele de locuire. În primul nivel s-a cercetat o locuință de suprafață cu material hallstattian târziu. În

cel de-al doilea se afla ceramică getică și bastarnică.

Cf. C. Buzdugan, în *Cercetări arheologice*, București, 1979, p. 87-92, fig. 1-3. 432. VOLOȘCANI, com. Vidra, jud. Vrancea.

Descoperire izolată. Pe teritoriul satului s-a descoperit un tezaur format din 60 tetradrahme de argint din grupa sud-serbică - seria tipul cu roata (Pink) denumite de C. Moisil ca imitație de tip Vrancea.

Cf. C. Moisil, în *BSNR*, XXXVIII-XLI, 1944-1947, p. 59-61; C. Preda, în *SCN*, IV, 1963, p. 39-40.

433. VORNICENII MICI, com. Moara, jud. Suceava.

Săpături arheologice. Cimitir plan de incinerare în urnă din secolele IV-III î.d.Hr.

Cf. M. Ignat, în *Thraco-Dacica*, I, 1976, p. 108, fig. 3/13.

434. VOVRIEȘTI, com. Băcești, jud. Vaslui.

Descoperire izolată, 1960. Tezaur monetar de argint cu 125 de monede geto-dacice tip Huși-Vovriești, secolele III-II î.d.Hr.

Cf. C. Preda, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 137-172; idem, *Monedele geto-dacilor*, 1973, p. 111-132.

435. VULTUREȘTI, com. Vulturești, jud. Vaslui, pct. "La Ruptură".

Descoperire izolată. Mormânt de incinerare în urnă. După caracteristicile de formă și pastă vasul poate fi bastarnic. În alte puncte din jurul satului s-au adunat fragmente de vase geto-dacice și bastarnice.

Cf. N. Ciubotaru, în *AMM*, V, Vaslui, p. 349, 352.

436. VUTCANI, com. Albești, jud. Vaslui, pct. "Vladnic".

Cercetări de suprafață. S-a identificat o cetate traco-getică de pământ cu o incintă mică situată pe un fund de vale. Pe laturile de nord, est și sud se află un val de pământ cu șanț adiacent. De pe suprafața sa, acoperită în întregime de pădure s-au cules fragmente de vase din secolul IV-III î.d.Hr.

Cf. A. Florescu, Gh. Melinte, *Carpica*, IV, p. 130-131.

437. ZVORIȘTEA, com. Zvoriștea, jud. Suceava.

Săpături arheologice. S-au cercetat 12 gropi în care se afla ceramică geto-dacică și celtică cu decor imprimat, secolele III-II î.d.Hr.

Cf. M. Ignat, în *SCIVA*, 1970, p. 678, fig. 25; 3/1-7; V. Zirra, în *Dacia*, NS, 1971, p. 224-225, fig. 23/50.

ABREVIERI

- AEM* - Archäologisch - Epigraphische Mitteilungen aus Österreich - Ungarn, Vien.
- ActaMN* - Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca.
- AMM* - Acta Moldavie Meridionalis, Vaslui.
- Apulum* - Apulum. Acta Musei Apulensis, Alba Iulia.
- ArhMold* - Arheologia Moldovei, Iași.
- ARMSI* - Academia Română. Memoriile Secției de Istorie.
- Așezări din Moldova* - N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova, de la paleolitic și până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970.
- AȘUIași* - Analele științifice ale Universității "Al. I. Cuza", Iași.
- BerRGK* - Bericht der Römisch-Germanischen Kommission, Frankfurt/Main.
- BCMI* - Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice, București.
- BSH* - Academia Română. Bulletin de la Section Historique, București, 1912-1947.
- BSNR* - Buletinul societății numismatice Române.
- Carpica* - Carpica. Muzeul județean de istorie ("Iulian Antonescu"), Bacău.
- CI* - Cercetări istorice, s.n. Complexul muzeistic Iași.
- Crisia* - Institutul Pedagogic, Oradea.
- Dacia* - Dacia, Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, I-XII, 1924-1947; N.S. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, I 1957 sqq.
- Danubius* - Muzeul de Istorie, Galați.
- G. Coman, 1980* - Ghenuță Coman, *Statornicie. Continuitate*, Iași, 1980.
- Hierasus* - Muzeul județean Botoșani.
- IIR* - Izvoare privind istoria veche a României.
- Istros* - Revista Muzeului din Brăila.
- KSLA* - Kratkie Soobšenja Instituta Arheologii, Kiev.
- Materiale, MCA* - Materiale și cercetări arheologice, București, Ed. Academiei.
- MemAntiq* - Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis, Piatra Neamț.
- Musaios* - Muzeul județean Buzău.
- Peuce* - Muzeul "Delta Dunării", Tulcea.
- Pontica* - Muzeul de Istorie națională și Arheologie, Constanța.

- Repertoriu Botoșani* - A. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, I, București, 1976.
- Repertoriul Iași* - V. Chirica, G. Tanasache, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, I, 1984, II, 1985.
- RMM* - Revista Monumentelor și Muzeelor, București.
- SCIV(A)* - Studii și cercetări de istorie veche (și arheologice), București.
- SLArch* - Slovenská Archaeologič, Bratislava.
- StCl* - Studii clasice, București.
- SCȘCluj* - Studii și cercetări științifice, Cluj.
- SCȘIași* - Studii și cercetări științifice, seria III, Universitatea "Al. I. Cuza", Iași.
- SCN* - Studii și cercetări de numismatică, București.
- Suceava* - Suceava, Studii și materiale.
- Symposia Thracologica* - Institutul român de tracologie, București.
- Thraco-Dacica* - Academia Română, Institutul român de tracologie, București.

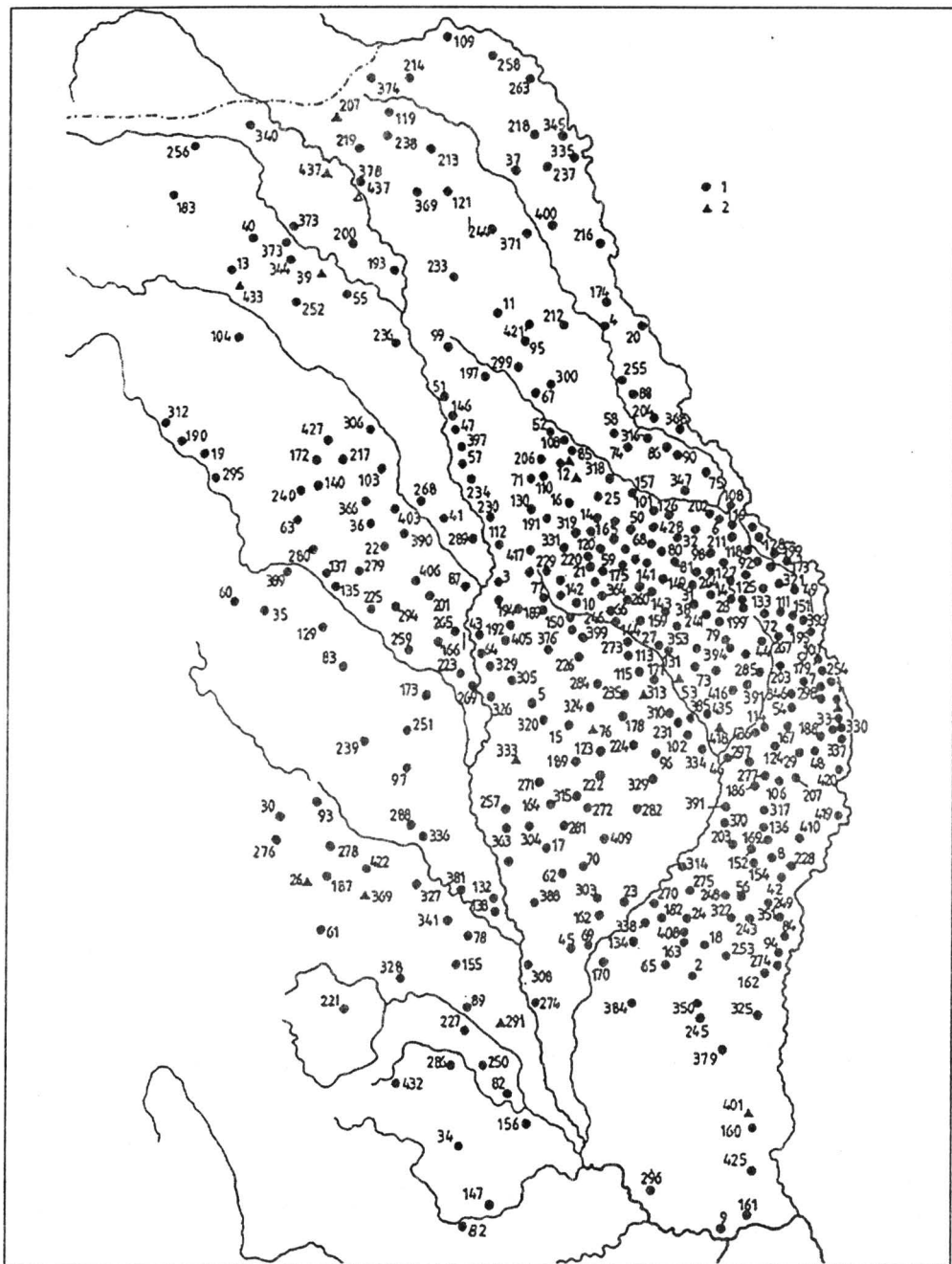

Fig. 1. Descoperiri din secolele VI-II î.d.Hr. pe teritoriul est-carpăt看ic al României. 1, așezări; 2, necropole

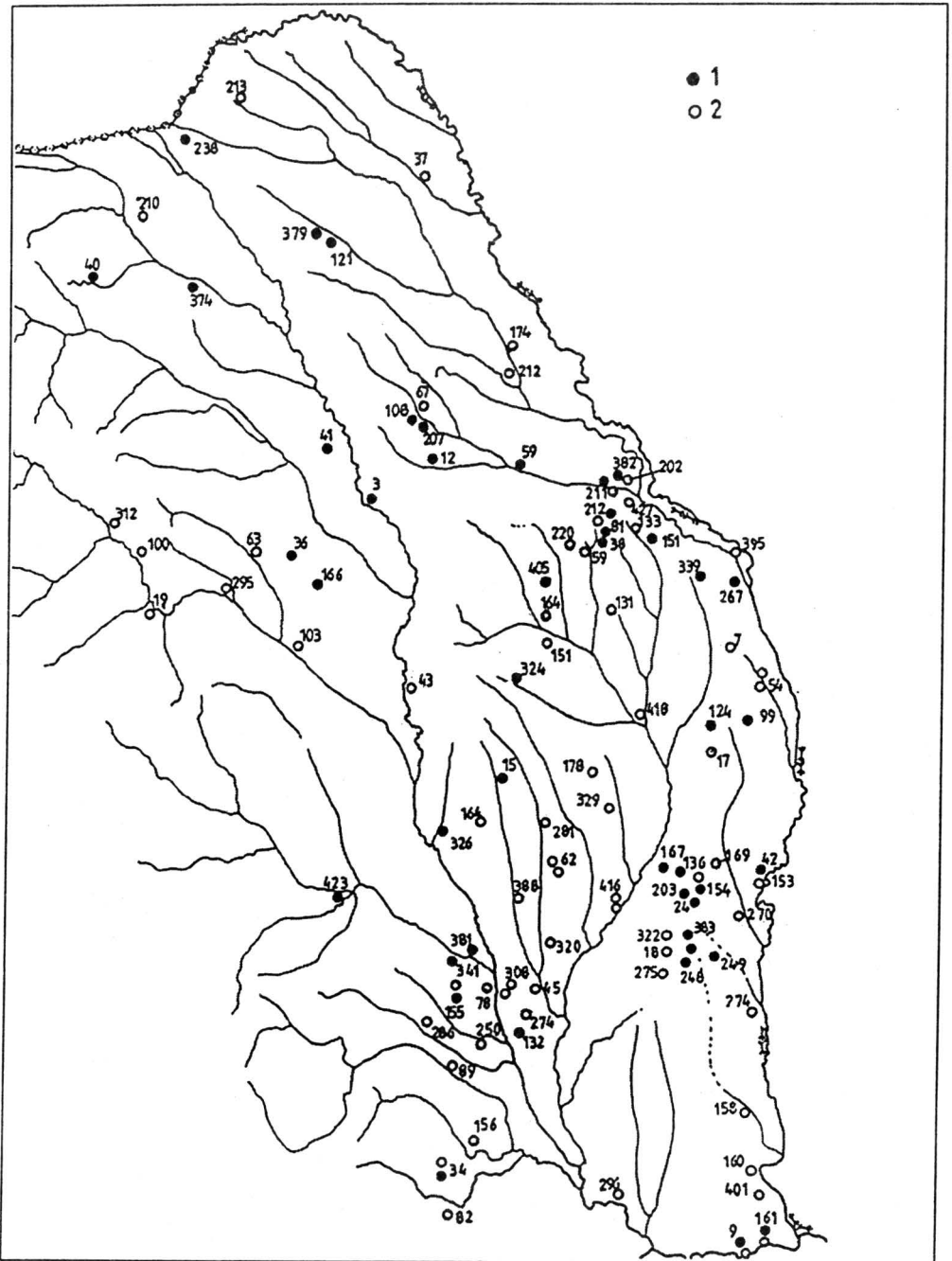

Fig. 2. Descoperiri grecești la est de Carpați. 1, amfore; 2, monede.

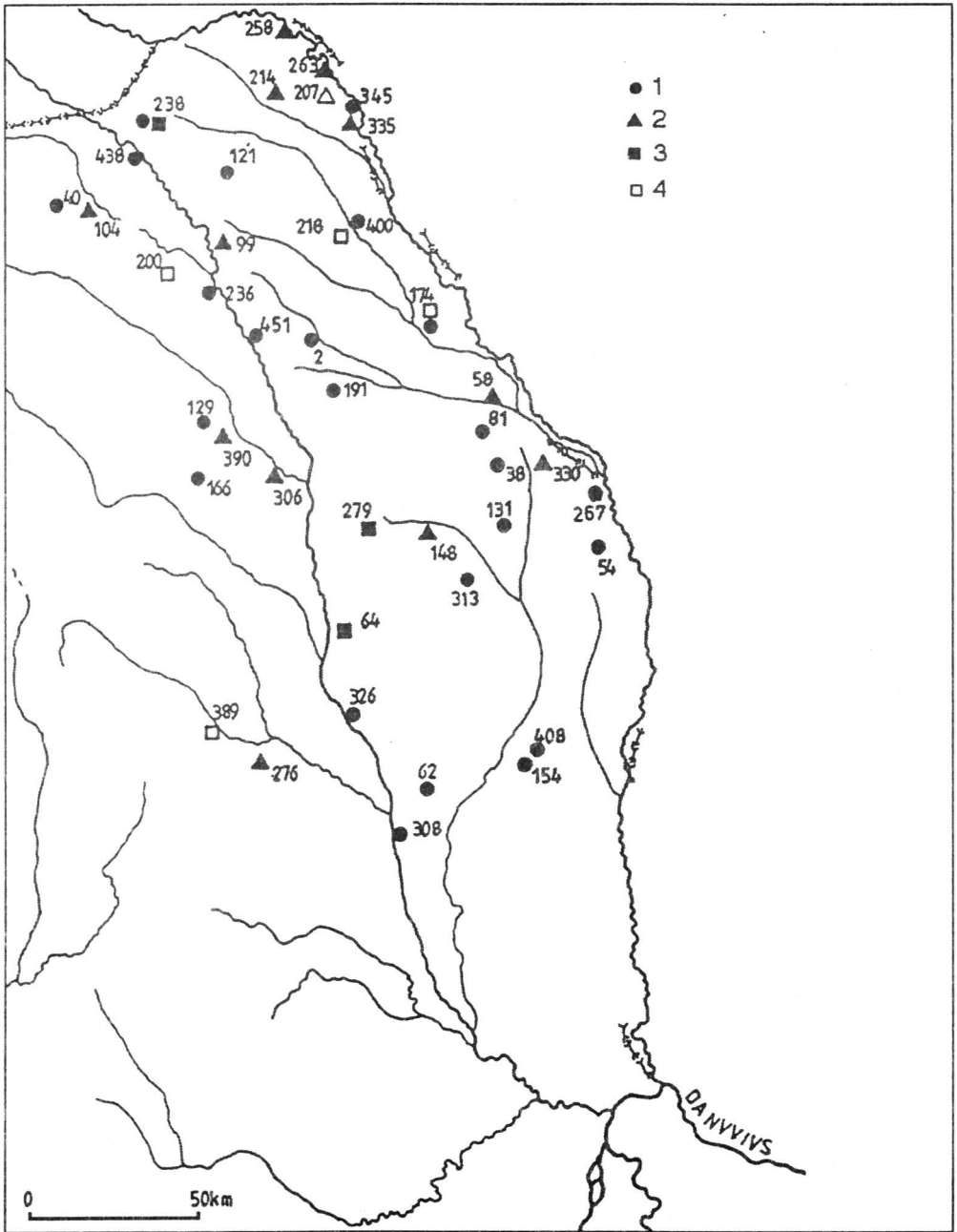

Fig. 3. Descoperiri celtice la est de Carpați. 1, așezări; 2, descoperiri izolate; 3, depozite; 4, morminte.

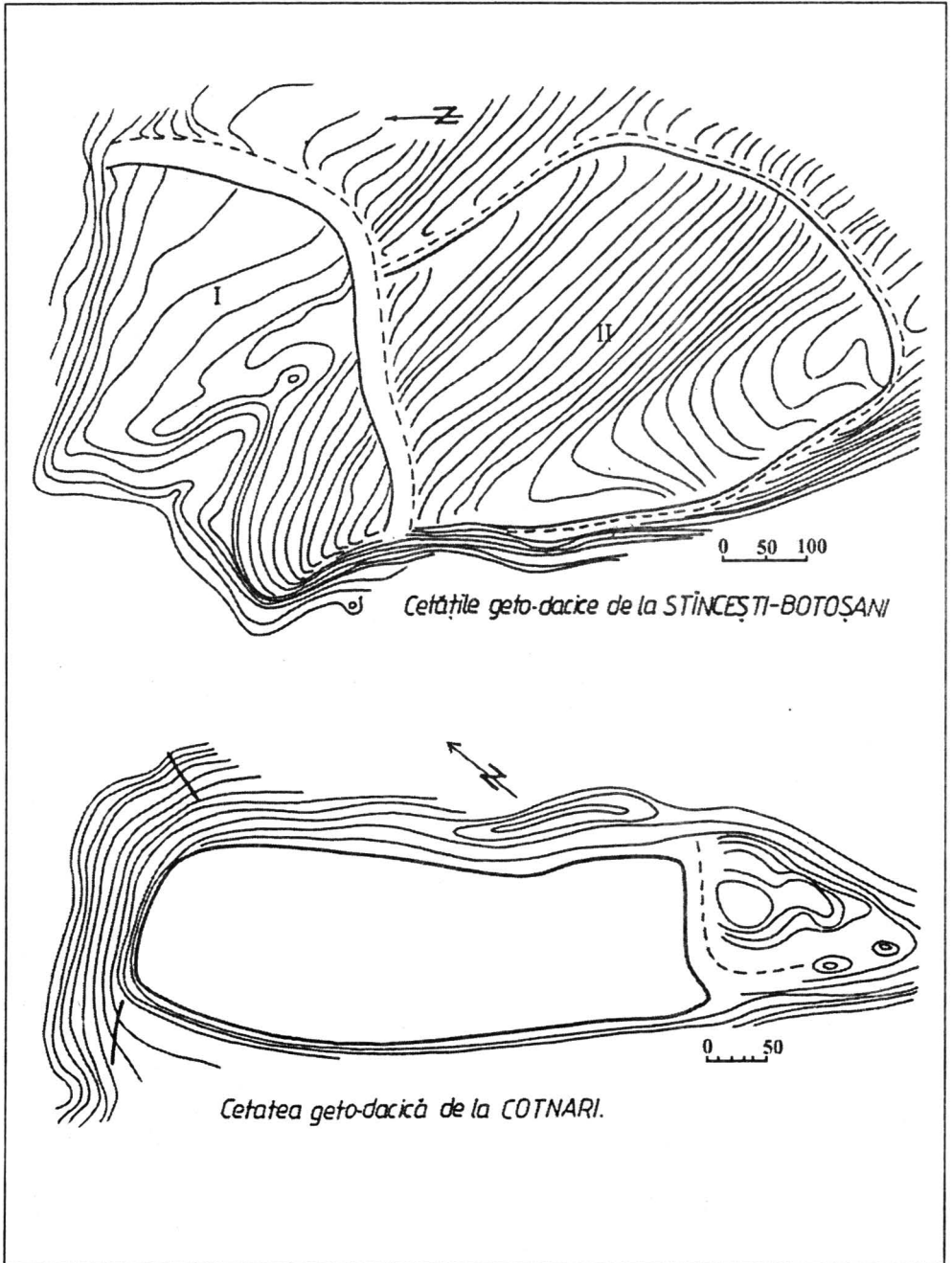

Fig. 4. Planul așezărilor fortificate de la Stâncești (1) și Cotnari (2).

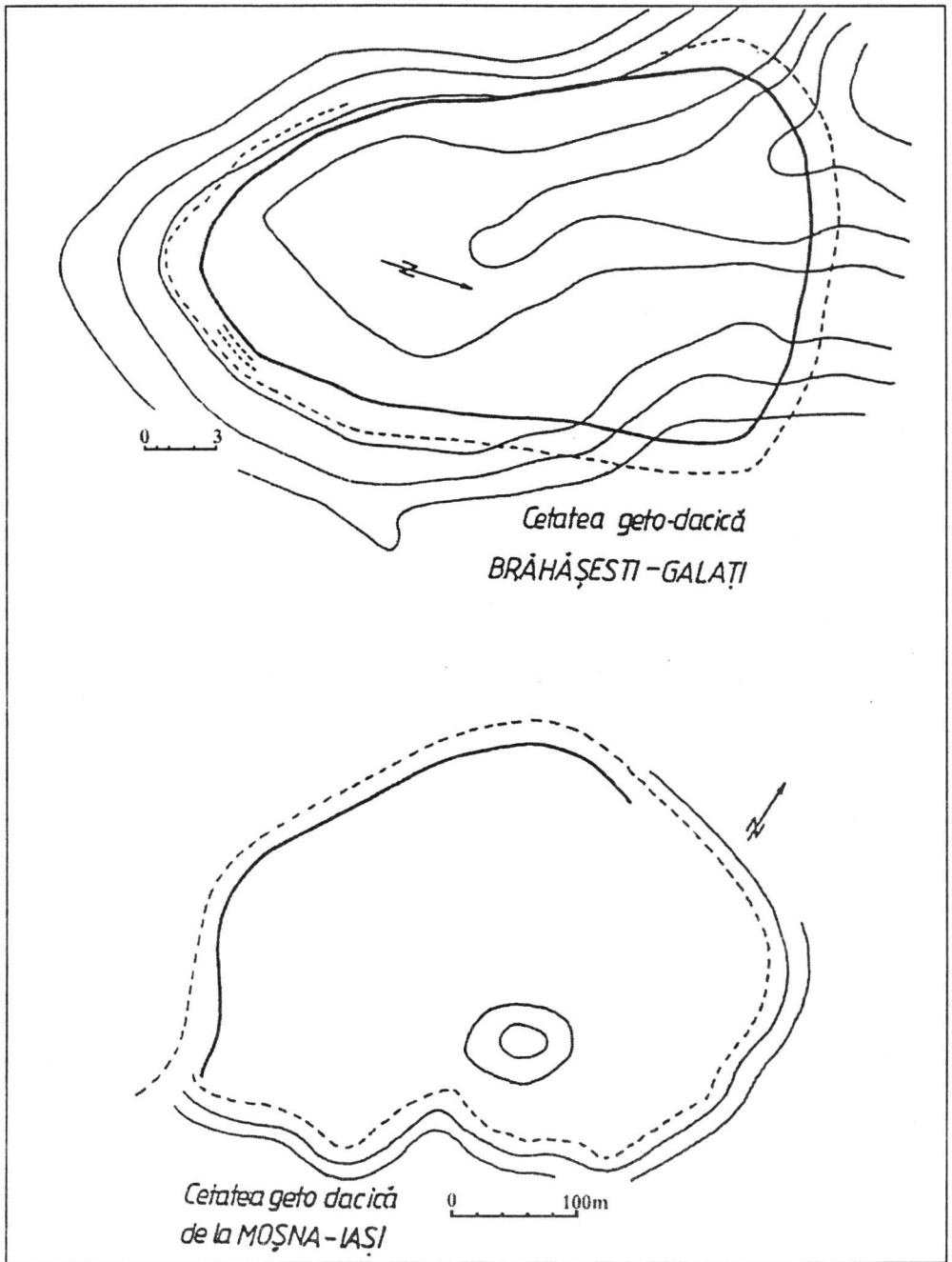

Fig. 5. Planul așezărilor fortificate de la Brăhășești (1) și Moșna (2).

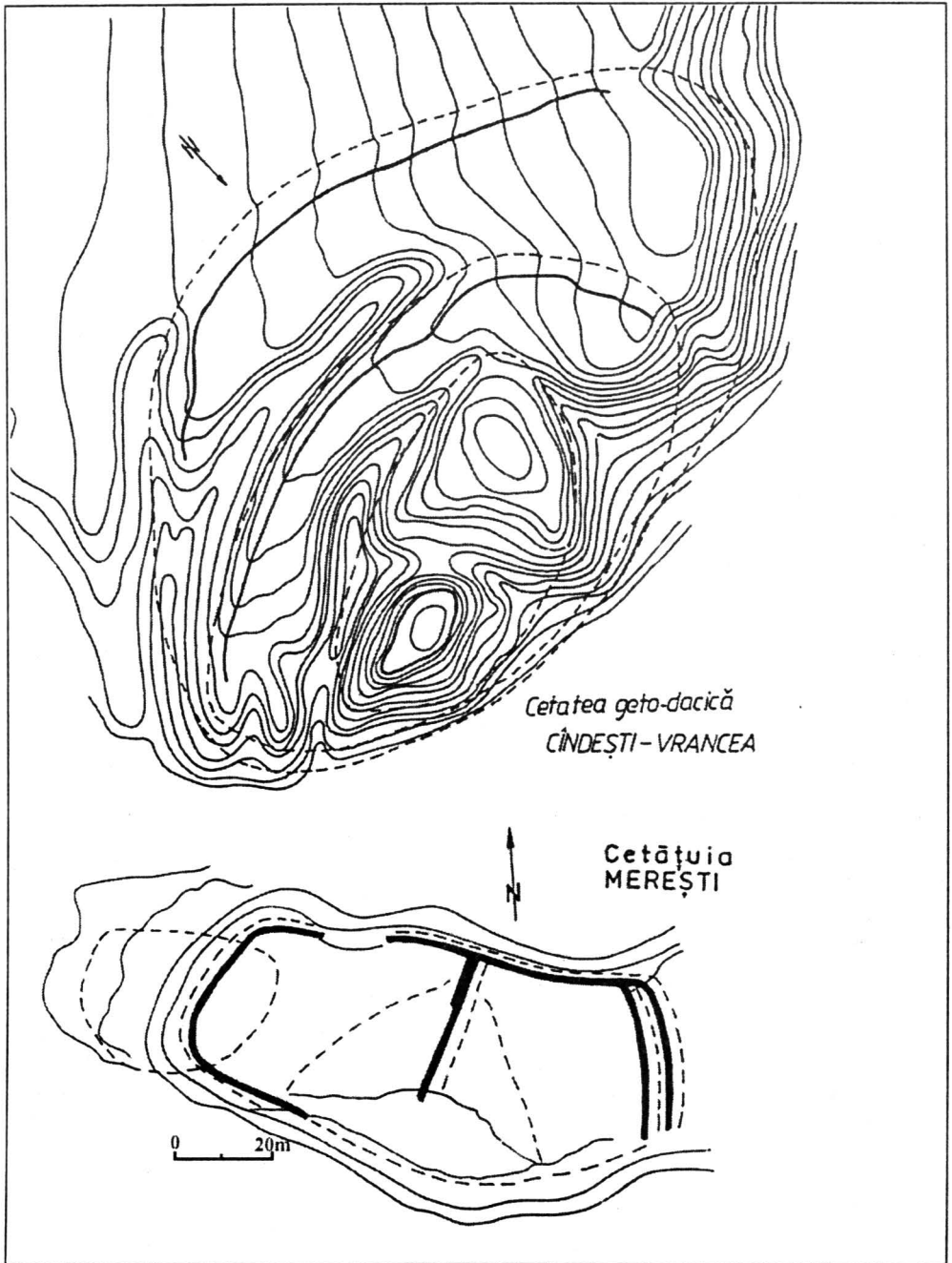

Fig. 6. Planul așezărilor fortificate de la CÂNDEȘTI (1) și MEREȘTI (2).

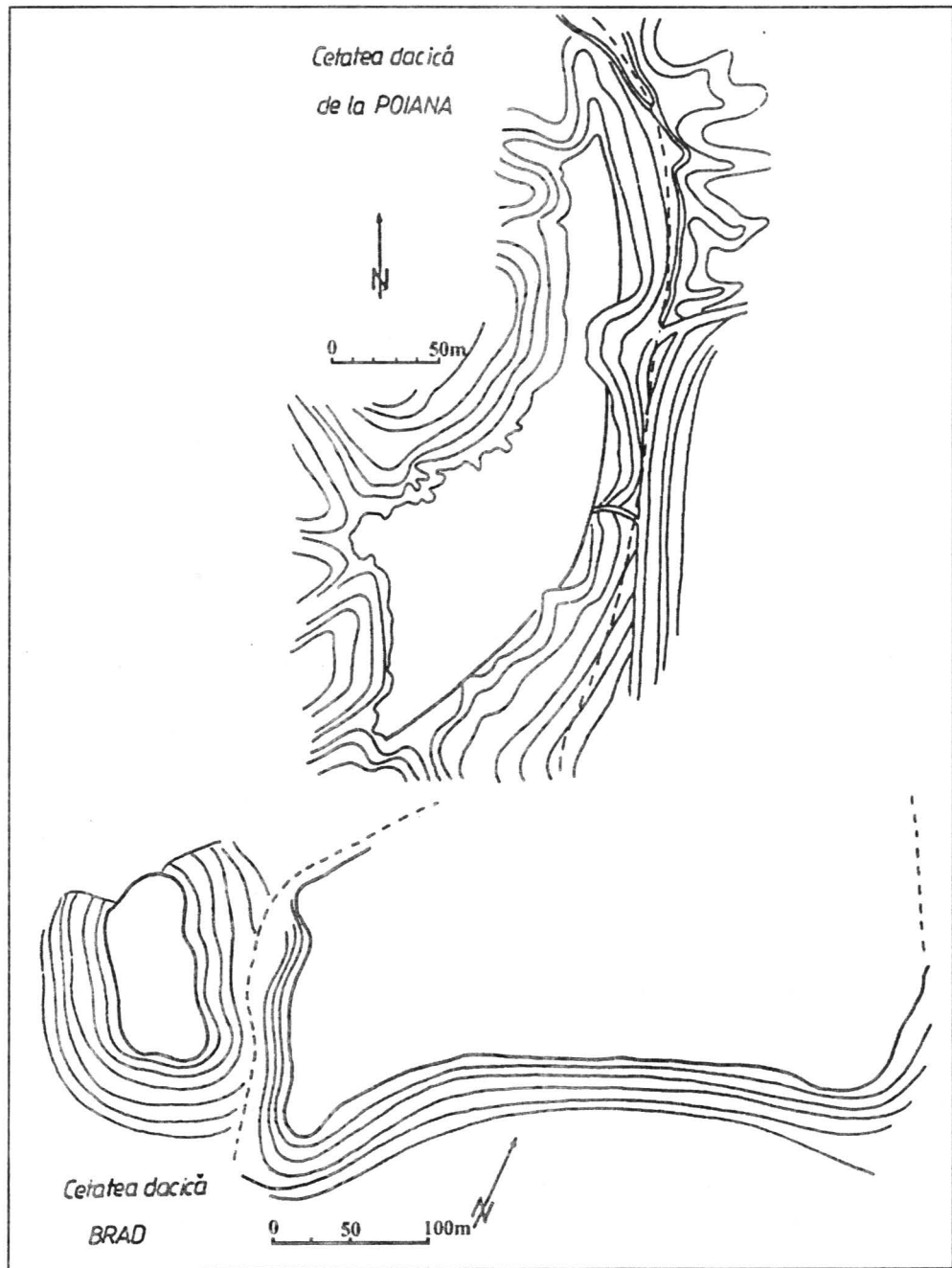

Fig. 7. Planul cetăților de la Poiana (1) și Brad (2).

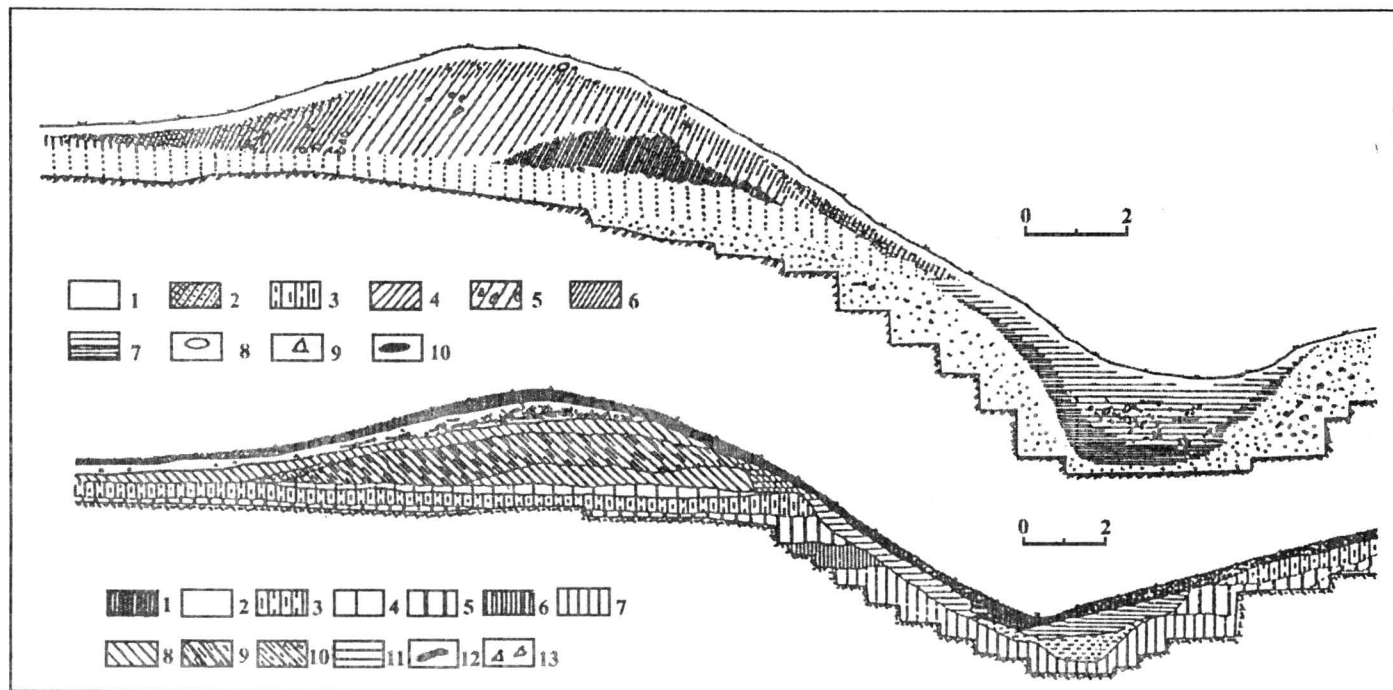

Fig. 8. A. Profilul valului și șanțului de apărare de pe latura de vest a cetății II de la Stăncești; 1, sol vegetal; 2, aluviuni; 3, sol brun cenușiu cu resturi arheologice; 4, pământ nisipos amestecat cu sol roșcat; 5, nisip din umplutura valului; 6, pământ brun roșcat din umplutura valului; 7, sol brun negricios cu granulații fine din umplutura șanțului; 8, sol brun gălbui din șanț; 9, fragmente ceramice; 10, piatră. B. Secțiune prin valul și șanțul cetății de la Moșna; 1, sol vegetal; 2, sol nisipos cu resturi din secolele III-II î.d.Hr.; 3, sol roșcat de pădure; 4, sol roșcat de sub baza valului; 5, sol galben roșcat foarte nisipos; 6, sol galben clisos; 7, sol galben vinețiu; 8, sol din umplutura valului; 9, sol cu concrețiuni din umplutura valului; 10, sol din umplutura valului; 11, sol brun clisos din umplutura șanțului; 12, chirpici ars; 13, fragmente ceramice. (după A. Florescu).

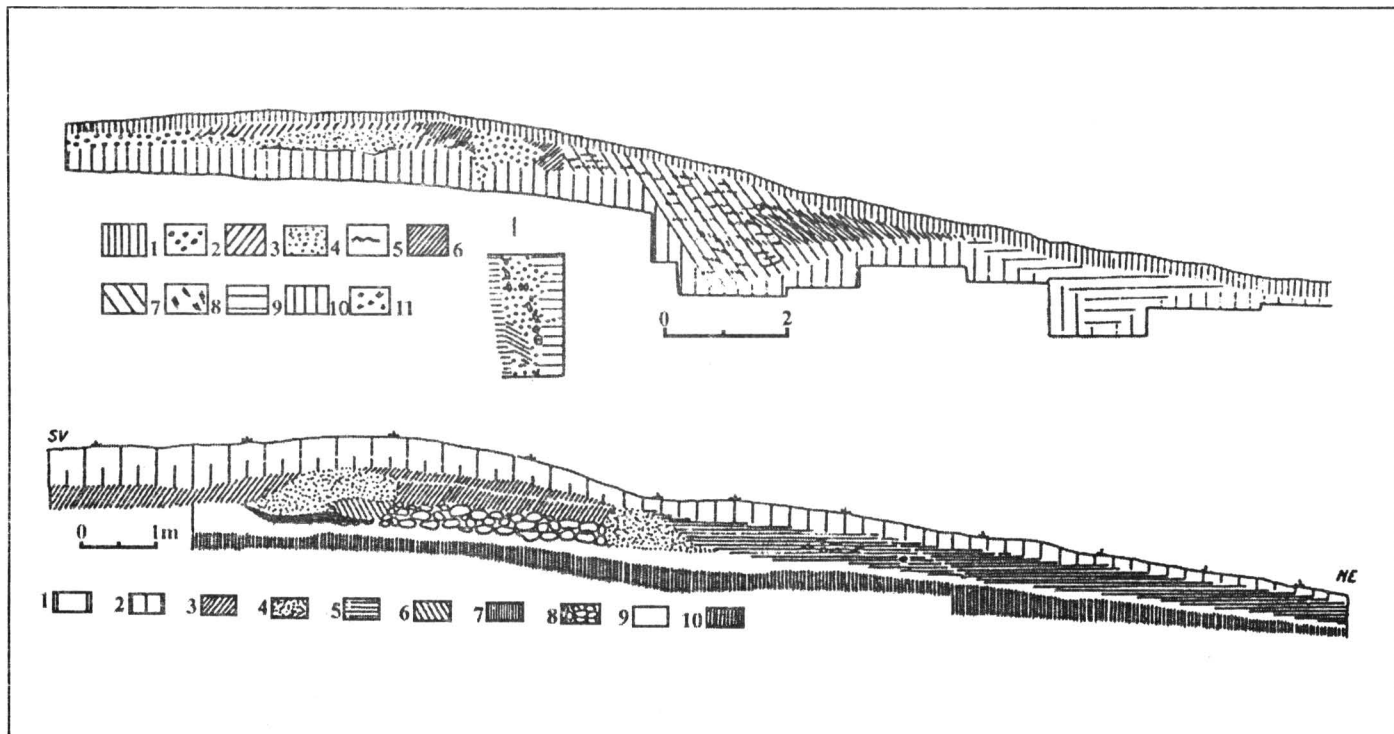

Fig. 9 A. Profilul estic al șanțului de apărare de la Brăhășești; 1, sol vegetal; 2, strat din secolele IV-III î.d.Hr.; 3, strat cu resturi arheologice; 4, argilă galben-verzui; 5, urme de arsură neagră; 6, arsură roșie compactă; 7, șanț de apărare; 8, dungi de pământ galben; 9, șanțul 2 de apărare; 10, strat steril; 11, lipitură arsă. B. Profilul secțiunii din valul II de la Arsura; 1, sol arabil; 2, sol negru mazăros; 3, sol negru cu cenușă; 4, pământ negru dens; 5, pământ negru cu resturi de arsură, cărbuni și cărămizi; 6, sol brun cu resturi de cărbuni; 7, sol brun cu pigmentări negre; 8, zid de piatră; 9, sol brun închis; 10, sol virgin. (după M. Brudiu, P. Păltînea și S. Teodor).

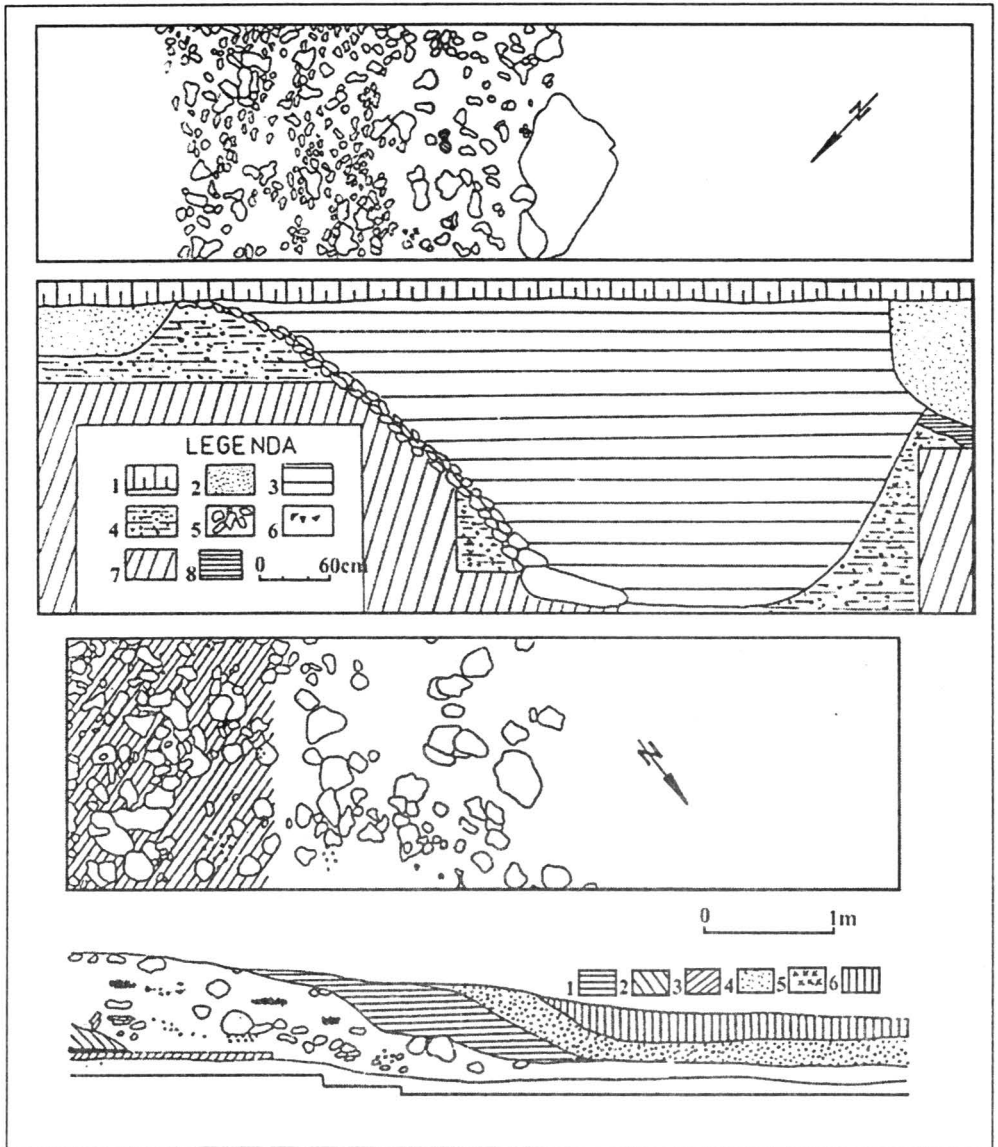

Fig. 10 A. Secțiune prin șanțul de apărare de pe "Măgura" Ibănești. 1, sol vegetal; 2, gropi de nisip; 3, umplutura șanțului de apărare; 4, nisip cu prundiș; 5, pietre; 6, fragmente ceramice; 7, strat nesăpat; 8, pământ negru. B. Plan și profil de la "Valul ars" Ibănești. 1, sol negru cenușiu alunecat de pe val; 2, arsură roșie; 3, nivel de călcare antic puternic ars; 4, sol nisipos cu cenușă; 5, cărbuni; 6, sol vegetal. (după P. Șadurschi).

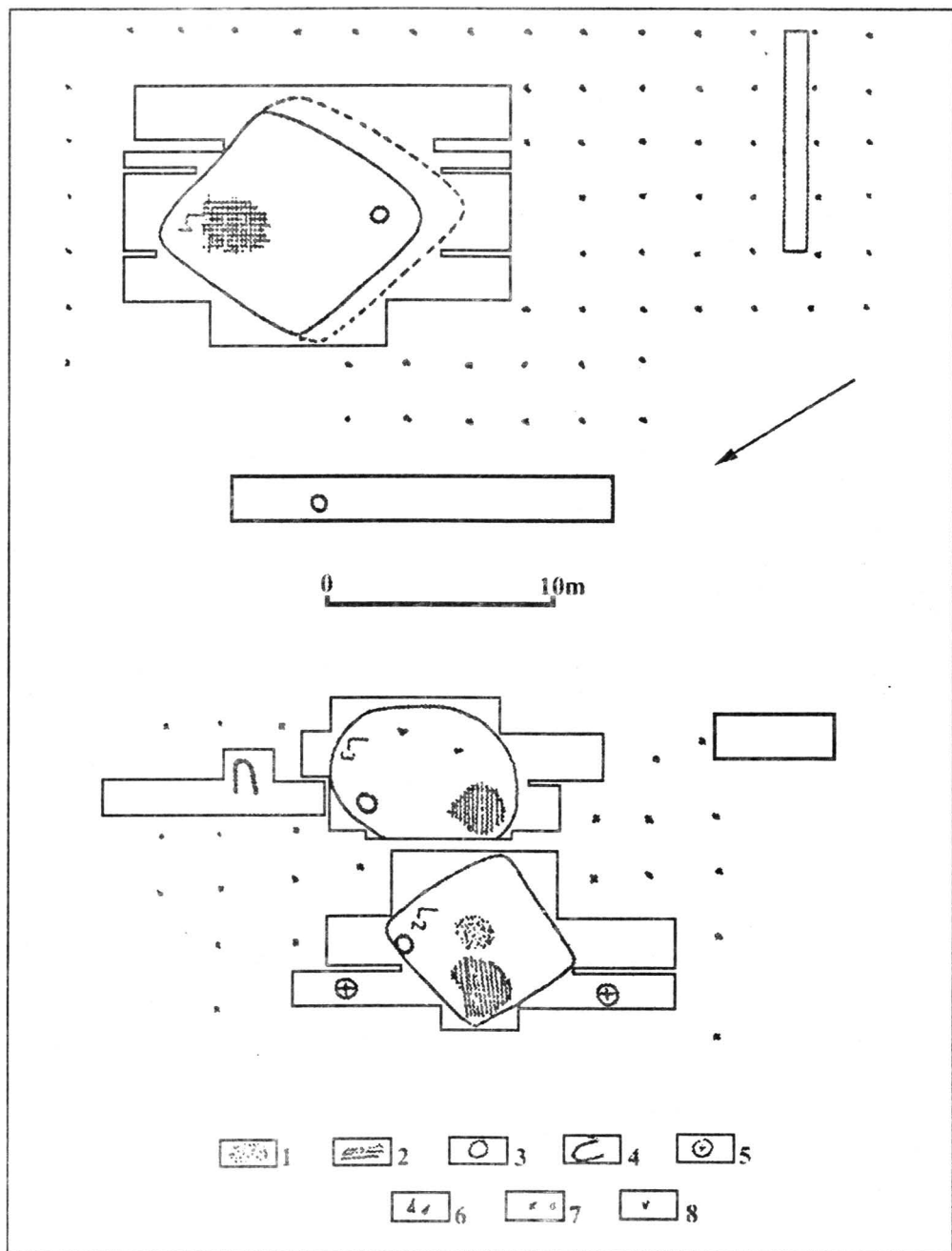

Fig. 11. Planul săpăturii de la Corni-Huși. 1, cenușă; 2, chirpici ars; 3, vase întregi; 4, cuptor; 5, resturi de vetre; 6, fragmente ceramice; 7, livadă.

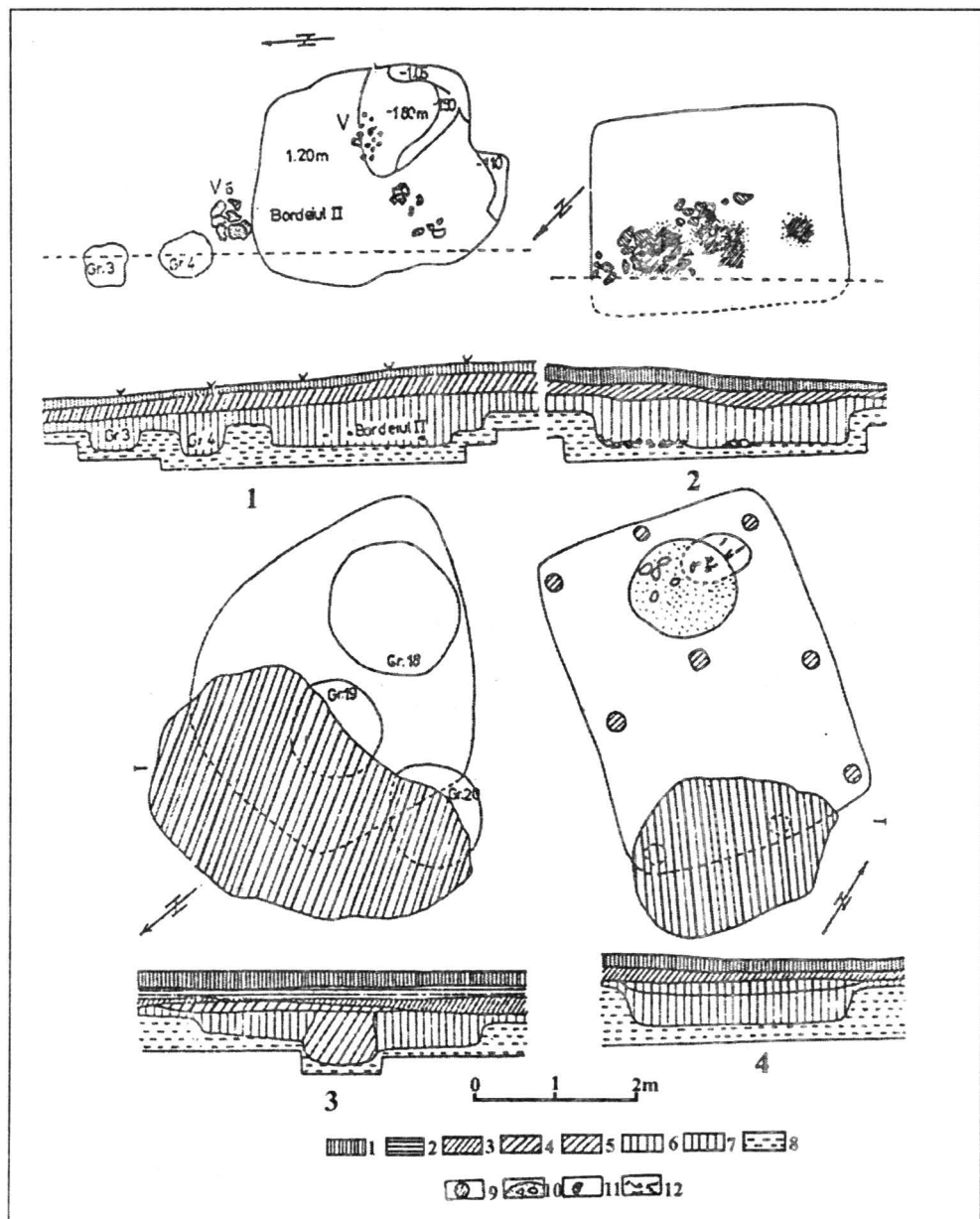

Fig. 12. Locuințe adâncite și de suprafață de la Băiceni-Mlada (1), Budeni (2) și Cucorăni (3-4); 1, sol arabil; 2, nivel prefeudal; 3, nivel din secolele II-III d.Hr.; 4-7, complexe geto-dacice; 8, pământ steril; 9, gropi de par; 10, vetre; 11, pietre; 12, schelet de câine. (1, după A. László).

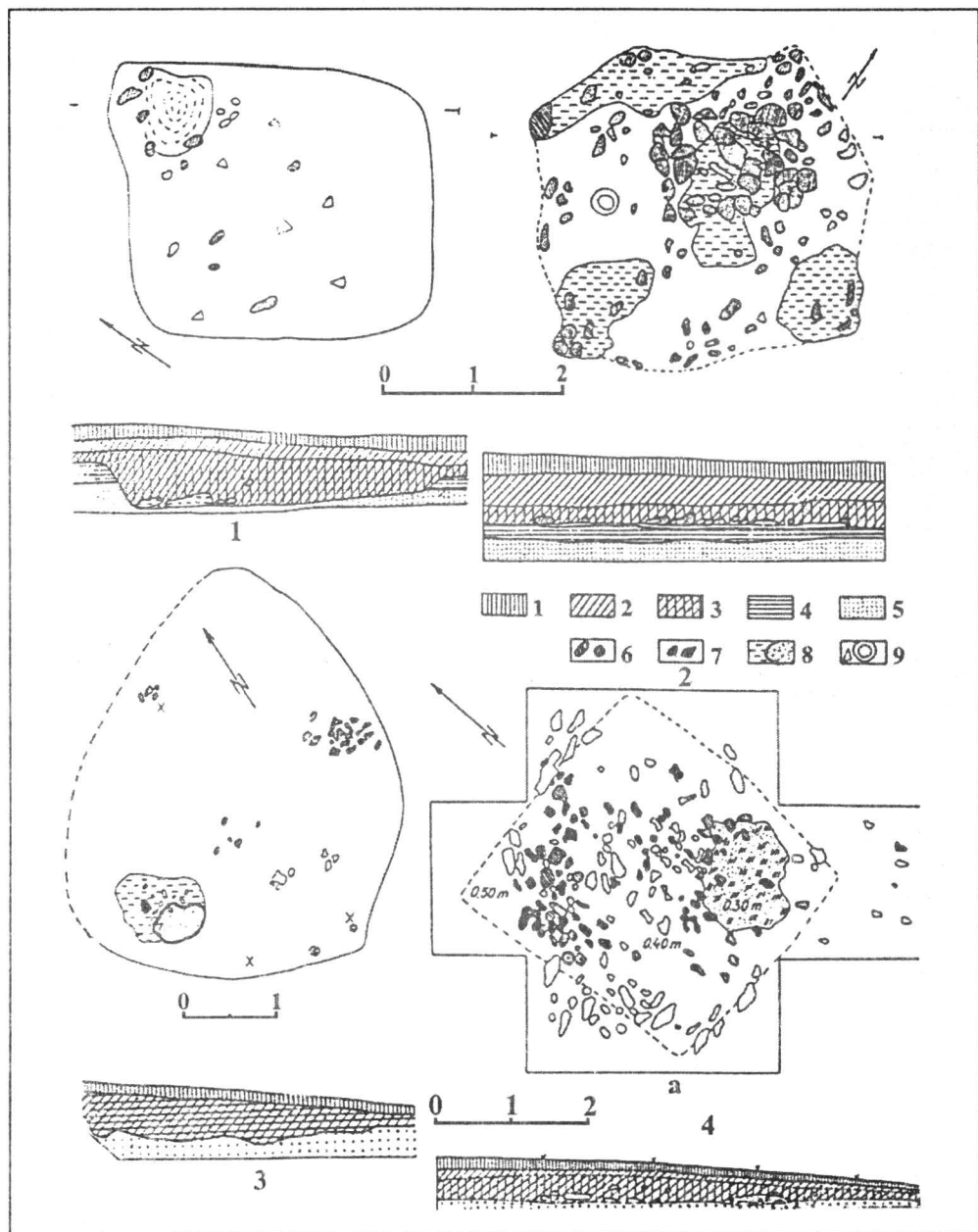

Fig. 13. Locuințe adâncite și de suprafață la Botoșana (1-2), Ciurea (3) și Șorogari (4); 1, sol arabil; 2, nivel prefeudal; 3, strat Latène; 4, sol cafeniu; 5, sol viu; 6, pietre; 7, cărbuni; 8, vetre; 9, ceramică.

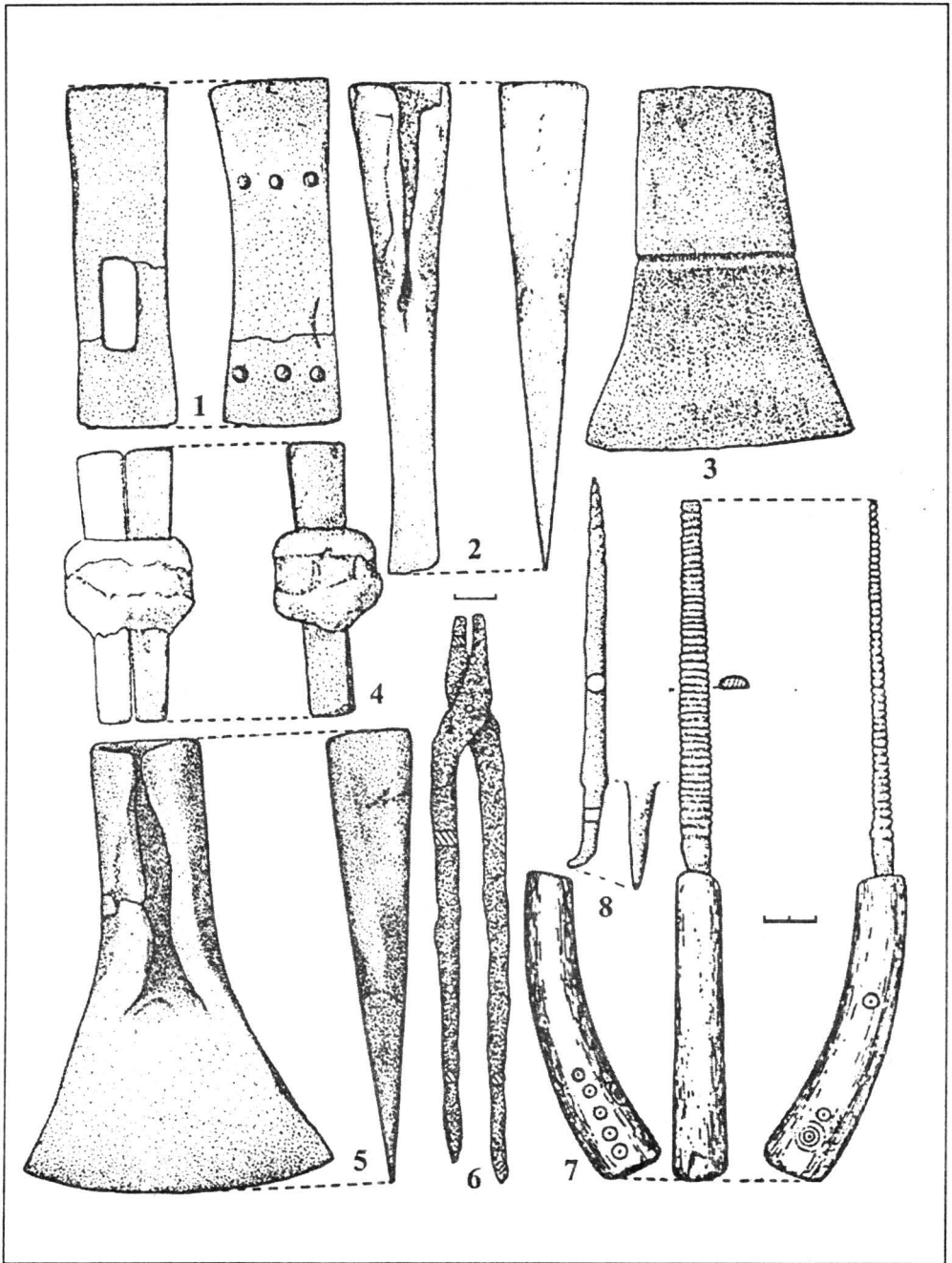

Fig. 14. Unelte de fier din depozitele de la Lozna (1-5, 7), Bunești (6) și Poiana (8).

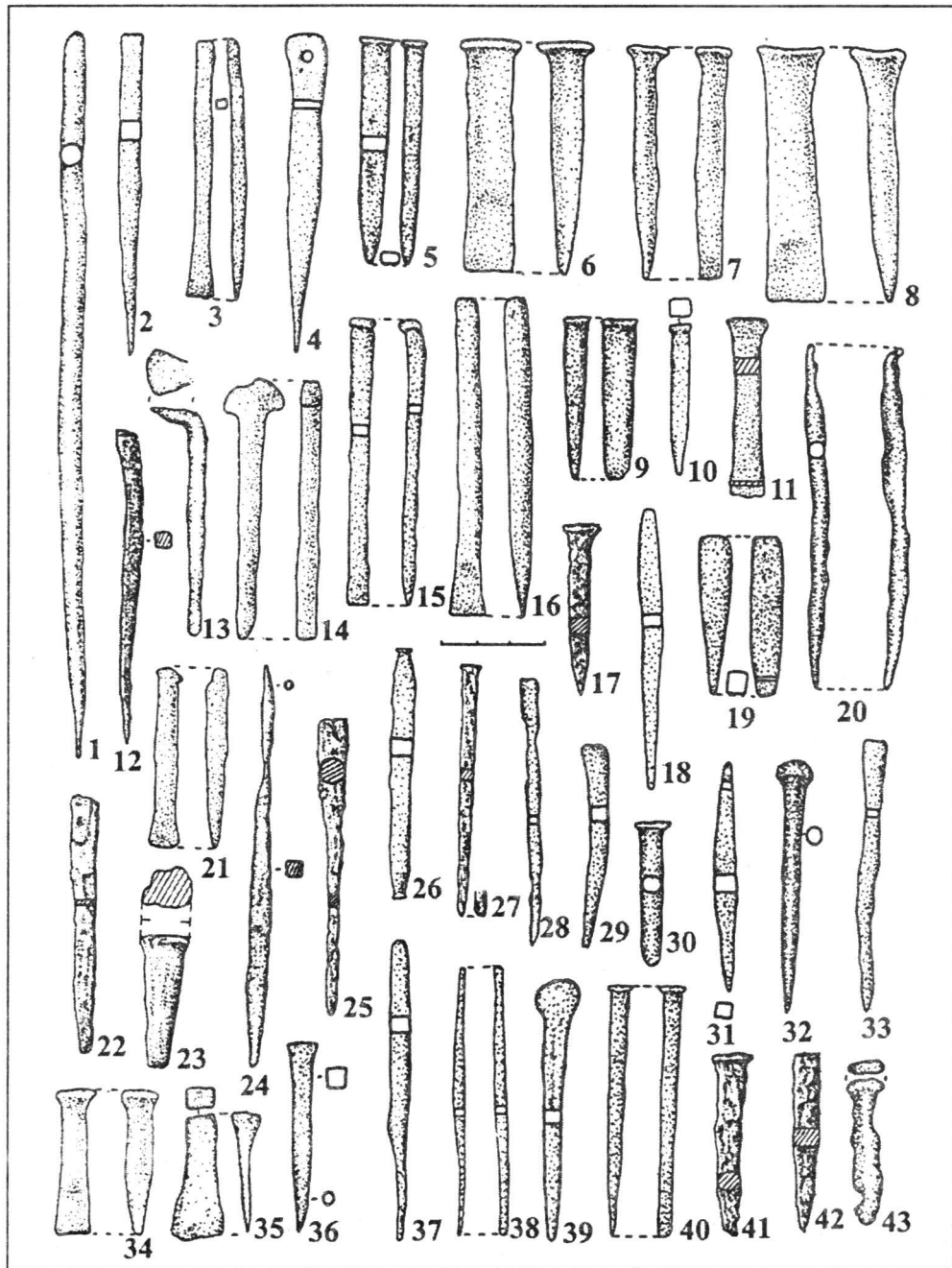

Fig. 15. Dornuri, dăți și împungători din așezarea geto-dacică de la Poiana.

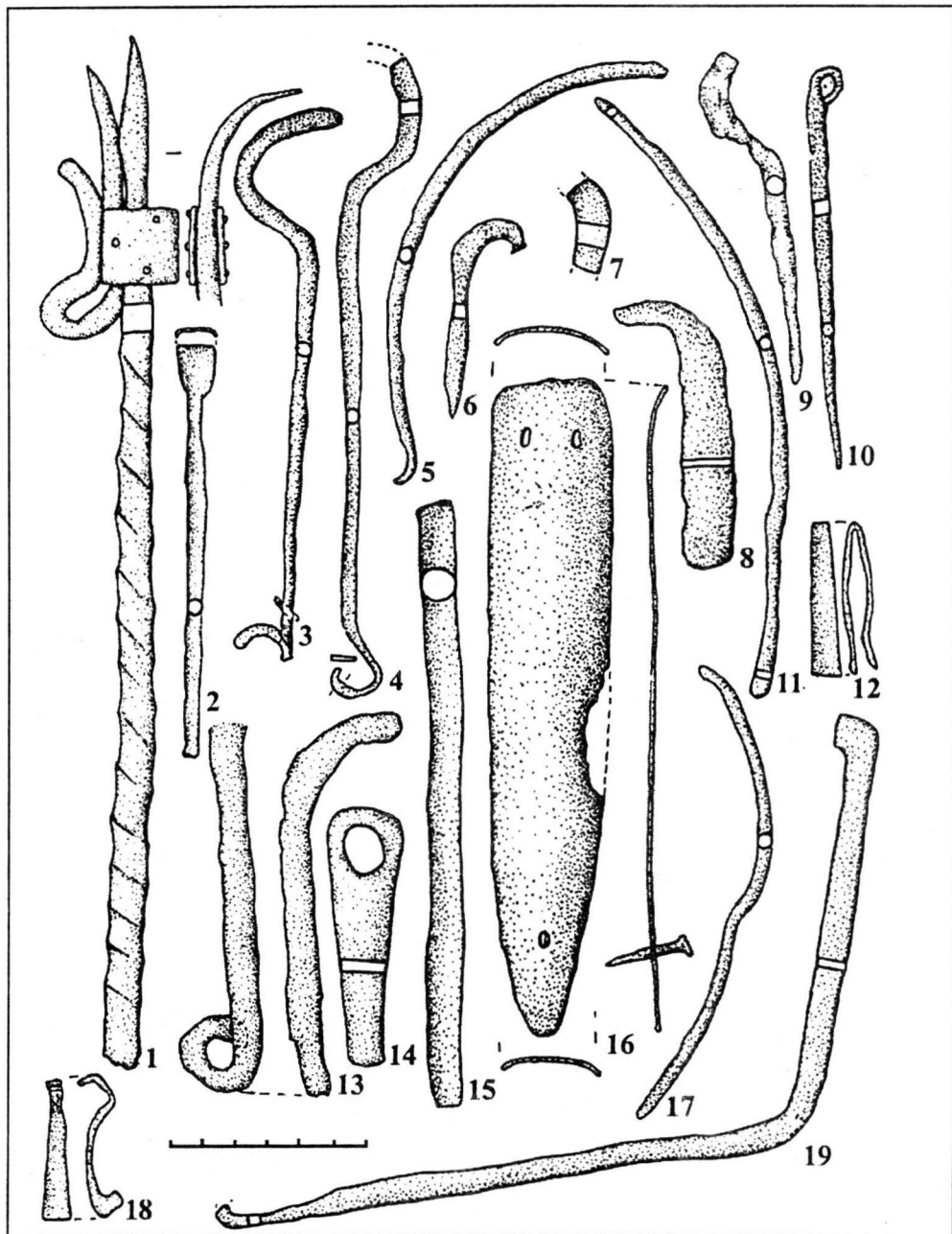

Fig. 16. Furculiță (1), clești (3-4, 6, 9), pensetă (12), mânere (5, 11, 17), amnare (13-14) și alte obiecte de fier fragmentare, din așezarea geto-dacică de la Poiana.

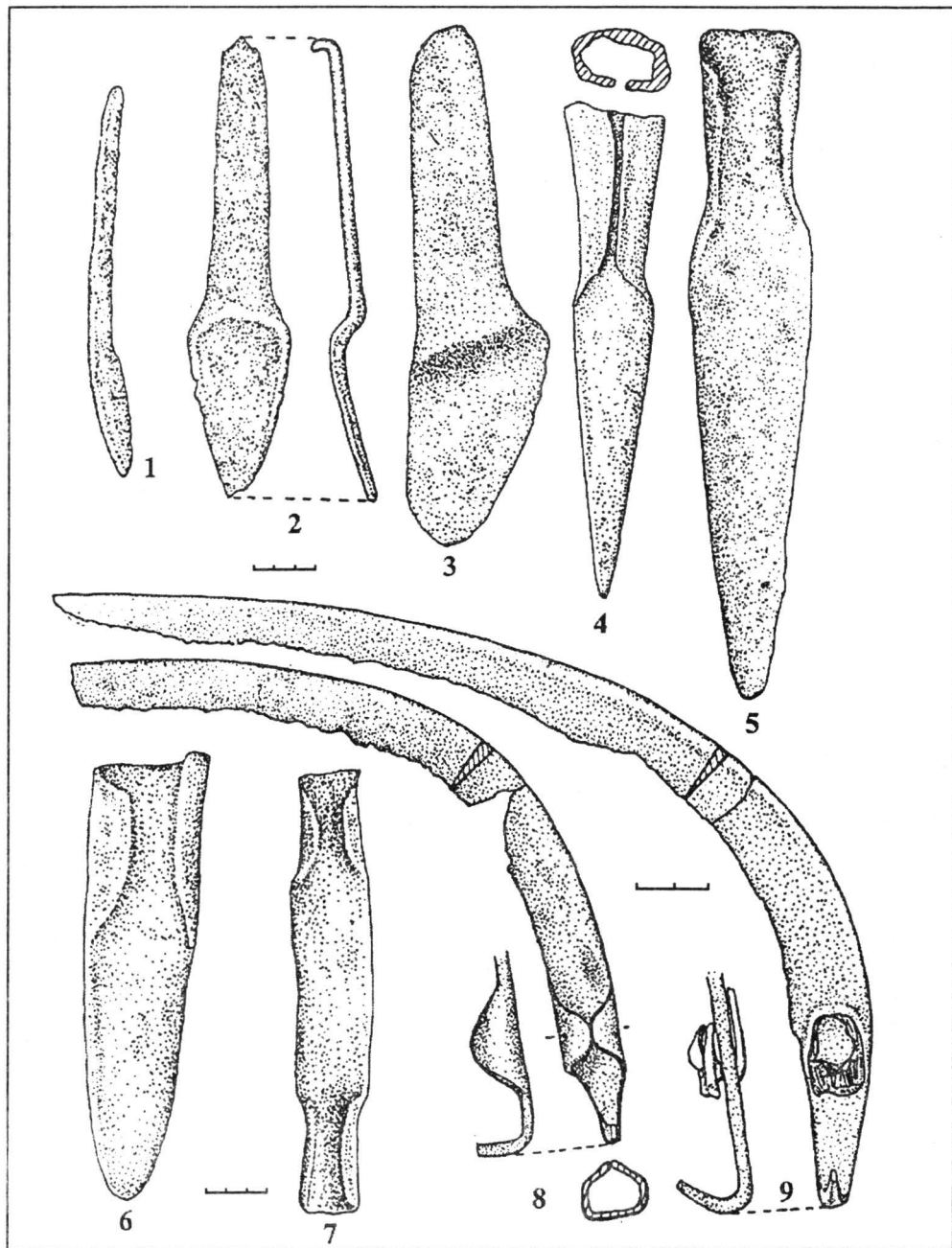

Fig. 17. Unelte agricole din fier de la Poiana (1-2), Bâtca Doamnei (3), Miorcani (4), Oniceni (5), Negri (7) și Lozna (8-9). (3 și 7 după N. Gostar și M. Babeș).

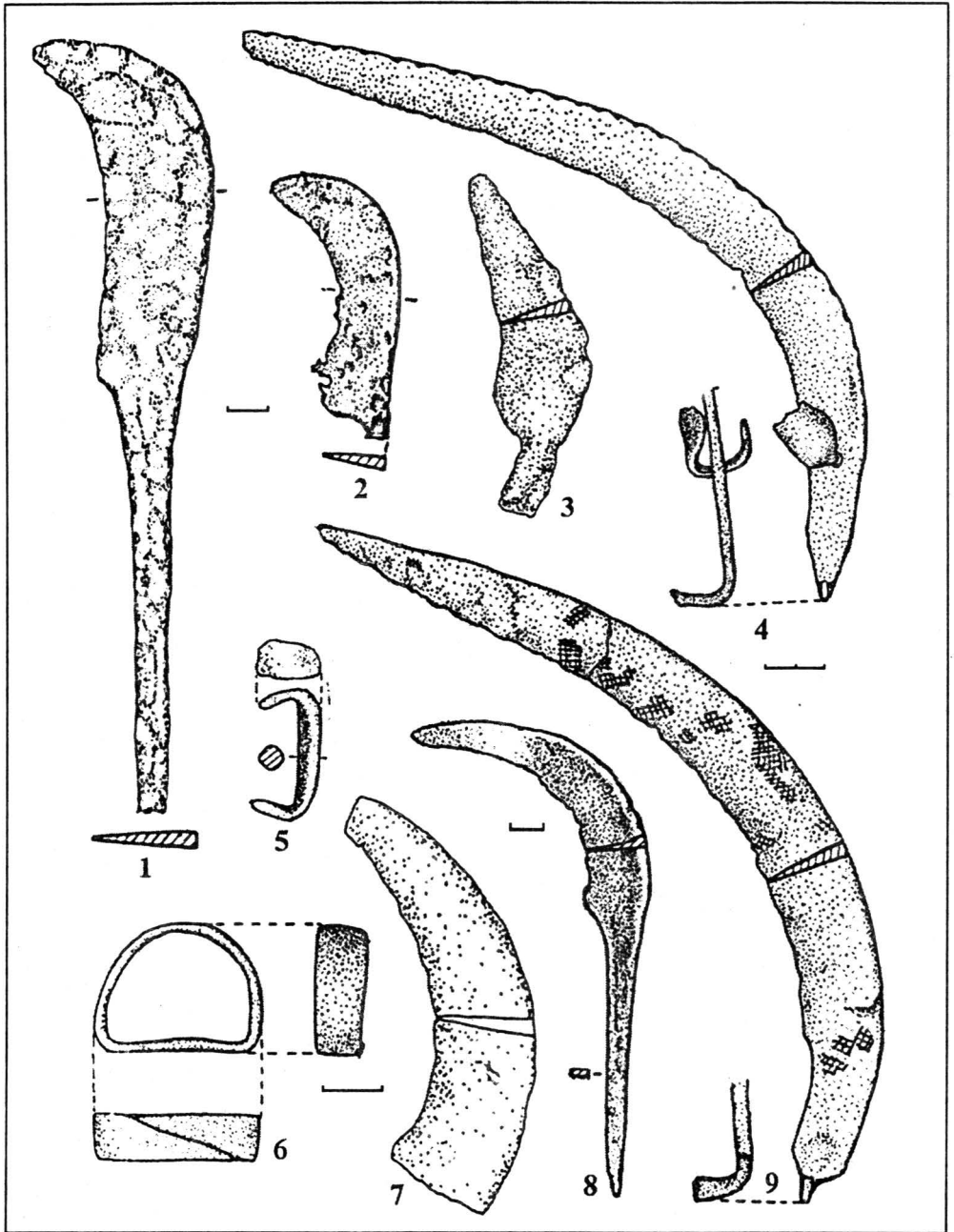

Fig. 18. Unelte agricole din fier de la Corni-Huși (1-2), Poiana (3, 7) și Lozna (4-6, 8-9).

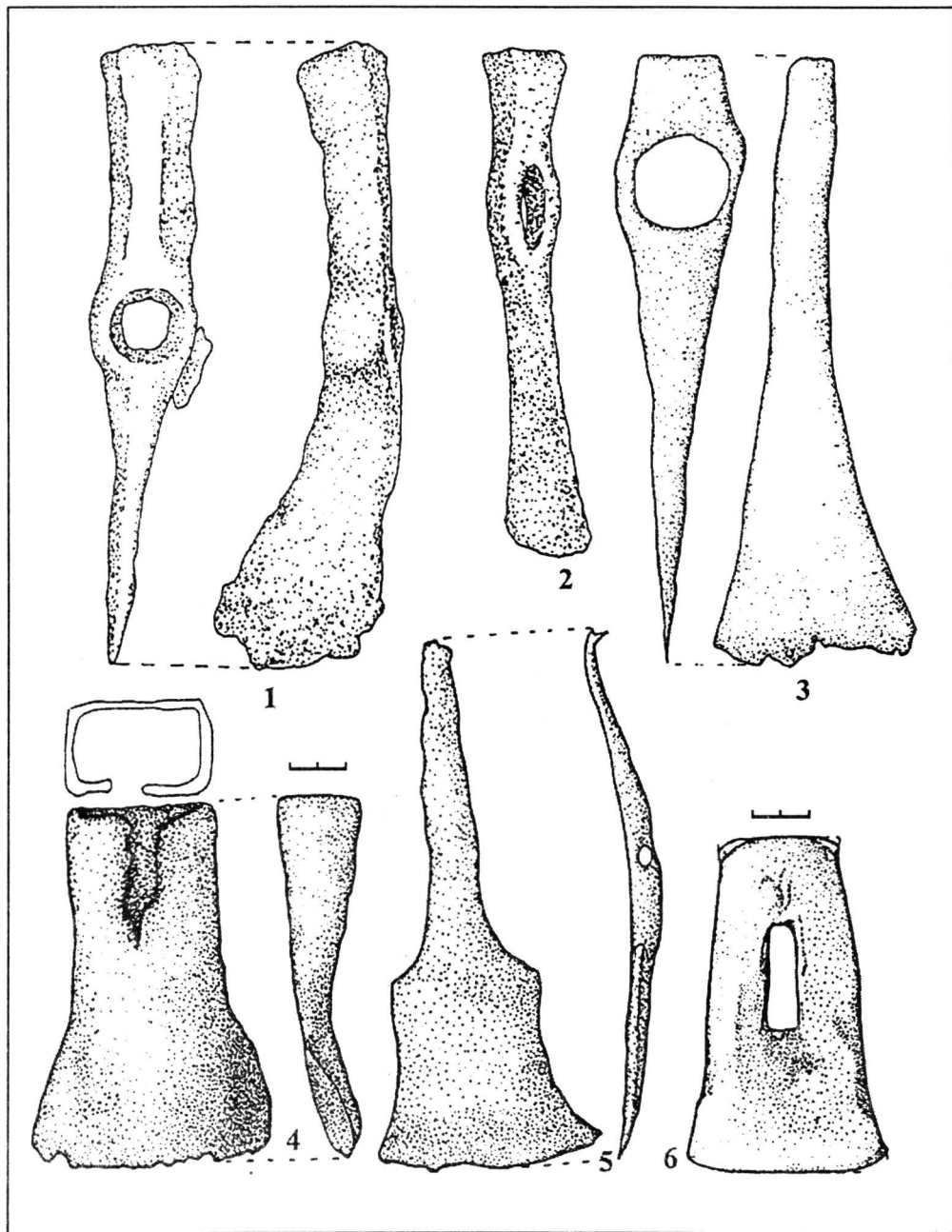

Fig. 19. Unelte din fier din așezările de la Bunești (1-2), Poiana (3-5) și Lozna (6).
(1-2 după V. V. Bazarciuc).

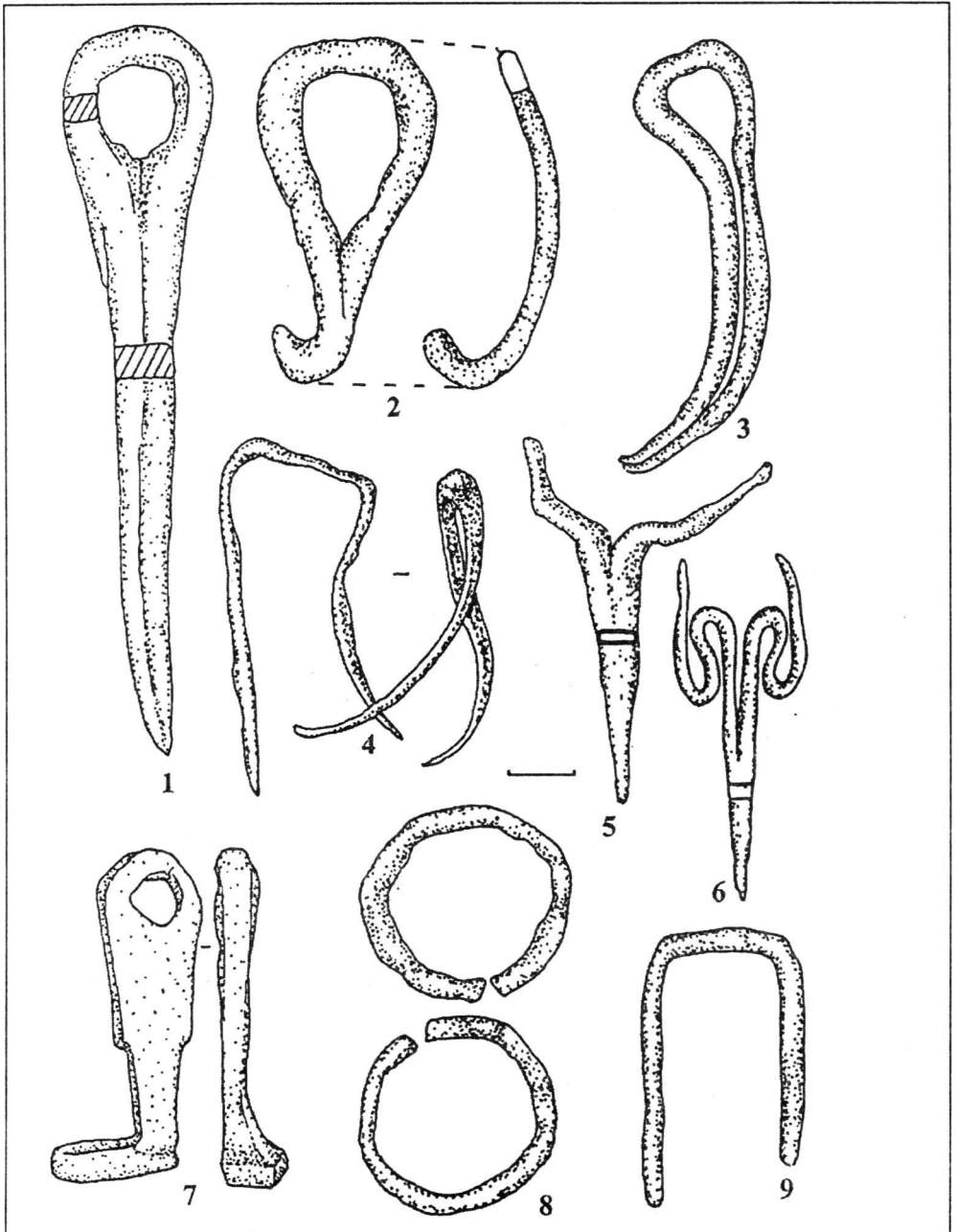

Fig. 20. Diferite obiecte din fier de la Poiana (1-6), Brad (7), Botoșana (8) și Bunești (9). (7 și 9 după V. Ursache și V. V. Bazarciuc).

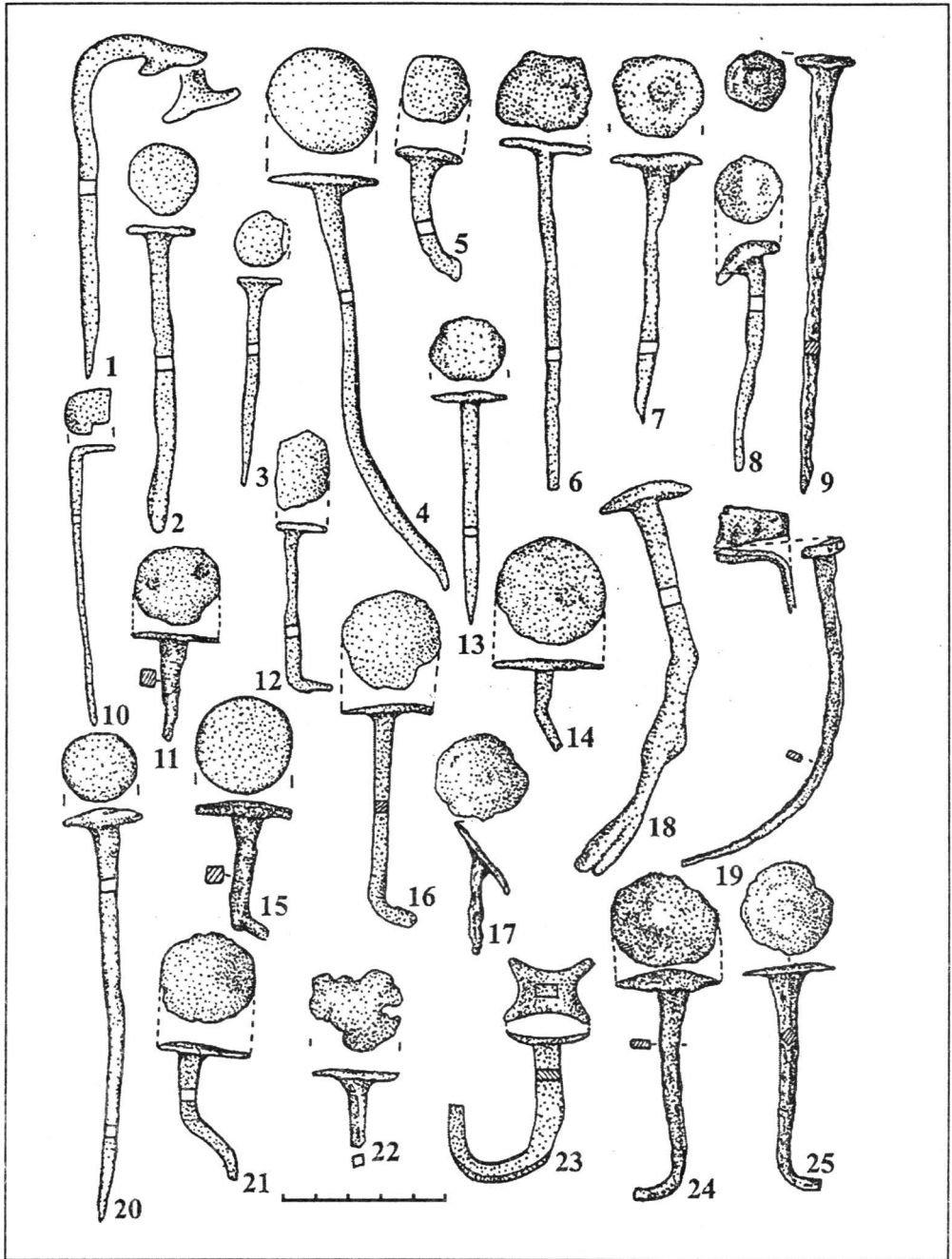

Fig. 21. Cuie (piroane) din așezarea geto-dacică de la Poiana.

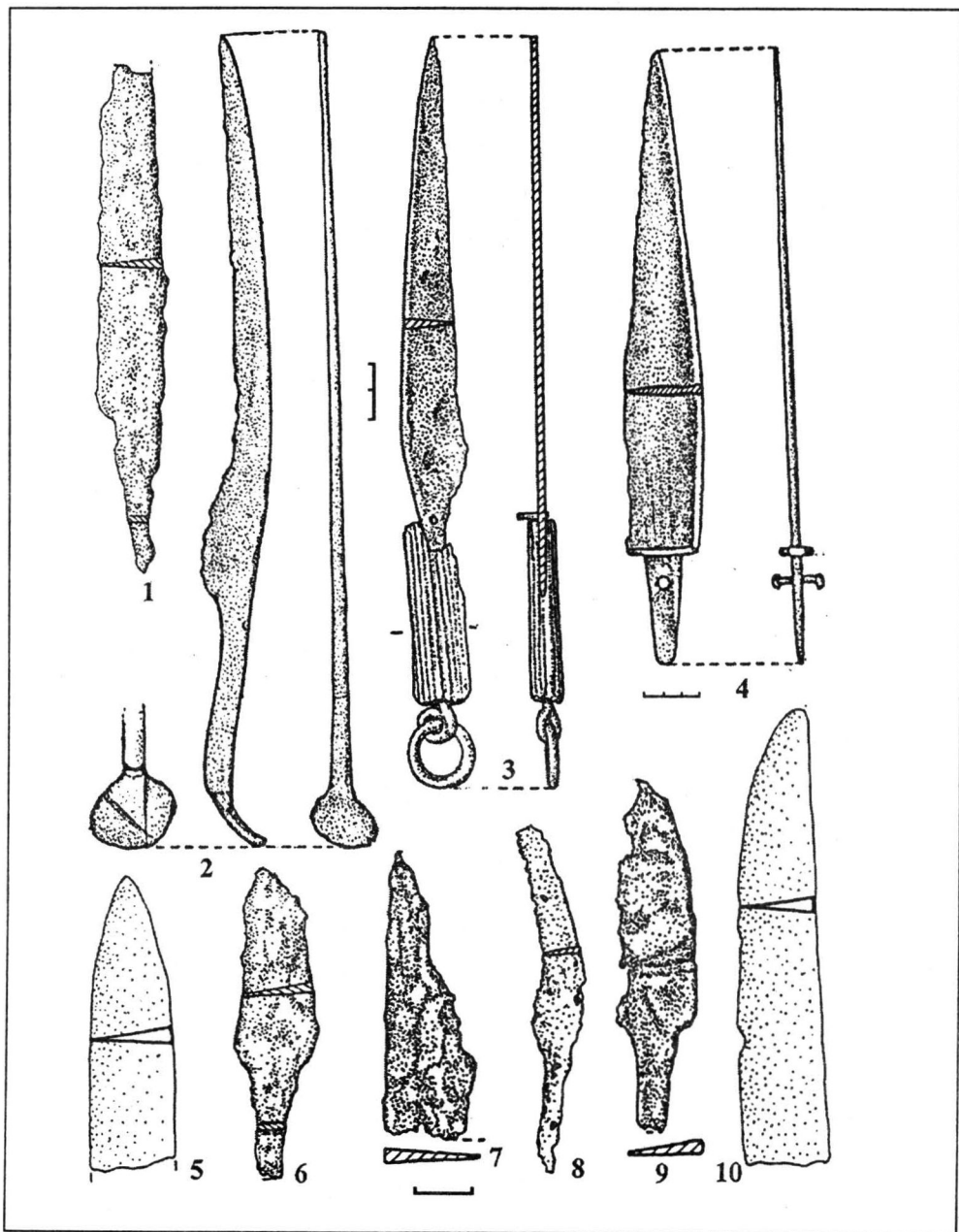

Fig. 22. Diferite tipuri de cuțite de la Poiana (1, 5, 10), Lozna (2-4), Cucorăni (6), Botoșana (7), Curteni (8) și Ciurea (9). (8 după C. Iconomu).

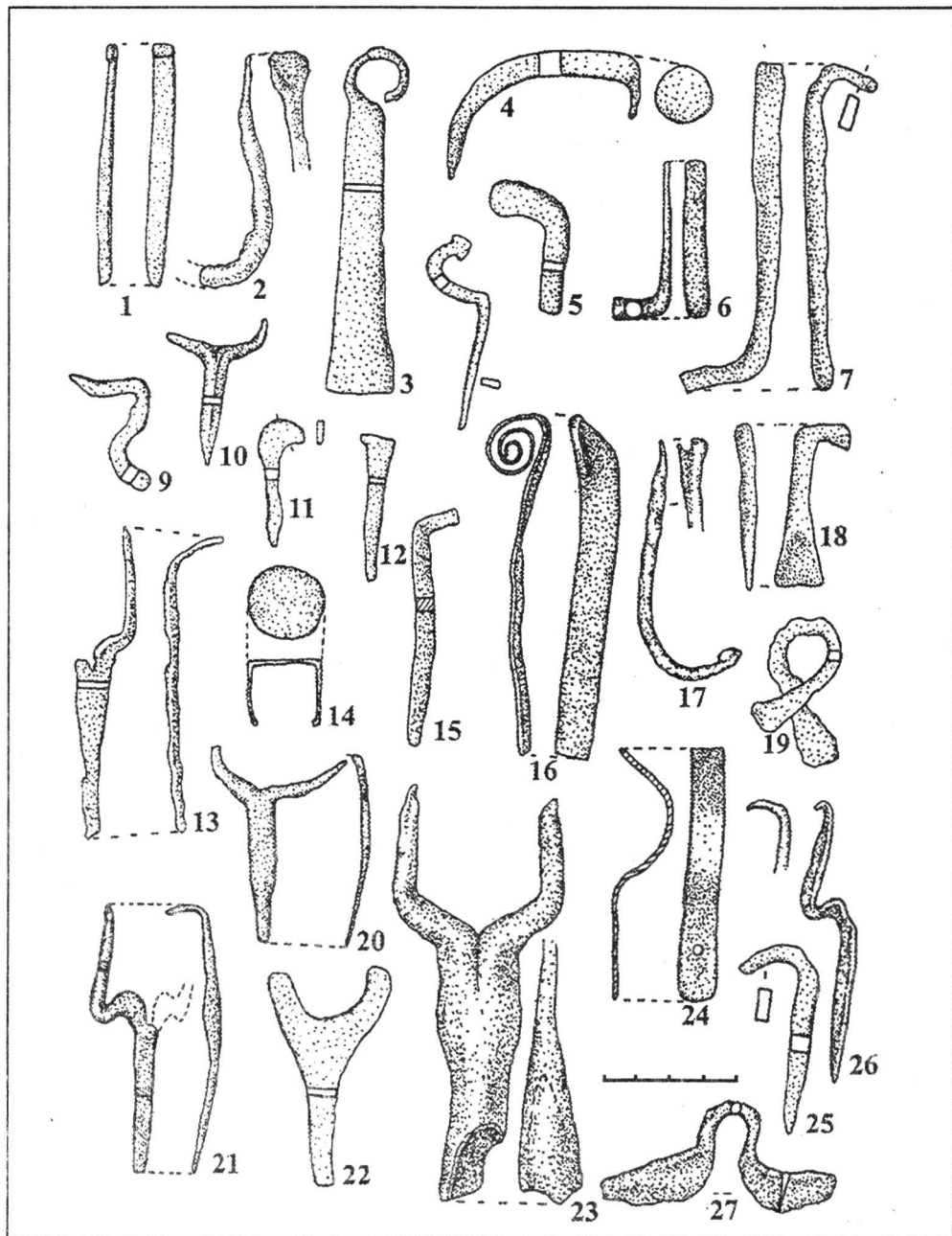

Fig. 23. Harpoane (10, 13, 20-23), cârlige de undiță (2, 8, 17), amnar (16), fragmente de scoabe și alte obiecte din fier, din așezarea geto-dacică de la Poiana.

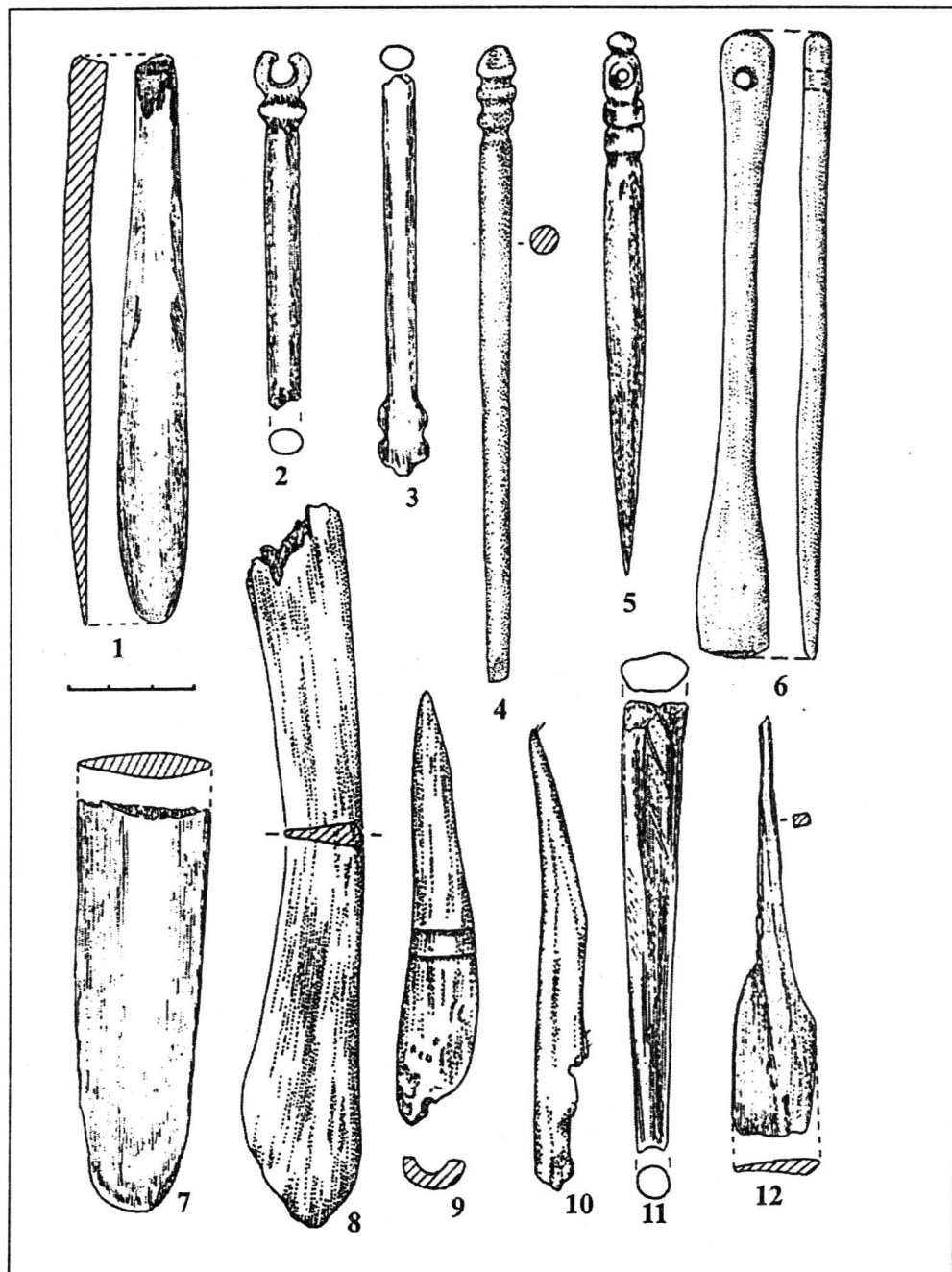

Fig. 24. Unelte de os și fildeș (4) de la Poiana (1-7, 11-12) și Cucorăni (8-10).

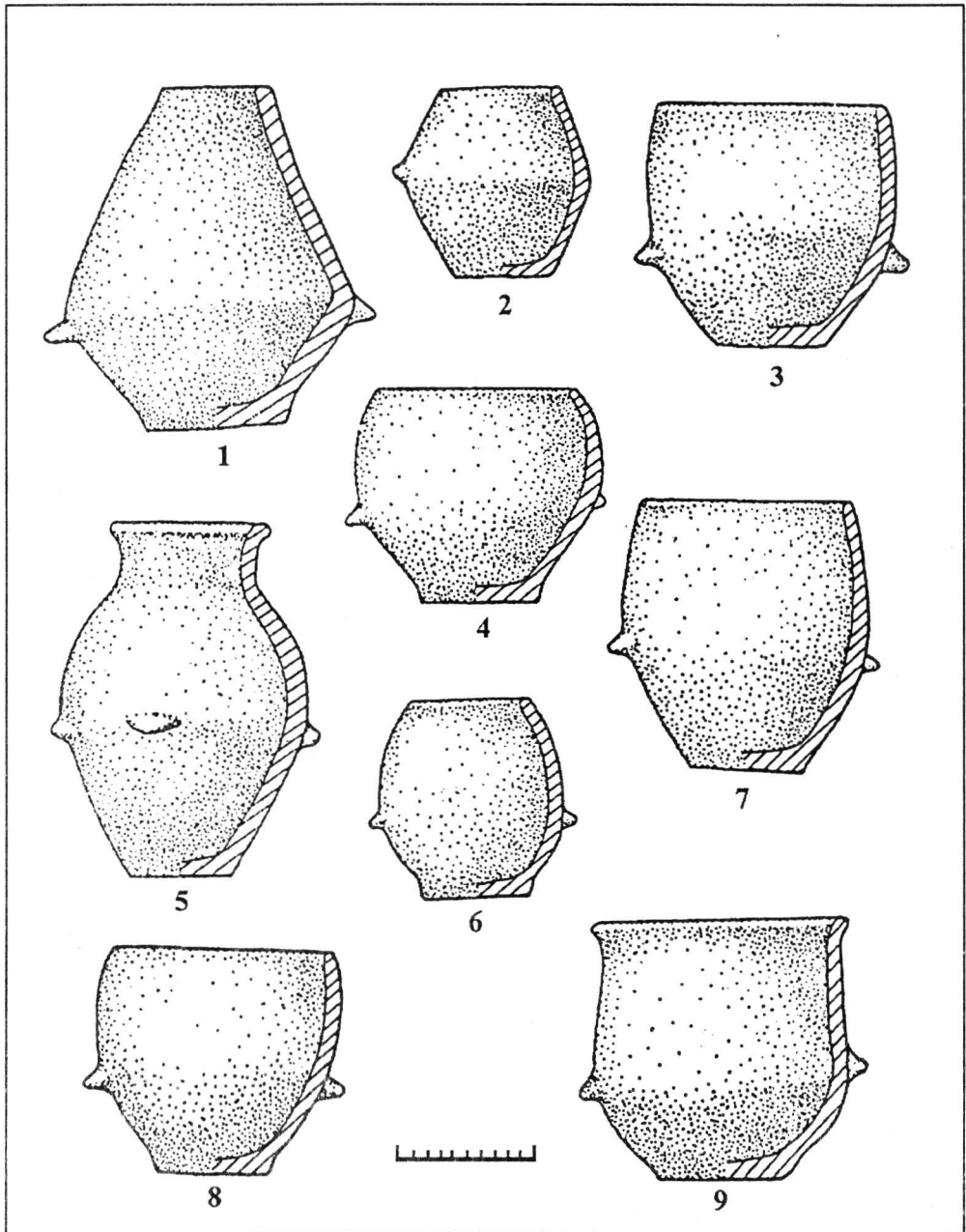

Fig. 25. Vase lucrate cu mâna de la Poiana (1), Sfîncești (5) și Slobozia (2-4, 6-9).
(2-8, după A. Florescu și C. Buzdugan).

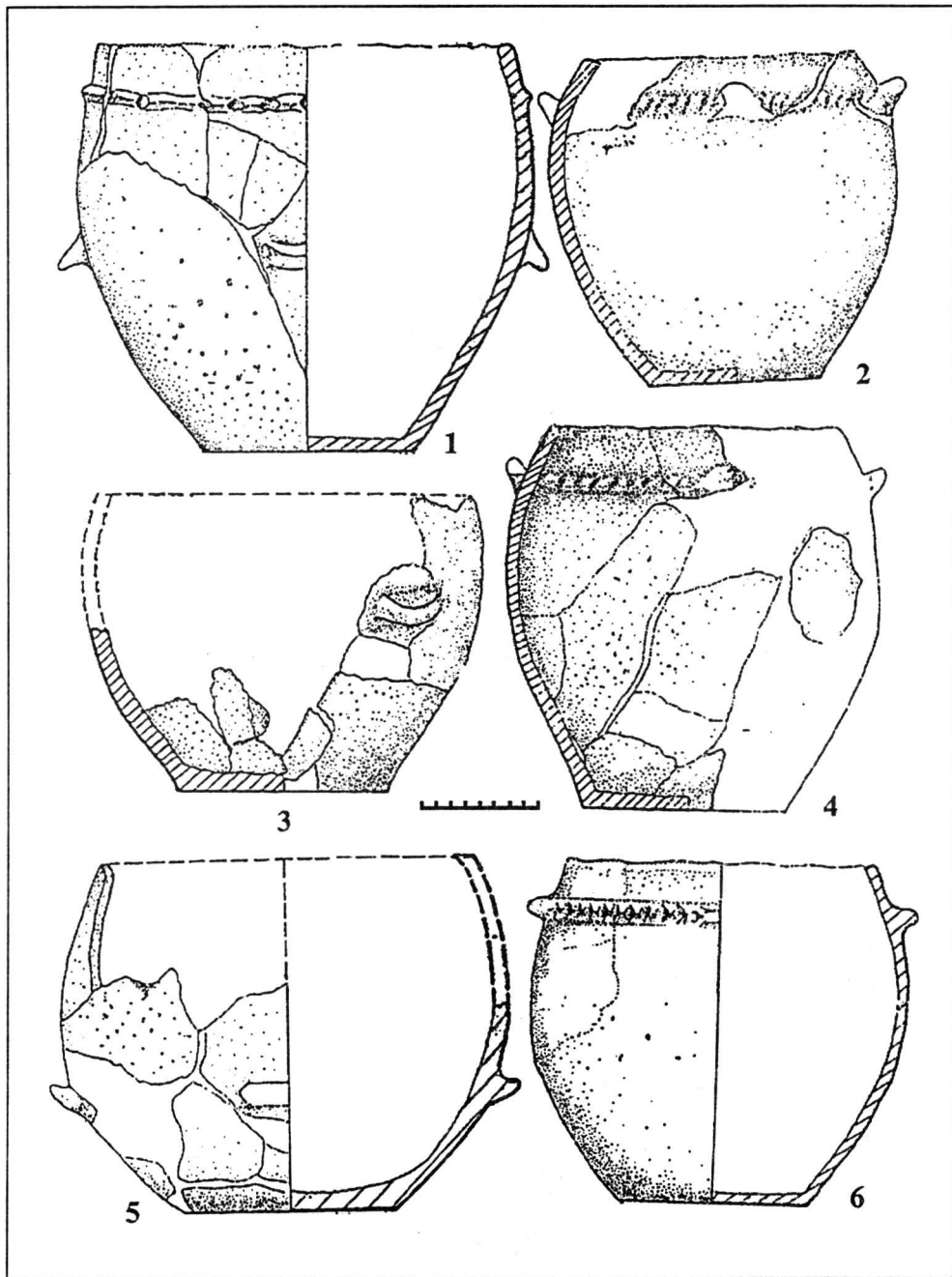

Fig. 26. Vase lucrate cu mâna din necropola de la Strahotin (după P. Șadurschi).

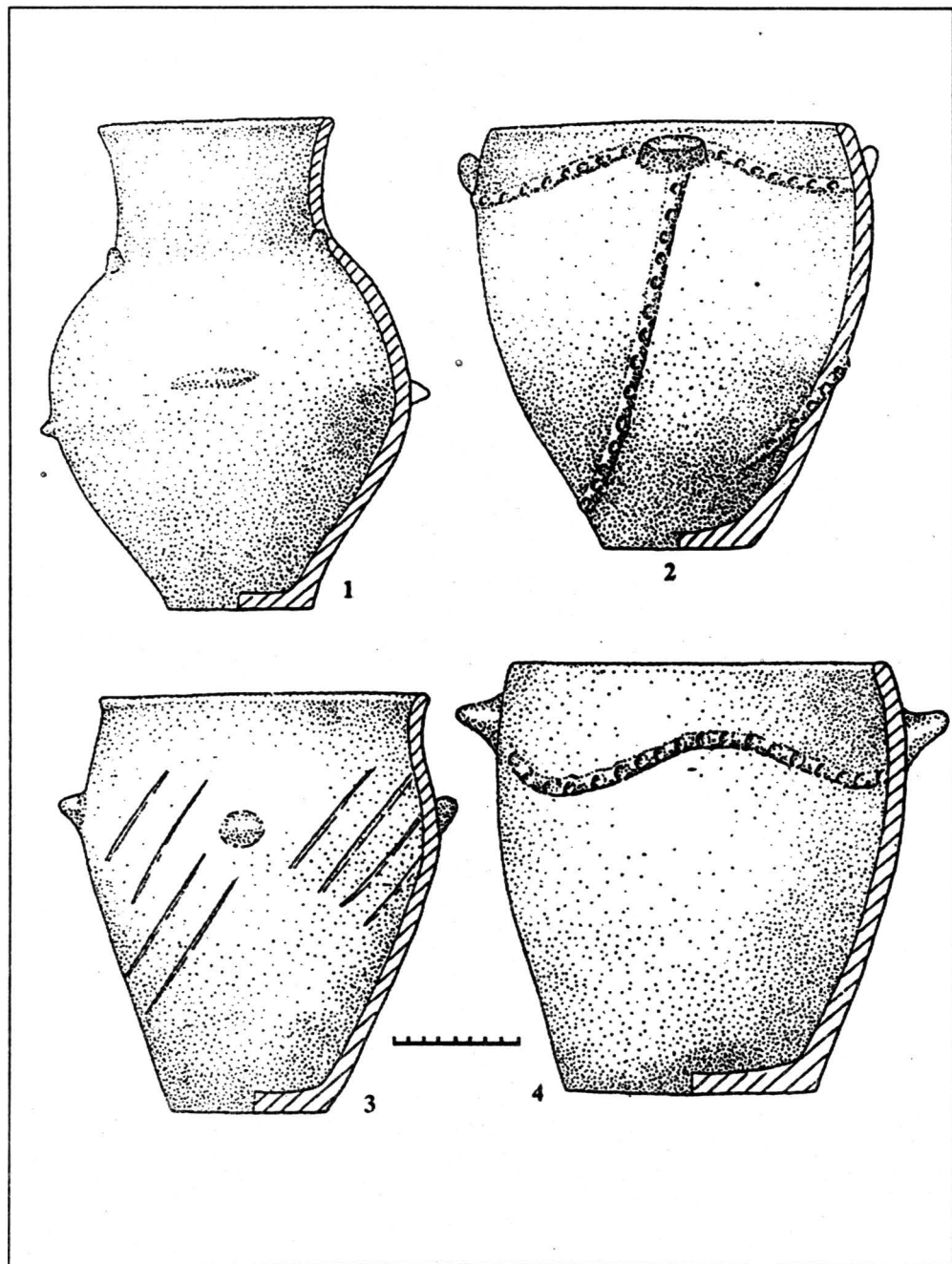

Fig. 27. Vase lucrate cu mâna din așezarea geto-dacică de la Poiana.

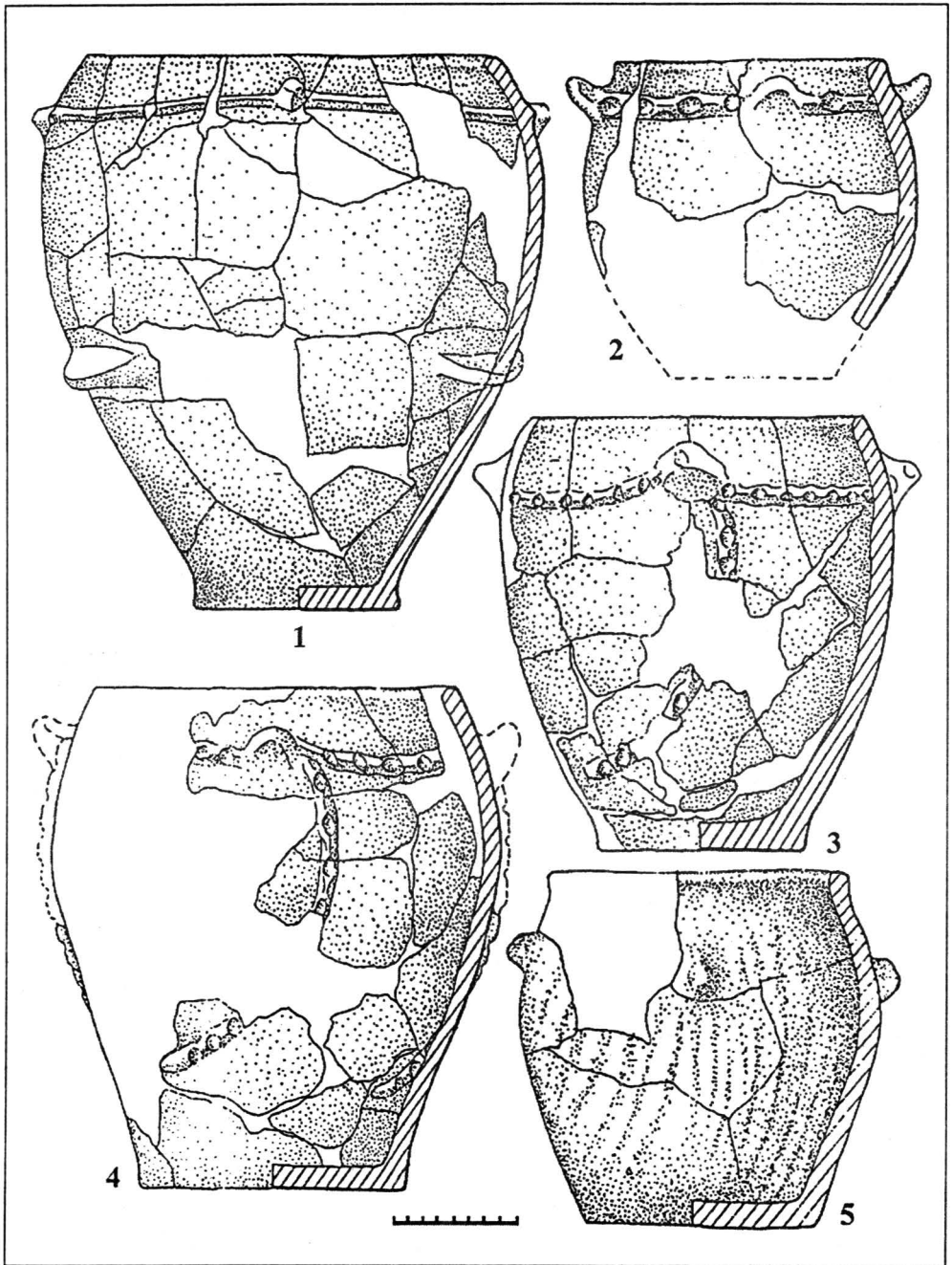

Fig. 28. Vase lucrate cu mâna de la Corni-Huși (1-4) și Cucorăni (5).

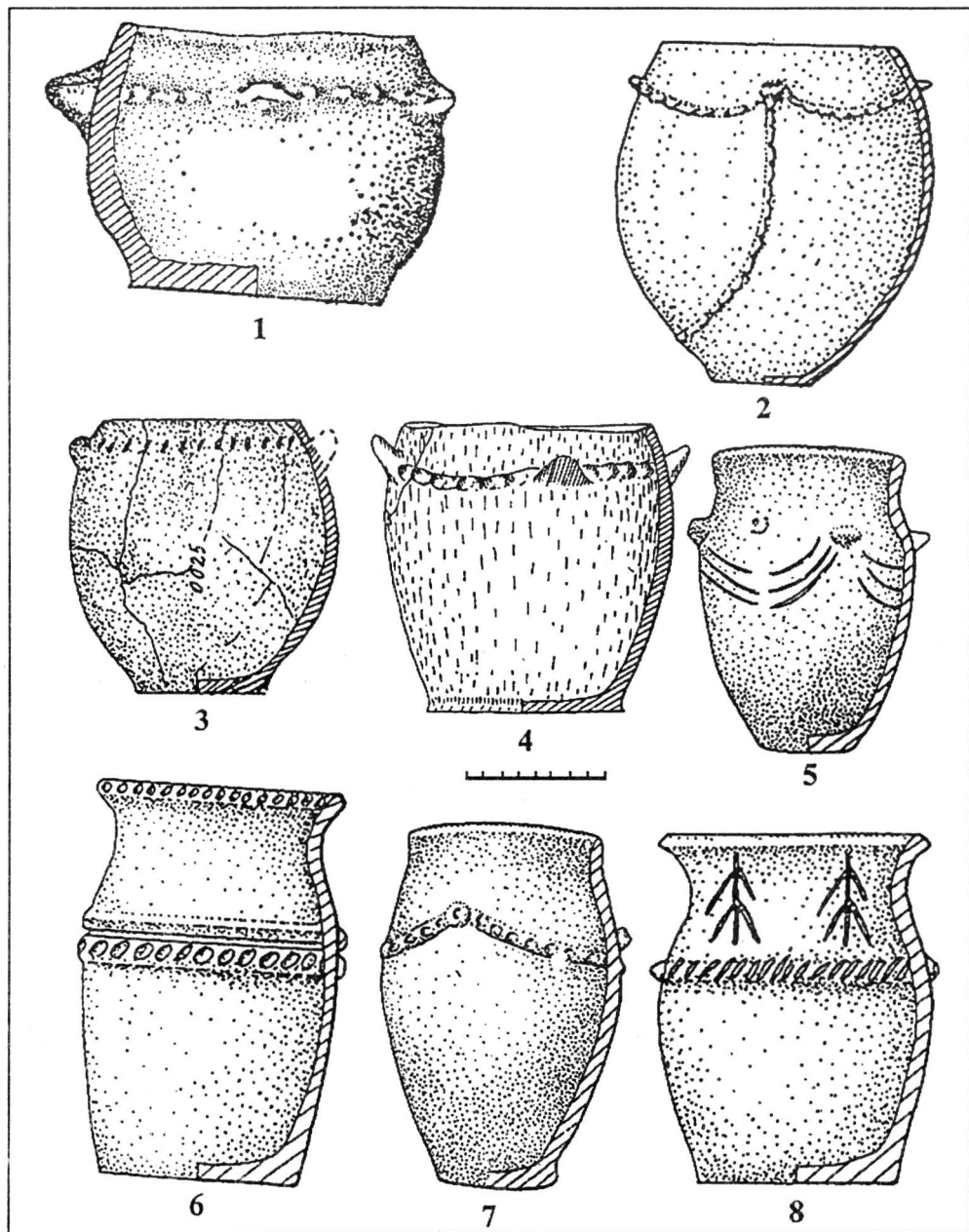

Fig. 29. Vase lucrate cu mâna de la Bunești (1, 3), Mălușteni (2), Poiana (5, 7), Răcătău (6, 8) și Brăhășești (4). (după V. V. Bazarciuc, V. Căpitanu, M. Brudiu și P. Păltânea).

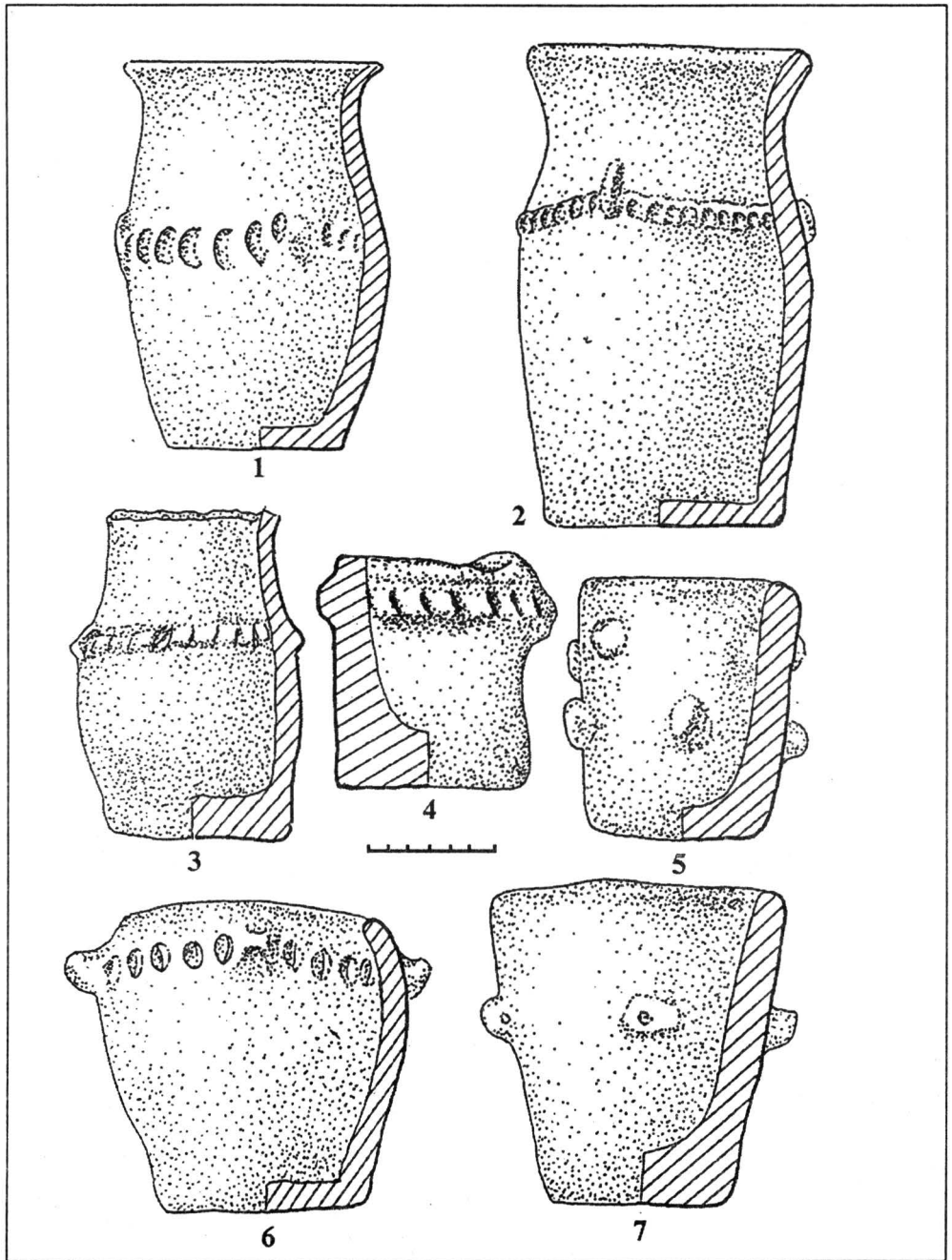

Fig. 30. Vase lucrate cu mâna din aşezarea geto-dacică de la Poiana.

Fig. 31. Fragmente lucrate cu mâna de la Cucorăni (1, 3, 6), Ciurea (2, 4) și Botoșana (5).

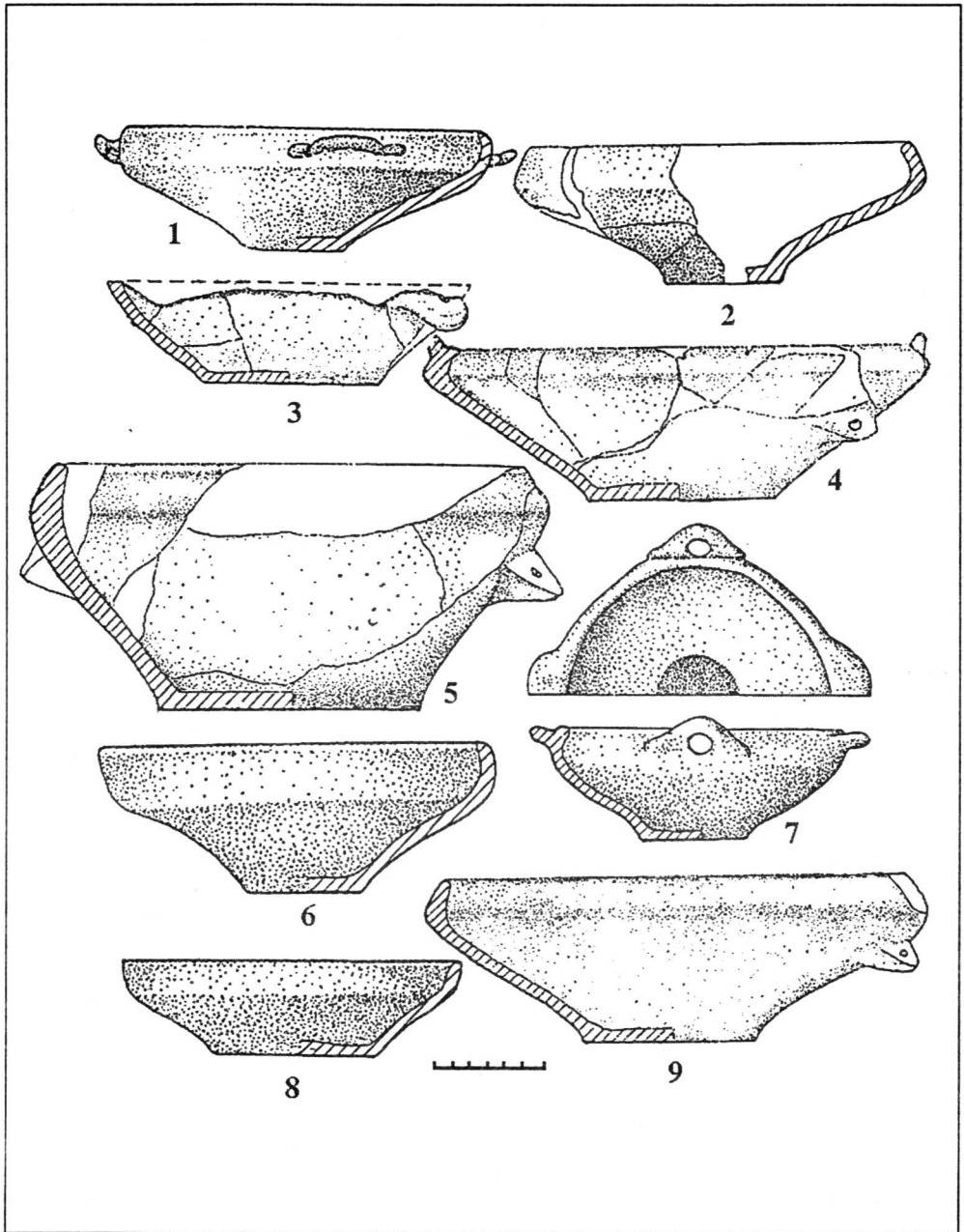

Fig. 32. Străchini și castroane lucrate cu mâna de la Poiana (1, 6-8), Corni-Huși (2) și Strahotin (3-5, 9). (3-5, 9 după P. Șadurschi).

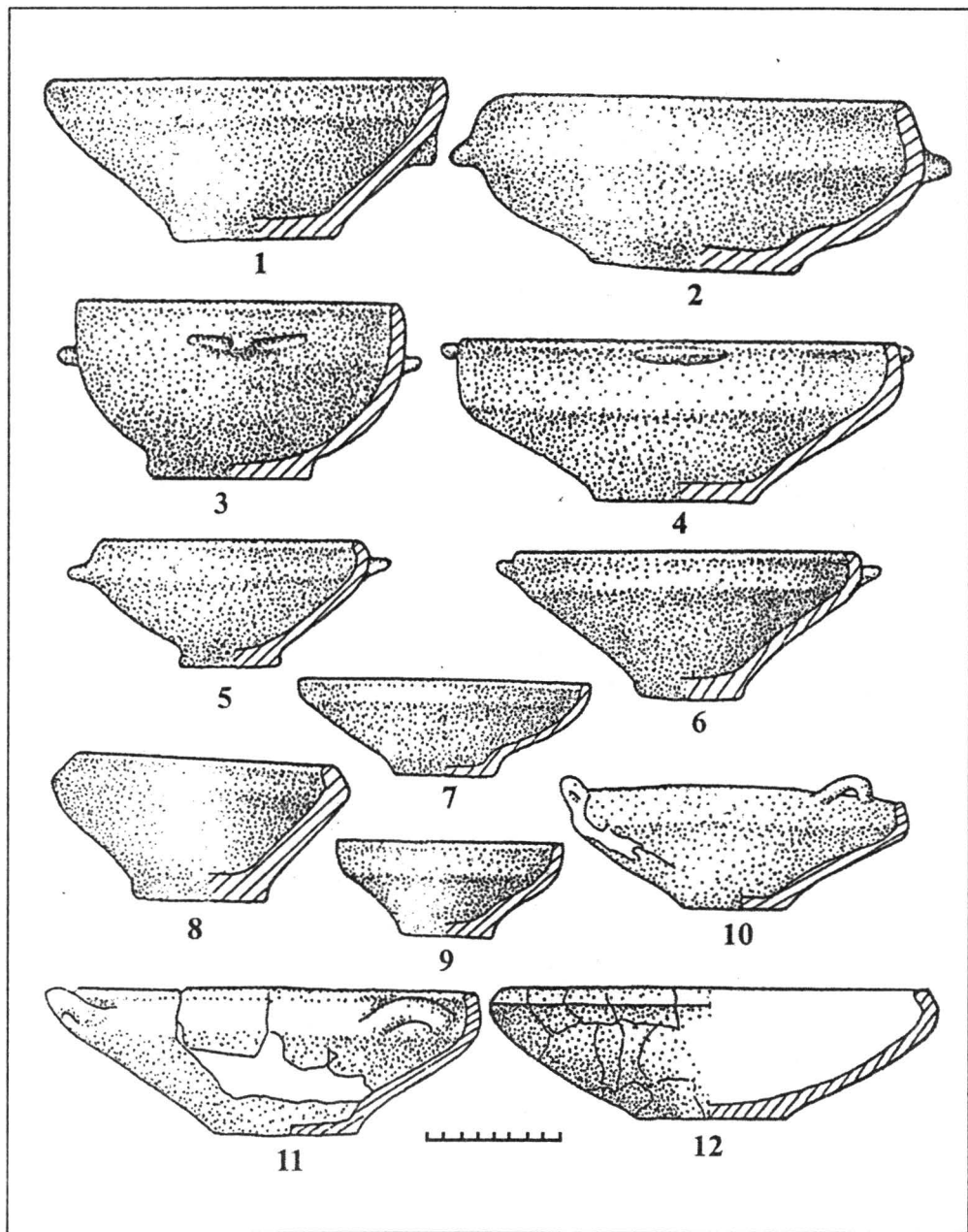

Fig. 33. Străchini și castroane lucrate cu mâna de la Frumușița (1), Stînțești (2-3), Slobozia (4-7), Poiana (8-9), Răcătău (10), Brad (11) și Corni-Huși (12). (după M. Petrescu-Dîmbovița, A. Florescu, C. Buzdugan, V. Căpitanu și V. Ursache).

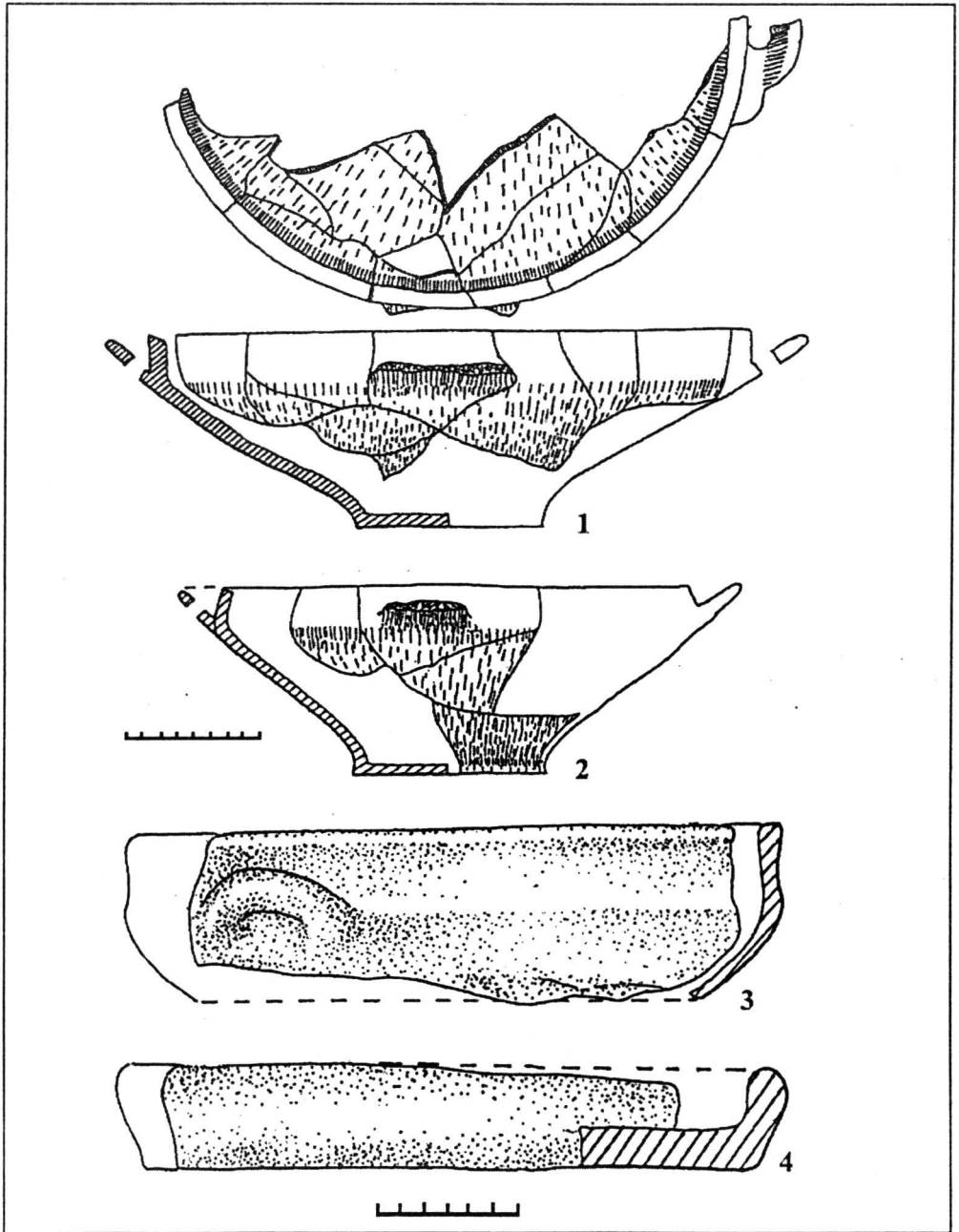

Fig. 34. Străchini și castroane lucrate cu mâna de la Brăhășești (1-2) și Poiana (3-4). (1-2 după M. Brudiu și P. Păltânea).

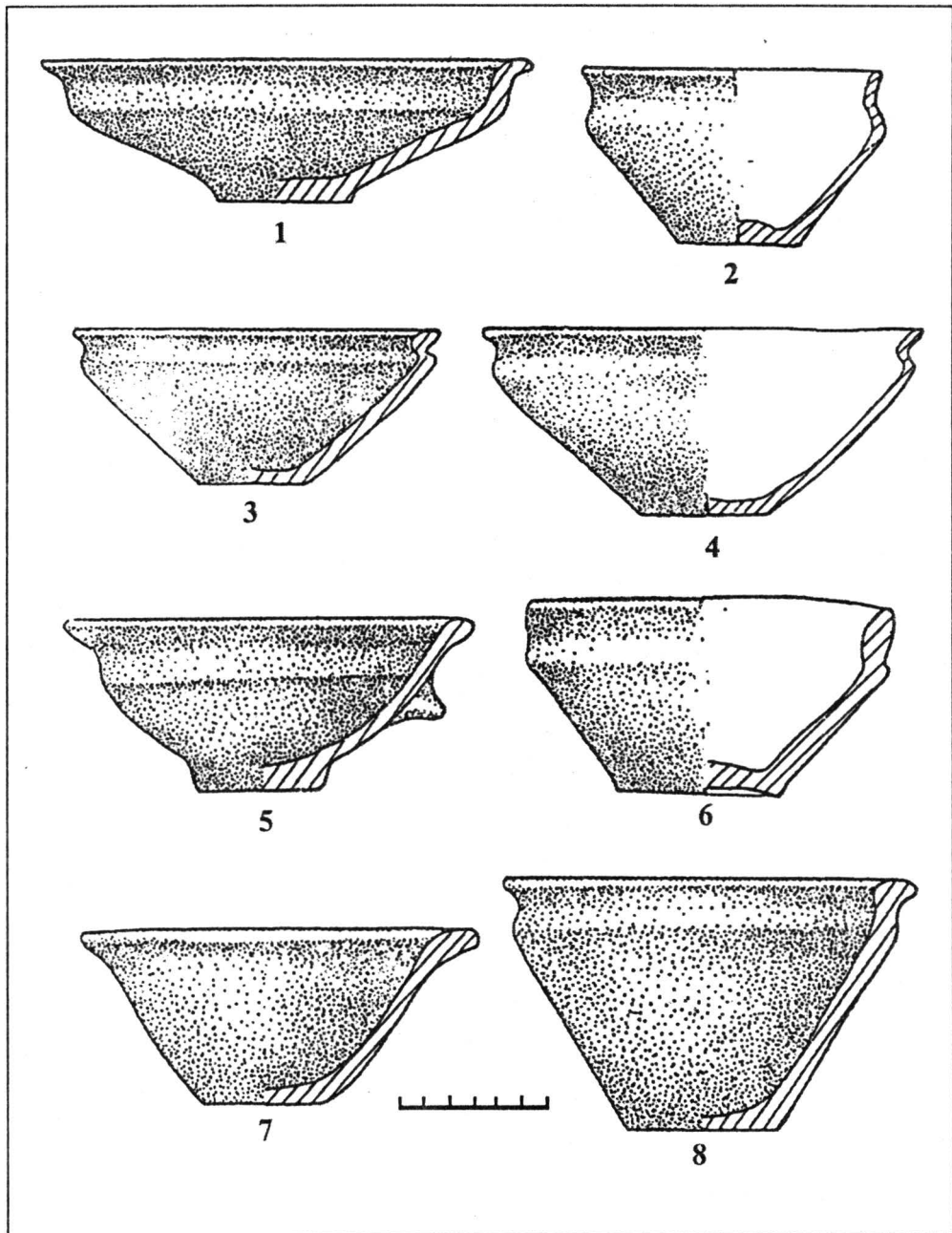

Fig. 35. Străchini și castroane lucrate cu mâna de la Botoșana (1), Cucorăni (2-4, 6), Ciurea (5) și Poiana (7-8).

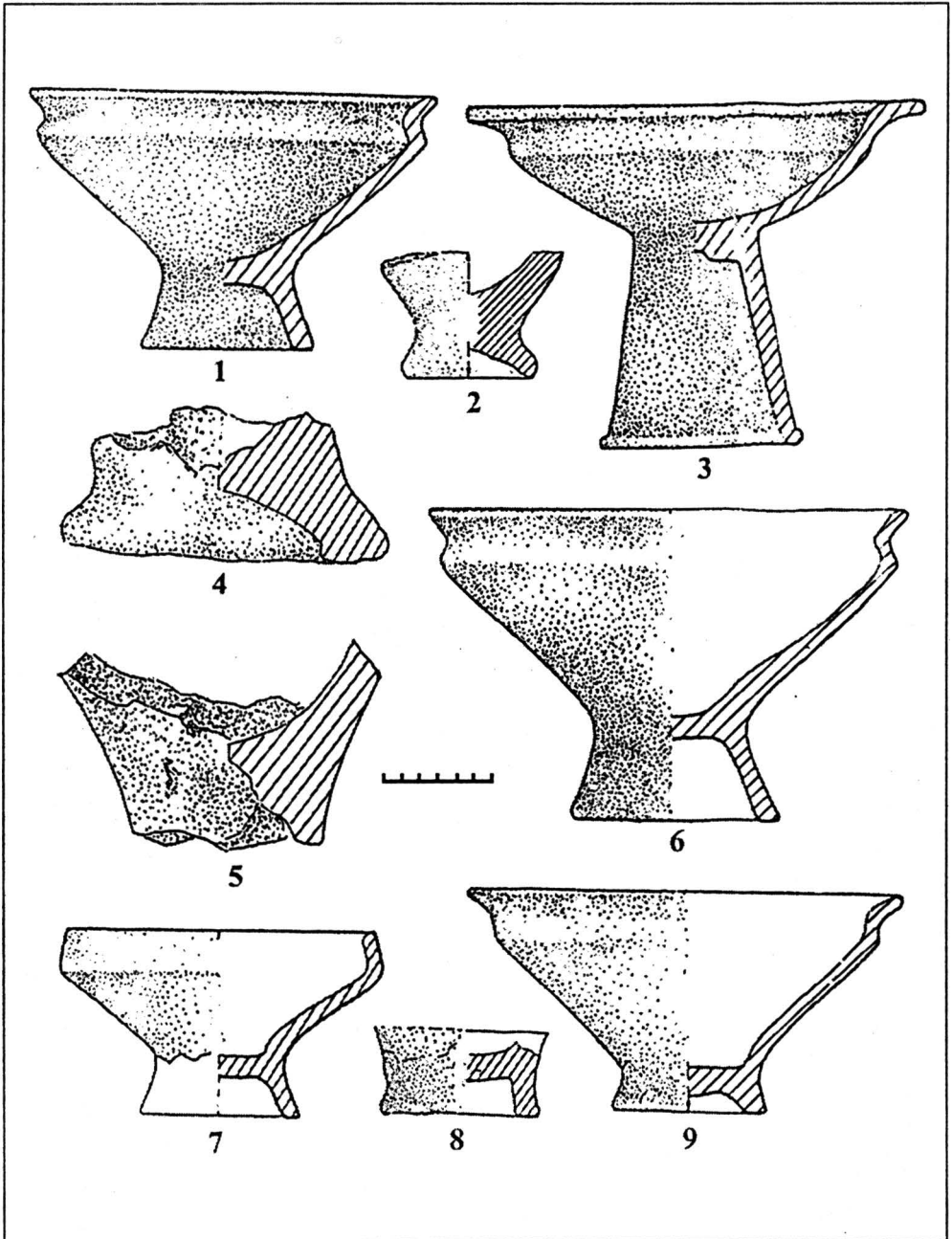

Fig. 36. Fructiere lucrate cu mâna de la Poiana (1, 3), Lozna-Hlibicioc (2, 4-5, 8), Corni-Huși (7) și Cucorâni (6, 9).

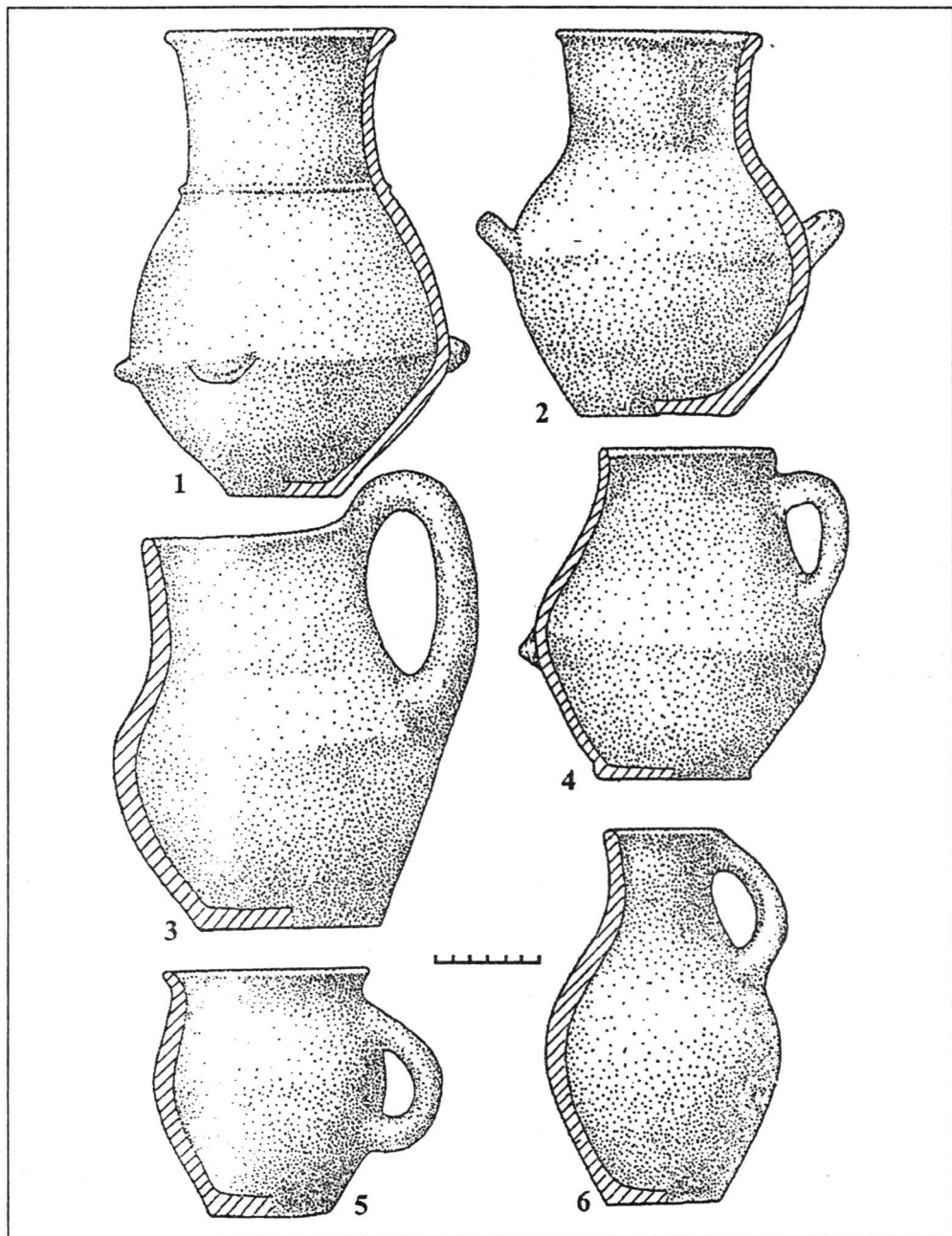

Fig. 37. Căni lucrate cu mâna de la Poiana (1-3, 5-6) și Frumușița (4).
(4 după M. Petrescu-Dîmbovița).

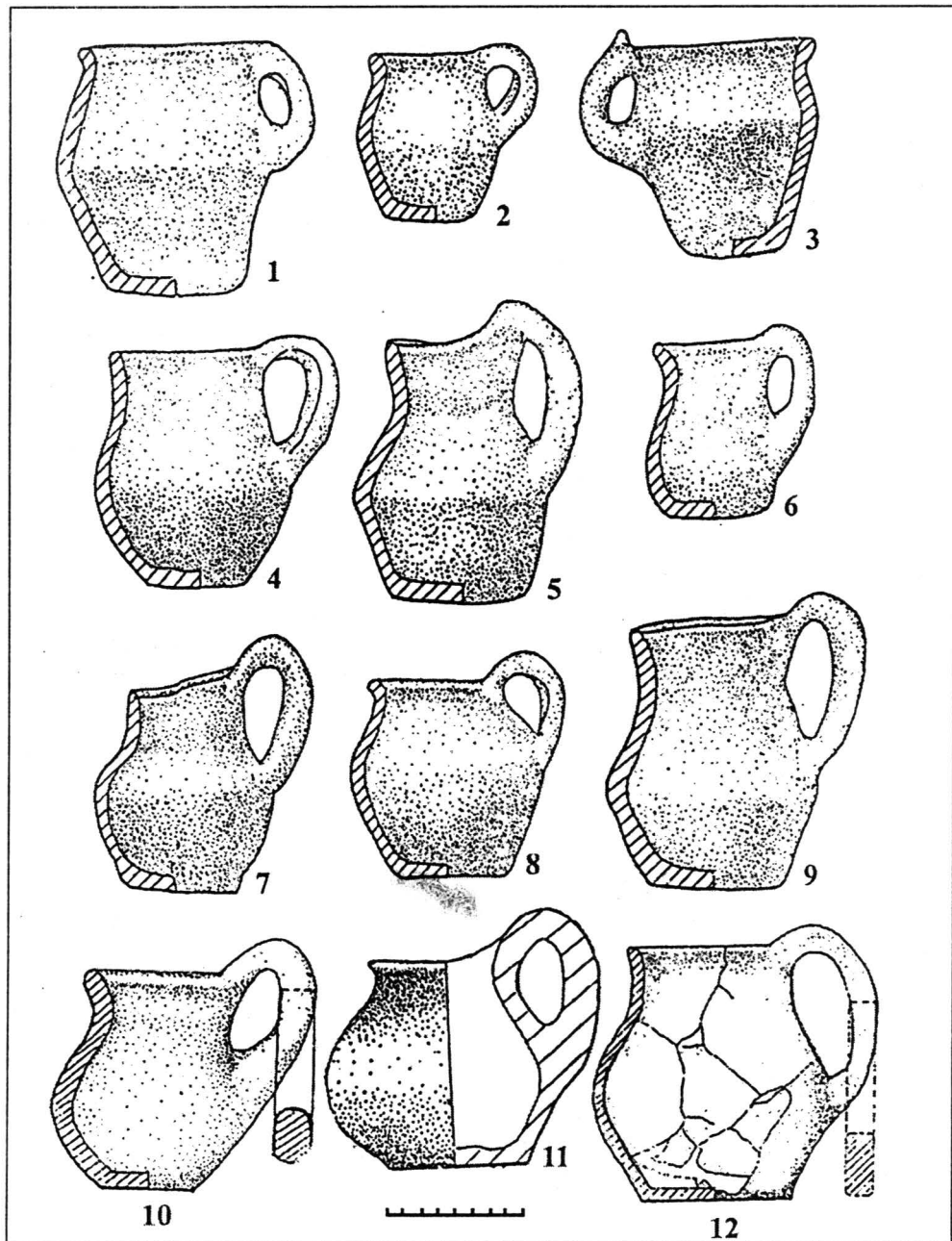

Fig. 38. Căni lucrate cu mâna de la Poiana (1-9), Strahotin (10-12) și Brăhășești (11). (10-12 după P. Șadurschi, M. Brudiu și P. Păltânea).

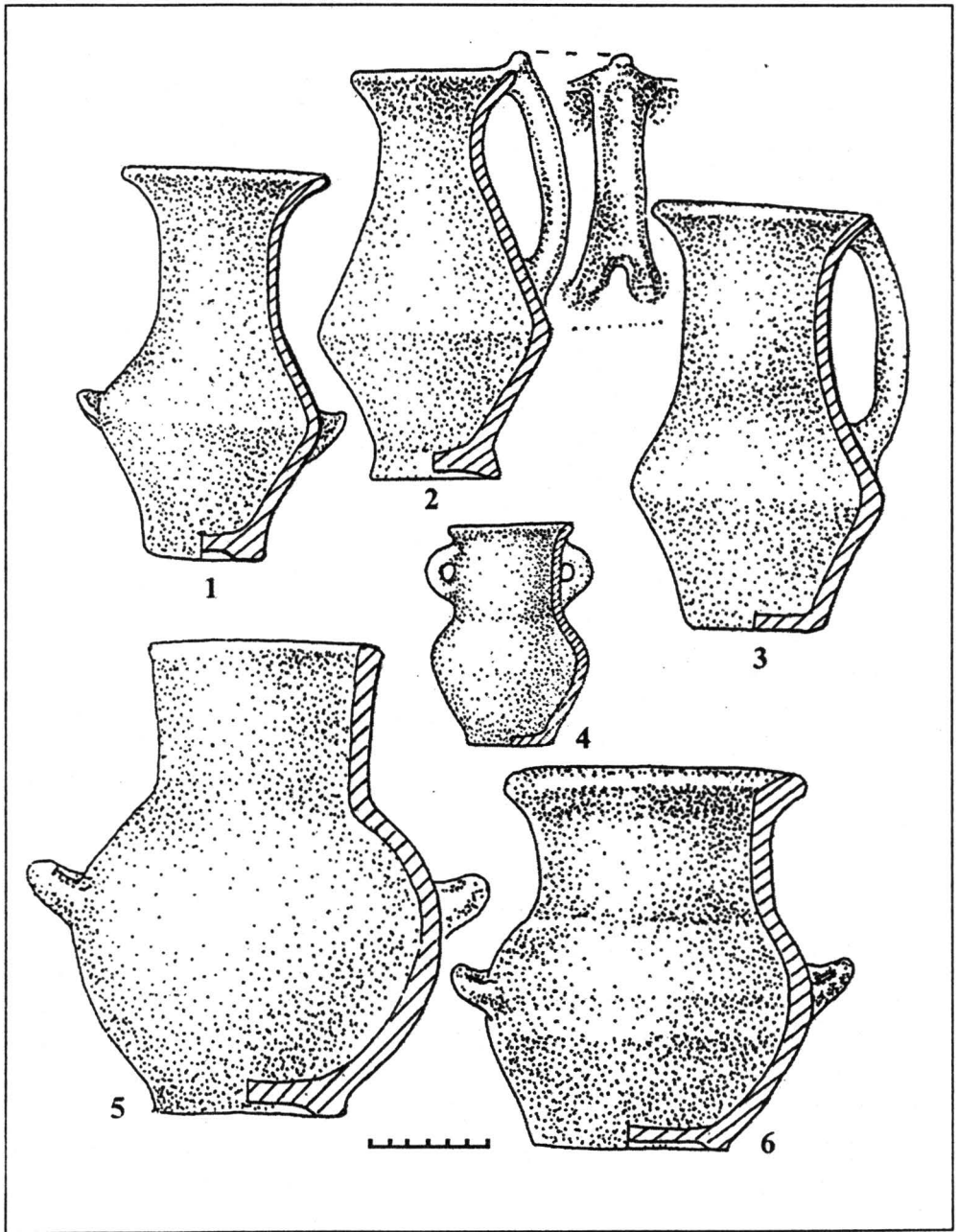

Fig. 39. Oale și căni lucrate cu mâna de la Poiana (1-3, 5-6) și Brad (4).
(4 după V. Ursache).

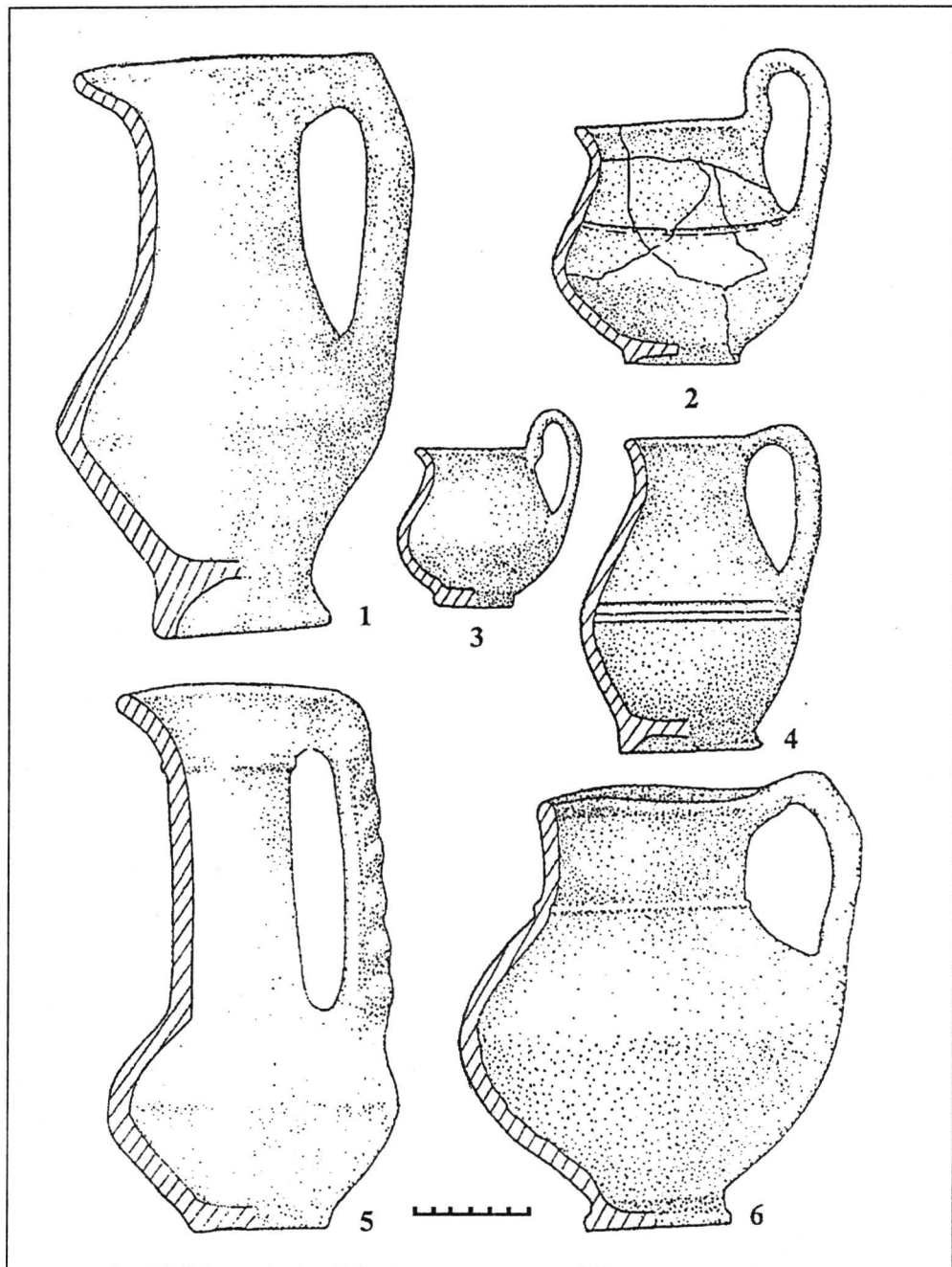

Fig. 40. Căni lucrate cu mâna (1, 3, 5) și cu roata (2, 4, 6) de la Poiana.

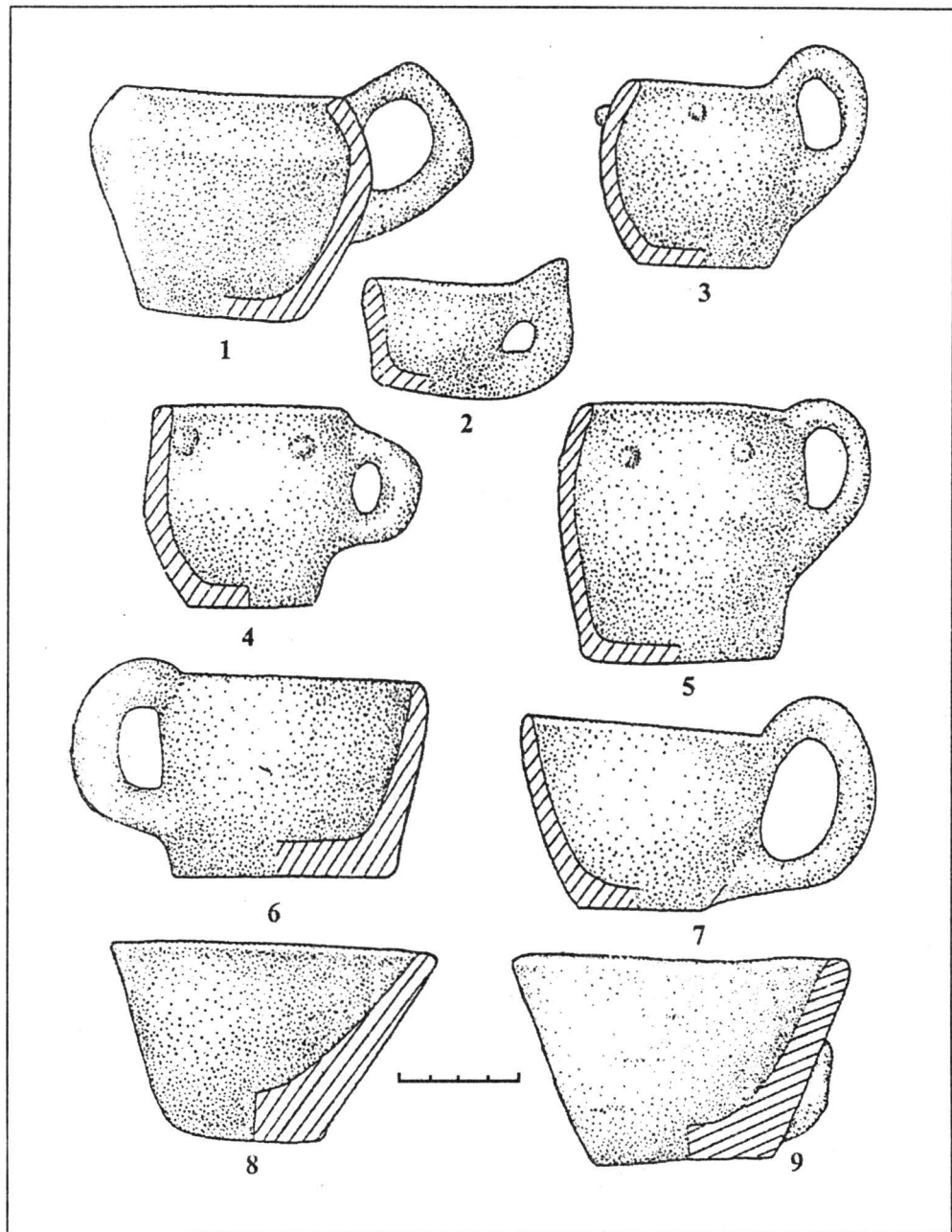

Fig. 41. Cești lucrate cu mâna de la Poiana (1-6), Bohotin (7), Botoșana (8) și Cucorăni (9).

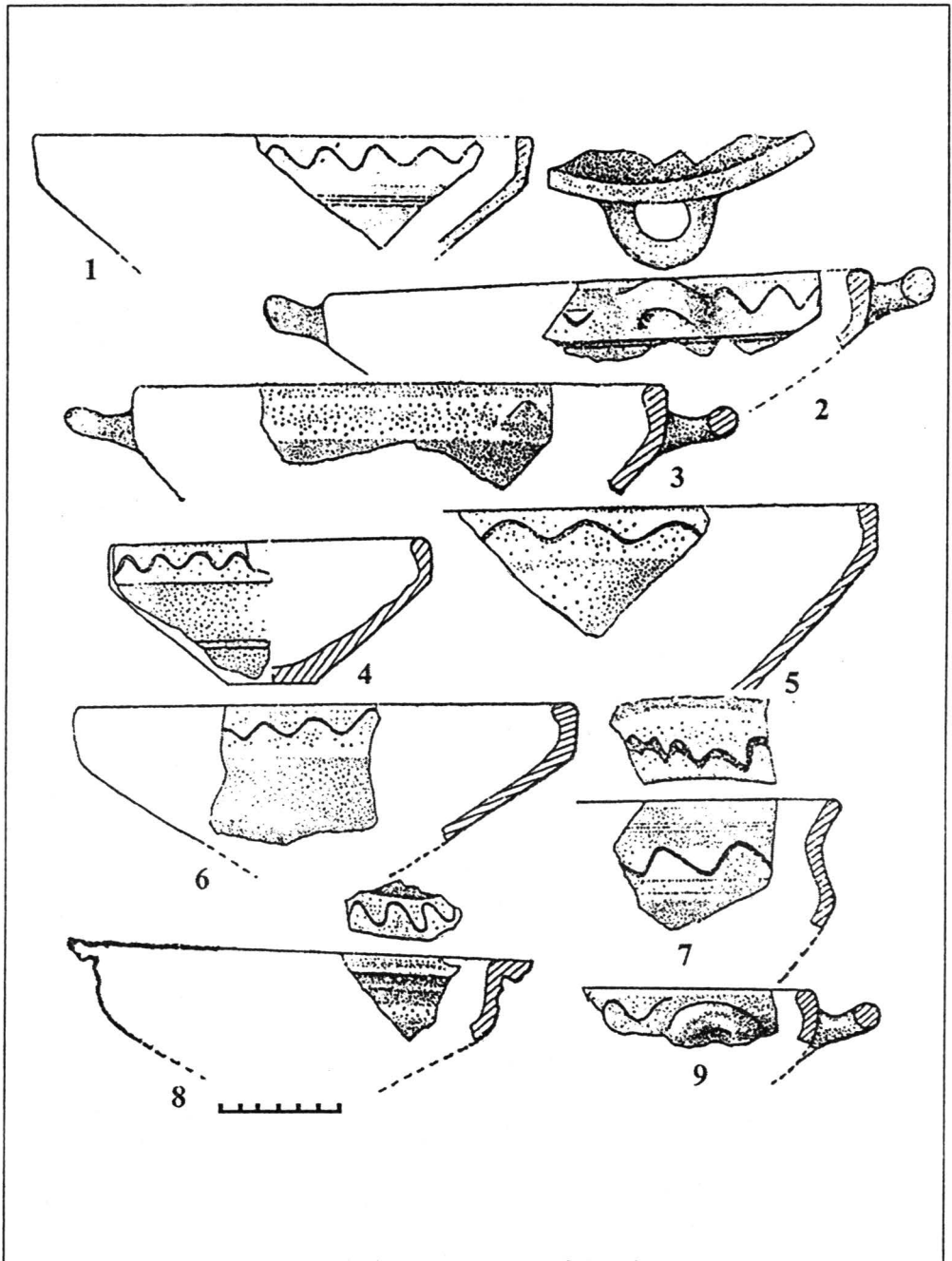

Fig. 42. Străchini și castroane lucrate la roată de la Corni-Huși.

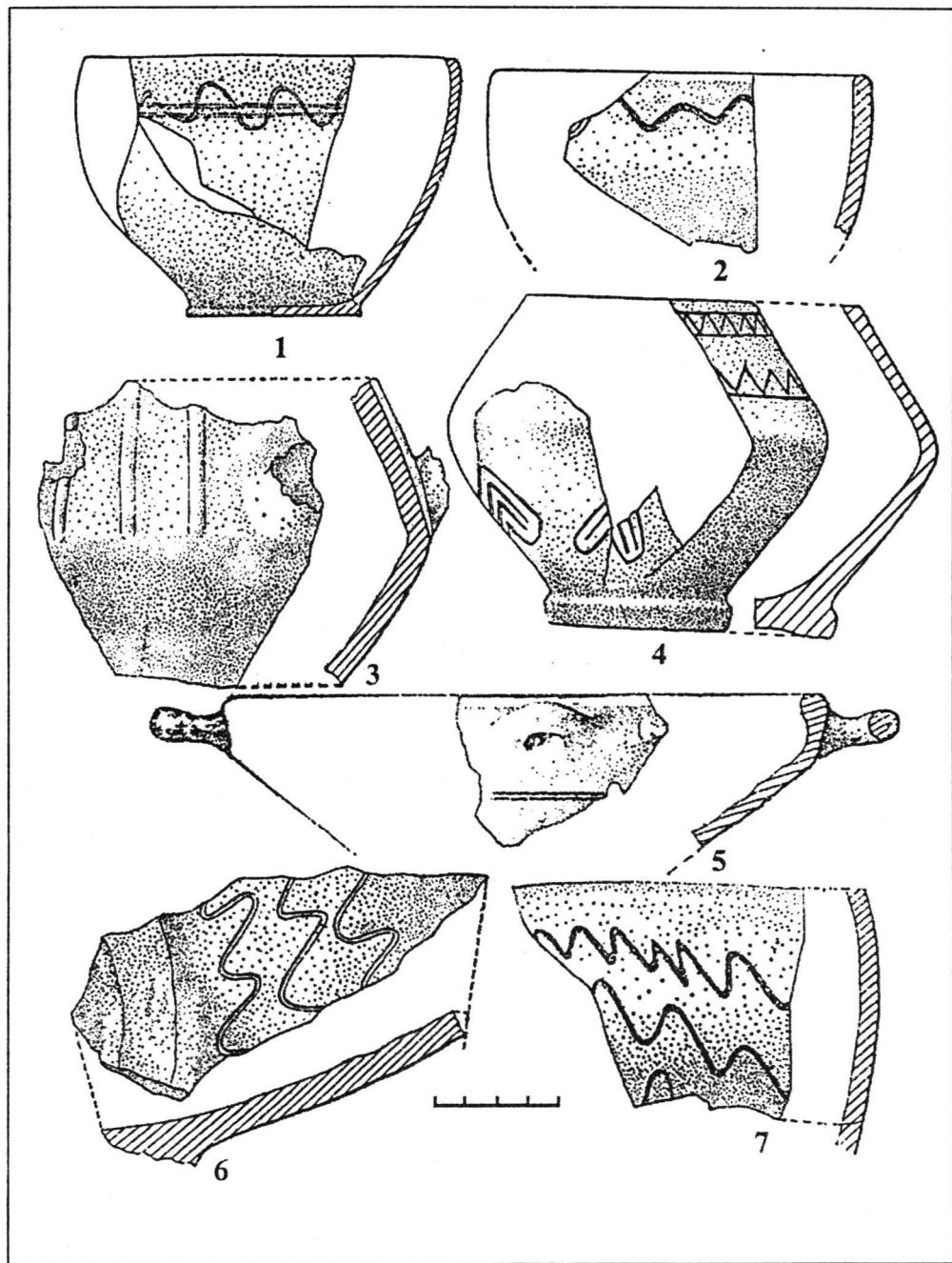

Fig. 43. Cupe și străchini lucrate la roată de la Corni-Huși.

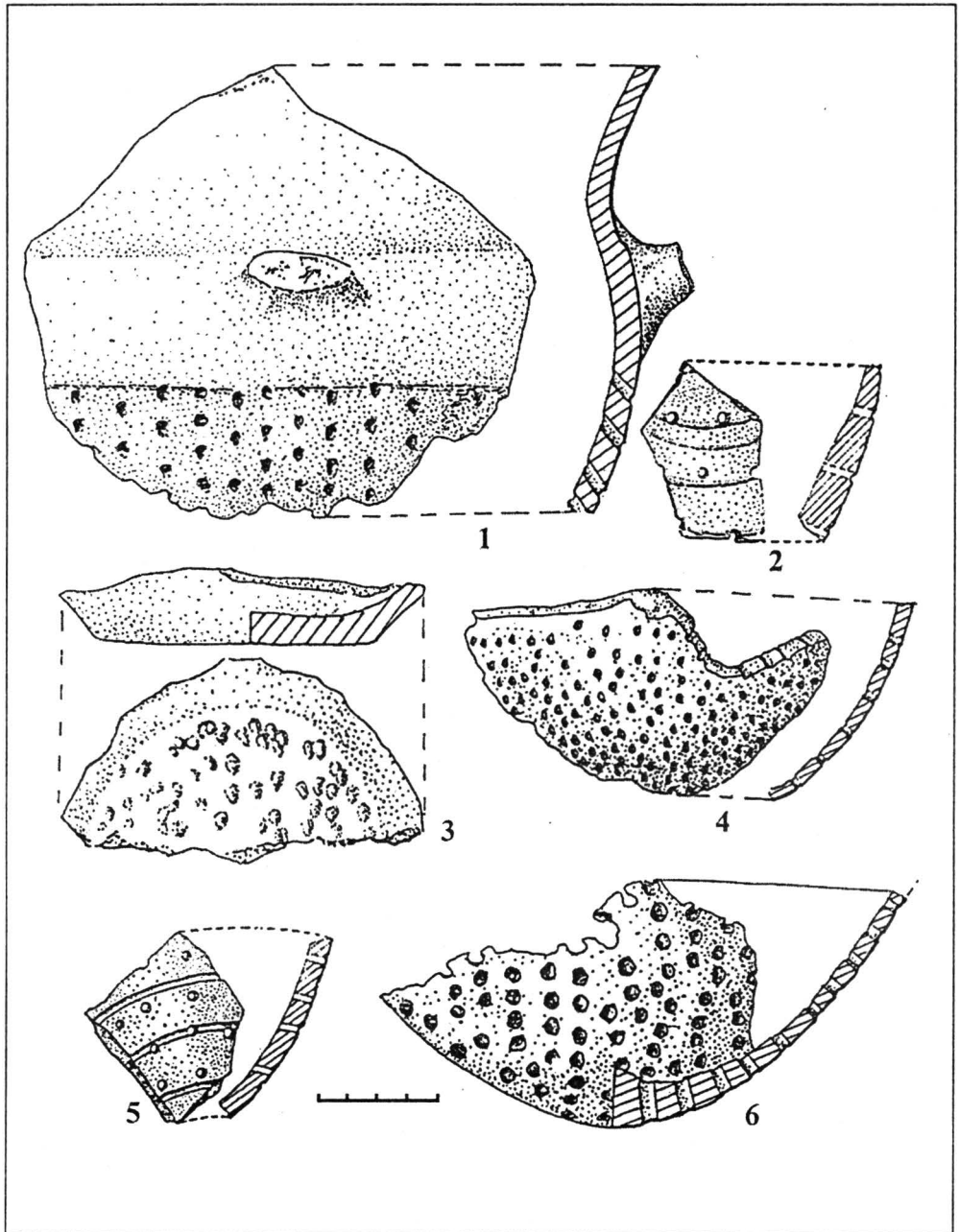

Fig. 44. Strecurători lucrate cu mâna (3, 4) și la roată (1-2, 5-6) de la Corni-Huși (2, 5) și Poiana (1, 3-4, 6).

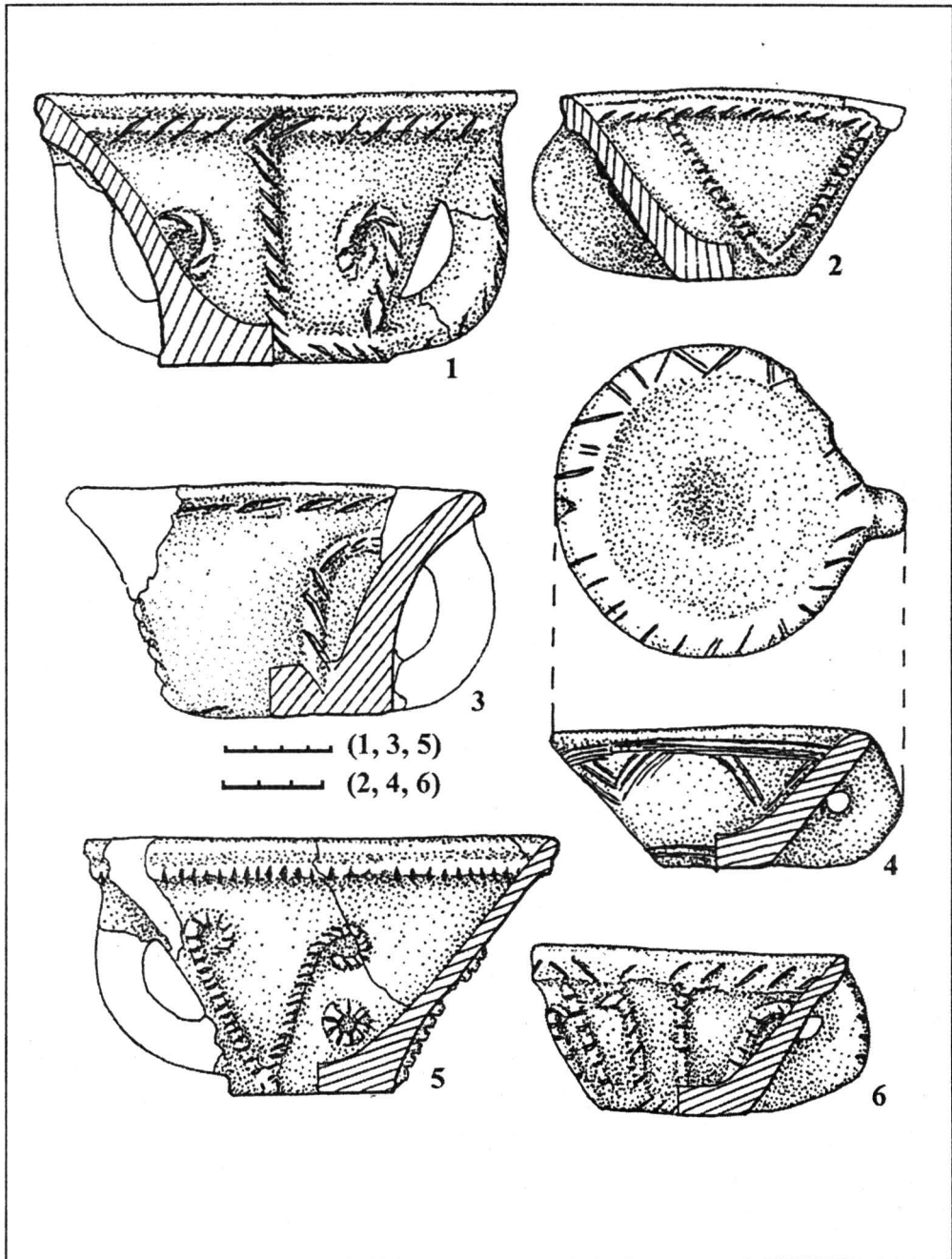

Fig. 45. Cești-cățui lucrate cu mâna de la Poiana.

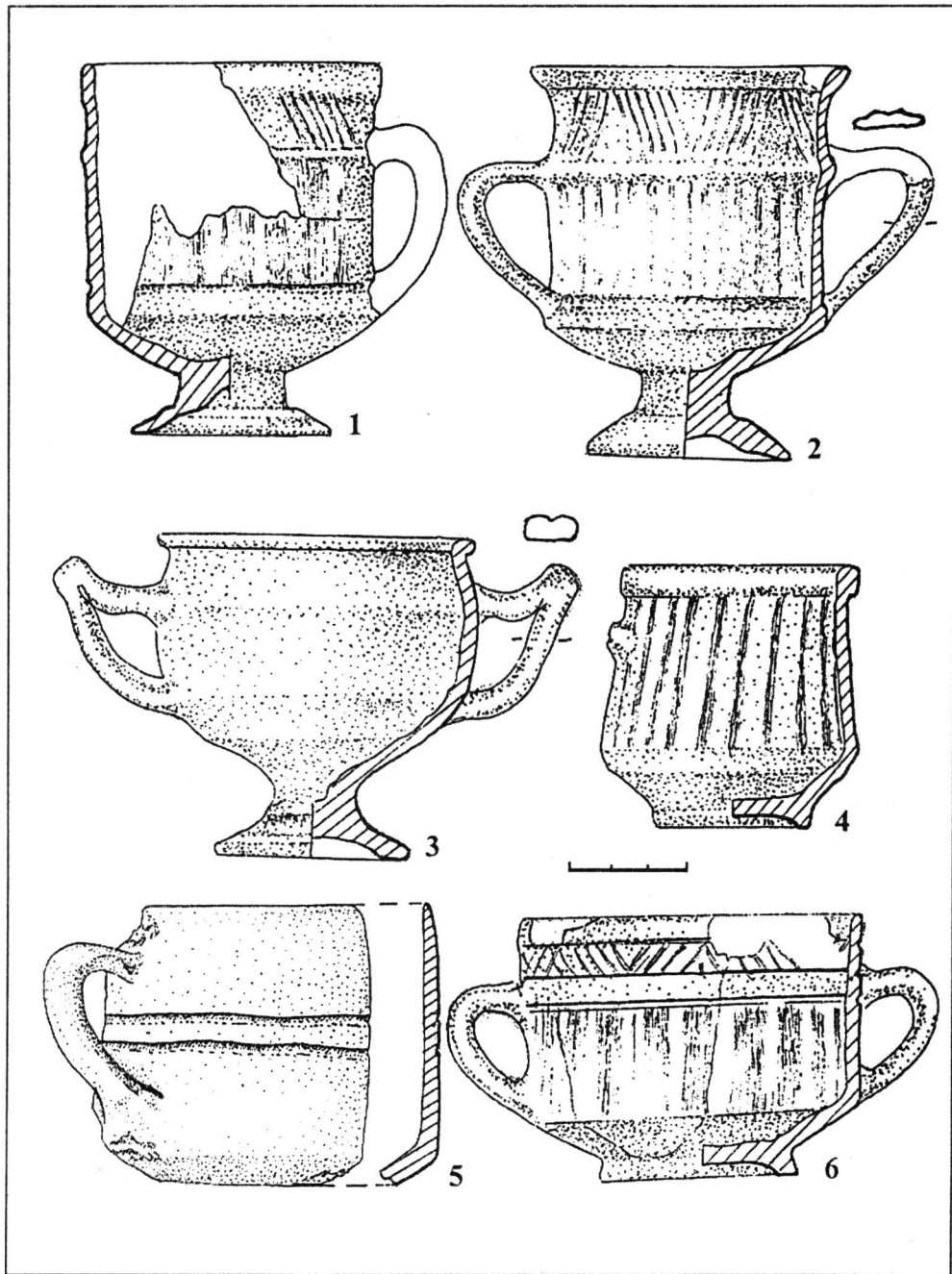

Fig. 46. Cești lucrate la roată de la Poiana.

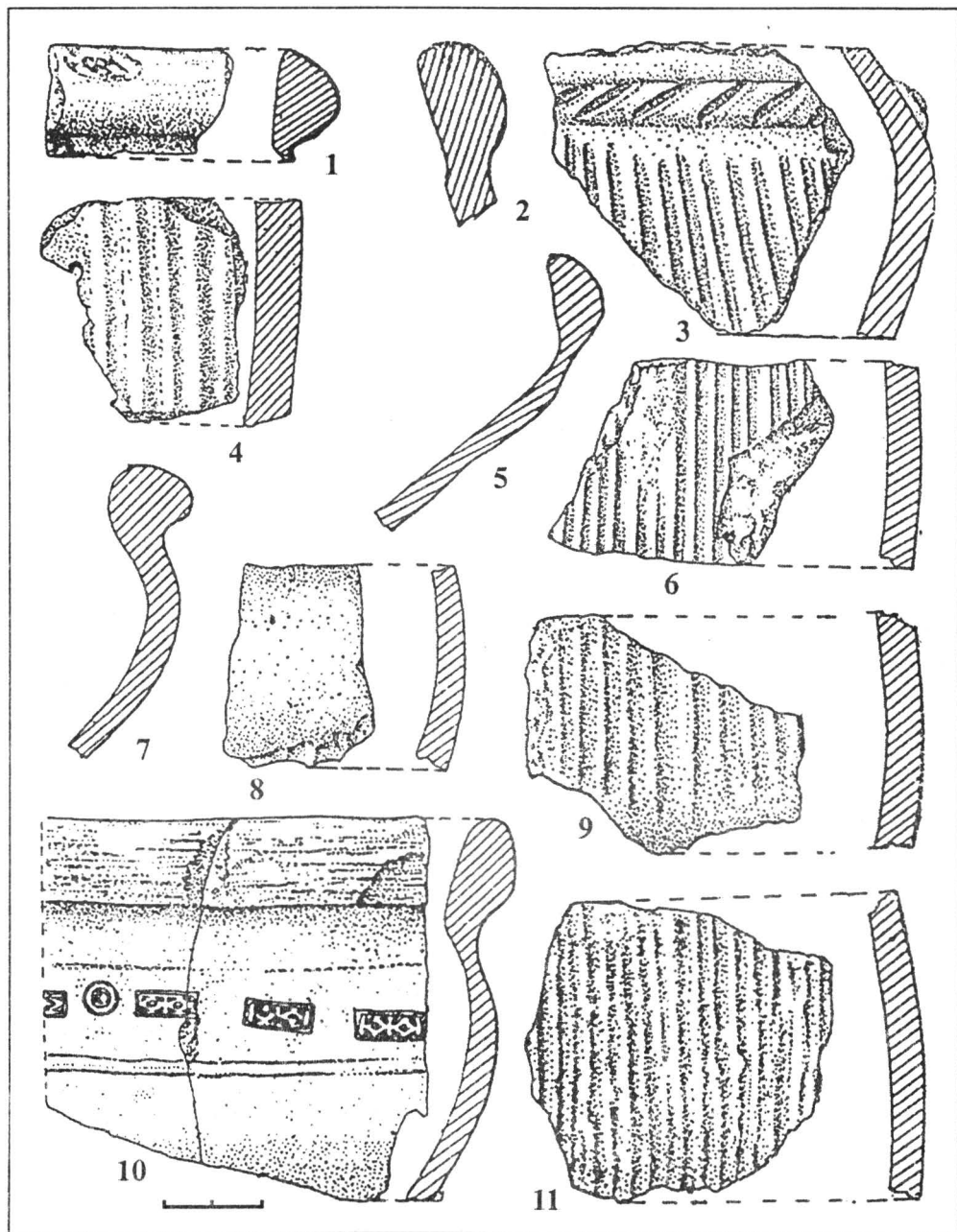

Fig. 47. Ceramică celtică descoperită la Glăvănești (1-2, 5, 7), Ciurea (3), Mitoc (8), Lozna (4, 6), Botoșana (9, 11) și Zvoriștea (10). (10 după M. Ignat).

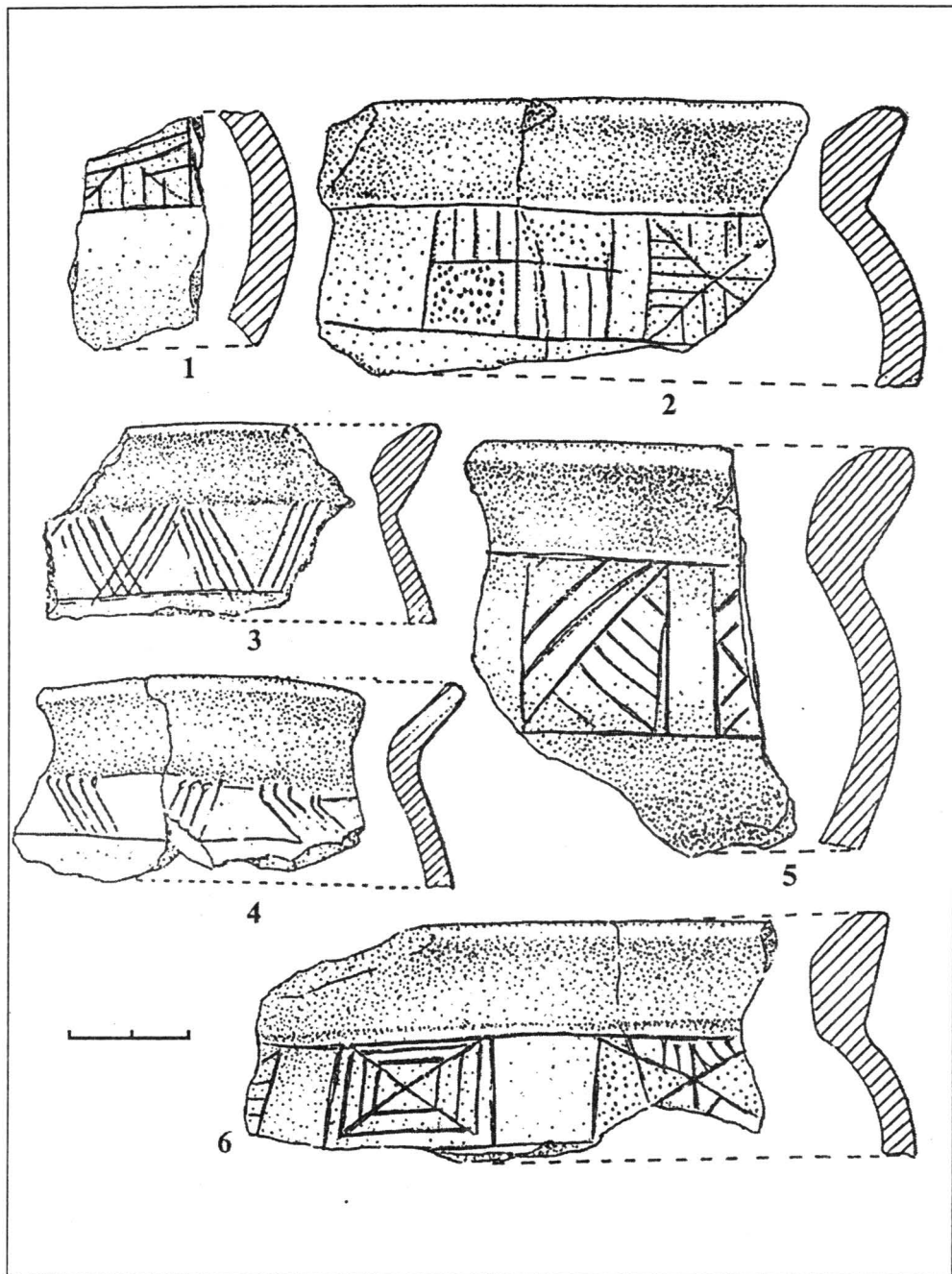

Fig. 48. Ceramică bastarnică descoperită la Lozna (1-2, 5-6) și Botoșana (3-4).

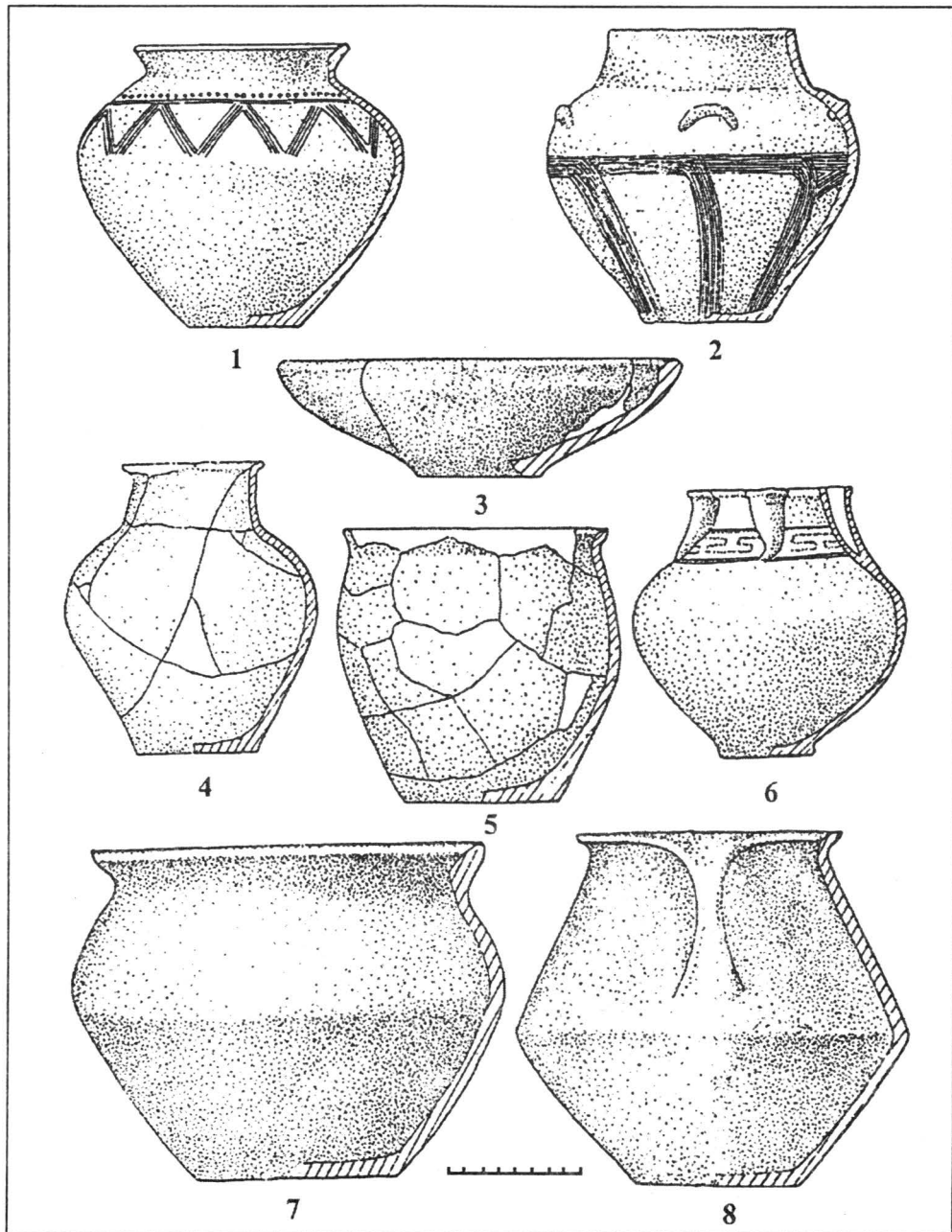

Fig. 49. Ceramică bastarnică descoperită la Poienești (1-2, 6), Buhăiești (3), Budeni (4-5), Curteni (7-8). (1-2, 6 după Radu Vulpe).

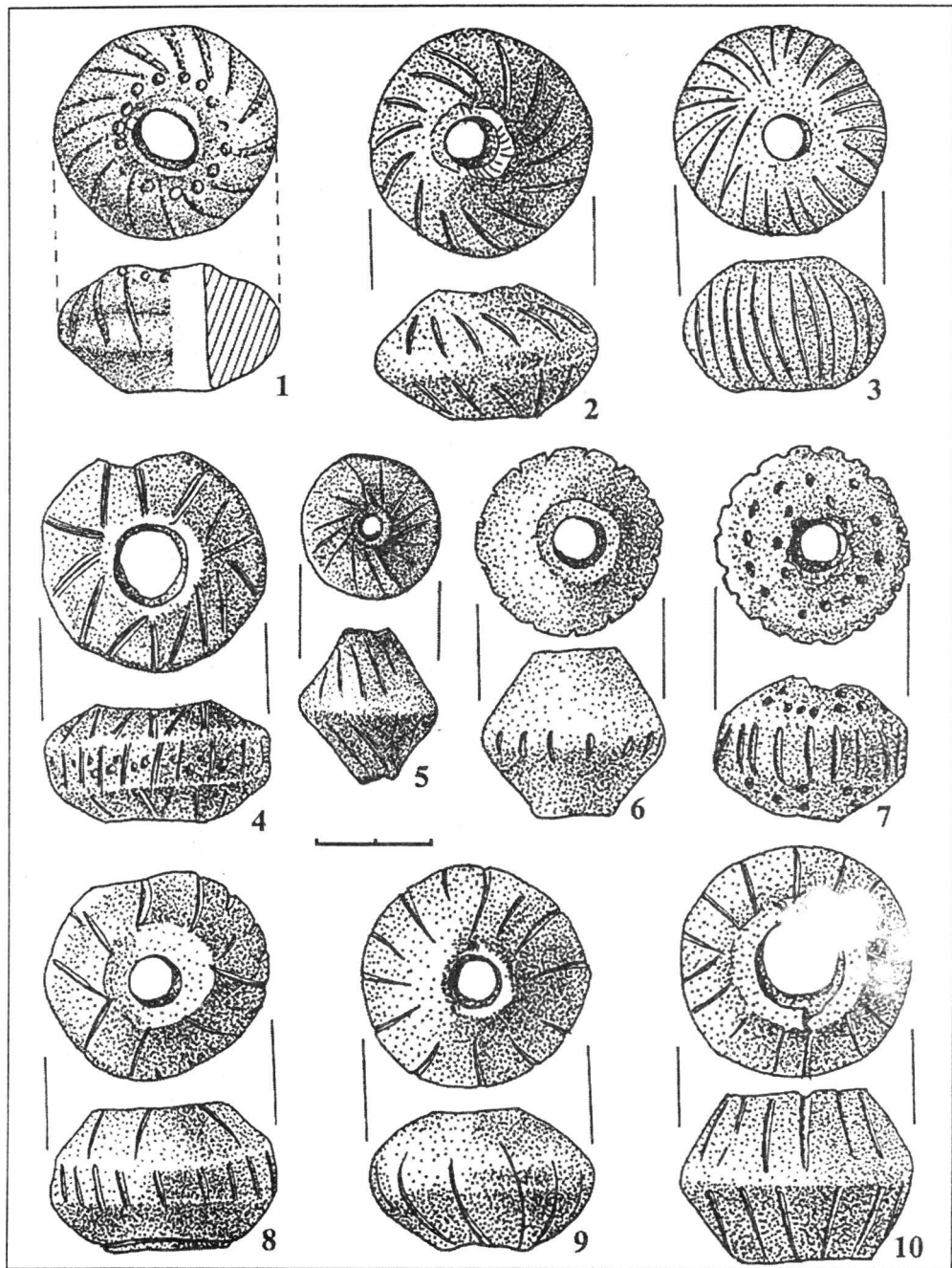

Fig. 50. Fusaiole decorate, din lut ars, de la Poiana.

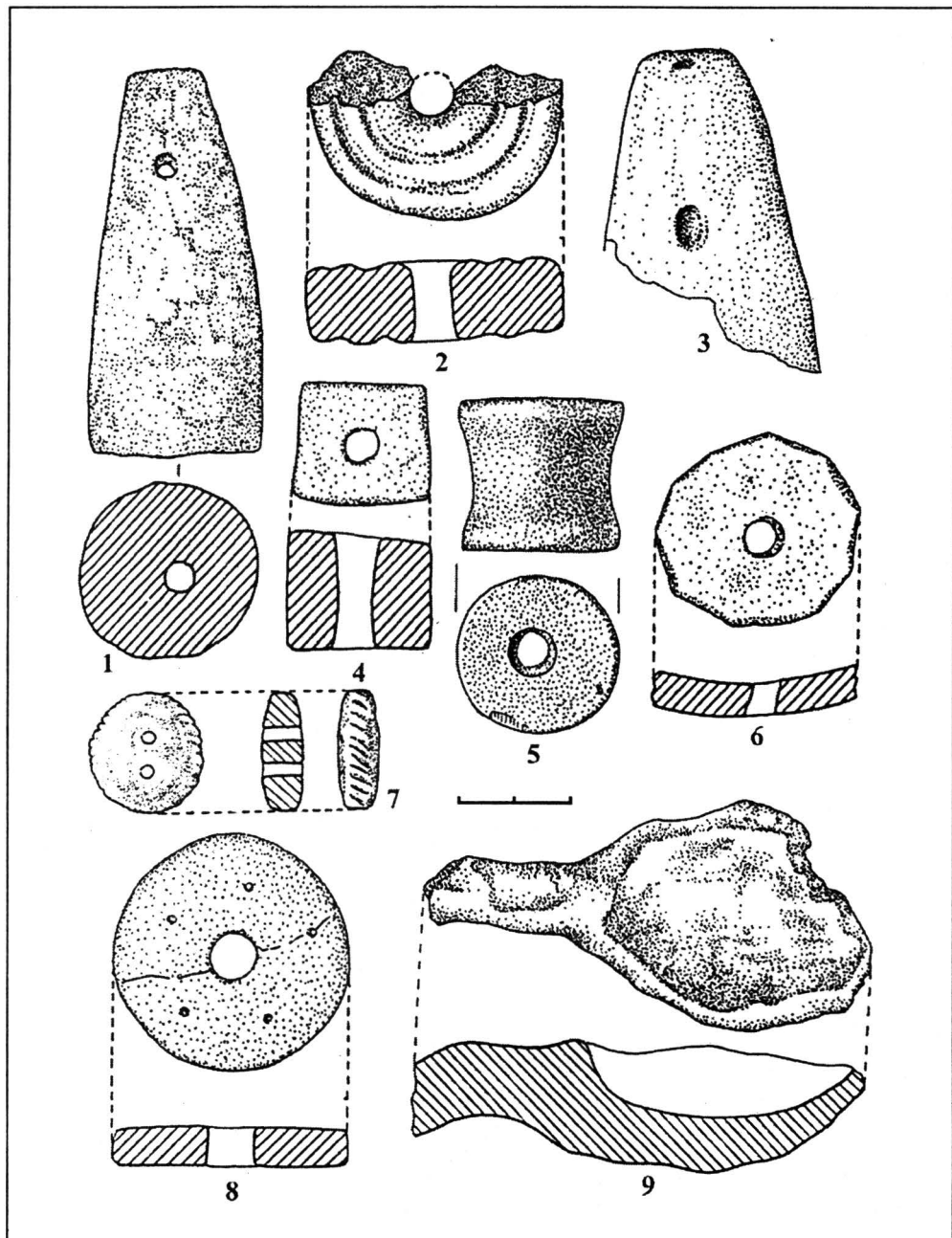

Fig. 51. Diferite obiecte din lut ars descoperite la Botoșana (1-2, 4, 6), Poiana (3, 5), Cucorâni (7-9).

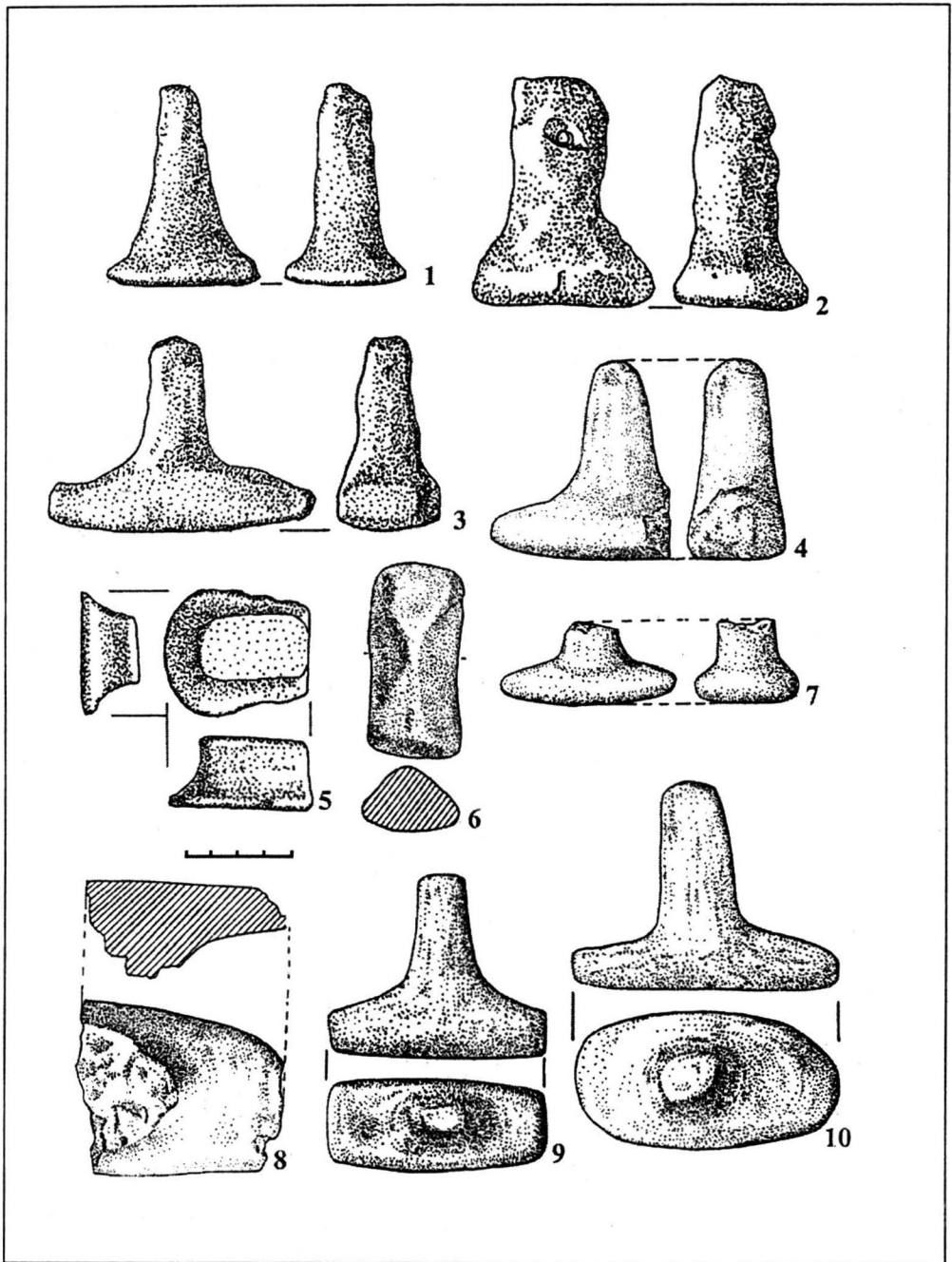

Fig. 52. Lustruitoare din lut (1-4, 7-10) și piatră (5-6) de la Poiana.

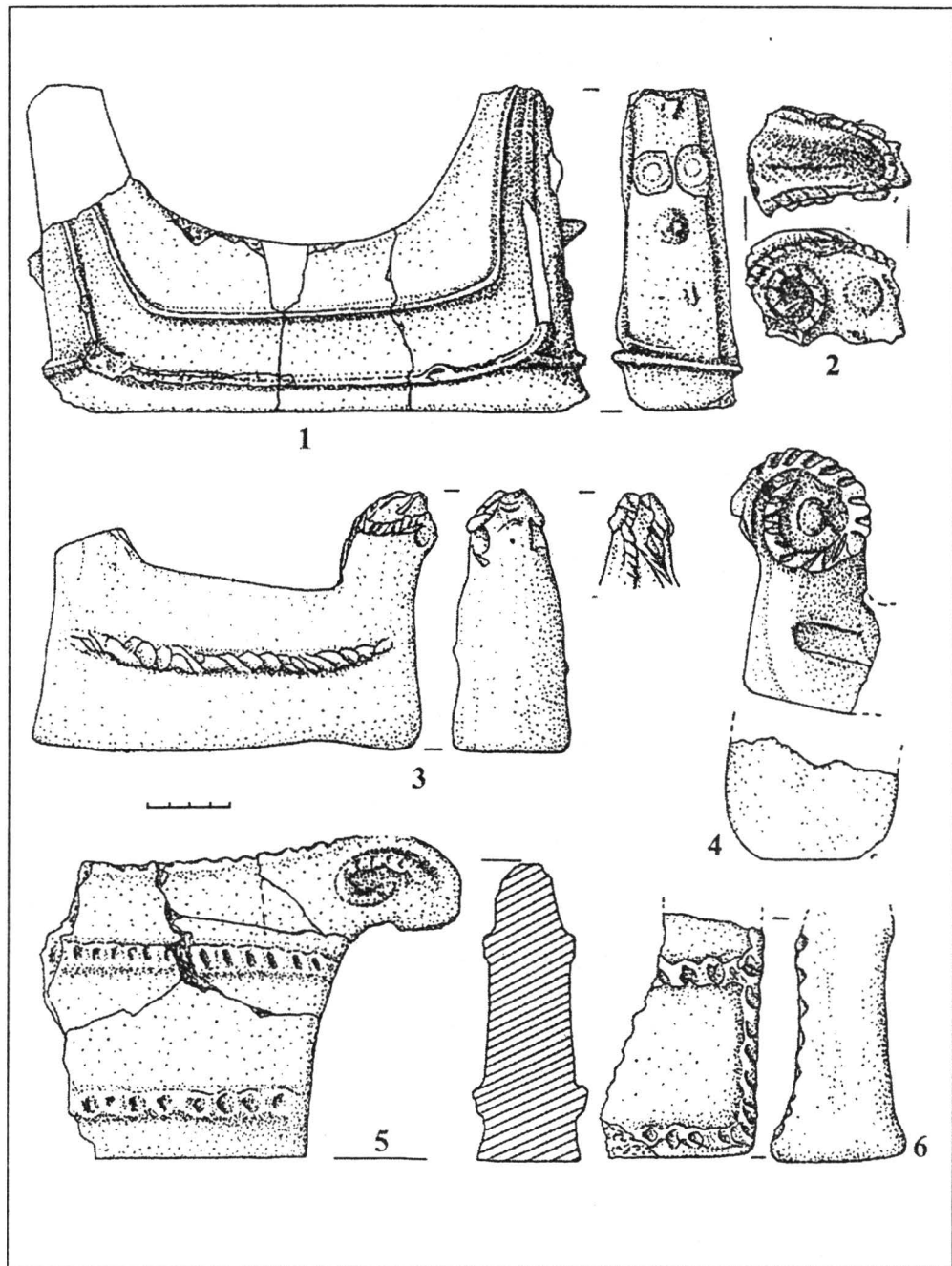

Fig. 53. Căței de vatră din așezarea geto-dacică de la Poiana.

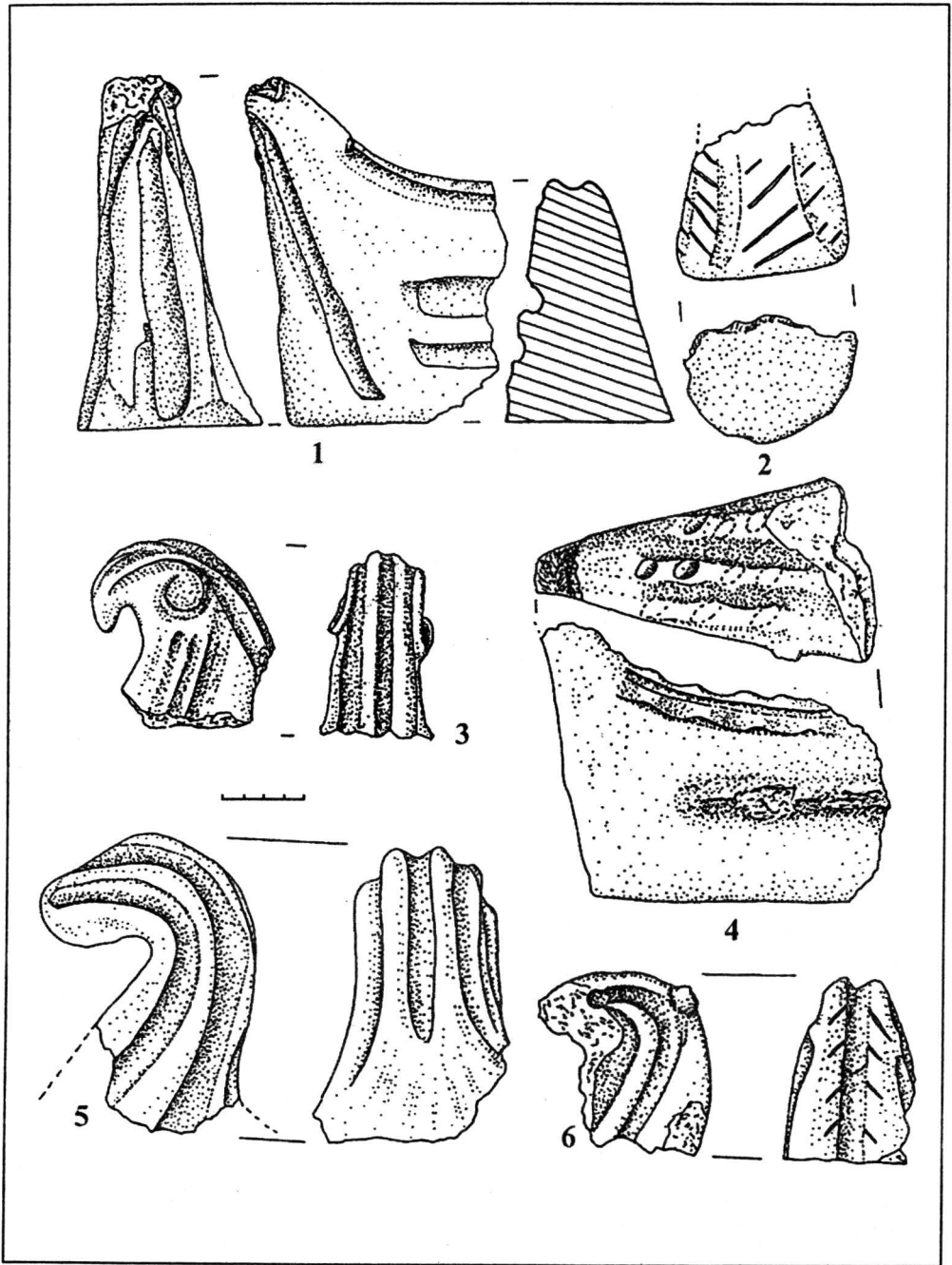

Fig. 54. Căței de vatră din așezarea geto-dacică de la Poiana.

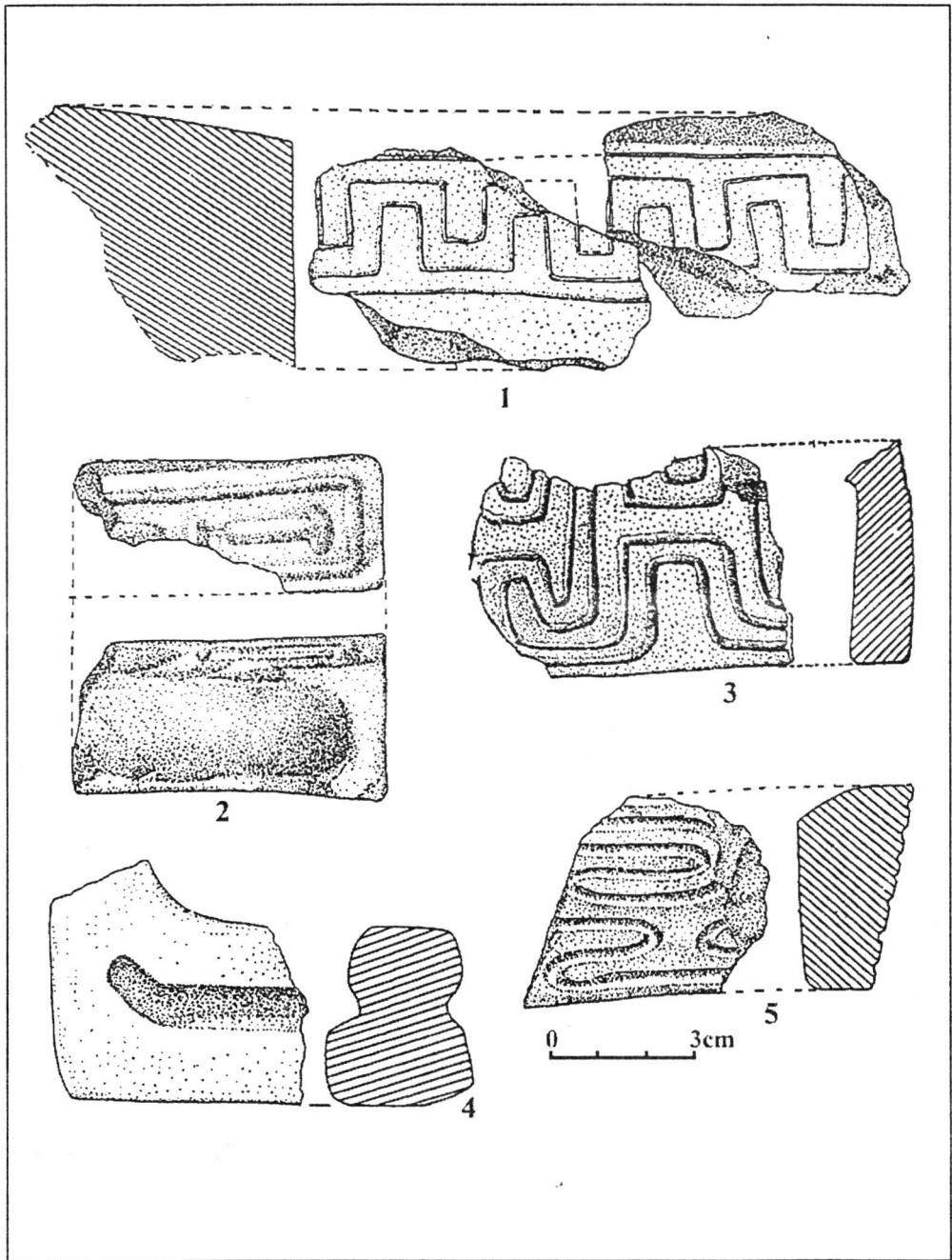

Fig. 55. Căței de vatră de la Lozna (1-2, 5), Botoșana (3) și Ciurea (4).

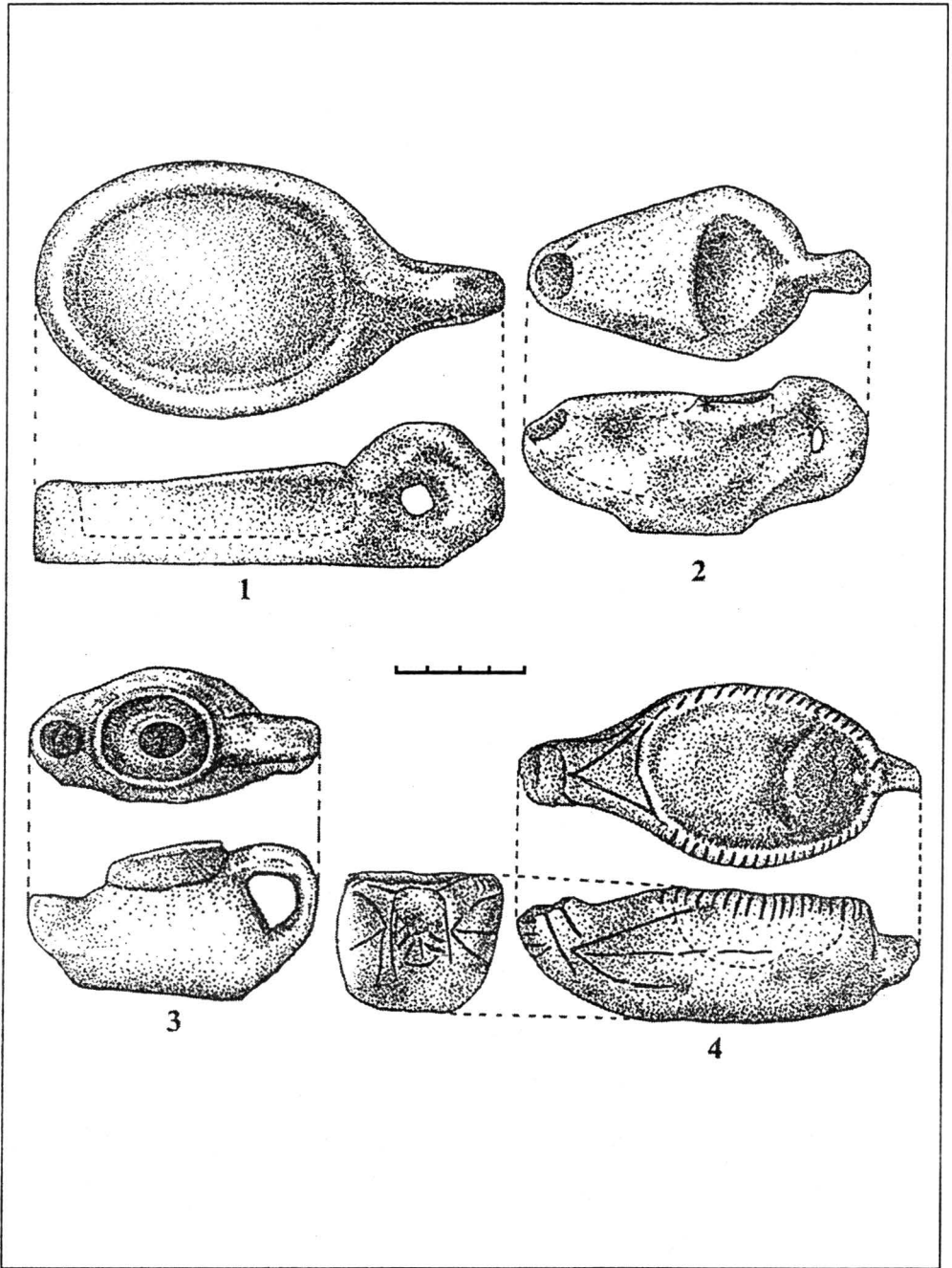

Fig. 56. Opaițe de lut lucrate cu mâna de la Poiana.

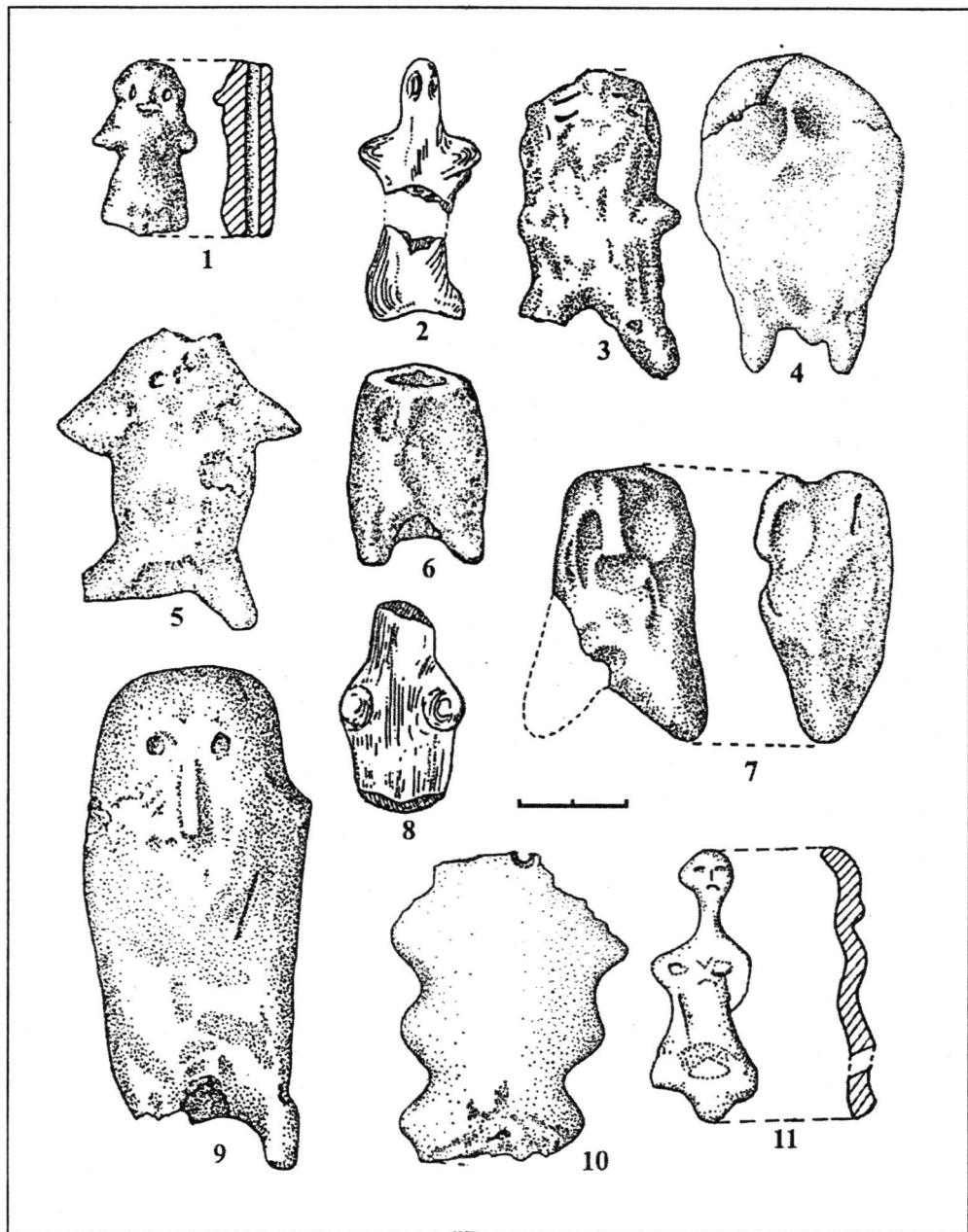

Fig. 57. Reprezentări plastice antropomorfe de la Poiana (1), Băiceni-Mlada (2, 8), Corni-Huși (3, 5-7); Murgeni (4, 9), Podu Turcului (10) și Dănești (11).
(2-8 după A. László, 4, 9 după G. Coman, 11 după E. Zaharia).

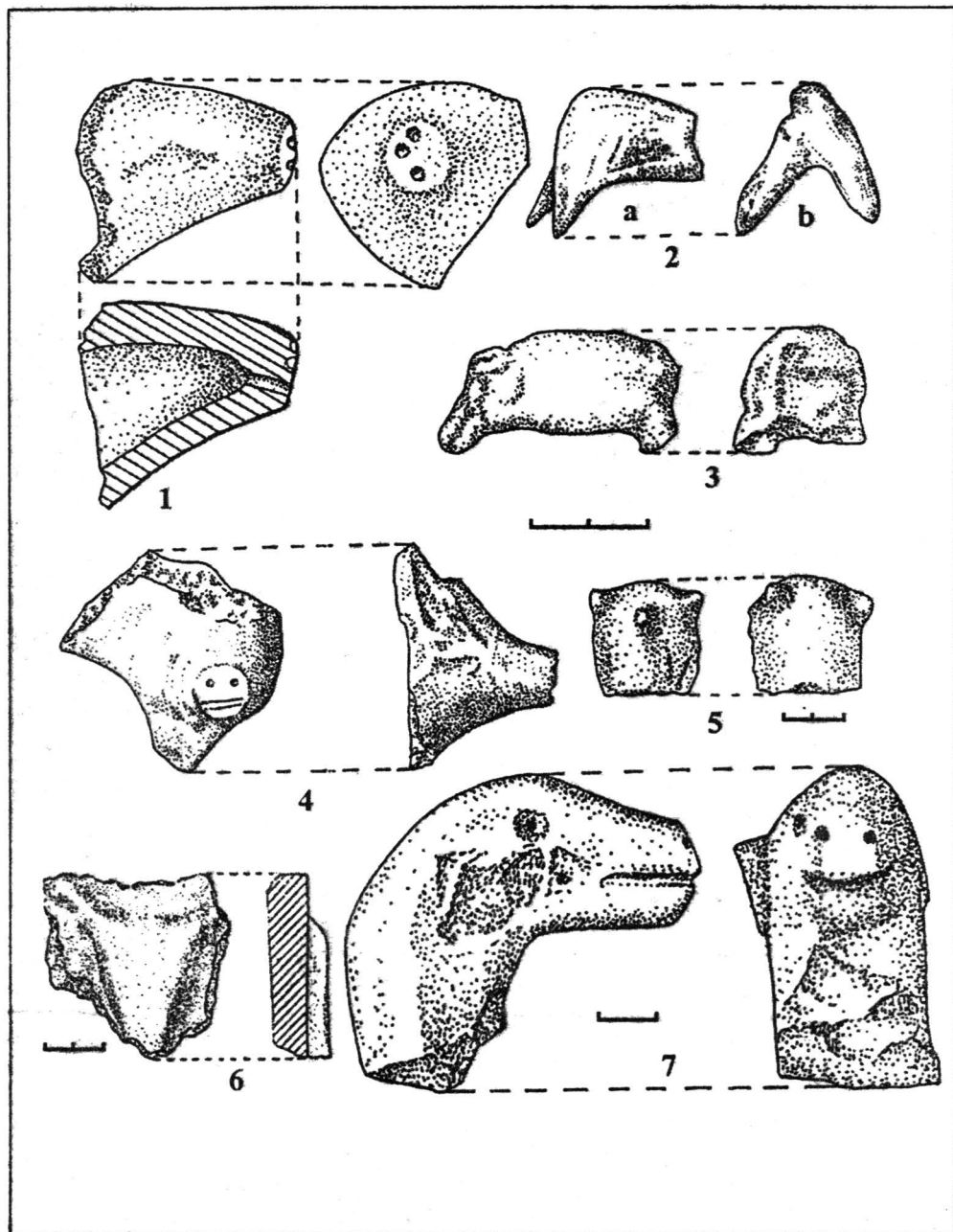

Fig. 58. Reprezentări plastice zoomorfe de la Botoșana (1, 5), Băiceni-Mlada (2, 4), Cucorăni (3), Corni-Huși (6) și Poiana (7). (1, 5 după A. László).

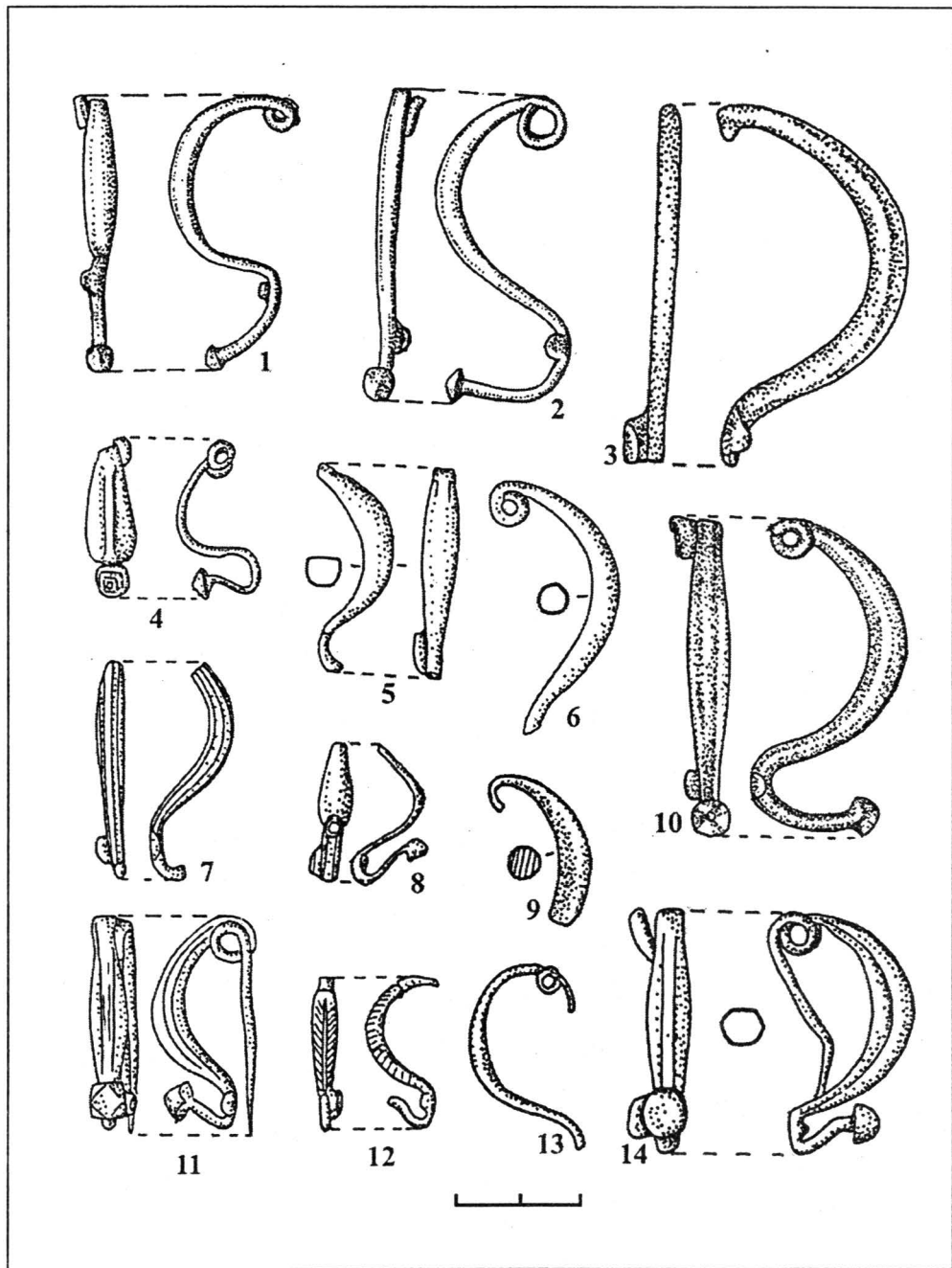

Fig. 59. Fibule de tip tracic de la Poiana.

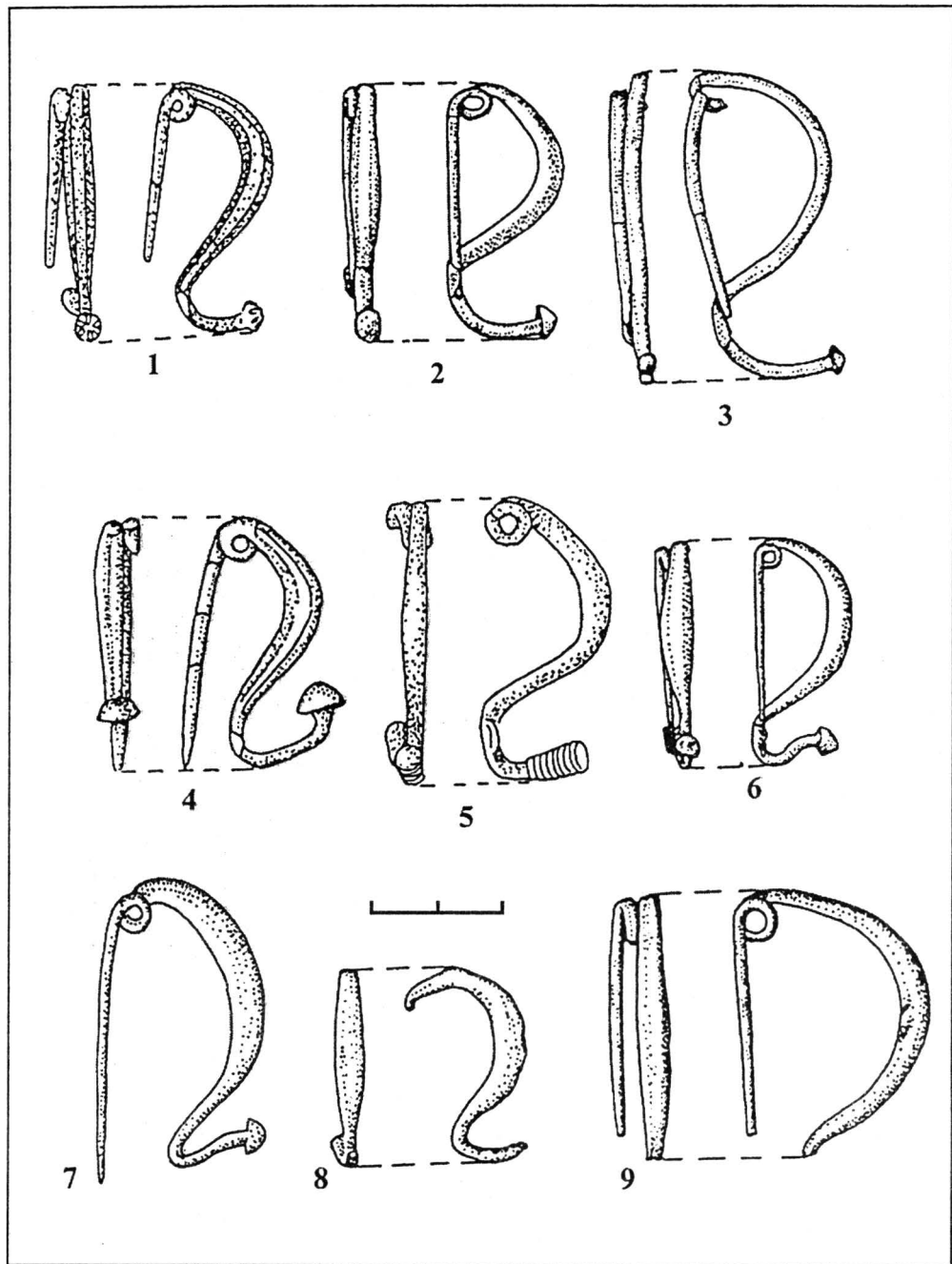

Fig. 60. Fibule de tip tracic de la Poiana și Bunești (7).

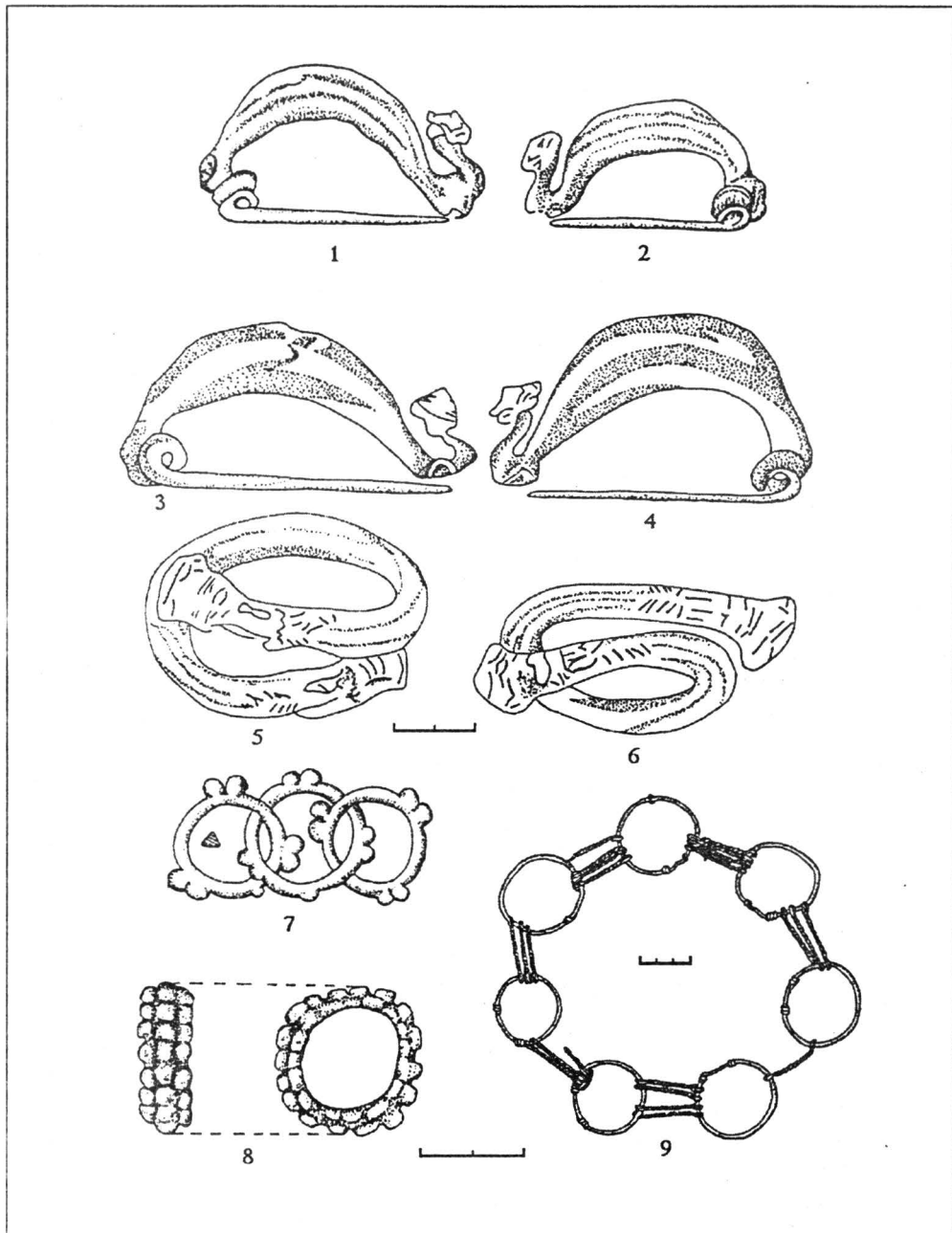

Fig. 61. Fibule, brățări și colier descoperite la Epureni (1-6), Murgeni (7-8) și Clipicești (9). (după G. Coman și I. Mitrea).

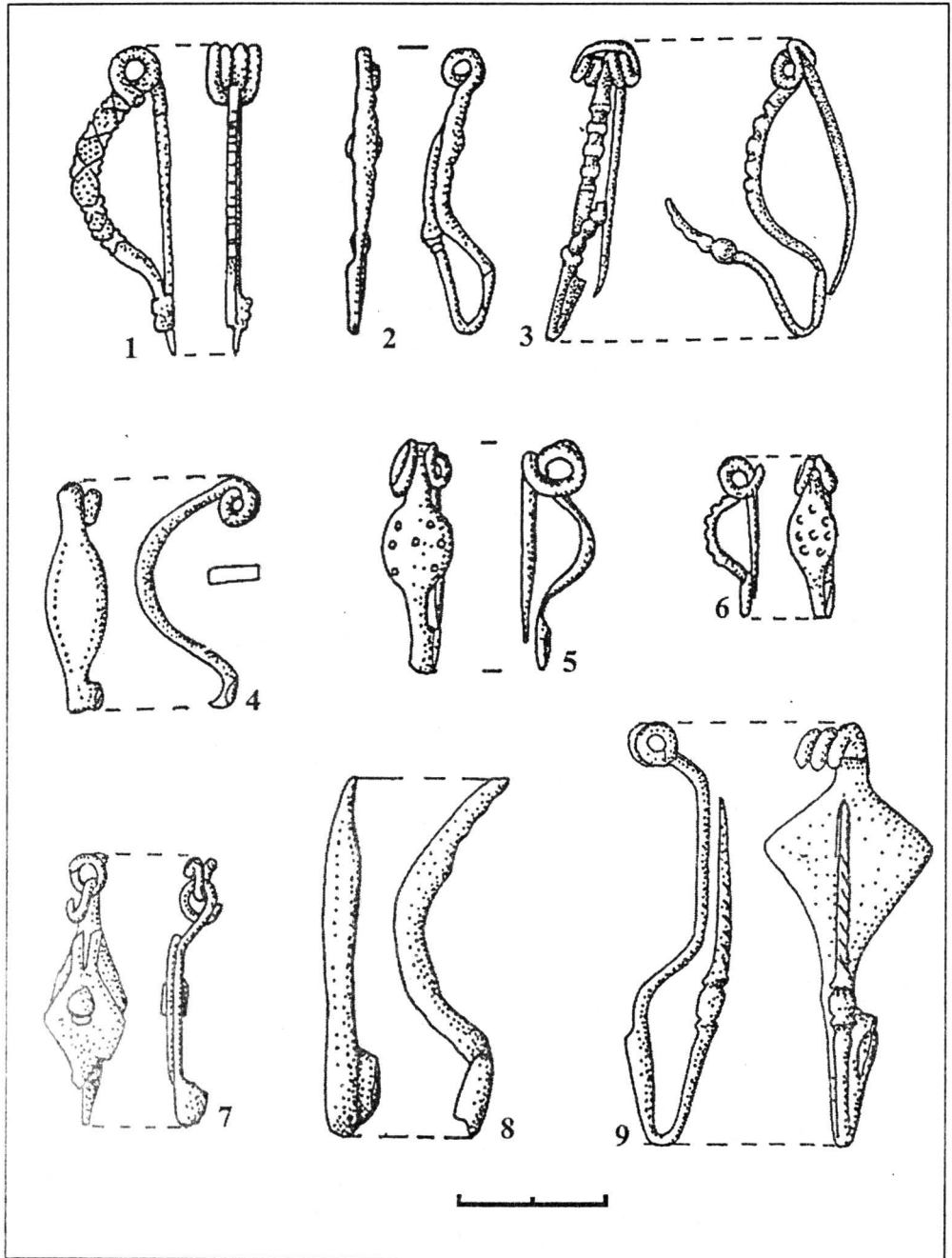

Fig. 62. Fibule Latène mijlociu de la Poiana.

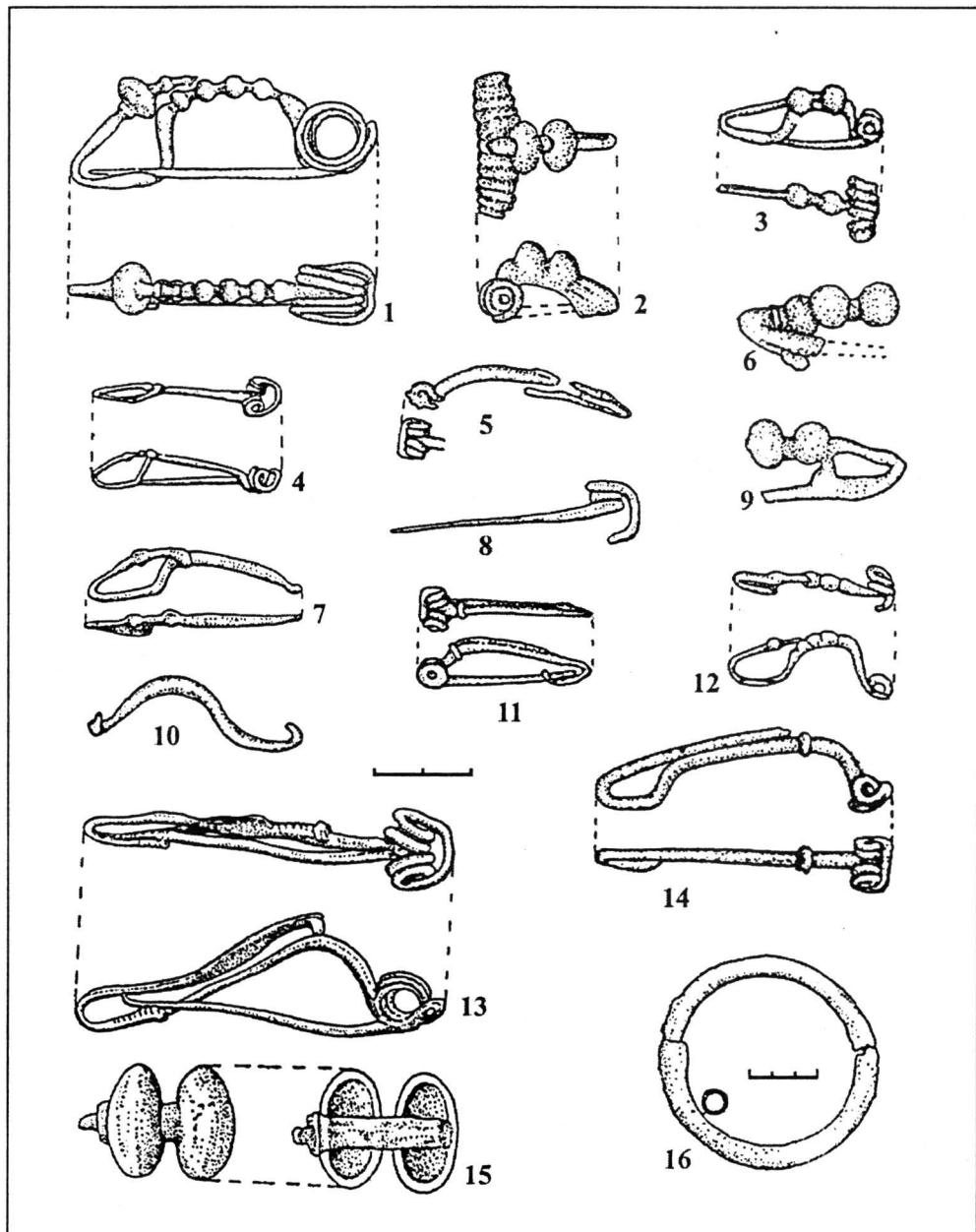

Fig. 63. Fibule Latène mijlociu și brățări de la Costâna (1), Poienești (2-3, 5-6, 9, 11), Dănești (4), Poiana (7, 8, 12), Cucuteni-Cetățuia (10), Sadoveni (13), Hăbășești (14), Horodiștea (15) și Glăvănești (16).

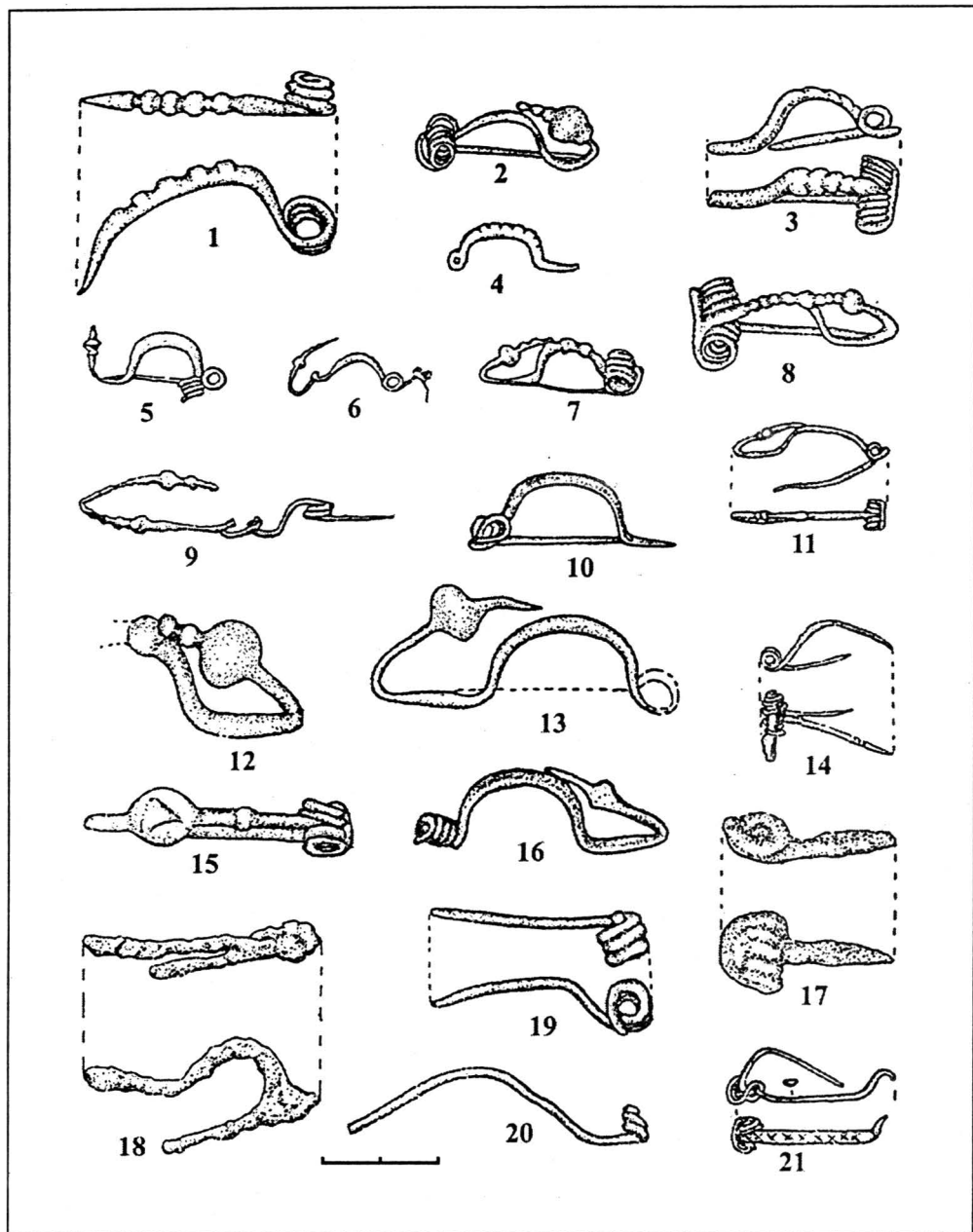

Fig. 64. Fibule Latène târziu de la Trușești (1), Ichimeni (4), Poiana (3, 11, 15), Bunești (5-7, 12-13), Cucuteni-Cetățuia (2, 8, 10), Lozna (14, 17, 19), Căbești (16), Cucorâni (18), Botoșana (20), Răducăneni (21).

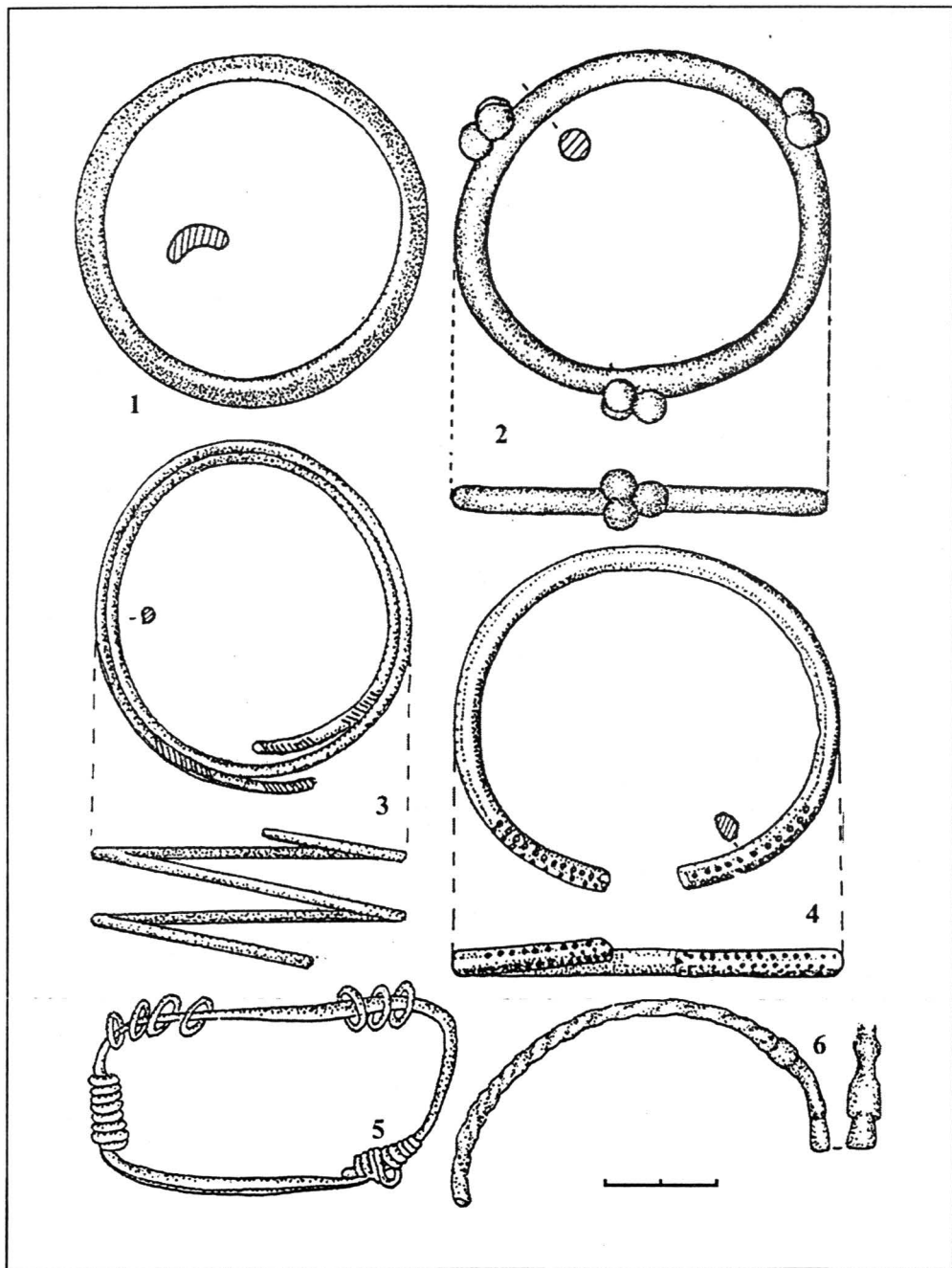

Fig. 65. Brățări din bronz descoperite la Poiana.

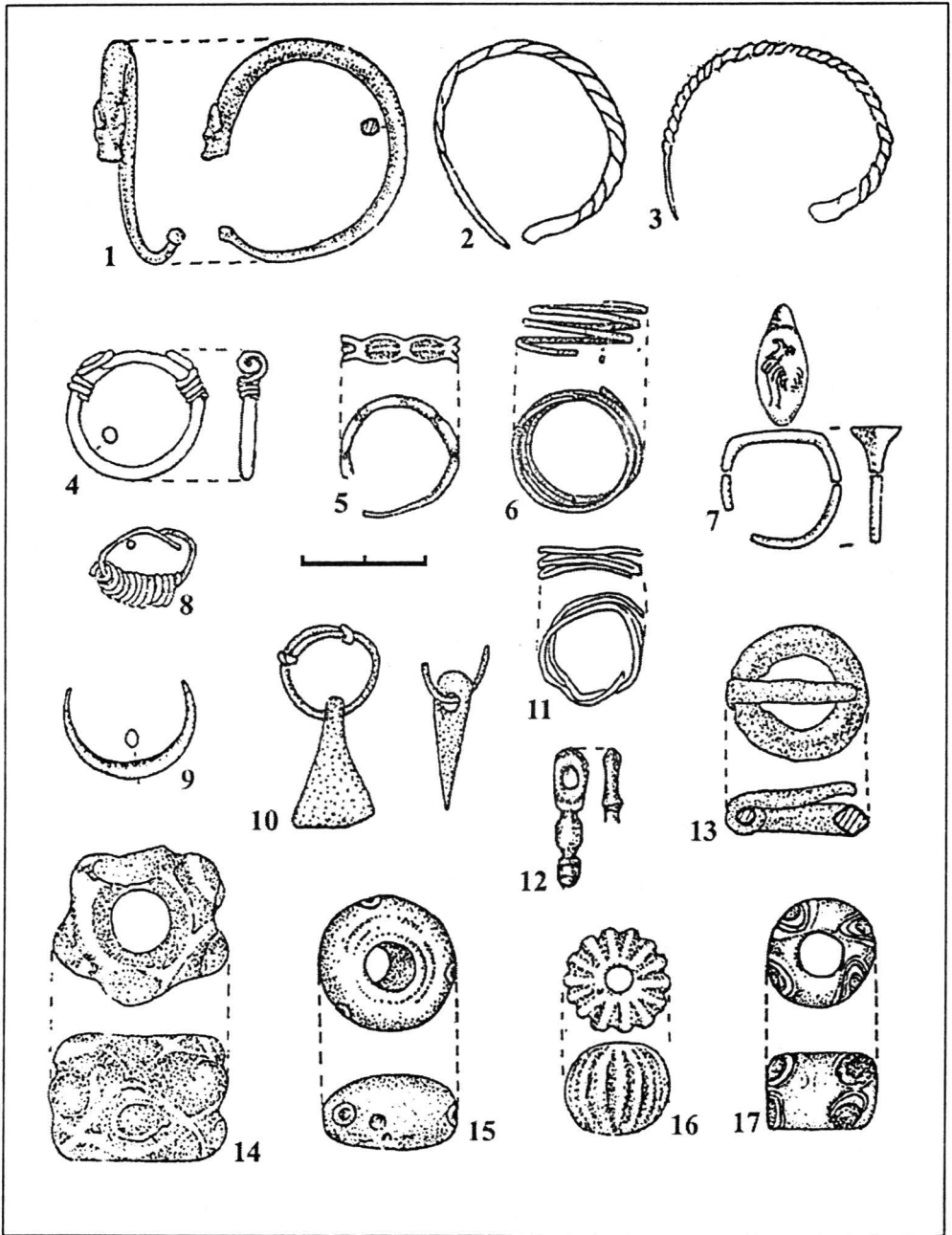

Fig. 66. Cercei, inele, pandantivi de bronz, cataramă de fier și mărgelă de sticlă din așezarea geto-dacică de la Poiana.

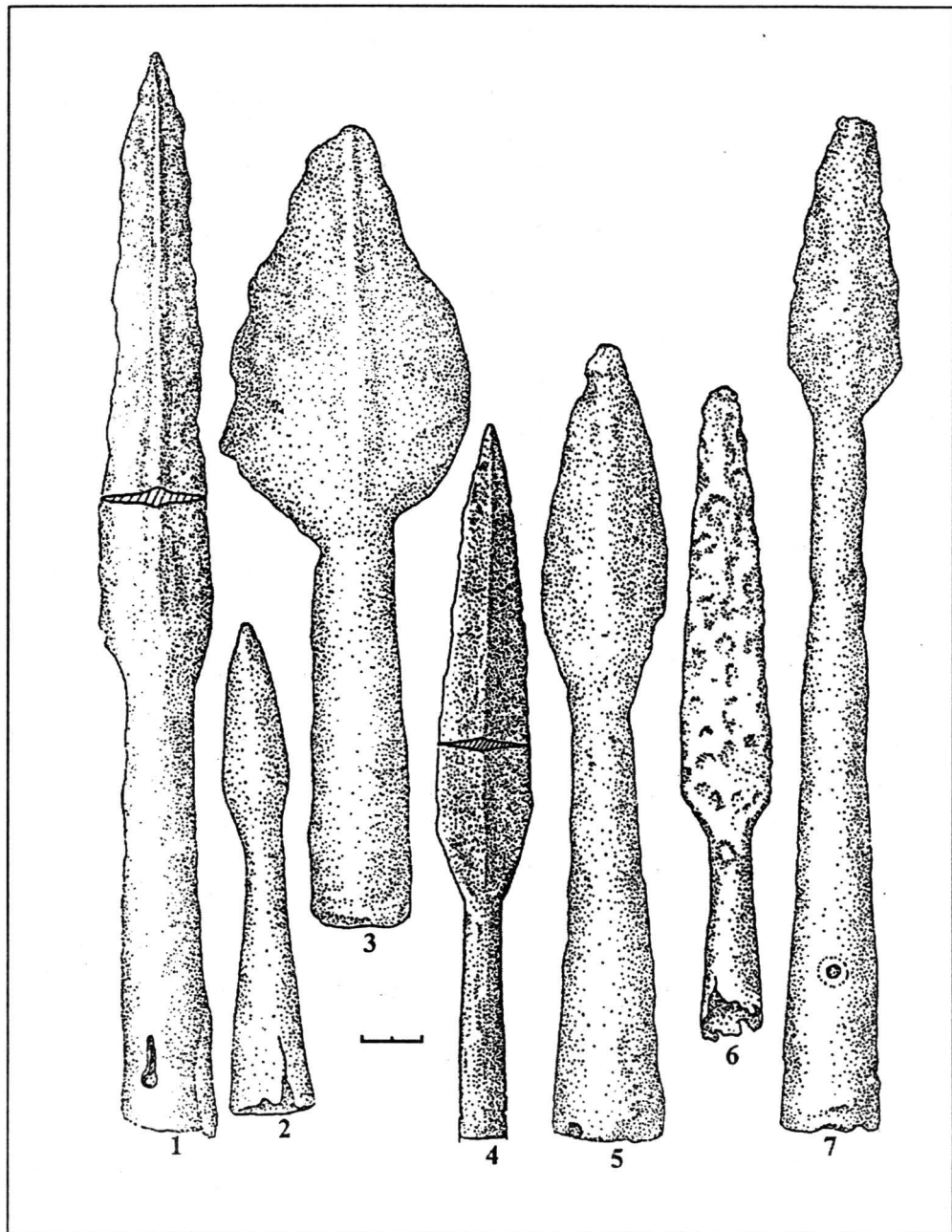

Fig. 67. Vârfuri de lance din fier de la Fedești (1), Răcătău (2), Botoșana (3, 5, 7), Lozna (4) și Budeni (6).

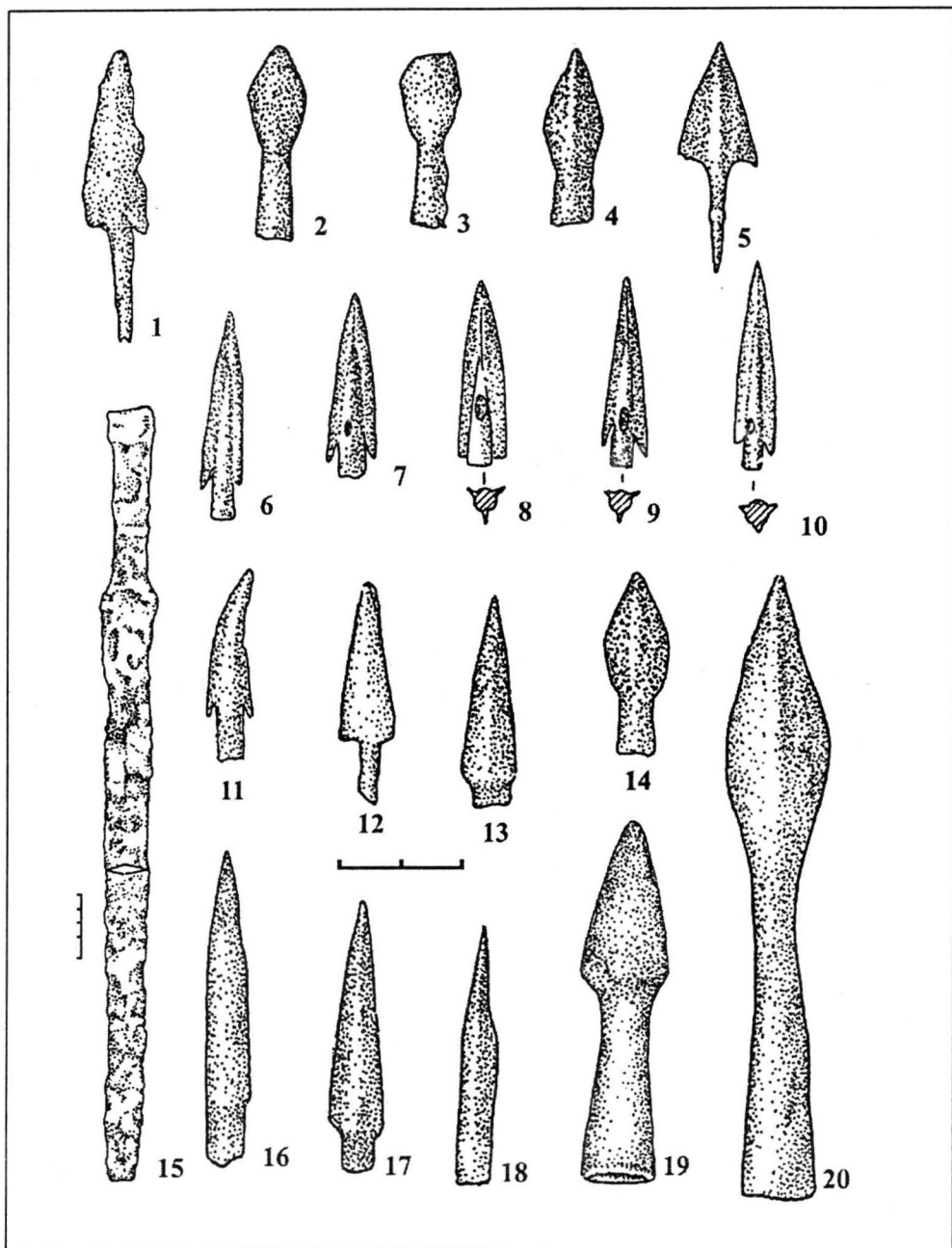

Fig. 68. Vârfuri de săgeată, spadă și vârf de lance de la: Murgeni (1-4, 12, 14), Băiceni (5), Poiana (6-10), Cucorâni (11), Stâncești (13, 16-18, 20) și Poienești (15).

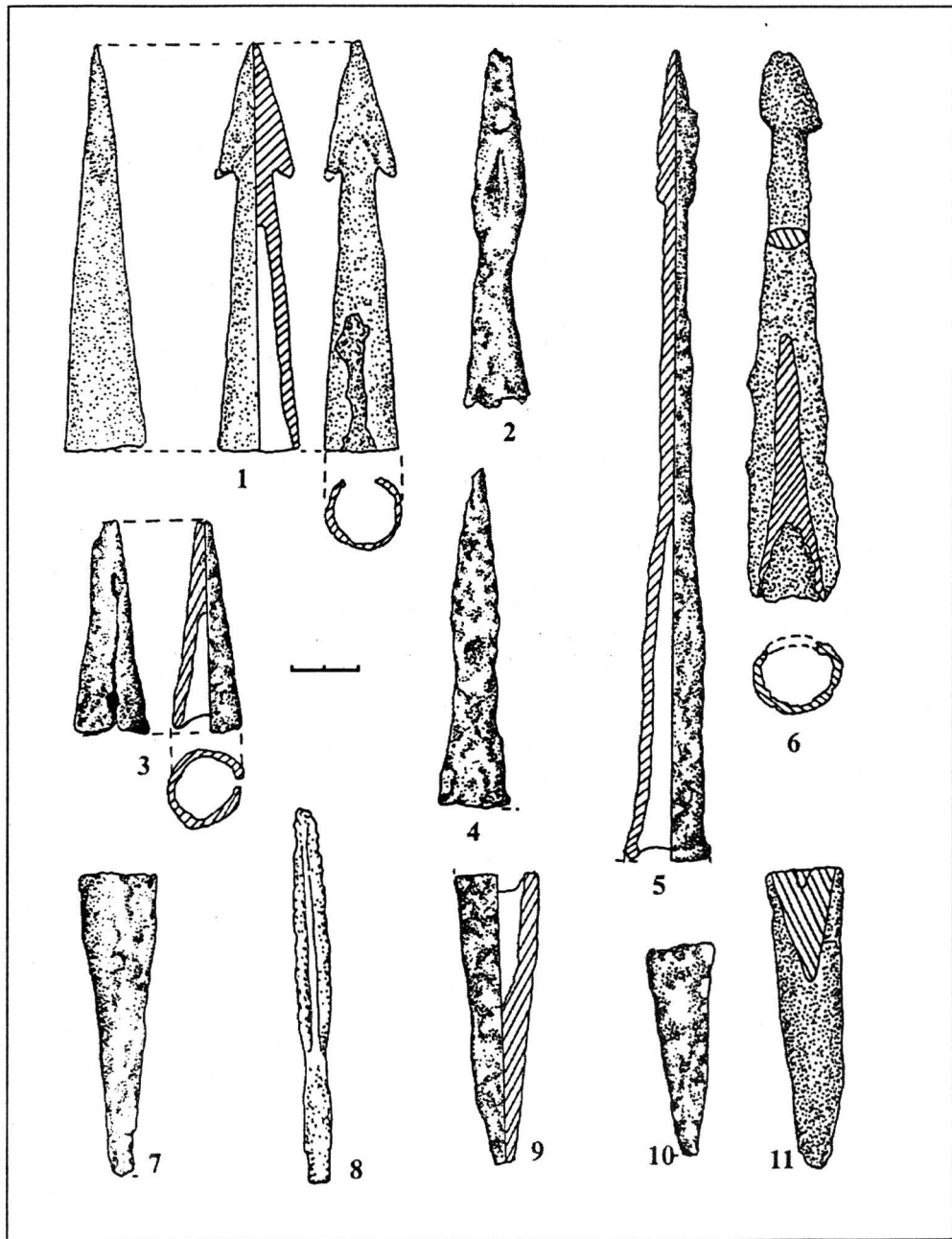

Fig. 69. Călciâie și vârfuli de lance de la Bunești (1-7, 9-11) și Curteni (8). (după V. V. Bazarciuc și C. Iconomu).

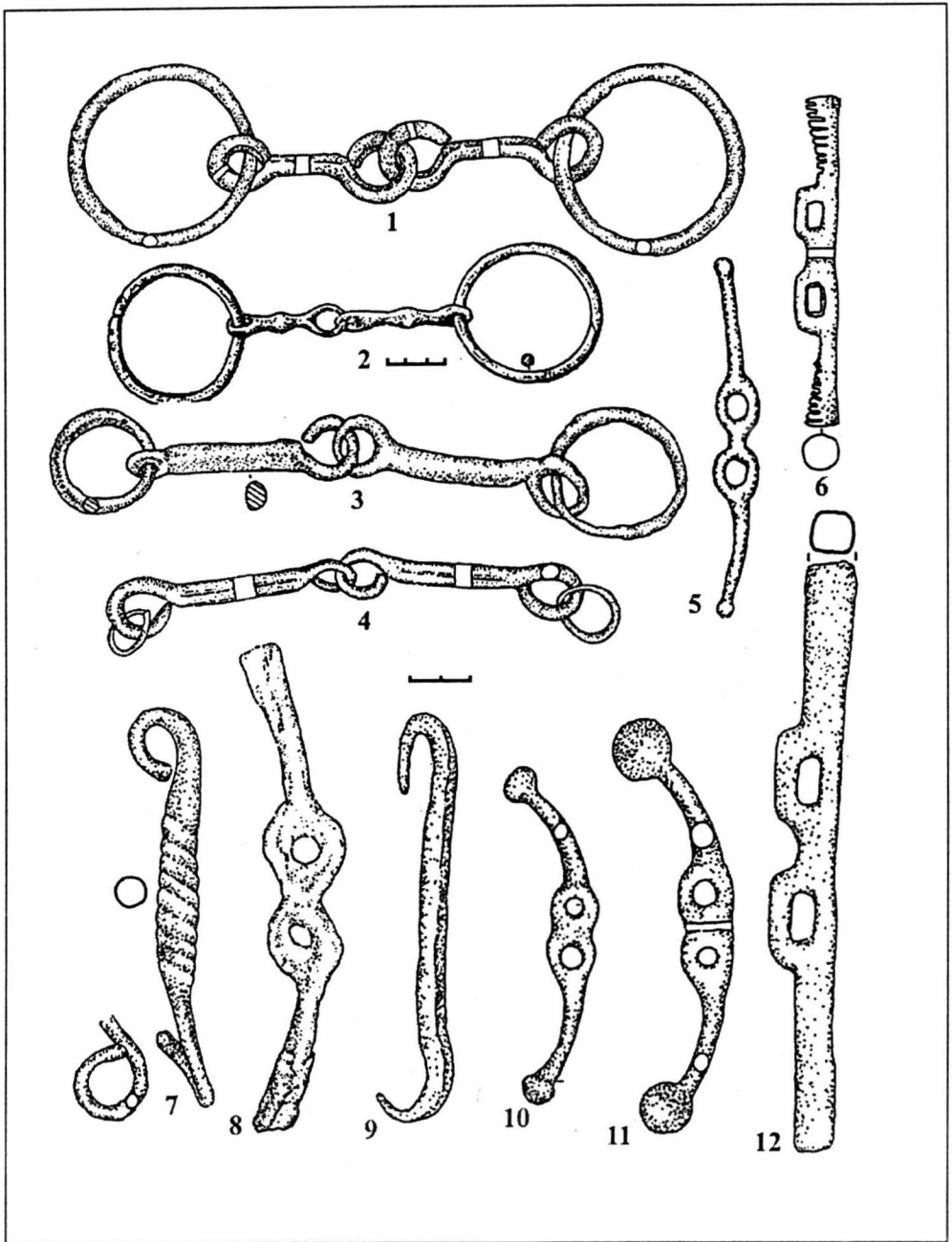

Fig. 70. Piese de harnașament de la Trușești (1, 3-4, 7, 9-11), Lozna (2, 8, 12), Ichimeni (5) și Brad (6).

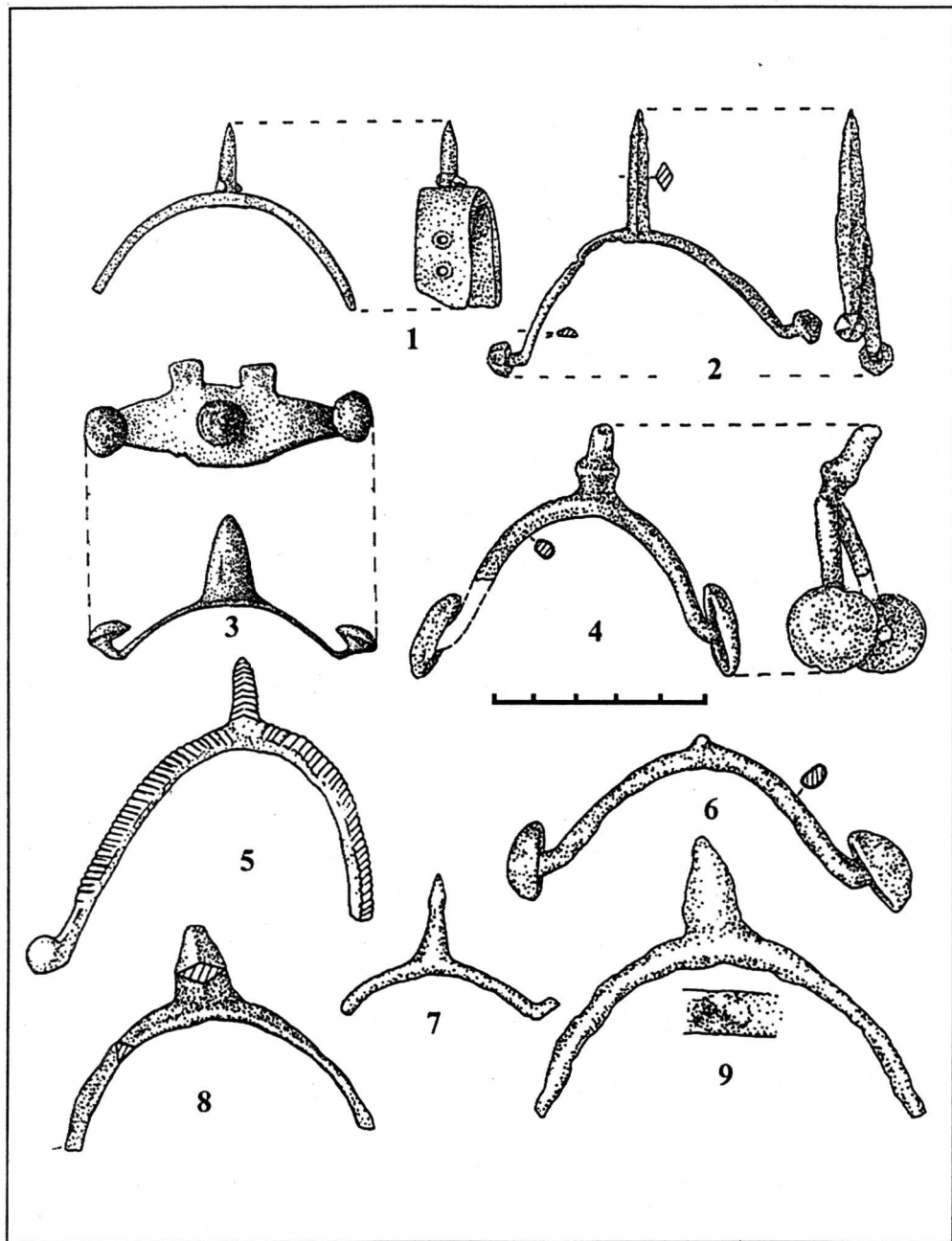

Fig. 71. Pinteni din fier (1-2, 5-9) și bronz (4) de la Borniș (3) și Poiana.

LUCRĂRI

apărute în *Seria Bibliotheca Thracologica*

- I: Adrian Florescu, *Repertoriul culturii Noua, Călărași* 1991.
- II: Ioan ANDRIȚOIU, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, București, 1992.
- III: Eugen COMȘA, *Bibliografia referitoare la a doua epocă a fierului de pe teritoriul României*, București, 1993.
- IV: Marian GUMĂ, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, București, 1993.
- V: Mihai SÂMPETRU, *Orașe și cetăți romane târzii la Dunărea de Jos*, București, 1994.
- VI: Attila LÁSZLÓ, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați. Culturile Gáva-Holíhrady și Corláteni Chișinău pe teritoriul Moldovei*, București, 1994.
- VII: Oleg LEVIȚKI, *Cultura Hallstattului canelat la răsărit de Carpați*, București, 1994.
- VIII: Grigore BRÂNCUȘ, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, București, 1995.
- IX: Adrian PORUCIUC, *Archaeolinguistica. Trei studii interdisciplinare*, București, 1995.
- X: Vasile URSACHI, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București, 1995.
- XI: Vjačeslav KOTIGOROŠKO, *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n.-IV e.n.*, București, 1995.
- XII: Valentin VASILIEV, *Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transilvanie*, Bucarest, 1995.
- XIII: Horia CIUGUDEAN, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, București, 1996.
- XIV: Serghei AGULNIKOV, *Necropola culturii Belozerka de la Cazaclia*, București, 1996.
- XV: Aurel RUSTOIU, *Metalurgia bronzului la daci*, București, 1996.
- XVI: Andrei OPAIȚ, *Aspecte ale vieții economice din provincia Scythia Minor (secolele IV-VI p. Ch.). Producția ceramicii locale și de import*, București, 1996.
- XVII: Oleg LEVIȚCHI, Igor MANZURA, Tatiana DEMCENKO, *Necropola tumulară de la Sărățeni*, București, 1996.
- XVIII: Nelu ZUGRAVU, *Geneza creștinismului popular al românilor*, București, 1997.
- XIX: Cătălina VĂTĂȘESCU, *Vocabularul de origine latină din limba albaneză în comparație cu româna*, București, 1997.
- XX: Cristian F. SCHUSTER, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, București, 1997.
- XXI: Zsolt SZÉKELY, *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, București, 1997.
- XXII: Aurel Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, București, 1997.
- XXIII: Ioan ANDRIȚOIU, Aurel RUSTOIU, *Sighișoara-Wietenberg - Descoperirile preistorice și așezarea dacică*, București, 1998.
- XXIV: Gheorghe POPILIAN, Marin NICA, Groșani - Monografie arheologică, București, 1998.
- XXV: Aurel ZANOCI, *Fortificațiile geto-dacice din spațiul extracarpatic în secolele VI-III a. Chr.*, București, 1998
- XXVI: Ion STÎNGĂ, *Viața economică la Drobeta în secolele II-VI p.Ch.*, București, 1998.

